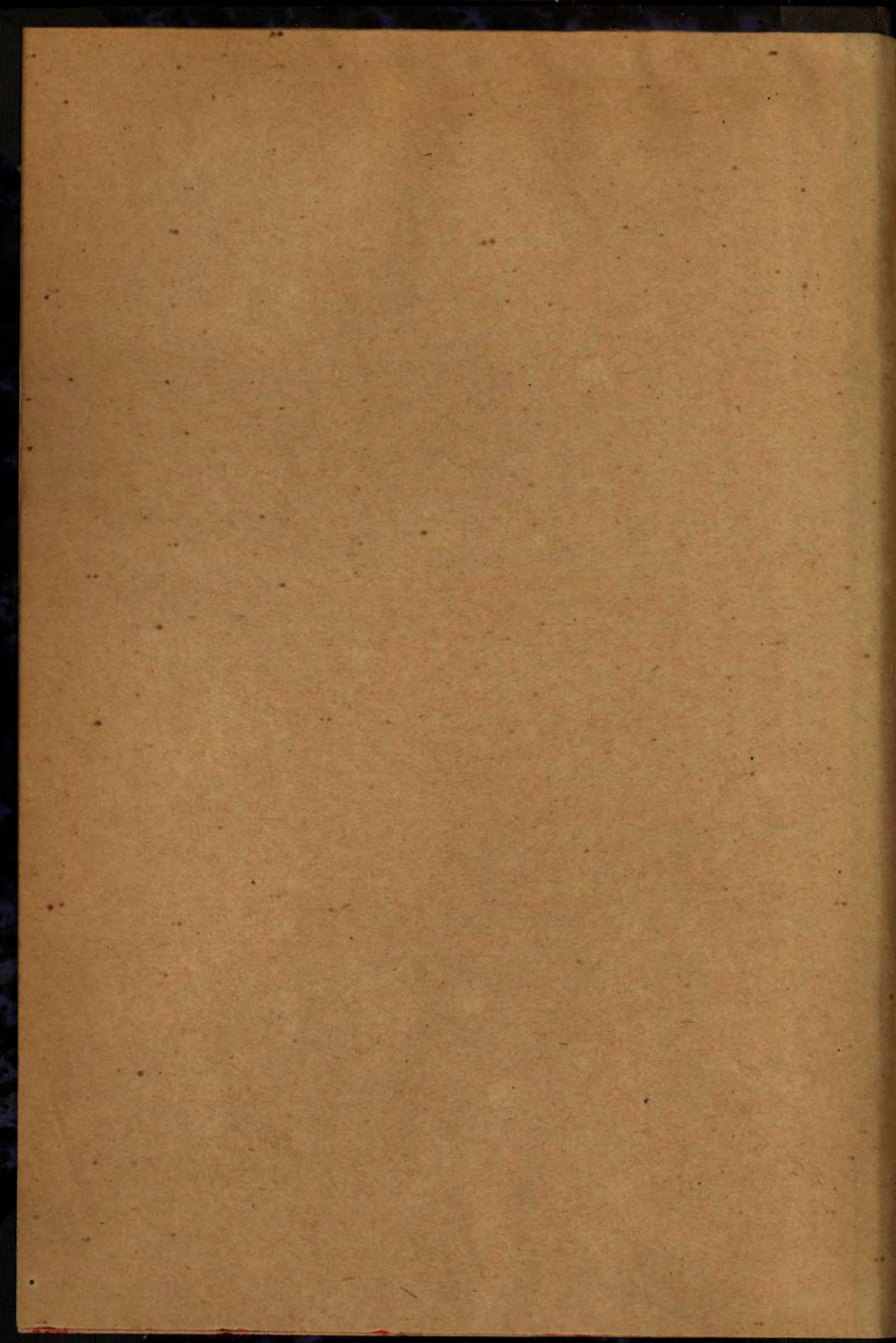

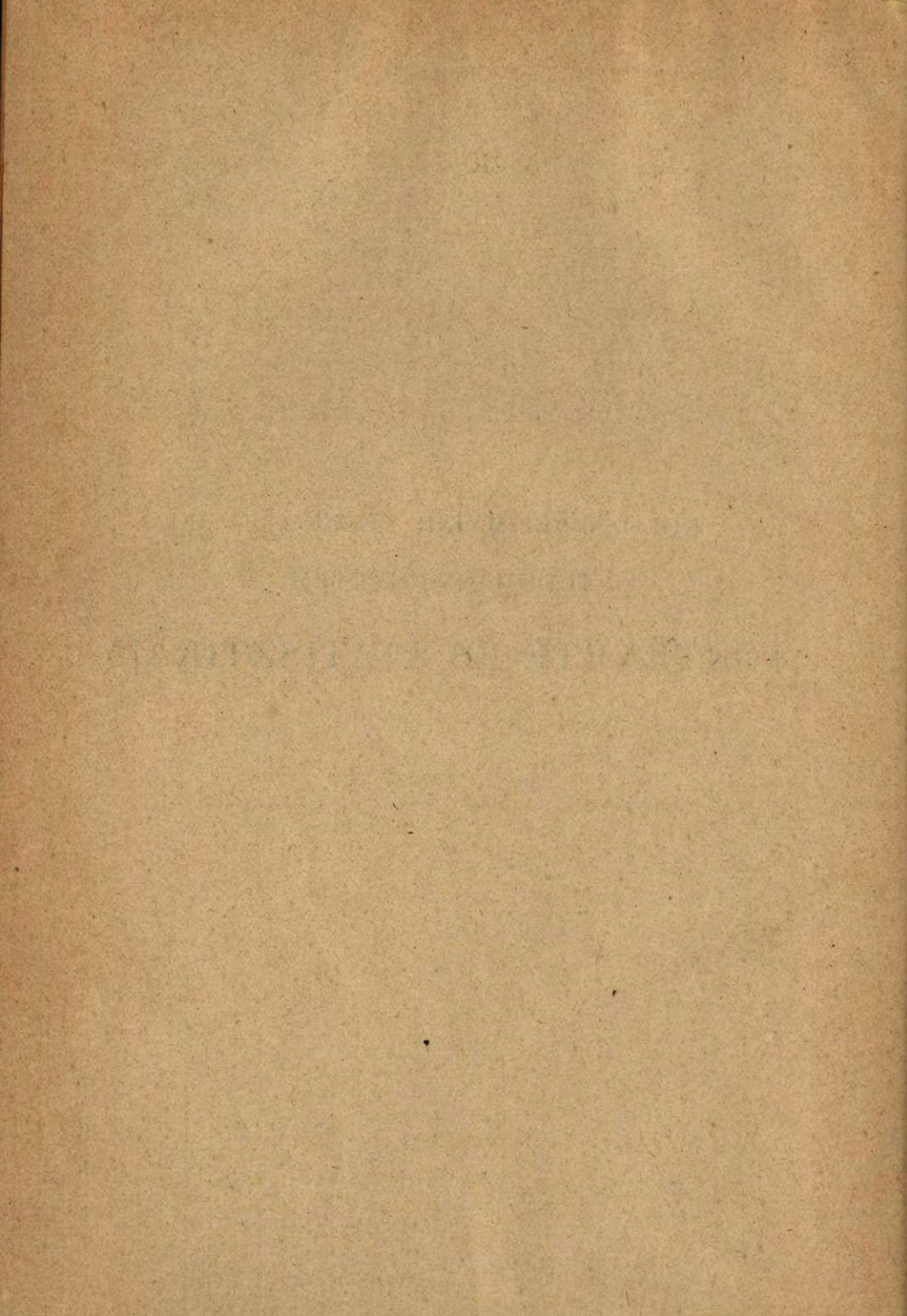
6376.

F. 48. vii.

A KOLOZSVÁRI M. KIR. FERENCZ-JÓZSEF-
TUDOMÁNY-EGYETEM
TÖRTÉNETE ÉS STATISZTIKÁJA.

von

ACTA REG. SCIENT. UNIVERSITATIS CLAUDIOPOLITANAE
FRANCISCO-JOSEPHINAE ANNI MDCCCXCV—VI.

FASCICULUS II.

A KOLOZSVÁRI MAGYAR KIRÁLYI
FERENCZ-JÓZSEF-TUDOMÁNY-EGYETEM
TÖRTÉNETE
ÉS
STATISZTIKÁJA.

AZ EGYETEM
EZREDEVES ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁSA ALKALMÁBÓL KIADVA.

KOLOZSVÁR,
AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJA.

1896.

25143

A kolozsvári m. kir. Ferencz József tudomány-egyetem tanácsa 1895 június 27-én elhatározta, hogy fennállásának huszonötödik évfordulójára történetét 50 íven megírattja s azonnal ki is küldte a szerkesztő-bizottságot. Október 28-án azonban az egyetem milleniumi bizottsága kívánatosnak mondta ki, hogy az ezredéves országos kiállítás alkalmából külön is megjelenjék egy ösmertető munka, mely, a folyó év második felére szóló almanachot is odaértve, 15—20 íven tartalmazza az egyetem általános történetét és statisztikáját. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium egy harmadik munka számára szintén igénybe vette az egyes karok külön felkért tanárait, az ezredév alkalmából kiadott jelentésében különösen a tudománykarok s azok egyes intézeteinek működésére óhajtván fektetni a főszulyt.

Így egyszerre három irányban indúlt meg a gyűjtés. Legelőbb készültek el a minisztérium részére összeállított jelentések, míg a kiállításban való szétosztásra szánt tájékoztató füzet kinyomatása némi késedelmet szenvedett a miatt, hogy az egyes intézetek rövid ismertetését s kiállított tárgyaiknak leírását, úgyszólván utolsó pillanatban, a kiállítás közoktatásügyi szakkatalogusa foglalta le, a tanárok

és tanársegédek irodalmi munkásságának bibliographiai kimutatásától pedig egyelőre térszúke miatt kellett lemondani.

Ehhez képest a jelen füzet csak az egyetemre vonatkozó legszükségesebb tudnivalókat tartalmazza. Az első részben dr. *Márki* Sándor, az egyetemes történelem ny. r. tanára adja az erdélyi egyetemi eszme s a kolozsvári tudományegyetem történetének áttekintését; a másodikban dr. *Pisztóry* Mór, a nemzetgazdaságtan és a pénzügytan ny. r. tanára állította egybe az egyetem első 24 esztendejére vonatkozó statisztikát; a harmadik rész az egyetem 1895/6. tanéve II. felének almanachját és tanrendjét közli.

Az egyetem ezúttal a lehető legrövidebb tájékoztatást kívánta nyújtani múlt és jelen állapotairól, hogy azokat a kiállítás látogatói s általában véve az érdeklődők könnyen végigtekinthessék. Némely részletre nézve már most a szakminisztérium ezévi jelentésében, illetőleg a szakkatalogusban foglalt adatokra utalunk; ez előleges munkát azonban remélhetőleg rövid időn követi az a jubiláris mű, mely a tudományoknak ezen ifjú egyetemét minden részletre kiterjedő módon fogja bemutatni a szak- és a nagyközönség előtt.

I. RÉSZ.

AZ EGYETEM ESZMÉJÉNEK

S A KOLOZSVÁRI M. KIR.

FERENCZ-JÓZSEF-TUDOMÁNY-EGYETEMNEK

TÖRTÉNETE.

*

AZ EGYETEMI TANÁCS MEGBÍZÁSÁBÓL EGYBEÁLLÍTOTTA

DR. MÁRKI SÁNDOR.

I.

Az egyetem eszméje Erdélyben.

Erdélyi tanulók középkorbeli egyetemeken. János Zsigmond terve. Báthory István kolozsvári egyeteme. Bethlen Gábor főiskolája. Keresztury aulicum collegiuma. Apáczai Cseri János az egyetemről. A Báthory-egyetem visszaállítása s a jezsuiták. Az erdélyi protestáns egyetem terve. A Báthory-egyetem és a kegyesrendiek. Az egyetem lyceummá alakul át. Nemzetiségi egyetem.

Magyarországnak a középkorban Veszprémben, Pécsen, Ó-Budán, Pozsonyban és Budán voltak egyetemei; a középkort azonban csak a pécsi élte túl, mely 1543-ban szűnt meg s hallgatóinak száma állítólag még az utolsó években is megközelítette a 2000-et. Ezeket az egyetemeket erdélyiek gyakran látogatták, sőt a tanárok között is voltak erdélyiek. A kolozsvári származású *Csoda* Miklós (Nicolaus ex Mirabilibus) volt az utolsó, ki 1493-ban még magyar egyetemi tanárnak, theologiai professornak nevezte magát.¹ Nevével záródik középkori egyetemeink hiteles története.

Erdélyi származású tanárokkal és tanulókkal elég gyakran találkozunk a *külföld* egyetemein is. Így pl. a *bécsi* egyetem bölcsészeti karán 1385—1488-ig 26, a hittudományin pedig 5 erdélyi születésű tanár működött s ugyan ezen idő alatt csupán a bölcsészeti karon 364 erdélyi ifjú

¹ *Abel*: Egyetemeink a középkorban, 43.

tanúlt. A renaissance kétségkívül még növelte is az erdélyiek odaözönlését. 1500—1546-ig ugyanott Erdélyből 33-man lettek doctorok, 3 lett a kisebb tanulók praelatusa és 131 volt egyszerű scholaris. Basel, Bologna, Odera Frankfurt, Grác, Heidelberg, Jena, Krakó, Pádua, Páris, Pisa, Róma, Strassburg és Wittenberg egyetemén a XVI. században 246 (Wittenbergben magában 139) erdélyi ifjú tanúlt.¹ Így 1388-tól a XVI. század végéig, mintegy 200 év alatt, csupán a külföldi egyetemeken, 777 erdélyi ifjút ismerünk névszerint. Hányan lehettek, kik a hazában és azon kívül főiskolákat látogattak, ha nevük nem maradt is emlékezetben! Apáczai *Cseri* János 1656-ban meg is jegyzi, hogy ha Magyarországon hajdan több volt a tudós férfiú, ezt a *külföldi* akadémiák látogatása okozta.²

A renaissance az egyetemeknek nagyobb gondozására buzdítván a nemzeteket, hazánkban a pécsi egyetem megszűntén búslakodó Oláh Miklós esztergomi érsek Nagy-Szombatban már újabb kísérletet tett egy főiskola felállításával. S jellemző, hogy Erdély, mely teljesen ugyanazon évben alakult önálló fejedelemséggé, a kolostorok és káptalanok elkobzott javaiból éppen ekkor alapított *Kolozsvárt* egy *Apollatium*nak nevezett főiskolát, Nagy-Váradon pedig collegiumot; s hogy 1560-ban Gyulafehérvárott is fölállította a *második*, kevéssel azután pedig Nagy-Enyeden a *harmadik* főiskolát. Külön nemzeti állammá való szervezkedése közben tehát három főiskola alapját tette le, példát nyujtván ebben a részben a németalföldieknek, kik kevéssel utóbb kitört függetlenségi háborújokban szintén találtak időt egyetemek alapítására.

¹ L. különösen *Franktól*: A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században és *Franktól*: Magyarorsz. tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XV—XVI. században.

² Oratio de summa scholarum necessitate. Kiadta *Felméri* Lajos. Kolozsvár, 1894.

János Zsigmond, Magyarország választott királya s Erdély első fejedelme kétségtelenül egyetemre gondolt, midőn székhelyén, Fehérvárott, 1557. a domonkosrendiek kolostorában főiskolát állíttatott. Ezt bizonyítja, hogy az intézet berendezésére első sorban *Ramus* Pétert (Pierre de la Ramèet), a párisi egyetemen a dialectica s rhetorica hírneves tanárát hívta meg. Az 1565. január 22—29. Kolozsvárt tartott országgyűlés külön is gondoskodott, hogy méltó épületet emeljen a főiskola számára és hogy az ország s a fejedelem együtt, tisztességesen fizesse a tanárokat.¹

Orvosát, *Blandrata* Györgyöt, 1567-ben egyenesen azzal az utasítással küldte külföldre, hogy különböző egyetemek berendezését és szervezetét tanulmányozza, még pedig azért, mert, mint *Celi* baseli egyetemi tanárnak 1567. június 22. megírta, akadémiát (egyetemet) kíván fölláttani, biztosabb alapokra óhajtván fektetni a hazai tudományosságot.² Utóbb a bolognai egyetemen tanuló Gyulai Pált is azzal hívta meg a gyulafehérvári főiskola élére, hogy ezentúl főlölegessé akarja tenni a külföldi iskolák látogatását, a mihez különben 1568. ápril 19. igen meleg ajánló-levelet adott a párisi és az olasz egyetemekre utazó Hunyady De-meternek.³

Időközben, úgy látszik, nem Gyulafehérvárott, hanem attól délre, *Szász-Sebesen* kívánta fölépíteni az egyetemet, remélvén, hogy ott, mint sokkal csendesebb helyen, tanárok és tanítványok teljes nyugalommal élhetnek a tudományoknak.⁴ Hogy pedig még az ellenség se egykönnyen zavar-

¹ *Erdélyi Országgy. Eml.* II. 289—290. *Kemény*, Codex Art. diaetalium, I. 142—144. és 247., 266.

² Levele a *Sárospataki Füzetekben*, V. 839.

³ *Kemény* Lajos a Tört. Tárbán, 1889. 800.

⁴ *Szabó* Károly közlése a kolozsmonostori konvent levéltárából, Lib. Reg. 1569—70. V. 175. *Bethlen* Farkas: *Historia de rebus Transsylvanicis* II. 230. (2. kiadás.)

hassa ki őket békés foglalkozásukból, az 1571. január 1—14. tartott vásárhelyi országgyűlésen Szász-Sebesnek várfalakkal való körülkerítettését is kimondatta.¹ János Zsigmondnak, a renaissance e barátjának 1571. márcz. 14-én történt halálával ugyan a szász-sebesi akadémia terve örökre megakadt, de nem szűnt meg egy külön erdélyi egyetem alapításának vágya.

Báthory István lengyel király ugyanis, mint egyúttal Erdély fejedelme, Erdélyt a hitben való »tévelygések«-től megszabadítani akarván, Vlnából Polock ostromára vezető útjában már 1579. magához hívatta *Sunyer* Ferenczet, a jezsuiták lengyelországi tartományfőnökét s ez csakhamar ki is jelölte rendjének 12 tagját, hogy Erdélyben »az Úr szőlőjét hasznosan munkálják.« *Báthory* Kristóf erdélyi vajda, ki öcscsével, a királylyal egyetértve járt el, ugyanazon év május 5-én szintén kijelentette, hogy behozza a jezsuitarendet s hogy annak eltartására a kolozsmonostori apátságot adja oda Kolozsmonostor mezővárossal s Bács és Jegenye falvakkal együtt. Alak szerint azonban István király csak Vlnában 1581. május 12-én adott meghatalmazó és alapító levelet a jezsuiták részére, midőn elhatározta, hogy »bölcs, kegyes és istenfélő férfiakat« küld Erdélybe, kik az *ifjúságot* egyházi és polgári szolgálatra neveljék. Annál szükségesebbnek látta ezt, mert Magyar- és Erdélyországnak nem lévén megfelelő iskolája, a honfiaknak költséges utakat kellett tenniök a külföldre. Sokan azonban a törökök miatt elszegényedvén, egyáltalán ki sem mehettek az országból, s így a tanulatlan harczfiak közt még a tudományok iránt való érzék és kegyelet is kiveszett. Az Istennek és az embereknek kívánt tehát szolgálatot tenni, midőn XII. Gergely pápával, *Báthory* Kristóf erdélyi vajdával és dr. Magi Lőrinczzel, a csehországi és ausztriai jezsuiták tartományfő-

¹ *Erdélyi Országgy. Eml. II* 375.

nökével egyetértve elhatározta, hogy Kolozsvár városába jezsuitákat telepít. Ez a szerzet, az oklevél szerint, csaknem az egész kereszténység előtt bebizonyította, szervezete és hivatása milyen hasznos és jeles az egyházban, államban egyaránt; mert az ifjúságot a józan és szép tudományokra, jó erkölcsökre oktatja s ügyel elméjének művelésére, lelkének üdvére. Erdélyország java, haszna, műveltsége és dísze lebegett tehát szemei előtt, midőn Kolozsvár városában megalapította a jezsuiták társasházát.

A rendnek adta Kolozsvár falai közt a hajdani ferenczieknek farkas-utczai pusztát kolostorát az egyházzal, tornyokkal, kertekkel, területekkel s az apáczáknak a szomszédságban levő egykori házával együtt, hogy azt iskolának rendezzék be. Együttal kivette a jezsuitákat minden polgári hatóság, teher és szolgálat alól, s világi dolgokban egyenesen az erdélyi vajda alá helyezte őket. Hogy pedig az intézet jogai, ékességei és kitüntései olyanok legyenek, mint a keresztény világ többi iskolájában, mindazoknak, kik a széptudományokban, a zsidó, görög és latin nyelvben dicsőségesen végeztek s akár a hittani, akár a bölcsészeti karban tökéletes tudományra tettek szert, megengedi a *babéros* (haccalaureus), *mesteri* vagy *doctori* rang elnyerését. Ez az előléptetés pedig épp annyi jogot, méltóságot, kitüntetést és ékességet adjon nekik, mintha csak olasz, francia, spanyol, vagy német egyetemeken szerezték volna, minek elismerését a pápánál kieszközölni ígérte.

A rendnek ajándékozta tehát a Boldogságos Szűznek kolozsmonostori apátságát, az alatta elterülő faluval, továbbá Bács, Jegenyé, Kajántó, Tiborcz és Bogártelke kolozsmegyei falvakkal s azoknak mindennemű hasznával és jövedelmével együtt. Hogy pedig a jezsuiták csakis a hittelt és a tudományokkal foglalkozzanak, birtokpereken védelmüket egyszersmindenkorra egyenesen a fejedelmi ügyek igazgatójára

bízta. Kijelentette, hogy jelen intézkedésének épségben kell maradnia, ha ellenkeznék is régibb törvényekkel, rendeletekkel, intézkedésekkel ; s alapítását bátyjának, Kristóf vajdának és fejedelmi utódainak védelmébe ajánlotta.¹

A vilnai *Vangrovicz* Jakab vezetése alatt 10 jezsuita 1579. okt. 1-én be is vonúlt Kolozs-Monostorra, 1581-ben pedig magába Kolozsvarba. A főiskolát s talán a nyomdát is² ferencziek s a gymnasiumot az apácák pusztá kolostorában azonnal megnyitották, de a bölcsészetet és hittant csak 1585-ben kezdték tanítani, midőn a szerzetesek száma harminczra növekedett.³ Azonban már a következő évben 18 jezsuitát ölt meg a pestis és ugyanazon év végén (decz. 13.) Báthory István király is elhunyt. A rendet ért kettős csapás után 1588. október 29-én a nagyenyedi (részleges) és december 8—23-án a medgyesi rendes országgyűlés a jezsuitákat Erdélyből száműzte.⁴

Az új fejedelem azonban, Báthory Zsigmond, ki csak vonakodva szentesítette e törvényt, kevéssel utóbb titkon s 1595. ápr. 16-án a fehérvári országgyűlés által nyíltan visszahívta a jezsuitákat, kik május 10-én iskolájukat is visszanyerték. Nyolcz évig azután bajokkal küzdve tanítottak

¹ *Domokos* Antal itélőmesternek 1764. márcz. 13-án kelt átírata. *Hodor* Károly: Az erdélyi Báthory-egyetem története (Kézirat az erdélyi múzeumban, I. c. 21. b.). 3—9. *Hodor* másik hasonló című kézírata (Kolozsvar, 1850. u. o.), 1—14. Ezt használta *Vass* József: Az erdélyi római katolikusok főintézete Kolozsvarott. (A kolozsvári nyilván. teljes gymn. évkönyvei. VI. 1856—7.) 8—10. Az oklevelet közli *Kaprinai*: Hungaria diplomatica, I. 41. és a beigtatást *Szegedi*: Decreta et Vitae Regum Hung. 383.

² Már 1581-ből ismeretes ennek első terméke: Theses de puro et expresso Dei verbo . . . Ad disputandum publice propositae, cum Claudiopoli in Transylvania novum gymnasium soc. Jesu aperiretur 1581. 4 r. 3 $\frac{1}{2}$ ív. (Egyetlen példánya a róm. kath. lyceum könyvtárában). Az első vitatkozó Pusch János jezsuita volt. A vitát Schreck Farkas jezsuita vezette.

³ *Daróczy*: Ortus et progressus coll. acad. soc. Jesu Claudiopolitani. Kolozsvar, 1736., 43

⁴ U. o., 55—100.

farkas-utczai egyetemükben ; mikor azonban *Székely* Mózes, a hazafias párt fejedelme, 1604. jún. 4-én a németektől bevette Kolozsvárt, az unitárius nép földig rontotta a jezsuiták kolostorát és iskoláját, a 15 jezsuitát pedig kiűzte. Basta tábornok ugyan, a hadi szerencse fordultával, még azon év októberében visszahívta őket s a farkas-utczai iskola helyett az unitáriusoktól elvett óvárit adta nekik ; a német befolyás bukásával azonban a lakosság 1605. júl. 21-én innen is kiűzte a patereket,¹ 1607. jun. 10. pedig a kolozsvári országgyűlés tudni sem akart visszafogadtatásukról, sőt újra kimondta száműzetésüket.²

1605-től 1690-ig protestáns fjedelmei voltak Erdélynek s így kath. egyetemről ez idő alatt szó sem lehetett. Bethlen Gábor nem ellenezte ugyan, hogy a katolikusok szabad vallásgyakorlatáról szóló 1615. évi törvény alapján a jezsuiták, mint világi papok, ismét megtelepedjenek Kolozsmonostoron s iskolát is nyithassanak, de ebben legfeljebb gymnasiumi fokon taníthattak ; azonban így is csak 1653. tavaszáig, mert ekkor az országgyűlés újból kitiltotta őket.³

Maga *Bethlen* Gábor mindent elkövetett, hogy előmozdítsa az erdélyi ifjak egyetemi tanulmányait. Különben is szokásban volt, hogy főurak fiait egy-egy mentor vezetése alatt küldjék külföldre. Így ment ki Laskai *Csókás* István a XVI. század végén három ízben is Erdélyből,⁴ Decsi *Csimor* János 1587-ben Bánffy Ferenczczel,⁵ most a fejedelem idejében Bojthi *Veres* Gáspár 1628-ban Bethlen Istókkal s Pálóczi *Horváth* János Bethlen Péterrel.⁶ De itthon

¹ *Székely* Sándor : Az unitária vallás története Erdélyben, 124. *Daróczi* : id. h. 107—148.

² *Daróczi* : 166—177. *Jakab* Elek : Kolozsvár Tört. II. (okl.), XCV. sz.

³ *Hodor*, 21—22.

⁴ *Koncz*, Marosvásárhelyi iskola, 10—12, *Szilágyi*, Erdély Tört. II. 63.

⁵ *Koncz*, 16—17, 24.

⁶ *U. o.* 30 és *Tört. Tár*, 1884. 590—2., 1888. 383—5. *Kecskeméthy*, *Ulysses Pannonicus*.

is akart főiskolai műveltséget nyújtani, s első sorban, úgy látszik, a gyulafehérvári collegiumot kívánta felvirágoztatni. Ennek 1590—1599. évi rectorai, *Illosvay* Benedek és *Kassai* Dávid, azelőtt már Francia- és Olaszországban is viseltek rector-ságot s kétségkívül emelték az unitáriusoktól ismét a reformátusokhoz került iskola színvonalát.¹ Bethlen Gábor 1620 után a jeles hazai erők (*Keresztúry* Pál, *Gelei Katona* István és *Csulay* György) mellé a külföldről a herborni academicum collegiumról elhívta *Alsted* János Henriket a theologia és philosophia tanítására, *Bisterfeld* Henriket a mathematicára és physicára, *Opitz* Márton, az első sléziai költői iskola megalapítóját, a nyelvekre és *Piscator* Lajos heidelbergi tanárt a theologiára. Ezeknek mai értékben egyenként mintegy 10,000 frt tanári fizetést ajánlott fel s melléjük még 3 segédtanárt rendelt. 1628-ban már 75—80 »öreg deák« tanult a scholában s körülbelül 40-en egyenruhában, a fejedelem költségén végezték tanulmányaikat.² Ennyi alumnus számára tett a fejedelem (1629. jul. 13.) örök-alapítványt; a mellett új, tágas épületet emelt az iskolának és, hogy azt főiskolává tehesse, 1629. szept. 1. és 2. napján 20,000 frt alaptökén, 6000 frt építési költségen, évi 2000 frt taksán és 200 frt dézmán kívül a főiskolára hagyta a 90,000 frtra becsült tokaji Hétszöllőt, s a hatalmas nagyenyedi uradalmat, mely több mint 20,000 kat. holdból állott. Az iskola főfelügyelője maga a fejedelem s utódjai lettek. Az egész hét három karra, theologiai, philosophiai és philologiai tanfolyamra osztotta.³ Fődolog mindenestre a theologia volt, mint a XVII. században minden egyetemen

¹ *Bod*: Magyar Athenása Illosvay és Kassay életrajzában.

² *Benkő*: Transylvania, II. 253.

³ P. *Szathmáry* Károly: A Bethlen-főiskola tört. (N.-Enyed, 1868.) 27—42. *Szabó* K. A Bethlen-főtanoda szervezeti szabályzata. Tört. Tár. 1879. 796—805. és magyarul Erdélyi Prot. Közlöny, 1872. 1—4. sz.

és főiskolán.¹ Egyetemi fokot azonban ez a főiskola sem érhetett el s magában az iskola főfelügyelőjében, I. Rákóczy Györgyben is fölébresztette azt a vágyat, hogy szemben a Németországból behozott és csak a theológiával törődő, a mellett deákul tanító enyedi tanárokkal, mint a renaissance olasz fejedelmei tették, *aulicum collegiumot* állítson fel. Udvari káplánja, a gyulafehérvári collegium volt tanára, *Keresztury* Pál állott az udvari magánfőiskola élére, melyben a fejedelem fiain kívül a Bethlen-, Lázár-, Bélydy-, Nyáry-, Ország-, Perényi-, Usz- és Debreczeni-fiúk nyerték felsőbb kiképeztetésüket, még pedig magyar nyelven. Igaz, hogy itt is főkép a theologiai vitákra fektették a fő súlyt s hogy Rákóczy Zsigmond a vizsgálaton egymaga ezer bibliai helyre hivatkozott.²

Ez a példa még jobban megerősítette abban a hitében Apáczai *Cseri* Jánost, *Keresztury* egyik tanítványát, hogy teljesen elérkezett a magyar nemzeti egyetem ideje. Az utrechti egyetem meghívását visszautasítva, 1653-ban beérte mesterének, *Bisterfeldnek* oldalán a gyulafehérvári tanársággal s még *Bisterfeld* halála (1655) után sem ő lett a vezető tanár, hanem — 10,000 frt fizetéssel — az Angolországból behítt, de sokkalta gyöngébb *Basire* Izsák. Mivel pedig az ifjúság mind Apáczai előadásaira tódult, *Basire*, mint presbyterianust és cartesianust, erősen megtámadván, a fejedelem Apáczait 1656. áttette a Kolozsvárt akkor újból fölállított collegiumhoz. Apáczai ott nov. 20. az iskolák nagyon szükséges voltáról tartott beszédében³ érdekesen jellemezte Erdélyország felsőbb tanügyének viszonyait. Sok magyar, a mint mondta, csak arra valónak tartja az isko-

¹ *Imre* Sándor egyetemi beszéde. Kolozsvári egyet. akták. 1878. I. 69.

² P. *Szathmáry* id. h. 42–46. *Keresztury* rendszeréről I. Bethlen Miklós önéletírása, 217. s. köv. II.

³ *Oratio de summa scholarum necessitate eorumque inter Hungaros barbarici causis. Cum praefatione Ludovici Felméri.* Claudiopolii, 1894. 8r. 27 lap.

lát, hogy kántorokat és muzsikusokat neveljen; az ő szemökben az iskolák ólak, a rectorok kondások. Pedig maga az Üdvözítő állította az első iskolát, a mi nélkül egy nép sem lehetett el. A reformatio műve is az iskolából, nevezetesen a wittenbergi egyetemből indult ki. Napnál világosabb, hogy a jó iskolák az állam és az egyház alapjai. Nincs műveltség dicsvágy, dicsvágy műveltség nélkül. S nekik, szegény tanítóknak, a mesteri és doctori czímért külföldre kell menniök. De annak sincs haszna. Mert magyarok lévén, nem olyan jártasok a nyelvekben, mint az idegenek; nem akarnak meggazdagodni merő ígéretekből; titkolják, s nem viszik piacra azt, a mijök nincs. Ezért azután megvetik és tudatlanoknak tartják őket, s azok, kiket az akadémiák kitüntettek, itthon csak nagynehezen kapnak valami igénytelen állást. A magyarok a legboldogtalanabb halandók. Ha a philosophia az istenek találmánya és ajándéka, akkor a magyarok nem állanak barátságban az istennel, nem közlekednek velök; mert innen ugyan származva van majdnem minden philosophia. Ha a philosophia a művészetek anyja, akkor itten nincsenek művészetek; s ha Isten szolgálatára mindenkit a philosophia nevel igaznak, mértékletesnek és bátornak, akkor nem esoda, ha Magyar- és Erdélyországban egészen eláradt a gonoszság, jogtalanság, mértékletlenség s állhatatlanság.

»Nincs, magyarok, egyetlenegy akadémiánk sem — folytatja, — melyben találhatnátok *ethicát*, a bűnök szelídítőjét; *gazdáságtant*, a családok kormányzóját; *orvosi tudományokat*, az egészség fenntartóit; *mathematicát*, a városok, utczák, templomok, paloták, tornyok emelőjét; *philosophiát*, minden tudomány és művészet gyökerét. Nem beszélek az *ékesszólásról* s *történelemről*, sem a *logicáról*, *metaphysicáról*, *geographiáról*, *astronomiáról*, *opticáról*, *musicáról*, *cosmographiáról*. Idejárúl a könyvekben s nyomdák-

ban való szegénység; hogyan reméljük tehát a tudományok ragyogását, az ismeretek fényét? Pedig ujjával valaki hamarabb megböki a csillagokat, az oceán vizét egy kis gödörbe könnyebben lecsapolja, s Archimedesszel a földet kevesebb bajjal mozdítja ki helyéből, mint hogy a művészetek s tudományok gondos ápolása nélkül jól művelt nemzetet mutathatna. Az akadémia az az államban, a mi a szem az ember testén. S a mi az ész az embernek, az a tudós férfiú hazájának.»

»A mostani tanítók nagy része inkább való igavonásra és eke mellé, mint tudományokra s művészetekre. Csakis azért lettek tanítók, hogy ne maradjanak örökös jobbágyok és szegények. Az iskola oltárához menekülnek s tettel bizonyítják, hogy nem a tudományok tiszta szeretete, hanem csupán a testi nyomorúságtól való félelem vitte lelköket a tanulásra. S míg ezek nagy számban lepik el minden iskolában a tanítószékeket, a szabad és nemes úrfiak, kiknek kitűnő előmenetelétől a haza legtöbbet várhatna, az iskolákból jóformán ki vannak zárva. Sőt, a mi sajnosabb, a templomi szószékeket is ezek az emberi szörnyek foglalják el. Az iskolák nyomorúságában nagy részök van a papoknak, kik semmivel sem törődnek, a mi — mint a bölcsészet és nyelvészet — kívül esik a theologia körén. Pedig a theologia olyan, mint a sas, melynek jobb szárnya a philologia s a bal a philosophia; ha levágják az egyiket, a sas nem emelkedhetik az égbe s ha mind a kettőt levágják, a földön marad.« Nagy baj az is, hogy az iskolák felügyelői s gondviselői egy kis nyelvtanon kívül maguk sem értenek egyébhez; és mivel mathesisről, physicáról stb. alig hallottak, nem is álmodoznak arról, hogy számukra tanítószékeket állítsanak. Pedig az egyház sem erősödik meg addig, míg jó iskolák nincsenek mellette. De míg a meglévő tanítószékek mellé segítséget nem adnak, addig 3—4 pappal

temetnek. Általában véve, álmosan végzik dolgaikat. Kikél e részben a kolozsvári reformátusok ellen is. Iskolájuknak nincs auditoriuma, melyben ünnepies beszédeket, nyilvános vizsgálatokat, vitatkozásokat lehetne tartani. Nincsenek a hat osztály számára megfelelő tantermek; a bennlakó tanulóknak nincs elég szobájok. Ha e bajokon az iskola kegyes pártfogói nem segítenek, megmarad a megrögzött barbárság s felzavarodik, bepiszkolódik a tudományok kedves folyója.

Apáczai 1658-ban, midőn a tatárok és a havasalföldiek teljesen feldúlták Gyula-Fehérvárát s véget vetettek főiskolájának, *Barcsay* Ákos fejedelemhez külön is benyújtott egy emlékiratot »a magyar nemzetben immár elvégtére egy egy *akadémia* fölállításának módja és formája felől.«¹ Előbb már ismételve fejtegetvén ily egyetem szükséges voltát, ezúttal csak a kérdés gyakorlati oldalával foglalkozott. Nem az angol, belga és a skót, hanem a szegényebb egyetemeiket véve mintául, azt állította, hogy a gyulafehérvári főiskola jövedelméből egy pénz hozzájárulása nélkül is a theologia, héber és keleti nyelvek, görög nyelv, jogtudomány, orvostudomány, ethica és politica, mathesis, dialectica, ékesszólás és történelem számára 10—11 tanítószekeket lehetne fölállítani s a mellett száz bennlakó tanulóat ellátni. A tanárok fizetésére s az alumnusok ellátására tehát pénzben és természetvényekben ezentúl sem kellene többet költeni 6528 forintnál; s a 2 nagyhírű és 3—4 triviumbeli tanár, valamint 40 alumnus helyett ebből el lehetne tartani 11 tanárt és 100 alumnust. Ennyi pedig »akárhol természetesen egy akadémiát, csak a szabadság accedáljon.« Csak drága pénzen ne idegeneket híjjanak be tanároknak. »Az idegeneknek uralkodása és a magunkéinak irigysége tette

¹) Először említi *Bod* Péter, *Magyar Athénás*, 14. Egész szövegét kiadta *Szabó* Károly (*Értekezések a nyelv- és széptud. köréből*. III kötet, 2. szám. Pest, 1872. 8r. 18 lap.)

nekünk e nagy kárt.« Ha Gyulafehérvárott az angol *Basire* Izsák 1800 (mai értékben 10,000) forintért tanított, a magyar tudós az egyetemen is eltanít 250—300 frtért. Sőt ennyi fizetésre akár skót tanárt is kapnak, s az idegen professor mellett csakhamar olyan magyar tanári nemzedék fejlődnek, mely kiállhatná a versenyt az idegenekkel. Pl. a theologia egyik tanára skót, vagy más idegen, a másik azonban magyar lenne. Idegenek lehetnének a görög nyelvnek, a philosophia némely részének, a mathesisnek s talán még valamely szaktudománynak tanárai; a többi azonban magyar lehet és legyen is. Sőt az idegenek eljöveteléig, mint rendkívüli tanárok, ama szakokat is magyarok lássák el.

A tanulóknak ideterelésére roppant hatással volna, ha az egyetemet végzett és promoveált ifjak nemességét nyernének; hiszen az eddigi földesurat is kárpótolná csekély veszteségéért az a tudat, hogy nem hitvány kosta, hanem philosophiae magister, esetleg medicinae, juris vagy theologiae doctor lett a jobbágyából. Az ilyen felszabadulás úgyszólván ritka esetben történik meg. A nemesnek szintén nagy becsületére válnék, ha az ország tábláján ő maga is mint jogtudós ülhetne.

A növendék a trivium végzése után az ékesszólást és ebből folyó szigorú vizsgálat után a dialecticát, egy év múlva a mathesist (arithmeticát, geometriát, cosmographiát s astronomiát), a következő évben a physicát, majd az ethicát és politicát s végre a philosophiát tanulná, hogy 5—6 évi szorgalmas munkálkodás után a bölcsészet borostyánosa és artium magister lehessen. Csak ezután mehetne át az orvosi tudományokra, melyeknek 5 évig való hallgatása és szigorú vizsgálat után orvosdoctorságot és szabad orvosi gyakorlatot nyerhetne. A philosophia után azonban jogász, vagy theologus is lehet az ifjú; ez utóbbi esetben azonban bevezetésül egy évig még zsidóul és gö-

rögül kell tanulnia. A jog és a theologia szintén 5—5 évig tart s mind a kettőnél megszerezhető a doctori címet.

Az egyetem élén a rector állana a senatus academicussal. A rector írja be a deákokat s ő szedi a beíratási pénzt (főnemestől 1 aranyat, nemestől 1 tallért, jobbagytól 25 pénzt) s ő hajtja be az előmozdításokért járó illetékeket, a miket az egyetem épületeire, könyvek vételére stb. fordítanak. Az egyetem mellé nyomdát, könyvtárt és növénykertet kell állítani; sőt Apáczai már a mensa academica megalapítására is gondolt.

Apáczai azonban, ki azt remélte, hogy valaha még erdélyi egyetemen taníthat, hiában útasította vissza külföldi egyetemek meghívásait. *Apafy* Mihály, a tudományszerető fejedelem, maga is kedvetlenül látta, hogy »a háború és alkalmatlan állapotok miatt« nem viselhet kellő gondot a kolozsvári collegiumra s azért a Bethlen-collegiumot sem egyesítette vele, hanem 1662 okt. 6-án, mint »*mostan* legalkalmasabb helyre«, Nagy-Enyedre telepítette, hol ma is működik.¹ Ekként ha azt tanította is Apáczai, hogy »a külföldi egyetemek gyámsága alatt élni a nemzeti becsület ellen van«, az erdélyi ifjaknak mégis külföldön kellett keresniök felsőbb kiképzésöket, a miben különben a külföldi egyetemeken egyes hazafiak jelentékeny alapítványok tételével gyámolították őket.²

Az önálló erdélyi fejedelemség ekként 1690-ben a nélkül szűnt meg, hogy annyi kísérlet után is valóságos lehetett volna az erdélyi tudomány-egyetemből.

I. Lipótnak Erdély részére 1690 okt. 16-án s ünnepiesen 1691 decz. 4-én kibocsátott hitlevele, mely Erdélyt

¹ A főiskolában ezentúl is tanítottak ugyan theológiát, nyelvészetet és bölcsészetet, de egyetemi törekvésekről többé szó sem lehetett abban. Érdekes történetének folytatása *Szathmárynál*, 74—352. l.

² *P. Szathmáry*, id. h. 104—7.

ismét Magyarországhoz csatolta, az országot s különösen Kolozsvárt és Gyula-Fehérvárt újra megnyitotta a katolikusok előtt. Az 1692 márcz. 15-én Szebenben tartott országgyűlés nekik szavazta meg Kolozsvárt a reformátusok nagytemplomát s az unitáriusok collegiumát. Egyúttal azonban kimondta, hogy a kath. ifjúság nevelésére csak oly egyháziakat alkalmazzanak, kik a többi hitfelekezet előtt nem gyanúsak.¹ A gyanúsak alatt kétségtelenül a jezsuitákat értették ugyan, 1693 okt. 10-én azonban mégis ezek kapták meg a kolozsvári unitáriusok ó-vári nagyiskoláját. Ezt használták alapúl, hogy 1698 nov. 17-én újból megnyissák *akadémiájokat*, melyben a bölcsészetet is azonnal tanítani kezdték. 1698-ban már falragaszokon, mint *kath. egyetemet* ajánlták főiskolájukat s 1701 aug. 22-én maga Lipót császár és király is azon okból adta a jezsuitáknak az egyh. jövedelemből fenmaradt összeget, mert felsőbb tanítószékeket állítván, nagyobb a költségök.²

A rend már 1704-ben megkezdte az új akadémia helyiségeinek építését és pedig ugyanazon helyen, a Torda-, Farkas- és Fogoly-utcákra néző telken, a hol a mostani egyetem középponti épülete emelkedik. — Azonban csak rendkívül lassan haladt a munka. A templomot ugyan (a Torda- és Belkirály-utca sarkán) már 1724 szept. 10-én fölszentelheték, de nagyobb arányú építkezésekre csak azután gondolhatták, hogy 1732-ben újra megkapták a monostori uradalmat. 1740-ben az egyetem egyemeletes része földél alatt állott ugyan, de a hatalmas kétemeletes épület maga csak 1752—1765-ben készülhetett el a csillagvizsgálóval együtt úgy, hogy a világhírű *Hell* Miksa 1752—7 közt még csak saját lakásán állíthatott observatoriumot.³ Böl-

¹ *Horváth*, Magyarorsz. Tört. VI. 225.

² *Hodor*, 26—29.

³ *Jakab*, Kolozsvár Tört. III. 324—5. *Herman*, Termtud. Pótf. 1891. 54.

csészet, theologia, mathesis, észjog, ethica, dogmatica, (theologia speculativa dogmatica csak 1769 novemberétől fogva), theologia moralis stb. voltak a főbb tárgyak, melyekből babérkoszorús, mester és doctor címeket osztogattak. 1736 aug. 30-án pl. dr. *Dobner* István rector magnificus és az egyetem kancellárja, dr. *Prekenfeld* Ferencz prorector és procancellarius és dr. *Daróczy* György tanár vezetése alatt egyszerre tíz ifjat avattak bölcsészetdoctorokká.¹ A tanárok közül Csernovics Ferencz, Fasching Ferencz, Illia Endre, Kunics Ferencz, Daróczy György, Jánosy Miklós, Nagy János, Molnár János, Peringer Endre, Pongrácz István, a nagynevű Hell Miksa és utóda Hartmann Nándor, Fridvalszky János, Kaprinay István, Kovács Ferencz, Szegedi János, Mihálcz István és Biró István neve az irodalom és a tudomány történelmében is ösmeretes.²

Még állott és működött a Báthory-egyetem, midőn Mária Terézia 1762 szept. 6-án újra megengedte, mit a nagy Frigyessel való háborúskodás idején politikai okokból tiltott, hogy a prot. ifjak a külföldi egyetemeket látogassák. De hogy ne legyen szükségök a külföld felkeresésére, már egy esztendővel azelőtt komolyan foglalkozott egy Erdélyben fölállítandó *protestáns egyetem* kérdésével. »Ezzel — úgy mond — elejét lehetne venni új és fonák hitágazatoknak, valamint a leggonoszabb s a kath. vallás, sőt a kormány iránt is gyűlölséget tápláló elveknek, melyeket a tanuló ifjak a külföldön beszívnek s a hazába visszatérve, azokat magukkal viszik.« Az udvartól fizetett s attól függő tanárok ily államellenes tanokat nem hirdethetnének. A tárgyalások gr. *Bethlen* Gábor erdélyi udv. kancellárnak 1762 nov. 3-án ez ügyben beadott s a protestánsokra nézve nagyon kedvezőtlen jelentése alapján indultak meg. A királyné 1764

¹ *Daróczy* id. h. 179—182.

² Munkásságuk *Hodornál*, 30—40.

aug. 24-én hajlandónak mutatkozván, hogy Erdélyben a magyar- és erdélyországi katolikusok számára egyetemet állítson, ekkor, továbbá szept. 24-én és nov. 16-án a protestáns egyházak főgondnokait nyilatkozatra szólította fel, mikép s milyen pénzalapokkal kívánnak járulni az egyetem fölállításához. A tárgyalások vezetésével br. *Bajthay* József Antal erdélyi róm. kath. püspököt és guberniumi tanácsost bízta meg. A Bajthay személye iránt való bizalmatlanságnak azonban igen nagy része lehetett a főgondnokok azon nyilatkozatában, hogy a szükséges pénz hiányában a tervezett egyetem fölállításához nem járulhatnak.¹

Egy új egyetem kérdése pedig annál égetőbb lett, mert XIV. Kelemen pápa már 1773 jul. 21-én eltörölte a jezsuita-szerzetet s ezt a királyné szept. 18-án Magyar- és Erdélyországban is kihirdettette. Október 26-án megszűnt tehát a jezsuiták működése a kolozsvári egyetemen is,² melyben kétszáz esztendő alatt, annyi megszakítással és annyi küzdelem közt, 744 tanár összesen 20,487 ifjút vezetett be a felsőbb tanulmányokba.³

Az egyetem, a 8000 kötetből álló könyvtár, könyvnyomda és papírmalom azonban csak pár hétig maradt gazdátlanul. Mivel az iskolai év elején az ifjúság már gyülekezett, a királyi bizottság 1773 okt. 30-án hamarosan megbízta Benkő Mihály kanonokot és kolozsvári plébánost a rectori s Biró György censort és volt jezsuitát a kancellári teendők végzésével, a hittudományi karhoz pedig azonnal kinevezett 4, a bölcsészetihez szintén 4, a szabad-

¹ *Szilágyi* Ferencz: A kolozsvári egyetem. Erdélyi Prot. Közlöny 1872., 109—110., 349—350. és 356—8. l. *U.-ő.*: Erdélyi protestáns egyetem a XVIII. században. (Akad. felolvasás. 1872. okt. 14.)

² A m. kir. jogakadémiák és joglyceumok tört. (Pest, 1873.) 179—181. A kolozsvári jezsuiták historia domusa Pray Györgyhez és tőle a budapesti egyet. könyvtárba került. V. ö. *Jakab* Elek tanulmányát a *Századokban*, 1889. 1—18., 97—120.

³ *Jakab*, Kolozsvár Tört., III. 326.

mesterségekébe pedig 6, összesen tehát 14 tanárt, fejenként 500 frt fizetéssel. Közölük 6 a felozlatott jezsuitarendhez tartozott. A tanárok 1773 decz. 1-én már el is foglalták állásukat, de csakhamar észrevették, hogy a közönség nem tekinti őket egyetemi tanároknak. Tíz nap múlva tehát folyamodtak, hogy doctori palástjukat viselhessék s decz. 15-én lelkesen fogtak a jelentkezett 465 (helyesebben, a szabadmesterségeknek középisk. színezetű karát nem véve, csupán 66) ifjú tanításához.¹

Mária Terézia 1774 január 26-án újból véleményre szólította fel Erdély összes r. kath., ev. ref., ágostai és unitárius főpapjait a Kolozsvárt felállítani szándékolt egyetem ügyében. Kétséggkívül csak a Báthory-egyetem átalakítására gondolt; olykép, hogy, mint a mainzi választófejedelem az erfurti egyetemen tette, a katolikusok mellé protestáns tanárokat is lehessen kinevezni, s így a nem-katolikusoknak ne kelljen külföldi főiskolákat látogatniok.

Csernátoni Wajda Péter erdélyi ev. ref. superintendens Deésről 1774 június 1-én tett fölterjesztésében az egyetem alapításának szándékát örömmel üdvözölte. Remélte, hogy az új egyetemen minden ifjú szabadon és korlátozás nélkül saját hitének embereitől fogja hallani vallásfelekezetének elveit; hogy elkülönítik a vallással közvetve vagy közvetlenül összefüggő tudományokat, különösen a theológiát és a philosophiát azoktól, melyek kapcsolatban nincsenek velök; hogy amazokat felekezeti jellegű, emezeket pedig tetszés szerint bármely felekezetből kinevezett tanárok adják elő; hogy a királyné az előadásokhoz szükséges kézi- és szakönyvek kinyomatása s a tudományok fejlesztése végett sajtószabadságot enged és kedvez a nyomdák fölállításának;

¹ *Jakab*, Kolozsvár Tört., III. 330—337. *Hodor* és *Vass* tévesen hiszik idézett műveikben, hogy a tanítás 1773—1778 közt szünetelt Kisebb kéziratában különben (38 l.) Hodor maga is közli az új kinevezéseket.

hogy a tanárok és tanulók felekezeti különbség nélkül egyaránt élvezik az őket megillető jogokat; hogy a felekezeti jellegű tanárokat a karokhoz az illető felekezetek maguk válaszszaak s hogy a hittan tanárai egyenesen illető felekezeti elöljáróiktól függenek. Mivel azonban minden felekezetnek érdekében áll, hogy a tanítószékekre utódokat neveljen, a tudomány s a vallás érdekében egyaránt szükséges, hogy a prot. ifjak elől a külföldi egyetemeket se zárják el. Ne zárják el különösen az amúgy is szövetséges Belgiumot és Helvetiát, mely a calvinismus szülőföldje s melynek egyetemeivel az új egyetem aligha mérkőzhetik; külföldi egyetemeken különben is sok alapítvány van magyar prot. ifjak számára s az a pénz, mit az ifjak külföldön költenének el, a szerzett ösmeretek és tudós munkák által úgy is visszatérülne.¹

A gubernium, úgy látszik, föl sem terjesztette a superintendens véleményét s a felekezet nélkül való egyetemből semmi sem lett; magát a *Báthory-egyetemet* Mária Terézia lényegében továbbra is fentartotta. 1775-ben nemcsak a rectorválasztás jogával ruházta fel, hanem, 3 tanítószékkel, a *jogikart is megalapította*. 4-ben állapította meg a hit- s 3-ban a bölcsészettud. tanítószékek számát, felügyelőkké pedig gr. Kemény Farkast és gr. Bánffy Dénest nevezte ki. 1775 márcz. 13-án azt is megígérte, hogy a mennyiben az anyagi viszonyok megengedik, az egyetemet fokenként tökéletesíteni fogja, még pedig az erfurti, bécsi, prágai és mainzi egyetemek mintájára, olykép, hogy fentartsa az elemi iskolákkal és a gymnasiummal való összeköttetését. Még azon évben új pecsétet adott az egyetemnek, 1776 január 7-én pedig kijelentette, hogy a volt jezsuiták helyett kegyesrendieket kíván alkalmazni.²

¹ *Kolozsvári Sándor*: Egy ev. ref. superintendens véleménye a múlt századból a kolozsvári egyetemre vonatkozólag. Erdélyi Prot. Közlöny, 1872., 93—95.

² *Jakab*, Kolozsvár Tört., III. 339—342.

Gr. Kollonics László erdélyi püspök, mint az egyetem főpártfogója, 1776 jul. 10-én felszólalt ugyan az ellen, hogy négy exjezsuita egyetemi tanárt az egyetemből a gymnasiumba küldjenek le, holott elősmert tudósok, a királyné azonban még június 7-én csakugyan behozatta a kegyes tanítórendet s ez október 15-én már át is vette az egyetemet. Pálya István rector vezetése alatt a theol. facultasban 4, a jogiban 3 s a bölcsészetiben 11 tanár működött. 1778 augusztus 28-án a királyné végkép reájok bízta a tanítószékeket. Ekkor mintegy 400 hallgatója volt az egyetemnek; a tanulók közül 150 a nemesek convictusában, 153 a seminariumban, a többi pedig a városban lakott.

A *theologiai karban* világi papok adták elő a theologia dogmatico-speculativát és dogmatico-practicát, a bibliai nyelveket, exegeticát, a theologia moralist és az egyháztörténetet.

A *jogi kar* alapját Mária Terézia 1774 okt. 19-én vetette meg, midőn kinevezte Ködi *Farkas* Jánost az egyh. és büntetőjog, *Fortini* Antal Károlyt az észjog, köz- és magánjog s a római jog tanárává. 1776 nov. 1-én állította fel az erdélyi jog tanítószékét. I. Ferencz 1796-ban alapította a tiszti irálytan, statisztika- s a pénzügytan, 1804-ben a bányajog és közrendtartás, 1809-ben a közgazdaságtan s 1816-ban a palaeographia tanítószékét. A tanárok közül Huber Ferencz, Lőcsey Samu, Hilibi Gál Domokos, Récsey Emil stb. neve az irodalom terén is ösmeretes. 1850 ápril 19-én a birodalmi vallás- és közoktatásügyi minisztérium kijelentvén, hogy a jogakadémiák csak négyéves tanfolyam felállításával maradhatnak fenn s bennök németül, a kormány tanterve szerint kell tanítani, a II. József óta külön akadémia gyanánt tekintett kolozsvári jogi tanintézetet önkényesen megszüntette s Erdély számára Nagy-Szebenben állított jogakadémiát. A kolozsvári csak 1863-ban, mint *kir. jogakadémia* alakult újjá s 1866-ban négy évi tanfolyamra

bővült. Teljesen 1872 október 12-én szüntette meg az 1872: XIX. t.-cz., illetőleg az új egyetem jogi karának megalapításánál használta fel.

A *bölcsészeti karban* 1777—1850-ig 9 tanára volt a bölcsészetnek, 11 a physikának, 6 a mennyiségtannak, (melynek tanítószerkét Mária Terézia 1778 szept. 2-án alapította), 10 a történelemnek, melynek tanárai közül Koppi Károly (1780—3.) és Bolla Márton (1784—96.) szerzett hírnevet; a vegytan, ásványtan, természetrajz, fűvészet és technologia tanítószerkeit 1796-ban gr. Bánffy György kormányzó közbenjárására I. Ferencz állította fel. Összesen 9 katedrája volt a karnak; a tanárok azonban rendszeren a rokon tárgyakat is előadták; a mathematicus pl. az astronomiát, melynek számára a gubernium palotájára 1805-ben külön csillagvizsgáló-torony épült; ugyanaz, melyet ma is használ az egyetem. 1850-ben a kar működése megszűnt. Ez évig a kegyesrendiek e karban és a theológián összesen 7355 ifjút tanítottak.

Az *orvosi kar* fölállítását 1775 január 26-án rendelte el Mária Terézia, de a boncztan, sebészet és szülészet tanítását egyelőre csak egyetlenegy tanárra, Laffer Józsefre bízta. 1776 nov. 7-én megigértte ugyan a vegytan, növénytan, élettan és kórtan tanítószerkeinek fölállítását is, de 1777 aug. 27-én függőben hagyta a dolgot s a második katedrát az állatgyógyászat számára II. József csak tíz év múlva alapította meg. 1790 okt. 8-án a kancellária már tanársegédet rendelt a boncztan számára, míg I. Ferencz két új tanítószerket állított; egyet a szemészet s egy másikat a vegy-, élet- és kórtan számára, 1808-ban pedig Erdélyország mindenkori főorvosára bízta a facultas elnökségét, a mi így is maradt 1849-ig. Ez az eljárás merőben ellenkezett az egyetemi szervezettel. 1817-ben a kar, melynek 13—20 hallgatója volt, institutum medico-chirurgicum címet

nyert, melyet megtartott 1849 után is, midőn a főiskolával való kapcsolata teljesen megszűnt s midőn önállásra jutva, gyorsan fel is virágzott. Az intézet, melynek 15 tanítószékén egy Eckstein János, Lenhossék József, Jendrassik Jenő, Margó Tivadar, Balogh Kálmán s a későbbi kolozsvári egyetemnek több tanára működött, 1831—1872-ig összesen 423 polgári sebészt képezett.¹

Egyébiránt a főiskolának akadémia vagy egyetem címét II. József még 1784 aug. 28-án eltörölte s azt egyszerűen lyceumnak rendelte neveztetni;² 1851-ben a lyceum is kir. kath. főgymnasiummá alakult át.

Az egyetem eszméje azonban éppen az önkényes uralom idejében elevedett föl. Siaguna András püspök vezetése alatt 1851. januárban a románoknak egy küldöttsége ama kérelemmel fordult Thun Leo birodalmi vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, hogy Kolozsvárt államköltségen román *nemzeti philosophiai és jogi akadémiát* állíttasson. Thun kijelentette, hogy a kormány gondoskodik ugyan a románok művelődéséről, minden nemzetiség számára azonban nem állíthat külön *egyetemet*, mert ez még jobban elválasztaná a birodalom népeit; azonban jogukban áll, hogy saját költségükön alapítsanak ilyen főiskolát. Mindamellett magának Schwarzenberg herczeg erdélyi kormányzónak bizalmasai is terjesztették azt a hírt, hogy az állam Erdély számára valóban akar szervezni egyetemet, s a kolozsvári és a nagy-szebeni lapok egész nyáron azon versengtek, a kettő közül

¹ Maizner János: A kolozsvári orvos-sebészeti tanintézet tört. vázlata 1775—1872. Kolozsvár, 1889. 8 r., 80 lap.

² Ezen lyceumnak külön történetét megírta dr. *Salzbauer* János: A kolozsvári k. tanítórendi társház és róm. kath. főiskola évszázados tört. vázlata. Kolozsvár, 1878. 8 r., 52 lap. A kegyesrendiek egyetemének és lyceumának történetére nézve l. különösen *Hodor* nagyobb (42—132.) és kisebb (37—132.) idézett kézirati művét, *Vass* említett értekezését (19—23.) s *Jakab* Elektől Kolozsvár Története III. kötetét.

melyik városé legyen az egyetem. Kolozsvárt ugyan már csak az orvos-sebészeti intézet működött, de remélni lehetett a jogakadémia visszaállítását s a lyceumban azon iskolai évben még tényleg tanított 4 jogi és 6 philosophiai tanár. Sőt az erdélyi ev. ref. egyházkerület főtanácsa a főiskolák-tól már 1850-ben határozott nyilatkozatot kért egy jogi és theologiai karból álló felsőbb tudományos iskola alapítása iránt. Most az iskolák ügyében Incze Mihály elnökte alatt kiküldött bizottság 1851. aug. 23-án — talán abban a reményben, hogy azt az alapítani remélt kolozsvári egyetem theol. karává teheti — kimondván az egész theol. oktatás és a theol. seminarium középpontra való helyezésének szükségességét, a zilahi zsinat 1854-ben elhatározta, hogy Kolozsvárt papnevelő intézetet állít s a püspökség székhelyévé is Kolozsvárt teszi.

Az egyetemről azonban senki sem beszélt többé, midőn az új s Erdélyben immár egyetlen protestáns seminarium Kolozsvárt még azon év novemberében működni kezdett, négy évfolyamban 4 tanárral s 40—50 tanulóval. De 1861. július 28—31-én a főtanács a seminariumot Enyedre tette át, egyúttal újra szervezte s így nyitotta meg Nagy-Enyeden, 1862. szept. 1-én.

A következő évben (1863.) Kolozsvárt a kormány helyreállította ugyan a jogakadémiát, melyet 1863. decz. 7-én Istvánffy Pál h. igazgató nagy ünnepiességgel, Berde Áron tanár pedig lelkes beszéddel nyitott meg; a súlyos politikai viszonyok közt azonban mindenki úgy hitte, hogy be kell érnie a régi Báthory- és Mária-Terézia-féle egyetem roncsaival: a jogakadémiával és az orvos-sebészeti intézettel.

II.

A kolozsvári kir. tud.-egyetem alapítása.

Eötvös József báró tervei. Javaslát az egyetem föllállításáról. A város, a megyék és az országgyűlés. Ő Felsege elrendeli az egyetem megnyitását. Trefort új javaslata. Ennek tárgyalása az országgyűlésen. Az 1872: XIX. és XX. t.-cz. A tanárok kinevezése. A város alapítványa. Mikó Imre gróf királyi biztos fölesketi a tanárokat s megalakítja az egyetemi hatóságot. Az egyetem ünnepies megnyitása. A kezdet nehézségei. Az új intézetek és bizottságok. Trefort látogatása.

Az első év vége.

1865. december 6-án az erdélyi országgyűlés újból kimondta a Magyarországgal való egyesülést s 1866. ápril 14-én Erdély képviselői már a közös magyar országgyűlésben Mikó Imre grófnak azon fogadásával köszöntöttek be, hogy sohasem lesznek méltatlan fiai e hazának. 1867. február 17-én Mikó maga is tagja lett a második független felelős minisztériumnak, s ebben az erdélyi múzeum halhatatlan alapítója br. Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszterrel együtt érlelte meg azt a tervet, hogy az ország a vele másodszer is egyesült Erdély számára Kolozsvárt egyetemet állítson.

Eötvös már 1868. febr. 8-án fölhívta úgy a kolozsvári *jogakadémiát*, mint az *orvos-sebészi* tanintézetet, hogy véleményt adjanak, miként lehetne mindkettőjüket egy új egyetembe olvasztani, illetőleg *egyetemi karokká átalakí-*

*tani?*¹ A két intézet már márczius 28-án beterjesztette emlékiratát, melynek alapján a minisztérium azonnal megkezdte az előtanulmányokat. Eötvös nem gondolt arra, hogy a bölcsészeti kartól független kart alakítson a matematikai és természettudományok számára; ellenben már a pesti egyetem reformjánál azt tervezte, hogy az egyetlenegy róm. kath. theol. kar helyett, a zárt facultasi rendszer mellőzésével, párhuzamos tanítószékeket állítson a római katolikusok, protestánsok és görögkeletiek részére, mit politikai okokból eleintén a Pesti Napló, sőt a Hon is helyeselt; utóbb azonban ellene fordult az egész sajtó, sőt az egyetemről egyáltalán ki akarta küszöbölni a theológiát.² Eötvös mindamellet, ki külön *protestáns theol. karral* kívánta ellátni a kolozsvári egyetemet, 1870. ápril 7-én a képviselőház elé változtatlanul nyújtotta be hat igen fontos törvényjavaslatát. A vallás szabad gyakorlatát és a felekezetek egyenjogúságát, a pesti egyetem s a József-műegyetem újjászervezését, a kiseddóvókat s a középisk. oktatást illető törvényjavasolataival ugyanis egyidőben terjesztette be a *kolozsvári országos egyetem* fölállításáról szóló javaslatát. A ház ezt egy 15 tagú bizottságnak azon felhívással adta ki, hogy *első sorban* a pesti és a kolozsvári egyetemekről tegyen jelentést.³

Br. Eötvös Józsefnek 1871. február 2-án történt halála hátráltatta ugyan az egyetem tervével való foglalkozást, de magát a tervet már csak azért sem ejtették el, hogy a kolozsvári egyetemben méltó emléket állítsanak a nagy kezdeményező idealismusának. Kolozsvár város közönsége, társadalma és sajtója különben is mindent elkövetett, hogy a

¹ 1868. évi 4,195. sz. rendelet.

² Kovács Ödön: A theologia helye az egyetemen. Olvasta az erdélyi ref. tanárok 1871. máj. 23-án tartott értekezletén, N.-Enyeden. Pest, 1871. 8 r. 16 l.

³ A 163. ülés jegyzőkönyve, 1786. sz. Budapesti Közlöny, 1870., 3898. l.

napirendről levétneti ne engedje a fejlődésére s az egész ország részre nézve oly fontos kérdést. A város a képviselőházhoz 440 példányban küldötte meg »A kolozsvári egyetem mint kulturai szükséglet« című röpiratot, melyet 1871. november 17-én a képviselők közt ki is osztottak.¹ Decz. 1-én a kérvényi bizottsághoz utasították a város felíratát, melyben a kolozsvári egyetem ügyében benyújtott törvényjavaslatot tárgyalatni s azt törvénynyé emeltetni kéri.² Ezt, valamint az újabb sürgetést a ház decz. 16-án a tanügyi bizottsághoz utasította.³ Időközben decz. 7-én *Lázár Ádám* kérdést intézett az egyetem mielőbb való felállítása iránt, mire a miniszter azonnal válaszolt.⁴ A törvényhatóságok sem engedték elaludni az ügyet. Szatmár-város, Heves- és Dobokamegye 1872. január 9-én, Csanádmegye s a Hajdúkerület január 16-án, Zarándmegye január 24-én, Kolozsmegye febr. 5-én, Udvarhelyszék február 15-én, Kövárvidék márcz. 9-én és Buda-főváros ápril 11-én, sőt a budapesti román ifjuság is ápril 8-án a házban bemutatott felírataikban egyenként csatlakoztak Kolozsvár városa kérelméhez és az egyetemről szóló törvényjavaslatot még ez ülészakban tárgyalni kívánták.⁵

1872. febr. 15-én *Bujánovics Sándor*, a tanügyi bizottság előadója, már elő is terjesztette a bizottságnak az egyetem fölállításáról szóló jelentését és pedig *Schwarcz Gyula* külön véleményének kíséretében. Febr. 29-én a középponti bizottság előadója, *Pulszky Ágost* szintén bemutatta jelentését. Márcz. 14-én *P. Szathmáry Károly* határozati

¹ A képviselőház 1871. évi jegyzőkönyve, 4350. sz.

² U. o. 4521. sz.

³ U. o. 4763. sz.

⁴ U. o. 4572. sz.

⁵ U. o. 4899., 4996., 5133., 5220., 5224., 5390., 5628. és 5660. sz. Mára marosnak 1872. szept. 13-án és Sopronmegyének másnap bemutatott felíratait mint elkésettéket okt. 12-én írártárba tétették. 1872--5. évi jk., 56., 63., 346. sz.

javaslatot nyújtott be, utasíttatni kérvén a minisztert, hogy az egyetemet még ez évben fölállítsa s az ehhez szükséges költségekre póthitelt kérjen. *Henszlmann* Imre szintén határozati javaslatot terjesztett be a törvényjavaslatnak azonnal való tárgyalása iránt. Ápril 4-én P. Szathmáry már másnap kívánta tárgyalatni határozati javaslatát; a ház azonban 91 szavazattal 83 ellenében a javaslat tárgyalása ellen nyilatkozott.¹

Május 29-én Schönbrunnban Ő Felsege *Pauler* Tivadar vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére megengedte, hogy a kolozsvári tudomány-egyetem felállításáról szóló törvényjavaslatot a jövő országgyűlésnek a költségvetéssel ismét bemutassa. Sőt a törvényhozás utólagos hozzájárulása fejében azt is megengedte, hogy *az egyetem az 1872—3. tanév elején tényleg megnyiljék* s hogy a miniszter előterjesztésében előadott módozatok szerint a minisztérium e végből megtegyen minden előintézkedést és minden vele járó kiadást.² Ezt a kéziratot *Pauler* Tivadar vallás- és közoktatásügyi miniszter Lónyai Menyhért miniszterelnök és Tisza Lajos közlekedési miniszterek kíséretében június 11-én személyesen hozta Kolozsvárra, hol a Múzeum-Egylet már két héttel azelőtt elhatározta, hogy gazdag gyűjteményeit bizonyos feltételek mellett 50 évre az egyetem, illetőleg a kormány rendelkezésére bocsátja.³ A hivatalos lap pedig már június 11-én kiírta a pályázatot 42 tanári állomásra.

Trefort Ágoston, a vallás- és közoktatásügy új minisztere, az 1872. szept. 3-án megnyitott országgyűlés elé már szept. 17-én két törvényjavaslatot terjesztett be. Az egyik a protestáns vagy bármely más theol. facultas teljes elejtésével a kir. tudomány-egyetem fölállításáról szól, a másik az

¹ U. o. 5243., 5335., 5450. és 5587. sz.

² *Közli Budapesti Közlöny*, 1872., 131. sz., 1043. l.

³ *Herman Ottó* felszólalása e terv ellen: *Magyar Polgár*, 1872., 123—4. sz.

egyetem fölállítására és 1872. évben való fentartására szükséges póthitelről. A ház amazt a tanügyi, emezt a pénzügyi bizottsághoz utasította.¹ A miniszter már szept. 21-én értesítette a kolozsvári lapokat, hogy az egyetem november 1-én tényleg megnyílik.² A tanügyi bizottság nevében *Molnár* Aladár, a pénzügyinek nevében pedig *Széll* Kálmán szeptember 23-án, a középponti bizottság részéről pedig *Molnár* Aladár szept. 28-án megtevén jelentését,³ a ház az utóbbi napon elhatározta, hogy kedden, a felírti javaslatok tárgyalását megszakítva, a középponti bizottság többi előterjesztésével együtt sorrendben ezt a két törvényjavaslatot is tárgyalni fogja. Október 2-án már valóban tárgyalta.⁴ *Trefort* miniszter utalt arra a tényre, hogy Magyarorszában egy egyetem nem elég, mert a bécsi egyetemen a múlt tanévben is 839 magyar ifjú végezte tanulmányait. Különösen szerencsésnek tartja magát, hogy az első törvényjavaslat, melylyel e házban föllép, éppen Eötvös törvényjavaslatának föllevenítése, s általában, hogy egyetemről szól; mert ezen tény magában véve is nevezetes és rá nézve szintén nevezetessé válik, ha a ház hozzájárulásával sikerül befejeznie azt az ügyet, melyet oly kitűnő férfiú kezdett, mint feledhetetlen barátja, Eötvös báró. Ez a javaslat nem bocsátkozik a szervezés kérdésébe, mert ezt az egész egyetemi oktatásra nézve külön törvényjavaslatban kívánja tenni. Javaslatainak célja egyszerűen az, hogy az egyetem azonnal (még novemberben) életbe lépjen. A tanítószékek száma 43; ha pénzzel és tanítóerőkkel rendelkeznek, a tanítószékek számát könnyű lesz szaporítani. *Schwarcz* Gyula, a különvélemény benyújtója szerint az egyetemek kérdése európai

¹ 1872—5. évi képviselőházi jegyzőkönyv, 87. sz.

² 21,610. min. sz.

³ Képviselőházi jk., 125., 127. és 170. sz.

⁴ Képviselőházi jegyzőkönyv, 210—212. sz.

kérdés. A magyarokra még több; a jövő kort tekintve, állami fennállásuknak egyik fő feltétele. A tanítás szabadságát a kolozsvári egyetemenél a javaslattól egyben-másban eltérő módon kívánta érvényesíteni; hosszabb fejtegetésekbe azonban nem bocsátkozott, bízván a miniszter ígéretében. *Vécsey* Tamás nem helyeselte, hogy fenmarad a rendes és a rendkívüli tanárok közt való különbség, hogy a tanítószékek száma csekély, hogy ott is csak az anyakönyvekbe bevezetett tanulók vehetnek részt a tanórákon, a mi a tanárokra nézve sem előny s hogy Kolozsvárra is kiterjesztik a pesti egyetem szabályzatait. A pesti egyetem még külső alakjában is összeforrt az egyházzal; egyh. intézet volt és sok tekintetben ennek érdekei vezették. A kolozsvári áll. egyetemnek ily iránytól mentnek kell maradnia. Nem helyesli a vizsgálatoknál alkalmazandó encyclopaediai irányt s a magántanárok intézményének szűk körre való szorítását. *Oláh* Gyula a tanszabadságot nem a pesti egyetemen megszokott abban az eljárásban keresné, hogy valaki bizonyos formások után taníthat, hanem a tudás szabadságában is; már pedig a tudásnál nem szabad kutatni azt, hol tanulta, — elég, hogy tudja. A karok körében szintén több tévedést lát. Óhajtaná, hogy Kolozsvárt az egyetemmel együtt polytechnicumot is állítsanak, mert ez lényegesen előmozdítaná Erdély érdekeit. *Patrubbyi* Gergely előadó túlzásoknak tartotta Oláhnak a tanszabadságról tett némely észrevételét. *Helffy* Ignác szerint a kolozsvári egyetem felállítása általánosan érzett hiányt pótol ugyan, de semmiképen sem volt szükség arra, hogy a kormány, az alkotmányosságot megsértve, az egyetemet rendeleti úton hozza létre. Egy óra alatt megszavazták volna a törvényjavaslatot akkor, mint megszavazzák most. *Molnár* Aladár előadó figyelmeztette a felszólalókat, hogy a tanszabadságot nemcsak az idő rövidsége miatt nem írták körül szabatosan, hanem azért

sem, mert tüzetes megoldása más reformkérdések megoldásával függ össze. *Trefort* miniszter pedig biztosította a házat, hogy a mennyire lehet, közigazgatási úton mielőbb segít a meglevő bajokon. Ehhez képest a ház Oláh Gyulának a czímiben tett módosításával általánosságban és részleteiben elfogadta a kolozsvári m. kir. tudomány-egyetem felállításáról és ideiglenes szervezéséről s vita nélkül fogadta el a felállítás és az 1872. évi fentartás költségeiről szóló törvényjavaslatot. Az Ő Felsége által 1872. október 12-én szentesített s a képviselőházban ugyanaznap, a főrendek házában pedig október 14-én kihirdetett¹ törvény egész terjedelmében így hangzik:²

Mi Első FERENCZ JÓZSEF, Isten kegyelméből ausztriai császár, Csehország királya stb. és Magyarország apostoli királya. Kedvelt Magyarországnak és társországai, hű főrendei és képviselői közös egyetértéssel a következő törvényczikket terjesztették szentesítés végett Felségünk elé:

1. §. Kolozsvárott, a tanszabadság elvének alapján, magyar királyi tudomány-egyetem állíttatik fel. A kolozsvári kir. jogakadémia és az orvos-sebészi tanintézet megszüntettetnek.

2. §. Addig, míg az egyetemi oktatás külön törvény által nem szabályoztatik, a pesti magyar királyi tudomány-egyetemen jelenleg fennálló szabályok ezen egyetemre nézve is érvényesek, a mennyiben jelen törvény mást nem rendel. A fentebb említett törvény meghozataláig megkívántató további szabályokat, az egyetem tudománykarainak meghallgatásával, az oktatásügyi miniszter bocsátja ki.

3. §. Ezen egyetem négy tudománykarra oszlik, u. m.: 1. A jog- és államtudományi; 2. az orvosi; 3. a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi; 4. a matematikai és természettudományi karra. E két utóbbi karhoz kapcsolva gymnasiumi tanárképezde állíttatik fel.

4. §. A tudománykarok belülegeire nézve egymástól független,

¹ Képviselőház jegyzőkönyve, 1872—5., 328. sz.

² Közli a Budapesti Közlöny okt. 18-án, 239. sz., 1913. l.

egyenjogú, önálló testületet képeznek, önmaguk által évenként választott dékánjaik elnöklete alatt.

5. §. A tudománykarok fölött áll az egyetemi tanács, melynek köréhez az egyetem testületei, közigazgatási és a karok egyéb közös ügyeinek tárgyalása és intézése tartozik. A tanács elnöke az egyetem rectora.

6. §. A rendes és rendkívüli tanárok, a tanítók és tanársegédek rendes évi fizetést húznak. A magántanárokat csak az előadásaik után járó tandíj illeti. A közoktatásügyi miniszter azonban jeles magántanároknak, kik oly tantárgyat adnak elé, melynek előadása a felsőbb tudományos oktatás érdekében óhajtható, de kik tantárgyuk természeténél fogva csak kevés hallgatóra számíthatnak, vagy kiknek a tanári pályán megtartása kívánatos, az illető kar meghallgatása után bizonyos időszakra kivételkép díjt rendelhet.

7. §. Ezen egyetem első szervezése alkalmával a rendes és rendkívüli tanárokat a közoktatásügyi miniszter előterjesztésére Ő Felseége a király, a magántanárokat, a tanársegédeket és tanítókat pedig a közoktatásügyi miniszter nevezi ki. A későbbi kinevezéseknél a közoktatásügyi miniszter a rendes és rendkívüli tanárookra és tanítókra nézve, az illető kar meghallgatása után, a tanársegédekre nézve pedig annak javaslata alapján teszi előterjesztéseit, illetőleg kinevezéseit.

8. §. Magántanári előadások tartására a közoktatásügyi miniszter úr által oly egyének jogosíttatnak, kik ezen egyetemnél magántanárságra az illető tudománykar által képesítettnek nyilváníttatnak, vagy a tudomány művelésében szerzett érdemeik által képességeket nyilvánosan bebizonyították. Ha azonban a magántanár két év alatt meg nem kezdi előadásait, vagy azok megkezdése után két éven át legalább fél tanévig előadást nem tart, magántanári jogosultsága megszűnik. A magántanárok a rendes és rendkívüli tanárokkal egyenlő érvényű előadás-látogatási bizonyítványokat állítanak ki.

9. §. Az egyetem megnyitása alkalmával a tandíjakat, a fennálló viszonyok figyelembe-vételével, a jövőben pedig úgy a tan-, mint a szigorlati díjakat is, a tudománykarok meghallgatása után, a közoktatásügyi miniszter állapítja meg. A tudománykarok a tan- és szigorlati díjakat szegény hallgatóknak elengedik.

10. §. Ezen egyetem az 1872—3. tanév kezdetével megnyit-

tatik s a kormánynak az egyetem szervezetére nézve tett eddigi intézkedései jóváhagyatnak.

II. §. A törvény végrehajtásával a közoktatásügyi miniszter bíztatik meg.

Mi e törvényczikket s mindazt, a mi abban foglaltatik, összesen és egyenként helyesnek, kedvesnek és elfogadottaknak vallván, ezennel királyi hatalmunknál fogva helybenhagyjuk, megerősítjük és szentnsítjük s mind Magunk megtartjuk, mind más híveink által megtartatjuk.

Kelt Budán, ezernyolczszázhetvenkettedik évi október hó tizenkettedik napján.

FERENCZ JÓZSEF, s. k.

(P. H.)

Gr. Lónyai Menyhért, s. k.

Az 1872: XX. t.-cz. az egyetem fölállításának s első felszereléseinek költségére 60,000 s az 1872—3. tanév október, november és deczember havi rendes költségeire 41,731 frtot rendelt fordítani. Ebből esik a termék bebútorozására, az újonan felállítandó intézetek felszerelésére s a meglevők bővítésére 40,000 frt; épületek átalakítására 20,000, tanárok, hivatalnokok és szolgák fizetésére 26,088, ugyanazok lakbéreire 4181, helyettesítésekre 250, napidíjasok illetményeire 548, ösztöndíjakra 2000, jutalmazásokra és segélyezésekre 500, házbérekre 1017, hivatali és irodai szükségletekre 150, az elméleti és gyakorlati oktatás szükségleteire 1500, vegyesekre 300, nyugdíjakra 800 frt. A póthitel fedezésére szolgál: 1) az egyetem felállításával megszűnő kolozsvári jogakadémiára az 1872: VII. t.-cz. 2. §-a szerint megszavazott 16,305 frtnak 3 hónapra eső részlete, 4077 frt; 2) a szintén megszűnő kolozsvári orvos-sebészeti tanintézetre u.-a. törvényczikk értelmében megszavazott 34,413 frtnak 3 havi részlete, 8604 frt; továbbá 3) az erdélyországi vegytan-kohászati alapnak (rendeltetésénél fogva e célra fordítható) jövedelme, mely 1442 frt s így 14,123 frt. A még fennmaradó 87,611 frtnyi kiadások fedezésére

az 1872. évi államjövendelmeket jelölték ki az 1872: VII. t.-cz. 4—6. §§-ai értelmében.¹

Az egyetemről szóló törvényjavaslatok elfogadását követő napon, okt. 3-án, a hivatalos lap már közölte, hogy Ő Felsége a kolozsvári egyetemhez Ischlben szept. 29-én *tanárokká kinevezte* 1) *a jogi és államtud. karhoz* Óvári Kelemen, Kolosvári Sándort, Haller Károlyt, Plósz Sándort, Jeni Viktort, Groisz Gusztávot, Korbuly Imrét, Csiky Viktort és Berde Áront rendeseknek, Farkas Lajost és Concha Győzöt rendkívülieknek; 2) *az orvosi karhoz* Czifra Ferenczet, Genersich Antalt, Török Aurélt, Máchik Bélát, Brandt Józsefet, Maizner Jánost, Schulek Vilmost és Fodor Józsefet rendeseknek, Ajtai Sándort, Mina Jánost és Plósz Pált rendkívülieknek; 3) *a bölcsészeti és mennyiségtan-természettud. karhoz* pedig Szamosi Jánost, Hóman Ottót, Imre Sándort, Meltzl Hugót, Szász Bélát, Felméri Lajost, Szabó Károlyt, Ladányi Gedeont, Finály Henriket, Martin Lajost, Abt Antalt, Fleischer Antalt és Koch Antalt rendeseknek.² Ő Felsége Budán okt. 12-én kinevezte továbbá a jogi karhoz Vályi Gábort s a mennyiségtan-természettudományihoz Entz Gézát, Kánitz Ágostot és Brassai Sámuel³ és Budán okt. 20-án a bölcsészeti karhoz Szilasy Gergelyt rendes tanárrá.⁴

Az első kinevezésekben a matematikai és természettudományok tanítószékeinek betöltői a bölcsészeti karhoz voltak ugyan beosztva, a törvény azonban tudvalevőleg külön matematikai és természettudományi kart rendelt fölállítani, a mi meg is történt. Ez annál nevezetesebb intézkedés, mert azelőtt Európa összes egyetemei közül csak

¹ Közli a *Budapesti Közlöny*, u.-o.

² Budapesti Közlöny, 1872 okt. 3., 226. sz., 1805. l. A névsort táviratban már okt. 2-án közölte a M. Polgár 227. száma.

³ Bp. Közlöny, 1872 okt. 16., 237. sz., 1897. l.

⁴ Bp. Közlöny, 1872 okt. 25., 245. sz., 1961. l.

a tübingainak volt külön természettudományi kara, sőt a kolozsvárinál csupán fél évvel idősebb strassburgi egyetemen is csak pár év múlva vált ki a mathem. kar a bölcsészeti-
ből. Olyan példa, melyet utóbb Európának számos más egyeteme követett.

A tanárok eskületételének 1872 okt. 15-én kellett volna történnie, de elmaradt, mert a kir. biztos, *Mikó Imre*, még nem érkezett meg. Mivel Trefort miniszter sem jöhetett le, az országos ünnep tervét is elhalasztották. Eznapi azonban, okt. 15-én, a városi képviselőtestület *Szász Domokos* indítványára elhatározta, hogy a koronás király, a magyar kormány és az országos törvényhozás iránt érzett hálájának s egy régóta táplált hő óhaja teljesítése felett való öröme-
nek külsőképen is kifejezést akarván adni, a kolozsvári m. kir. tudomány-egyetem megnyitása alkalmából hála- és örömnünnepet szentel.¹ A 20 tagú bizottság abban állapo-
dott meg, hogy a négy karnál évenként nyolcz 2—200 firtos ösztöndíj alapítását ajánlja, a megnyitás napján isten-
tisztelet lesz minden templomban szónoklatokkal, a polgár-
ság díszebédet s este a színházban díszelőadást rendez,
föllíratot küld Ő Felségének s a képviselőháznak s hogy
arany, ezüst és bronz emlékérmeket fog veretni.²

A kinevezett tanárokat *Hidvégi Mikó Imre* gr. mi-
niszteri biztos okt. 19-én eskette föl. Üdvözölte őket, kik
hivatva vannak és kiválasztva arra, hogy a tudományoknak
ez új szentélyében hirdessék az *ismeret, felvilágosodás* és

¹ *Magyar Polgár*, 1872., 239. sz.

² *Magyar Polgár*, 1872., 241. sz. A város utóbb 1872 okt. 23-án és 1873
ápr. 26-án tartott közgyűlésében olyképen intézkedett, hogy az egyetem vala-
mennyi tudománykara számára évenként külön-külön 400, összesen 1600 firtot
ad pályafeleletek jutalmazására. A pályadíjakat legfőleg 200 s legalább 50 firtnyi
összegben kell kitűzni. (Kolozsvár város közgyűlése, 1873., 2289. sz.) Az egyetemi
tanács az alapítványt már 1873 jan. 8-án elfogadta s azt a helyügyminisztérium
1874 febr. 22-én 7335. sz. a. helybenhagyván, a vallás- és közokt. minisztérium
1874 jul. 22-én 20,083. sz. a. övrendes tudomásul vette.

ez által a *szabadság* hatalmas ígéit. Az új egyetem egyik legszebb vívmányának tekintené, ha a tanári kar, lerázva magáról a középkori előítéletek legutolsó maradványait is, szép egyetértésével testté és ténynyé tenné azt a megczáfolhatatlan igazságot, hogy a tudományok egyes ágai közt rangbeli különbség nincs, hogy a tudomány országának minden polgára valósággal egyenlőjogú és hogy az emberiség tökélyesítésére és nemesítésére célzó minden egyes tan egyenlő fontosságú. Tudományos törekvéseikben legyen meg a józan bíráló, az elfogúlatlan vizsgálat s kényelemről lemondva, fáradhatatlan, ernyedetlen, szüntelen és szorgalmas munkásság legyen a jelszavuk. Bármennyire tiszteli és szereti a tudományt, mégis mindenkifölött romlatlan szívűnek akarná látni nemzetét, nem pedig olyannak, mely eszét szíve rovására művelte ki. Tegyék tehát uralkodóvá mindjárt az első időben azt a szellemet, mely az erkölcstelenségnek éppannyira gyűlölője, mint a tudatlanságnak. Azzal adta át nekik az egyetem épületét, hogy ébreszszék és tartsák fenn benne szellemökkel az áldáshozó, nemesítő és boldogító tudomány életét.

A tanárok nevében *Imre* Sándor üdvözölte a miniszteri biztost. A tanárok, kik ide a hon különböző tájairól, különböző munkakörökből, különböző képességgel jöttek, megdöbbenve, mélyen meghatva tekintenek az alkotmányra, melyet létesíteniök kell. Azon lesznek, hogy a tudománynak ebben a magasztos és tiszta levegőjű műtermében a tudomány által kibéküljön minden felekezeti, elkülönző nemzetiségi és egyéb érdek. A Gondviselés után csak egyben bíznak: a tudomány szelid, de ellenállhatatlan hatalmában, mely képes az emberiség szabadságának elleneit legyőzni s az ellenében harcra kelő elemek zűrzavarát eloszlatni. Eljön talán nemsokára a szigorú ítélet; eljön a történetírás és megítéli őket, mint sikertelen, mint nem eléggé erős

munkásokat; de csak lelkiösmeretők tanúbizonysága legyen mellettök! Hálával emelte ki Mikó grófnak az egyetem fölállítására körül szerzett érdemeit, a város közönségét pedig fölhívta az új egyetem pártolására; mert az egyetemet csak a közélet összetartása, a közvélemény gyámolítása tarthatja életben, virágzásban, — ez teheti gyümölcsözővé.

Ezek után ilykép alakították meg az egyetemi hatóságokat: *rector magnificus* lett *Berde Áron*, prorektor *Brassai Sámuel*; a jog- és államtud. kar dékánja dr. *Groisz Gusztáv*, prodékánja dr. *Korbuly Imre*; orvoskari dékán dr. *Czifra Ferencz*, prodékán dr. *Genersich Antal*; a bölcsészet-, nyelv- és történettud. kar dékánja *Imre Sándor*, prodékánja *Szabó Károly* s a mathem.-természettud. kar dékánja dr. *Abt Antal*, prodékánja *Martin Lajos*. Ők együttvéve alkották az *egyetem tanácsát*.

November 10-én minden vallásfelekezet templomában tartott ünnepies istentisztelet után a város fényes közönségének jelenlétében a redoute történelmi nevezetességű termében dr. Groisz jogkari dékán igtatta be az ezen karból választott első *rector magnificust*, Laborfalvi *Berde Áront*, kire az egyetem szervezésének fontos feladata várt. Beigtatóbeszédében¹ a *rector* bizalmát fejezte ki, hogy Kolozsvárnak ez a 3-ik egyeteme nem jut az első kettőnek sorsára; mert míg amazokat fejedelmi kegy, közhit szerént, a lelkiismeret szabadságának veszélyeztetésére alapította s így közápolás helyett hidegséggel találtakoztak, emezt a közakarát teremtette, mert érezte elodázhatatlan szükségét, kevés művelt országban lévén oly nagy a tudománytalan tanúlt emberek száma, mint hazánkban. A nemzet idegen nemzetek kutatásainak eredményeivel táplálkozik, idegen tanokat assimilál s irodalma iszonyúan kopár. Ebben a tekintetben sok jót várt

¹ A következőkre nézve fő forrás a rectori beszédeknek s a vallás- és közoktatásügyi minisztérium jelentéseinek gyűjteménye.

a két egyetem közt való versenytől; ehhez azonban elengedhetetlenül szükséges, hogy a két egyetem minden tekintetben egyenlő jogú legyen; hogy az új ne legyen előkészítő iskolája a réginek s hogy az itt feltűnő tanerők ne vonzódjának amoda. Bevallotta különben, hogy ezen egyetemben nem valósult meg az ő eszménye. Neveli a tudomány országát, de csak részben szépíti a gyakorlati életet, a mennyiben nincs *politechnikai* hivatása. Ezt elvi és gyakorlati hibának tartotta, ha tudta is, hogy ez eszmét közelebb az egyetemi enquette szintén elvetette. De mégis üdvözölte azt, a mi van; mert a hiányokat idővel pótolni lehet. Az egyetemet nem néma fala, hanem tanárainak szellemi ereje alapítja meg. A tanulókat figyelmeztette, hogy ez egyetemen annyi tanszabadságuk van, a mennyije ez ország részben idáig egy tanulónak sem volt. Meg kell becsülniök ezt a szabadságot.

A beigtatást fényes közebed követte; este a színházban díszelőadást tartottak s a várost kivilágították.

Másnap, nov. 11-én, hétfőn, Szt.-Márton püspök napján kezdették meg az előadásokat, a jogi karon 173, az orvosin 27, a bölcsészeten 21, a természettudományin 32 s azon felül a gyógyszerészet- és sebészeten 16, összesen tehát 269 hallgatóval s 37 rendes, 3 rendkívüli tanár, 3 tanító és 13 tanársegéd, összesen tehát 56 tanerő, együttvéve 91 tantárgyból hetenkint tartott 325 órával. A hallgatók csekély számát bizvást lehetett azzal igazolni, hogy az egyetem későn nyílt meg s az ifjak már október elején más egyetemekre íratkoztak be.

Az egyetemnek nagyon is küzdenie kellett a kezdet nehézségeivel. Az egyetem számos, általában véve czélszerűtlen épületbe volt szétszórva. Középponti épülete a mai volt, az, a mely 1829-ben 60,894 frton jutott a tanulmányialap birtokából az ország tulajdonába s 1872-ig, a királyi

biztosság megszűntéig, a kir. főigazgató-tanács, az orsz. gubernium s később a kir. biztosság székhelyéül szolgált. Most az ó-épületben a rectori, gondnoki és quaesturai hivatalt, a jogkari decanatum, a gondnok, pedellus és a harangozó lakásait, valamint az élettani intézetet helyezték el. A kétemeletes épület földszintjén voltak a könyv-, érem- és régiségtár s az emeleteken a különböző intézetek, tantermek s 3 decanatus. A vegytani intézet az udvaron levő rozoga épületbe jutott, a növénytani intézetet és gyűjteményt a növénykerttel együtt s az állattani intézetet és gyűjteményt az erdélyi múzeum-egylettől szerződés útján átvett múzeumi kertben állították fel; a jog- és államtud. kar 4 tanterme egy tanácsteremmel a lyceum II. emeletén, a bonczani s az élet- és kórvegytani intézet annak földszintjén foglalt helyet.¹ Az orvosi intézetek egy része a Karolina-kórházban, a szemészeti, szülészeti és bőrgyógyászati intézetek pedig bérházakban húzódtak meg.

Különösen szét voltak szórva az *orvoskar* intézetei, melyekben pedig a kar tudományos élete összpontosúl. Ezen intézetek részben már az orvos-sebészi tanintézet kebelében működtek; nevezetesen: 1. *A leíró- és tájbonczani intézet* a lyceum keleti szárnyának földszintjén 1 nagy tanteremmel, mely egyúttal bonczolóhelyiségül szolgált, egy 3136 készítményből álló nagy gyűjteménnyel, tanári dolgozószobával, áztató-kamarával, konyhával, de még csak jégverme sem volt. Évi átalánya 1870-ig 300, az egyetem fölállításától fogva 500 frt. Élén 1860—75-ig dr. Czifra Ferencz állott. 2. *Az élet- és szövettani intézet* az egyetemi főépület belső szárnyának első emeletén nyomorúságosan volt elhelyezve; évi átalánya 1870-ig 150, 1872-ig 300, az

¹ Itt maradt a jogi kar egészen 1895/6 elejéig mindamellett, hogy a szállást az erdélyi róm. kath. status igazgató-tanácsa már 1874-ben felmondta. A szállásügy történetét l. a közoktatásról szóló miniszteri jelentésben, VII. 615—7.

egyetem fölállítása óta 500 frt. Volt 675 élet-physicalai, élet-vegyi, élet-boncztoni készüléke s eszköze, üvegben 400 állati szerve és szövete, 1000 microscopicus készítménye s egy 40 rajzból és 400 kötetből álló gyűjteménye. 3. *A kórboncztoni intézetet* 1872 aug. 3-án Eötvös br. miniszter alapította s annak igazgatójává Genersich Antalt nevezte ki. 1872-ig bérházakban, azután az egyetemi főépület II. emeletén s a Karolina-kórházban 6 szobában volt elhelyezve; számára itt 1873-ban egy dűledező istállóból építettek kis bonczoló-helyiséget. A kórboncztoni készítményeket a két helyiségből ide-oda kellett hurczolni, kísérleti állatok tartására pedig egyáltalán nem volt helyiség. 1872-ben mindössze csak 250 macroscopicus és pár száz görcsői készítményből s — 37 könyvből állt egész gyűjteménye. 4. *Az általános kór-, gyógy- és gyógyszer-tani intézet* az egyetem II. emeletén 1876-ig négy kis szobában szorongott s az orvos-sebészi intézettől örökölt néhány könyvvel, bútorral és 900 frtnyi készpénzzel Ajtai Sándor igazgatása alatt fogott működéséhez. 5. *A belgyógyászati kórodának* Máchik Béla igazgatása alatt a Karolina-kórházban három betegszobában 23 ágya volt a felnőttek s 1 a gyermekek számára. Az intézet csak a legszükségesebb eszközökkel rendelkezett. Az első évben 219 beteget ápoltak az egyetem céljaira legkevésbé sem alkalmas szűk helyiségekben. 6. *A sebészeti kóroda* a Barátok-terén levő 1. számú ház 11 szobájában 65 betegágygyal az 1872 decz. 11-én kiadott miniszteri rendelet alapján kezdte meg működését. Egyetlen műtönövendékét Brandt József, az intézetnek kezdettől fogva maig igazgatója, sajátjából fizette s a fölszerelésekhez is jelentékenyen járult; a kormány az első évben fölszerelésekre mindössze csak 860 frtot adhatott. 7. *A szemészeti kóroda* a Víz-utca 5. sz. a. Schulek Vilmos vezetése alatt az első évben 180 járó és 48, a kórodán fekvő beteget

gyógyított, de a tanítás céljaira senkit sem vehetett föl. 1875 július 1-ig a szemkóroda szoros kapcsolatban állt a tanítószékkal; azontúl a Karolina-kórház kiegészítője lett s az 5 kórszoba 24 ágyába a betegeket annak szabályai szerint vették föl. 8. *A szülészeti kóroda* 1872 szept. 29-től 1875 szept. 29-ig Maizner János igazgatása alatt a Serház-utca 7. sz. alatt levő, minden tekintetben alkalmatlan házban volt elhelyezve és csak azután költözött át mostani helyére (Külmagyar-utca 27. sz.). Első felszerelésekre a belügyminisztérium 10,000 frtot utalványozott. Az első tíz hónapban 95 beteget vettek föl s magyar, német és román nyelven 37 bábanövendék nyert oktatást. 9. *Az államorvostani intézet* az egyetem I. emeletének 1—4. száma alatt Fodor József igazgatása alatt nyílt meg. A szobák egyáltalán nem feleltek meg az intézet céljainak. Első felszerelésekre mindössze csak 1255 frt 32 krt kapott, melyből bútorokon kívül természettani és vegyvizsgálati eszközöket, könyveket stb. kellett volna beszerezni. Évi átalánya sem ment többre 100 frtnál. Az első félévben, hallgatók hiányában, meg sem lehetett kezdeni az előadásokat. 10. *Az élet- és kórvegytani intézet* a lyceum udvarának külön földszinti épületében Plósz Pál igazgatása alatt mindössze 108 frt 33 kr. fölszerelési költséggel kezdte meg működését. 11. *Az állatjárványtani intézet* az egyetemi épület 5. számú szobájában Mina János igazgatása alatt nyílt meg; az évenként mintegy 150 darabra menő beteg állatokon szükséges demonstratiokat, valamint a kórboncztnai gyakorlatokat azonban a kolozsmonostori gazdasági tanintézetben berendezett állati kórodában végezték. Az első félévre mindössze csak 5 hallgató jelentkezett.

A bölcsészeti kar egyetlen intézete, az *érem- és régiség-tár*, mely az erdélyi múzeummal kötött szerződés értelmében az egyetem rendelkezésére állt, 1863-tól fogva maig Finály

Henriknek igazgatása alatt, a vidék legtekintélyesebb ilyenmő gyűjteménye volt.

A matematikai és természettudományi kar működésének súlypontja szintén az intézetekre esett. 1. *A természettani intézet* Abt Antal igazgatása alatt az egyetem főépülete második emeletének egyik sarkában nyert elhelyezést. Mindössze egy kis tanteremből, a gyűjtemény számára négy szobából, egy nagyobb és kisebb dolgozó-szobából, a földdelejjességi és galvanometricus mérésekre berendezett szobából, egy olvasó-szobából s egy kamarából állott és áll mai napig. A minisztérium a legszükségesebb eszközöket még 1872. nyarán megvásároltatván, az általános kísérleti természettanból s a rezgés- és a hangtanból az előadásokat akadálytalanul el lehetett kezdeni. 2. *Az állattani és összehasonlító bonczatani intézet és gyűjteménytár*, a múzeumkert főépülete 6 földszinti szobájában s két emeleti termében volt elhelyezve. Alapját az erdélyi múzeumtól szerződészerűen átvett gyűjtemény tette. A helyiség átalakításán kívül az állam 2360 frtot fordított első felszerelésekre, s 500 forint évi átalánynyal látta el. Első igazgatója Entz Géza volt. 3. *A növénytani intézet* szintén a múzeumkertben egy földszintes épület 5 szűk és nedves, folytonos görcsői vizsgálatokra alkalmatlan szobájába szorult. Laboratoriumában pl. csak 12 hely volt. A labororium fölszerelése 4671 forint 85 krba került. Viasz- és papírpép-mintákból, kövült és élő növények főtýpusaiból, ábrákból még csak jelentéktelen gyűjteménye volt az intézetnek. A British Múzeum herbariumának mintájára tervezett kézi herbarium alapját saját gyűjteményének átengedésével Kanitz Ágost (az intézetnek kezdettől fogva maig igazgatója) vetette meg. A két hectar területű növénykertet kölcsönként vagy ajándékban kapott magvakból s élőnövényekből a lehető legkevesebb költséggel csak 1873. tavaszán rendezhették be s a szabadban ter-

mesztett fajok számát csakhamar 2500-ra, az üvegházban pedig 500-ra növelték. Az intézet és a kert első felszerelésekre 10,000 forintot s évenként 1000 frt átalányt kapott.

4. *Az ásvány-földtani intézet* az egyetemi főépület II. emeletén két nagy teremben és egy szobában zsúfolta össze az erdélyi múzeumtól átvett gazdag gyűjteményt, melyet Koch Antal, 1872—1895-ig az intézet igazgatója, még inkább fejlesztett, úgy, hogy 3—4 év múlva már a lépcsőház is tele volt faliszekrényekkel. A laboratoriumnak alig lehetett helyet szorítani. 5. *A vegytani intézetet* az egyetemi főépület belfarkas-utczai 1-ső számú (azelőtt hivatalszolgai lakásul szolgált) földszintes melléképületének 10 kis szobájában helyezték el. A puszta falakon kívül semmi sem lévén, Fleischer Antal igazgató egyévi szabadságot nyert az intézet fölszerelésére, a mi az első évben 14,479 frtba került. 6. *A csillagászati gyűjteménytárt* az ásványtani intézet fölött levő toronyban Martin Lajos igazgató jobbadán a bicskei gyűjtemény tárgyainak fölhasználásával rendezte be. Az észlelésekre egy-egy delelő-cső, magassági kör, theodolit, üstököskereső és ingás óra szolgált.

Szinte kétségbeejtő volt a Szabó Károly igazgatása alatt álló *egyetemi könyvtár* helyzete. Igaz ugyan, hogy, az erdélyi múzeummal 50 évre kötött szerződés értelmében, évi ötezer forintért az egyetem a múzeumnak összes gyűjteményeit, tehát mintegy 30,000 kötetből álló s hungaricumokban különösen gazdag könyvtárát is használhatta; a teljesen az egyetem céljaira szolgáló szakkönyvtár alapját azonban még csak most kellett és lehetett megvetni. Alapúl a volt jogakadémiának mindössze csak 1639 kötetet tevő könyvtára szolgált. Ehhez az I. évben az állam költségén 1127 kötetet vásároltak s egyesek 221 kötetet ajándékoztak. Ő Felsége pedig utóbb, az egyetemi tanácsnak még ez évben tett fölterjesztésére, az egyetemnek ajándé-

kozta a Benigni-könyvtárnak 6839 darabból álló maradványát. Így, négy helyiségben elszórva, az egyetem legfeljebb 40,000 kötetes könyvtárral fogott a maga tudományos küldetésének teljesítéséhez.

Az állam az egész egyetem *első felszerelésére* mindössze is csak egynegyed millió forintot fordíthatott, mi óriási áldozat volt ugyan a súlyos pénzügyi viszonyok közt, de elenyésző csekélység a szükségletekhez képest. Nem gondoskodhatott kellően a *hallgatók anyagi helyzetének* könnyítéséről sem. Be kellett érnie azzal, hogy 1872-ben 26,229. sz. a. mind a négy karban összesen húsz 300 frtos *ösztöndíjat* rendszeresítsen. A társadalom maga csak kevéssé buzdult fel s az első évben mindössze csupán négy *alapítványt* tett az ifjúság számára; ezek közt legjelentékenyebb K. Papp Miklósnak 2000 frtos alapítványa. (1872. decz. 31.) Pályadíjak jutalmazására Kolozsvár városa 1872. okt. 23-án ugyan évenként 1600 forintot szavazott meg, bőkezű alapítványa azonban csak 1873—4-ben lépett életbe.

Há még oly kevés volt is az egyetem tudományos működésének és haladásának eszköze, tanárok és tanítványok egyaránt lelkesen fogtak feladataik teljesítéséhez. Az oly későn kezdődött I. félév jóformán előkészületekkel, észrevétlenül telt el. A második félév végére idején kellett gondoskodni az egyetemmel kapcsolatos vizsgáló-bizottságok megalakításáról. A jog- és államtudományi karban három államvizsgálati bizottságot szerveztek. A 9 tagú *jogtörténelmi* osztálynak elnöke Züllich István, a 12 tagú *bírósági* osztályé Groisz-Gusztáv s a 8 tagú *államtudományi* Berde Áron lett. A bölcsészeti és mathem. karokban a középiskolai *tanárvizsgáló bizottság* Imre Sándor elnöklete alatt 15 taggal alakult meg. A középiskolai *tanárképző-intézet* Szamosi János igazgatása alatt 1873. márcz. 10-én tartotta első ülését s 11 tanárral a második félévben kezdte meg működését.

Ezen bizottságok előtt ez évben 26 joghallgató tett jogtörténeti, 21 jogtudományi s 9 államtudományi államvizsgálatot; ellenben az egész egyetemen 8 doktori szigorlatból csak kettő végződött doktorrá-avatással. Mivel pedig egyes karokban viták támadtak, nem-doktorok avathatnak-e valakit doktorrá, — az 1872. szept. 29-én kinevezett 40 tanár közül pedig 14-en nem lévén doktorok — Ő Felseége megengedte az egyes karoknak, hogy nem-doktor tagjait tiszteletbeli doktori oklevelekkel tüntethesse ki.

El lehet képzelni, hogy az egyetem kormányzatába az új tanárok nem egykönnyen találták bele magukat. A kinevezettek közül azelőtt egy sem volt egyetemi tanár s egy sem jött ide szervezett egyetemnek szervezett tanítószékére. A tanároknak az egyetemmel együtt kellett lenniök *egyetemi* tanárokká. Mindamellett tehát, hogy az első évben 27 tanácsülést tartottak s a rectori iktatókönyv 1081 számot mutat fel, az ügyvezetés még nem folyt a kellő gyakorlottsággal s ebben bizonyos hézagok mutatkoztak. Új volt teljesen a Nagy János tanácsjegyző vezetése alatt 5 díjnokkal működő rectori iroda épp úgy, mint a quaestor s ellenőre, valamint a gondnok, úgy, hogy az igazgatásban szintén gyakorlatlan egyetemi hatóságoknak feladatain alig könnyíthettek.

Mindamellett a minisztérium rosszneven vette, hogy az egyetem első sorban adminisztrálni kíván s hogy fölterjesztései tele vannak a hiányok, különösen pedig az orvosi intézetek ellen való panaszokkal. *Trefort* miniszter végre rá szánta magát, hogy személyesen győződjék meg az egyetem fogyatkozásairól. 1873 ápril 11-én több tanácsosával, köztük különösen az egyetem iránt mindvégig sok érdemet szerzett *Markusovszky* Lajossal, Kolozsvárra jött, hogy megoldja az egyetem legégetőbb kérdését, a kórház ügyét. Új országos kórház építésére Ő Felseége már 1870

júl. 3-án átengedett mintegy 150,000 forintot az erdélyi himlőoltási alapból s Trefort miniszter 1873 ápril 11-én 8639. sz. a. értesítette is a tanácsot, hogy ebből a kormány 25,000 frton két telket vásárolt a kórház céljaira. Most a tanácsossal s az orvosi karral személyesen beszélt meg a tervet. Felhívására az orvosi kar június 5-én már föl is terjesztette az egyelőre 300 ágygyal, pavillonszerűen tervezett új kórház dolgában készített véleményes jelentését. Az ország pénzügyi viszonyai miatt a szép tervekből semmi sem lett; pedig nagy szükség lett volna reá; mert június 16-án kitört a cholera. — Az amúgy is későn kezdődött iskolai évet e miatt hirtelen kellett berekeszteni s így ismét másfél hónapot vesztek.

Ilyen kapkodások közt telt el az első esztendő.

A tanárok, kik az év elején csak hosszas keresgélés után jutottak többnyire kényelmetlen szállásaikhoz, nehezen törődtek bele a kisvárosias új viszonyokba, melyek őket néha tanári hivatásuk teljesítésében is gátolták. Az ifjúság sem talált elég nemesebb szórakozást a kisvárosban s mivel egyesületei közül még csak a joghallgatókat segítő egyesület működött, az egyetemi kör alakítására pedig csupán most tett kísérleteket, a mellett a könyvtár s a többi intézet is csak részben állt rendelkezésére, néha elég zajos mulatságokban keresett kárpótlást. Beszámolójában a rector ki is jelentette, hogy a joghallgatók nem járnak elég szorgalmasan az előadásokra.

Azonban ha egyes részletekben emelhetni is kifogásokat, az egyetem egészben véve már ez első évben is tett annyit, a mennyit tennie erői s viszonyai engedték.

Alapításának küzdelmes esztendején túl volt az egyetem s jövődjöje iránt teljes bizalommal nézhetett a reá várakozó komoly feladatok elé.

III.

Trefort s az egyetem.

Bizalmatlanság. Új kath. egyetem terve. Önkormányzat. Az első magántanárok. A budapesti egyetem. Az első pályadíjak. Elhanyagoltság. Az első lustrum. Túlságos takarékoság. Tanszabadság. Tudományos szellem. A nők s az egyetem. Az alapító-levél kiállítása s a Ferencz-József-czím adományozása. Az első tíz év jellemzése. Nemzetiségi mozgalmak. Az első paloták. Az átalányok fölemelése. Új tanítószékek. Tanárképzés. Laboratoriumi munkák. Ő Felseége látogatása. Trefort halála.

A külföld egyetemei még nem vettek hivatalosan tudomást a kolozsváriról. Trefort miniszter maga sem igen látszott bízni alkotásában, melyet hajlandó volt a középiskolák és egyetemek közt mintegy középső helyen álló intézetnek tekinteni. Az ev. reformátusok ugyan remélték, hogy felekezetük számára a maguk erején, vagy éppen az állam hozzájárulásával, theologiai kart állíthatnak az új egyetemen, vagy hogy ezzel legalább kapcsolatba hozhatják tervezett theol. intézetüket; ez a reményük azonban az erdélyi római kath. papságban csak annál nagyobb idegenséget támasztott az állami egyetem iránt, melyet némiképen a római kath. Báthory-egyetem utódának tekintett. Fogarassy Mihály erdélyi r. kath. püspök tehát már 1873-ban 100,000 frtot tett le örök alapítványúl olykép, hogy ez összeg a kamatok kamatjával 800,000 forintra növekedvén, belőle

Gyula-Fehérvárott a ferencz-rendi szerzetesek romladozó temploma és residentiája tágas telkén *lyceum academicum*ot emeljenek. Az akadémia a püspöki lyceummal egy akadémiai testet képezne és három, t. i. theologiai, bölcsészeti, nyelv- és történettudományi s jog- és államtudományi karból állana, akadémiai convictussal egybekötve. A már meglévő *állami* egyetem, illetőleg annak mathem. kara, nemcsak nem volt ellensége valamely új egyetem fölállításának, hanem 1873 november 22-én ő maga jelentette kívánatosnak a pozsonyi s még esetleg egy-két egyetem megalapítását, hogy mentől előbb igazi tudományos élet és szellem legyen Magyarországon. Ha tehát az egyetem még annyi bizalmatlansággal találkozott is, jövőjéről kétségbe soha sem esve folytatta megkezdett működését.

A második évet (1873—4.) 1873. okt. 12-én *Schulek* Vilmos rector nyitotta meg. Székfoglalójában különösen az egyetem *önkormányzatáról* szólt s az első évben fölvetett illetékességi kérdésekről nyilatkozván, arra az eredményre jutott, hogy 1. az egyetem igazgatója a tanári egyéniségek testületekbe foglalt összessége; 2. szakvéleményekre a karok hivatvák, az egyetemi tanács pedig az összes érdekek képviselésére, illetőleg egyeztetésére van rendelve; 3. a dékánok az egyetemi tanácsban karuk határozatain álljanak és karikat képviseljék; 4. a rector, a köztársaságok elnökeihez hasonlóan, az egyetem belügyeire nézve korlátok közt mozog, de kifelé, az egyetem képviselőjében, monarchicus dicsfény veszi körül és a magnificentia ragyogó palástjába van burkolva. Tehát mindenben érvényesíteni kell a szervezeti szabályok önkormányzati fellogását. Mert az egész egyetemi *ügyvezetés* célja a tanárok tud. működése útjainak egyengetése s *az egyetem lényege* a tanárok munkásságában áll.

Schulek, programjának megfelelően, az egyetemi köz-

igazgatásnak még legaprólékosabb kérdéseivel is foglalkozott s rendet és egyöntetőséget hozott az egyetem ügyvitelébe. Ez a második év legnagyobb eredménye. Önkormányzata védelmére azonban az egyetem már most kénytelen volt felszólalni a minisztérium előtt, mely egy rendkívüli tanárt a mathem. s egy előadót a jogi kar megkérdezése nélkül nevezett ki. A tanítószékek betöltésével már ez évben élt az orvosi kar a *meghívás* jogával s *Ajtai* Sándor volt az egyetem első meghívott rendes tanára; viszont a budapesti egyetem is ez évben hítt meg először kolozsvári tanárokat, egyszerre hármat is. A szintén meghívott Schulek helyett 1874 ápr. 25. *Máchik* Béla lett a rector magnificus. Ez év fontos eredménye a *magántanári intézmény* életbeléptetése is. Az egyetem első magántanárai dr. Feuer Nathániel és dr. Schmidt Ágoston voltak. Az idáig négy helyen elszórva tartott *könyvtárt* szintén ez évben egyesítették a Budapestre költöztetett erdélyi főkormányzéki levéltár helyiségeiben s egy 3 hold és 600 □^o területen ekkor nyílt meg a *növénykert*. A rector kiemelte az összes intézetek helyiségeinek alkalmatlan s elégtelen voltát, de különösen a *Karolina-kórház* ügyét mondta szerencsétlennek, mindamellett, hogy a telkeket már két éve összevásárolták s az építésre is 120,000 forint állt rendelkezésre. A belgyógyászati osztálynak be kellett érnie 24 ágygyal s megnyugodnia abban, hogy a tanításra nézve a kórházi anyagnak majdnem fele elveszett s hogy a klinikára ingyen egyesegyedül ez egyetemen nem veszik föl a betegeket. A rector kijelentette, hogy ez állapot az orvostudományi kar s közvetve az egész egyetem felbomlásának csiráját rejtheti magában. Új épületek helyett mindenütt toldozással, foldozással kellett beérni; Schulek rectorságának azonban maradandó emléke, hogy az egyetem összes épületei külön *vízvezeték*et nyertek s hogy évek múlva ez lett alapja Kolozsvár városa általános vízvezetékének.

A külföldi egyetemek különben a külügyminisztérium útján csak ez évben értesültek hivatalosan az egyetem fölállításáról; a páviai volt első, a mely üdvözölte. A bölcsészeti- és mathem. tud.-karok hallgatói már különben is elérték azt a számot, melyet régi fennállása után is csak tíz esztendővel azelőtt ért el a pesti egyetem. A társadalom szintén megmozdult ez új főiskola érdekében. *Kolozsvár városa* évenként 1600 forintot ajánlott fel *pályadíjakra*, s ezzel egyszerre oly gazdag alapot teremtett, milyennel kevés más egyetem rendelkezik. Szamosujvár városa viszont 1873 nov. 27-én örök időkre két alapítványt tett az egyetemen Ő Felsége negyedszázados uralkodásának emlékére.

»A kolozsvári egyetem életbeléptetése által — szölt Ő Felsége, midőn uralkodásának XXV. évfordulóján ez egyetem küldöttsége is bemutatta hódolatát — alkalom nyújtatik erdélyi híveimnek, hogy tűzhelyeik közelében tehessék sajátjukká azon ismereteket, mik a közélet terén nem nélkülözhetők. Önöktől várja az ország üdvös célzatának megtestesülését; s nekem kedvesebb szolgálatot nem tehetnek, őszinte ragaszkodásukat fényesebben nem igazolhatják, mint ha erejük összeségével arra törekszenek, hogy a hazának minél több hasznos polgárt neveljenek.«

1874 okt. 12-én az 1874—5. év rectora, *Finály Henrik* a maga székfoglalójában különösen azon felfogás ellen kelt ki, mely a kolozsvári egyetemet a budapesti mellett mint valami alsóbbbrangú, másodrendű intézetet tünteti föl s előléptetésnek tekinti, ha egy tanárt Kolozsvárról Budapestre helyeznek át. Az egyenrangúságot a törvény kimondta ugyan, de anyagi és szellemi téren a kormány s a társadalom egyaránt a régi, idősebb egyetemnek kedvez; az időszaki sajtó pedig maga is csúfolja az egyetemet, melynek hallgatói nincsenek ugyan, de tanárai már is fizetés-emelést és nagyságos címet kérnek. A kicsinylésben része van a kormány-

nak, de a tanárok azon részének is, mely a kolozsvári tanítószéket csupán lépcsőnek tekinti a budapestihez. A collegialitas ellen többen vétettek, személyeskedtek, egymást tudatlanságról vádolták stb. Vádolnia kellett azonban a kormányt s törvényhozást is, mivel a kolozsvári egyetemet *fölállították a nélkül, hogy megalapították volna*; hiszen *első* felszerelésre is csak annyit adtak, a mennyit a budapestinek *évenként* nyújtanak. Úgy szólván *suttymban nyitották meg* s nem olyan fényvel, zajjal, mint a németek a strassburgit, vagy mint most legújabbán a horvátok a zágrábit. Még az ifjak ösztöndíjait is csekélyebbre szabták, mint Budapesten; és gúnyolódnak, hogy az ifjak nem keresik föl Kolozsvárt, melynek egyeteme csak 3 éve áll fenn s maga a város múltaságok, élvezetek s könnyebb-megélhetés dolgában nem vetekedhetik Budapest és a külföld egyetemi városaival. A tanári kar egyetértésében, a törvény szava s a tudomány érdeke következtében az egyetemet megillető jogok követelésében s a helybeli társadalomhoz való símulásban látta azon módot, melylyel mostani bajaiból az egyetem kibontakozhatik.

1874 nov. 10-én tartotta az egyetem első ünnepségét a *pályadíjak* kiosztása alkalmából. A jogi karban Szolga Kálmán, az orvosiban Weisz Miksa és Ajtai Endre, a bölcsészetiiben Lengyel János, Török István és Benedek Albert s a mennyiségtaniban Faragó János, Szabó Lázár és Lengyel Alajos nyert díjat.

Az 1874—5. iskolai évben a *bölcsészeti és matematikai karok* befejezték hallgatóiknak akkor 3 esztendeig tartott első évfolyamát és pedig a nélkül fejezték be, hogy a tanárképzőintézet mellé a minisztérium *gyakorló-iskolát* állított volna számukra; sőt ennek fölállítását most, 1875 január 30-án is elhalasztotta, mivel a megkívántató alapot elő nem teremthette. Pedig itt volt az idő, hogy, 1872 okt. 7-én tett nyilatkozatához képest, szervezze a paedagogiai szakosztályt, mert

az egyetemnek immár végzett tanárjelöltjei is voltak, kik gyakorló évüket legczélszerűbben ez iskolában tölthették volna. A tanárképző mellett azonban, annyi sürgetés és felszólalás után, még ma sincs ilyen gyakorló-iskola.

Az elhanyagoltatás minden téren mutatkozott. Az egyetem részt vett ugyan a zágrábi és csernovitzi egyetemek megnyitásán s a leydeninak háromszázados ünnepén; ő maga azonban még csak törvényes létezését sem igazolhatta, mert az ezt biztosító alapító oklevelet nem szerezhette meg, az ország zilált pénzügyeinek tekintetbe vételével pedig az országgyűlés aránytalanul nagy összegeket törölt az egyetem költségvetéséből; pl. 5000 frtról 2000-re szállította le a könyvtár gyarapítására szükséges összeget, holott ez a folyóiratok megrendelésére sem volt elég. Az egyetlen haladás, hogy ez évben a Karolina-kórházban külön klinikát rendeztek be a bőr- és bujakórtan számára.

Ezzel s különösen az anyagi bajokkal szemben az 1875/6. év rectora, *Entz Géza*, arra utalt, hogy az egyetem már keletkezésekor oly *szabadelvű intézményekben* részesült, melyeket a rég fennálló híres egyetemek csak hosszas küzdelmek árán szerezhettek meg s melyek fejlődését mindenesetre biztosítják. A tanszabadság, önkormányzat, a budapesti egyetemmel való egyenjogúság, a tanszékek kielégítő száma, a természettudományoknak külön karban történt önállósítása, az egyetemnek s ifjúságának hagyományok nélkül való működése a legtöbb egyetemnél *szabadabb beléletet* teremtettek a kolozsvárin. Hogy azonban céljainak igazán megfelelhessen, az eddiginél több *külső* támogatásra van szüksége, különösen pedig a könyvtárnál, s az egyes intézeteknél, melyeknek felszerelését nem szabad megszakítani. Nem paloták, hanem a tudomány méltóságának megfelelő egyszerű, de a feladatokra alkalmas épületek kellenek. Szomorú volna, ha hazánk nem tudná fölvirágoztatni két egyetemét, midőn

a monarchia másik felében most már a hetedik is működik. A rectori beszámolóban (1876 szept. 10.) azonban ebben a tekintetben alig jelezhetett haladást. A legfontosabb az volt, hogy a kormány szervezte az egyetem mechanicusi állomását; egyéb áldozatot alig hozhatott. A minisztérium ebben az évben tette át a nagy szünetet június 15-től szept. elejéig s a jog- és államtud. szigorlatokat két külön csoportra osztotta. Az egyetem 1876 márcz. 19-én külön ünneppel ülte meg a nemzet halottjának, *Deák Ferencznek emlékezetét*, melyet Szász Béla elevenített föl. S ez évben történt először, hogy az egyetem a körén kívül állók közül valakit bölcsészetdoctori oklevéllel tüntetett ki; ez a megtiszteltetés, ötvenedik születésnapja alkalmából, *Gyulai Pált* érte.

Az 1876—7. isk. évre megválasztott *Groisz Gusztáv* volt az első rector, ki székfoglalójában (1876 szept. 10.) nem adott programot, hanem egy közérdekű s a közvéleményt különben is foglalkoztató kérdést tett tanulmánya tárgyává, azt fejtegetvén, mi az előnye a laicus elem befolyásának a büntető igazságszolgáltatásban általában, különösen pedig minő értéke van az esküdszéki intézménynek és kívánatos-e annak meghonosítása nálunk Magyarországon?

Ez évben az öt évfolyamú orvosi kar s így valamennyi facultas befejezte a maga *első cyclusát*. A rector már is jogos büszkeséggel utalhatott az egyetem tudományos munkásságára; de nem lehetett örvendetes jelenségnek tartani, hogy éppen ez évben egyetlenegy joghallgató sem pályázott a kitűzött tudományos kérdésekre; s hogy általában véve fogyott a hallgatók száma, de csak a jogi karban, mert a többiben évről-évre növekedett, úgy, hogy az egyes karok hallgatói közt meg volt a kellő és helyes arány. Az egyetem fejlődésére végzetessé válhatott volna, hogy fölszerelésekre, pénz hiányában, jóformán semmit sem fordíthattak, vagyis a rendes átalányon felül ezúttal csupán 6340

forintot kapott az egyetem; ennek $\frac{5}{6}$ -a is régibb adósságok törlesztésére ment. A rector majdnem kétségbeesettnek találta ezt az állapotot. »Mert — ugymond — régi, bőségesen föl-szerelt egyetemnél is bámulatot gerjeszthetne a takarékos-ságnak ily mértéke; egy ifjú, még csak a kezdet nehézsé-geivel küzdő egyetemnél azonban egyenlő jelentőségű ez azzal, hogy ne éljünk, hanem csak éppen tengődjünk.« A vegytani intézet épülete dűledezett, helyiségei az egészségre legnagyobb mértékben ártalmasak voltak; a róm. kath. lyceum második emeletét bérlő jogtud. karnak az erdélyi róm. kath. status ismételve felmondott; még azt az 1000 frtot sem lehetett előteremteni, a mennyiért a róm. kath. status az egyetem középponti épületén elhelyezett csillag-vizsgáló intézet helyiségét átengedni hajlandó volt; a könyv-tárra pedig az egész első lustrumban nem fordíthattak többet 20,000 frtnál, ugyanakkor, mikor a budapesti egye-temnél 4 év alatt a könyvtár a rendes átalányon felül 28 ezer frtot kapott. »Nehezek az idők, — szólt a rector — de a túlhajtott takarékos-ság nem von-e nagyobb károkat maga után?« S mivel még a minisztériumnak a közoktatásügyről az országgyűléshez intézett jelentései is csak szüksézávan emlékeztek meg a kolozsvári egyetemről, az egyetem kime-rítően megíratta az öt éves főiskola történetét¹ s egyúttal alaposan kifejtette, a fejlődés és haladás érdekében mik a legközelebbi teendő-k. Erre az egyetem még egy év múlva sem kapott választ a kormánytól. 1877—8-ról az ország-gyűlés elé terjesztett jelentésében azonban Trefort minisz-ter elismerte,² hogy »még fölötte sok a kolozsvári egye-tem szükséglete s *nem alaptalanok az egyetemi tanács*

¹ Erre 1877 febr. 5-én 3005. sz. a. maga a minisztérium is fölívta s a jelentés 1879-ben csonkítva meg is jelent a közoktatás állapotáról az ország-gyűlés elé terjesztett VII. jelentésben, 609—770. l.

² U. o. 639.

ismételt fölterjesztéseiben nyilvánult követelések, aggályok, olykor feljajdulások is. « Hozzátette, hogy »ezeket elhárítani, illetőleg teljesíteni sohasem jóakarátán, hanem egyedül az állam szorúlt pénzügyi helyzete által reá parancsolt takarékoság kötelességének érzetén múlt. «

A második cyclust *Genersich* Antal rector 1877 szept. 9-én a *tanszabadság* ellen tett újabb intézkedések kárhovatásával nyitotta meg. A joghallgatókat 1874 febr. 5-én két alap- és két elméleti (jog- és államtud.) vizsgálatra s félévénként 20 óra hallgatására kötelező rendeletet; a bölcsészeti és a math. karoknál az állami tanárképzőkben a választott szaktudományokban való kiképzés módozatait oly szűk korlátok közé szorító 1870., 1872. és 1876. évi tanulmányi és szigorlati szabályzatok s az orvos-tudományinál a 14 részlet és 2 összvizsgálatot megállapító s több új tantárgyat előíró 1875. évi szigorlati rend eltéríti az egyetemet legmagasabb céljaitól s mindinkább csak *gyakorlati pályákra előkészítő intézetté* teszi. Pedig a tanszabadságtól függ az egyetem életképessége, neve, dicsősége. Mivel azonban az egyetemre lépő ifjak rendszerint tájékozatlanok, az ismeretlen tantárgyak közül melyiket érthetik meg eddigi tanulmányaik alapján, semmiesetre sem szenved a tanszabadság elve, ha a hallgató előírt tanterv szerint fog a munkához és ha tanfolyam közben, fokozatos előhaladásához képest, időhöz kötött vizsgálatokat tesz. A tanulás szabadságának célját, a bíráló-képességet csak így érheti el. Fékezetlen lángésznek a tudományban nincs jelentősége. Tantervnek, vizsgálatoknak, conversatoriumoknak stb. kell irányítania a szorgalmat, mely az önmagán való uralkodás képességével együtt teszi a tudományban egyedül értékes tehetséget. A kolozsvári egyetem tudománykaraitól kidolgozott tanulmányi terv a miniszterivel szemben a tisztán tudományos, tisztán egyetemi szempontra ügyel, meg lévén

győződve, hogy az igazi tudomány fejlesztése már önmagában véve is az igazi gyakorlat fejlesztése.¹

Egy év múlva, 1878 szept. 8-án *Imre Sándor* rector szemlét tartván a magyar egyetemi oktatás egész múltja felett, szintén a *tudományos szellem hiányában* találta a meglevő egyetemek kisebb hatását s azt, hogy az egyetemeken nem általános a tanulók szorgalma, kevés az önzetlenül tanuló, a szabad és önkéntes hallgató s hogy a közönségben is megfogyatkozott a tudományos irodalom pártolóinak száma. Első és fődolognak a tudományok meggyökereztetését s terjesztését tartván, erélyesen sürgette a középiskolák reformját, hogy az ifjak igazán megfelelő előkészültséggel jöjjenek az egyetemre. Ennek idáig nem lehetett tisztán csak a tudományokkal foglalkoznia, mert tanítania s az ismereteket pótolgatnia kellett. Pedig az egyetem *nem iskola*, hanem *tudományos intézet* s a kettőt nem szabad összetéveszteni.

Az egyetem tudományos *segédeszközei* azonban csak lassan gyarapodtak. Még 1878—9-ben is pl. csak arról volt szó, hogy a roskatag vegytani intézet számára valamely más épület alakítsanak át s esemény-számba ment az élettani intézetben tett némi javítás, mely mindössze is

¹ Következetes volt tehát magához az egyetem, midőn ez évben a budapesti egyetem bölcsészeti karával szemben a mellett nyilatkozott, hogy a félév beszámítására szükséges 10 óra hallgatásába az ingyenes órákat is be kell számítani. Viszont a nagyszabeni hadparancsnoksággal szemben a hadügyminisztériumnál azt eszközölte ki, hogy az egyéves önkéntes orvosnövendékek ne a szabeni helyőrségi, hanem a helybeli csapatkórházban szolgálhassák le kórházi gyakorlóévüket s 1881—2-ben hasonlólt kért a kar a gyógyszerész-hallgatókra nézve. Ez nem maradt hatás nélkül az orvostan- és gyógyszerészhallgatók számának emelkedésére, de még fontosabb volt azért, mert a tisztán gyakorlati szempont fölé emelte a tudomány érdekeit. Míg ezzel az orvosi kar nyert, a bölcsészeti és a matematikai karokra nézve végzetessé lehetett volna, ha a minisztérium meghallgatja a budapesti egyetem bölcsészeti karának 1878 márcz. 21-én egyhangúlag tett azon fölterjesztését, hogy a kolozsvári tanárképző-intézetet megszüntetvén, annak költségeit is a budapestinek emelésére fordítsa.

1320 frtba került. De míg Imre Sándor a segédeszközök fogyatékosága mellett is bizonyos büszkeséggel utalt az ezen iskolai évben kétszer (1878 decz. 20-án és 1879 május 29-én) tartott pályázati ünnepségen az egyetemi hallgatóság tudományos szorgalmának, önállóságának jeleire s 1879 szept. 11-én a tanári karnak a nemzeti és egyetemes tudományosság előbbvitelében tanúsított s külföldön is elismeréssel fogadott munkásságára, *Brassai Sámuel*, az egyetem 1879—80. évi rectora egy, még 1870-ben tartott akad. felolvasás ellenében 1879 szept. 11-én kikelt az ellen, hogy a tanár ne csak maga törekedjék új dologra a tudományban, hanem tanítványait is ez irányban vezesse. Az egyetemi tanárnak nem az az első és fő kötelessége, hogy újat találjon s az eféle *research* iránt való követelőzés felesleges, jogtalan és képtelen. Annál feleslegesebb, jogtalanabb és képtelenebb magukkal a hallgatókkal szemben. Azért nevestől, testestől kiküszöbölve látni szerette volna a *pályadíjakat*, mint a melyek megtestesítései ama, már sokszor elútasított követelménynek, hogy a tanítványt újak fölfedezésére, a tudomány tovább-vitelére kell vezetni. Már most határozottan a mellett nyilatkozott, hogy *a nők előtt is megnyissák az egyetemet*, a mi csak 16 év múlva történt meg. Egyúttal az elnöki székből először utalt arra, hogy az egyetemnek nincs *theologiai kara*; de csak azt a kérdést vizsgálta, tudomány-e a dogma, s nem foglalkozott azzal a tervvel, mely 1874 óta mind határozottabb alakban lépett föl a sajtóban, a kolozsvári ev. ref. egyházmegyében és az erdélyi egyházkerület közgyűlésében, hogy t. i. az egyetemen *protestáns theologiai kart* állítsanak fel.

A rectornak a nők érdekében tett nyilatkozatával teljesen egybevágott, hogy az egyetemi tanács maga is pártolta a nőknek *érettségi* vizsgálatokra való bocsátását. Az egyetem anyagi erejének gyarapodását jelentette, hogy 1880 aug.

18-án tényleg megkezdték a vegytani intézet építését, hogy ez intézet felszereléseinek folytatására a kormány 4000, a könyvtár javára pedig négy évi részletben 12,000 forint rendkívüli segílyt utalt ki s hogy a királyi párnak ezüstmenyegzője (1879 ápril 24.) emlékére három arany-ösztöndfj alapítványát ezen egyetem nyerte. Magát az agg rectort az a megtiszteltetés érte, hogy az ausztráliai növényteni társulat róla nevezett el egy új fajta pálmafát.

Hilibi *Haller* Károly azonban, az 1880—1. év rectora, ki öt ez alkalomból 1880 szept. 12-én üdvözölte, állást foglalt Brassai rectori megnyitójának azon kijelentése ellen, mintha a magánjog a nem fejleszthető tudományok közé tartoznék s az ellenkezőt egy adott példának, a *gazdasági érték* kérdésének fejtegetésében bizonyítgatta. Azt pedig, hogy tudományos munkákat és tankönyveket a tanárok az eddiginél is nagyobb számban adjanak ki, egyrészt anyagi jólétük növekedésétől remélte. S ezzel kimondta a jelszót, hogy a tanárok szerény fizetésének javítására újból meginduljon a mozgalom.

Általában véve, az egyetem főnnállásának tizedik éve az örvendetesebbek közé tartozott. Ő Felsége 1881 január 4-én az 1872: XIX. törvényzczikkel alapított s még azon évben meg is nyitott egyetemet örökidőre alapítotttnak s megerősítettnek nyilvánította, számára az *alapító-levél* kiállítását s kiadását elrendelte s egyúttal megengedte, hogy az ezentúl a »*M. kir. Ferencz-Főzsef-tudomány-egyetem*« nevét viselje. *Trefort* vallás- és közoktatásügyi miniszter 1880 okt. 14-én megígérte, hogy a már épülő vegytani intézet után (melynek alapkövét okt. 17-én ünnepiesen tették le), a mint a szükség kívánja s az ország anyagi helyzete engedi, megteszi a szükséges lépéseket az egyetemnek a többi természet- és orvostudományi intézettel való ellátására is. 1881 május 14-én Szász Károly és Markusovszky La-

jos minisztr. tanácsosok és Véber Antal minisztr. építész társaságában csakugyan személyesen megvizsgálta az egyetem bajait, hiányait s azonnal utasította az egyet. tanácsot, hogy a könyvtári helyiségek s a föléjük tervezett díszterem iránt javaslatot készítsen; a mellett legközelebbi teendőül a táj- és leíró-, valamint a kórboncztan és az élettan tanítószékeinek megfelelő intézetekkel való ellátását nyilvánította. A tanács a könyvtár és a díszterem ügyében javaslatát már 1881 júl. 22-én fölterjesztette s a díszterem számára Madarász Viktor által azonnal el is készíttette Eötvös, Pauler és Trefort miniszterek s a rectori terem részére Veress Ferencz által az eddigi rectorok arczképeit. A tanács javaslatára a minisztérium egyöntetűen szabályozta a különböző karokban idáig különböző módokon tartott pihenő napokat (l. Tanúlm. és fegyelmi rendszabály, 115. §.), a bölcsészetdoctori szigorlatokat pedig — a budapesti egyetemtől eltérve — olykép kívánta rendezni, hogy a bölcsészetdoctori szigorlatra a hallgatókat 4, a külön természettudományi doctoratusra pedig 3 év után bocsássák. Ő Felségének még 1873-ban s újabban 1881 márcz. 25-én kelt elhatározásával, az egyetem saját bölcsészetkari tagjai közül nyolcznak a tiszteletbeli bölcsészetdoctori oklevelet szintén ez évben állította ki.

Az egyetemi ifjakat régen sértette az a bánásmód, melyben mint *egyéves önkénteseket* a hadseregnél részesítették. 1880 nov. 11-én Bartha Miklós az Ellenzékben névszerint is megróttá Rüstow Gusztáv hadnagyot, ki őket magyar kutyáknak nevezte; mire Rüstow hadnagy és Dienstl főhadnagy nov. 13-án saját lakásán vagdalta össze a szerkesztőt. A két tiszt azonban az esemény hírére gyorsan összefutott ifjak elől elrejtőzni kényszerült és utóbb is csak szuronyos katonák kíséretében menekülhetett a kaszárnnyába. Az Orbán-kávéházban az ifjúság izgatottan tanácskozott s Mezey Miksa elnöklete alatt ki is mondta, hogy a vizsgálat

eldöltéig kizárja mulatságaiból s ünnepeiből az összes tiszteket, az utczai tüntetéseket azonban mellőzi. Másnap a város rendkívüli közgyűlésből írt föl az országgyűléshez és a belügyminiszterhez, kihez Jenei egyet. tanár vezetése alatt külön küldöttséget rendelt. Az utczákat katonai őrzékek őrizték ugyan, Demel tábornok ablakait azonban így is beverte az ifjúság, harmadnap pedig zászlósan jelent meg a népgyűlésen. Fokozta izgatottságát, hogy az egyéves önkénteseket 13-ától idáig a kaszárnyákban tartották vissza s hogy Némethy és Bauer altábornagyok nyilatkozatai után is nyugtalanító hírek terjedtek el a tisztek magatartásáról. Nov. 15-én azonban Péchy Manó interpellatiojára Tisza Kálmán miniszterelnök s belügyminiszter orvoslást ígért s 18-án Kolozsvár küldöttsége előtt Ő Felsége szintén sajnálkozását fejezte ki az eset fölött, mire az ifjúságnak hevesebb része is abbahagyta tüntetéseit, a rector pedig, ki e nehéz napokban többször szólalt föl nyilvánosan, kijelentette, hogy önérzetes és nyugodt magatartásával az ifjúság kiérdemelte minden hazafias gondolkozásának tiszteletét.

Az 1881—2. évvel végződött az egyetem első decenniuma. Azon év rectora, *Aftai K. Sándor*, élénken vázolta az alapvetésnek, a megszilárdulásnak, a tanítószékek, intézetek alkotásának s az egész szervezetet együttartó és fejlesztő egyetemi szellem megteremtésének ezt a korszakát. Sokan, kik az alapítás idejében mintaegyetemnek, a budapesti egyetem versenytársának szánták a kolozsvárit s azért a tanításban, kutatásban, irodalomban, sőt még a szervezésben is túlságos követelésekkel léptek föl a tanárral szemben, panaszkodtak utóbb, hogy a várt verseny elmaradt, hogy maguk a kolozsváriak is Budapestre vágyakoznak, ellenben nem vonzzák ide a budapesti egyetem tanárait, sőt annak hallgatóit sem, a túlságosan szigorú vizsgálatokkal és buktatásokkal pedig saját hallgatóikat egyenesen

Budapest felé terelik stb. Ide járult, hogy az egyetem kari, tanulmányi és szigorlati rendszere minduntalan változott, hogy az egyetemnek időnkint igen is sokat kellett adminisztrálnia s hogy a tanügyi politika sem lévén még tisztában az iránt, felülről vagy alólról kezdje-e reformjait, a nyomasztó pénzügyi viszonyok közt millióit első sorban mégis inkább a népnevelés és a középiskolák emelésére fordította s e mellett nemcsak a kolozsvári, hanem még a budapesti egyetemet is elhanyagolta. Mindamellett az egyetem túl volt már a kezdet nehézségein; *valódi egyetem* színvonalára emelkedett, sőt a budapestinél is szabadabban szervezkedett.

A rendes tanítószékek száma ez idő alatt 37-ről 40-re szaporodott; rendkívüli tanár még most is csak egy volt, s a tíz év alatt képesített 19 magántanár közül ez évben csupán 8 adott elő. A tanársegédek száma (16) öttel, a műtönövendékeké (4) hárommal növekedett. Kevés lévén a tanítószékek száma, az egyetem a római jog második tanítószékén kívül különösen a közegészségtani s orvosrendészeti, elmekórtani, előkészítő sebészeti, gyógyszer-tani, ókori történelmi s leíró mértani katedrák föllállítását sürgette, s kívánatosnak tartotta, hogy az országos tébolydát, mint eredetileg a kormány is tervezte, Nagy-Szebenből Kolozsvárra tegyék át. A tanító-személyzet buzgóságát s a hallgatóság komoly irányát eléggé jellemzi, hogy 1872-től 1882-ig a tantárgyak száma 91-ről 127-re s az előadási órák száma 325-ről 625-re emelkedett. Az egyes laboratoriumok működése már a külföld figyelmét is magára vonta. Helyben két folyóiratot és két szaklapot a tanárkar irodalmi munkássága tartott fenn s az egyetem első tíz évéről szóló akták hiányos kimutatásai a tanárok 826 értekezésének címét jegyezték föl; a mellett az orvosi kar 88 törvényszéki esetben adott orvosi felülbírálatot. A klinikai tanároknak a miniszter a kórház és kórodák körül tíz év óta

ingyen teljesített szolgálataikért 1882 június 14-én (17,164. sz. a.) ki is fejezte köszönetét, a Karolina-kórház ügyét azonban még most is csupán annyira vitte, hogy elfogadta a belügyminisztérium részéről az átadás iránt eléje terjesztett föltételeket, de tényleg csak 13 év múlva vehette át a rector kifejezése szerint csupán »régészetiileg érdekes« kórházat. Egyébiránt 1881 okt. 13-án a minisztérium meghagyta a külszén-utczai két kórházi telep közé ékelt Tompatelek megvétele s 1882-ben az annak kisajátítása iránt való lépések megtételét, hogy »a vegytani intézettel megindított orvoskari építkezéseket folytathassa.« Most a belgyógyászati tanítószték előadásainak tartására s a járó betegek megvizsgálására is a klinika mellett adtak egy tantermet s két kis szobát. Megakadt az egyetemi középponti épület bővítése iránt a mult évben *Trefort* miniszter személyes tapasztalatai alapján indított mozgalom is, sőt, ez építkezésekre számítva, még a falrepedéseknek vaskapcsokkal való összeszorítását is más időkre halasztották. Az egyes intézetek átalányait azonban néhány száz forinttal mégis sikerült emelni.

A hallgatók száma 1872-től 1882-ig 274-ről 466-ra növekedett s köztük az egyetem 110,948 frtnyi ösztöndíjat, tandíjmentesség fejében 26,551 s pályadíjakban 11,760, összesen 149,260 frtot osztott ki, mihez a 485 bábanövendék közül ösztöndíjat élvező 209-nek részére még 20,000 frt segítség járult. Az egész idő alatt az egyetem 235 doc-tort avatott föl,¹ 176 tanári² s 449 egyéb (gyógyszerész-, sebész-, fogász-, szülészmesteri és bába-), összesen tehát 960 oklevelet állított ki. A 169 pályakérdésre érkezett 203

¹ Ő Felsége 1881 szept. 14-iki elhatározása következtében a bölcsészeti és math. karokon doctoratusra ezentúl csak olyanokat lehetett bocsátani, kik nem 3, hanem 4 éven át látogattak hazai vagy külföldi egyetemeket.

² A tanárok vizsgálata 1882 január 30-ától egészen új szabályzat szerint történt. L. a 4567. sz. miniszt. rendeletet.

munka közül 159-et megjutalmazott, 4-et pedig megdicsért. Az ifjúság maga 6 egyesületet tartott fenn. (Egyetemi kör, joghallgatók, orvosok, gyógyszerészek segélyező egyesülete, a román Julia-egylet és a tanárjelölteknek csak 1881-ben alakult segélyegylete.)

»Ifjú egyetemünk — szólt beköszöntőjében 1882 szept. 10-én az 1882—3. év rectora, Szabó Károly — a kezdet nehéz tíz évének eredményére nyugodtan tekinthet vissza; mert a kebeléből ez idő alatt kikerült s hazánk szolgálatában híven működő értelmi erő száma és súlya egyetemünk életrevalóságának hangosan szóló bizonyossága, jövőre emelkedésének legbiztosabb záloga.« Az egyetem célja nemcsak a tudományos műveltség ápolása és terjesztése, hanem — mint azt 1873-ban maga a király mondta az uralkodása XXV. évfordulóján előtte tisztelgő egyetemi küldöttségnek — az is, hogy a hazának minél több hasznos polgárt neveljen. Érintve azokat az okokat, miknek nemzetünk ezer év nehéz viszontagságai közt fenmaradását és fejlődését, a magyar állam pedig élete bámúlatos erejét köszönhette, lelkes szavakban hívta föl az ifjakat, legyenek a magyar hazának, mindnyájunk közös édes anyjának igaz, hű fiai, hasznos polgárai.

Egy év múlva a rector csakugyan a fejlődés és gyarapodás kedvező jeleire hivatkozhatott. Így 1883 január 6. az egyetemen Ő Felsege új tanítószéket állított a *közegészségtannak*. Azonkívül 1 rendkívüli s 4 magántanárral növekedett a tanárok száma. Az új *vegytani intézet* elkészült úgy, hogy hivatalos személyzete 1882 október elején beköltözhetett s a II. félévben 1883 febr. 15-én az előadásokat is ott kezdhették meg; az építkezést és belső felszerelést azonban csak 1883 szeptemberében lehetett befejezni. A vegytani intézet eddigi rozzant helyiségét a most felállított *közegészségtani intézet* foglalta el. 1883 július 3-án kezdték

meg a *boncztani és törvénytudományi orvostani intézetek* fölépítésének alapmunkálatait.

Az egyetemi tanács egyelőre ugyan hiában szólalt fel a *földrajzi intézet* helyisége és felszerelése érdekében, de utóbb, 1884 márcz. 27-én, a minisztérium csakugyan utalványozott 1500 frtot a tanárképző számára, különösen földrajzi eszközök beszerzése végett. A tanárvizsgáló bizottság végre valóban nyert egy három szobából álló bérelt helyiséget, míg a physicali intézet mintegy 6000 frtot kapott egy electro-dynamicus gép és a hozzávaló gázmotor beszerzésére.

Abt Antal, az 1883—4. év rectora, 1883 szept. 9-én, mint az így gyarapodott physicali intézet igazgatója, ebből az alkalomból az erőnek elektromosság által való átviteléről szóló értekezésével foglalta el székét. Figyelmeztette a várost magát is, hogy a Szamos vizének nagy mennyiségében és gyors lefolyásában olyan erővel rendelkezik, melyet aránylag kevés költséggel lehetne egy villamos vasútnál és villamos világításnál értékesíteni.

Az év eseményei közül figyelmet érdemel, hogy Horváth-testvérek 1884 május 12-én végre megkezdték a boncztani intézet kőműves munkáit, a minisztérium pedig 17,000 forintot utalványozott az ezzel szomszédos Tompa-féle telek kisajátítására. Néhány czélszerű javítást tettek az egyetem főépületén is. Az egyetem csöndes munkásságát ez évben *nemzetiségi izgalmak* háborították. A magyar és román ifjak közt idáig tapasztalt testvéries egyetértés újabban nagyon elhidegedett, minek okát a magyar ifjak, a nemzetiségi lapok izgatásain kívül, különösen a *Julia* nevű román irodalmi egyesületnek politizálásában keresték. 1884 május 14-én a Bánffy-kertben tartott gyűlésen az ifjúság az egyesület feloszlását, vagy legalább alapszabályainak megváltoztatását s azt követelte, hogy a román nyelv és irodalom

tanára csakis magyarul adjon elő. Egyébiránt kijelentette, hogy egyesületeibe továbbra is fölvesz románokat, mert békét, közeledést s egyetértést akar, nem visszavonást. Este az ifjúság egy része macskazenét rendezett a Julia-egyesületnek és vezetőinek ablakai előtt és nemzeti dalok eléneklésével tüntetett a Biasini-szállodában május 15-ének előestéjét ünneplő románok ellen. Május 17-én több román lapot égettek el a Trencsin-téren s nyílt előadásban tüntettek a román nyelv tanára ellen, ki másnap különben valótlannak nyilvánította, hogy ő a Julia elnöke, hogy tanítószékén törvény ellenére jár el, hogy üdvözlő sürgönyt küldött a napilappá átalakult Gazetta Transilvaneinek s hogy egyáltalán bárhol és bármikor hazafiatlanul nyilatkozott volna. Május 19-én a bukaresti, 23-án pedig a jassyi egyetem ifjai is tiltakoztak a kolozsvári egyetem magyar ifjai ellen, sőt az előbbieket több más tanárral együtt bántalmazták Rimnicenu dekánt, ki eljárásukat kárhoznata; 20-án megalkotották a Romania irredentát, mely már 22-én kiadta első lázító röpiratát. Így az izgatottság egyre növekedvén, Gyarmathy Miklós kolozsmegyei alispán betiltotta a Julia-egyesületnek május 24-én Gyalun tartani akart majálisát, hogy az oda szintén kivonulni akaró magyar ifjakkal összejövetésre ne kerüljön a sor; majd, az egyetemi tanács felhívására, a nemcsak egyetemi hallgatókból alakult Julia-egyesületet is betiltotta. A megye-gyűlés 28-án lelkesülten vette tudomásúl Corianu ügyvéd kérdésére ez ügyben adott válaszát, a miniszter július 17-én a román nyelv tanárát fölmentette hivatalos teendői alól s ezekkel együtt a nyári szünet is hozzájárult a kedélyek lecsillapításához.

Ekként az 1884—5. évet az új rector, *Csiky* Viktor, 1894 szept. 7-én teljes csendben nyitotta meg. »Megküzdöttünk a kezdet nehézségeivel — szólta székfoglalójában; — leküzdöttük a helyenként mutatkozó előítéletet és ellen-

szenvet; kitartó munkásságunk pótolni igyekezett az eszközök és felszerelés számos hiányát. « 1884 okt. 31-én már újabb ünnepet ült az egyetem, midőn a rector *Trefort* miniszter jelenlétében adta át a közhasználatnak a *vegytani intézetet*. Fölállítását a rector méltán nevezte fordulópontnak az egyetem történetében, mert ez volt az egyetemnek első, a szaktudomány minden igényének megfelelően felszerelt és berendezett intézete; üdvözölte a minisztert, ki immár egy *harmadik* egyetem alapításáról gondolkodik, de kijelentette, hogy *előbb* teljesen föl kell szerelni a *másodikat* s ezt minden tekintetben képessé tenni, hogy az *elsővel* versenyez-hessen. Azután *Fabinyi* Rudolf, az intézet igazgatója ismertette meg a miniszterrel s a közönséggel az új palotát és berendezését.¹ Az egész mindenestől 170,000 frtba került; félszázébe, mint a budapesti vagy a gráci. A központi (Perkins-féle) forróvíz-fűtés, a romlott levegő elvezetésére szolgáló rövid kéményes aspiratio, a 100 méternyi távolban ásott kút vasreservoirjaiból 14 ólomcsőben az intézet minden részébe elágazó vízvezeték, az ezzel kapcsolatos víz-légszivattyúk, a gáz- és gőzvezeték, a villamos készülékek, pl. a Siemens-féle regulator szénsarkai közt létrejövő voltaív, mely a megvilágításra szükséges (2000 normál gyertya-) fényt adja stb., meglehetősen új és még nem alkalmazott dolgok voltak az erdélyrészi építkezéseknél. A kényelmes tantermek, laboratoriumok, előadási előkészítő, mérlegszoba, kénhydrogén-szoba, lenn az ágyú- és olvasztó-kemenczék helyisége, a praeparatumok készítésére, tűzveszélyes munkákra, gázelemzésre szolgáló laboratoriumok, destilláló tér, gépszoba, műhely stb., valamint az épület különböző részeiben a tanár, 2 tanársegéd, gépész és az intézeti alkalmazottak lakásai, ha nem nagy arányokban is, mert hiszen

¹ Ez ismertetést l. *Acta* anni MDCCCLXXXIV—V. fasc. II. Kolozsvár 1885. 8 r. 47 lap, az intézet tervrajzával.

az egyemeletes épület a múzeum kertjéből mindössze csak 760 m²-et foglalt el, az egyetemi intézetek földadatairól idáig eléggé tájékozatlan közönség előtt valamivel érthetőbbé tette az egyetem rendeltetését. S valahára legalább látott már egy minisztert az egyetem ünnepén, mert hiszen 12 év előtt az egyetem megnyitása is miniszter és minden fény nélkül ment végbe.

Trefort különben a kolozsvári egyetem szükségleteiről most személyesen meggyőződván, a törvényhozásnál kieszközölte, hogy ez 9 intézet átalányát 4600 frtról 6500 frtra emelte, a könyvtár részére pedig 1885-től hat éven át 1500 frt rendkívüli átalányt szavazott meg. Ekkor már készen állt a könyvtár betürendes czímtára is, a szakkatalogusokból azonban még csak a jog- és államtud. műveket lehetett befejezni. A személyzetet tehát nemcsak e miatt, hanem azért is kellett szaporítani, mert az olvasók száma naponként már 40—50 főre rugott. Ez évben szerelték föl a közegészségtani intézet és az orvoskari decanatus olvasótermét is. A miniszter 15 tanársegédnek egyenként 80 frt segítséget adott a budapesti orsz. kiállítás szakszerű tanulmányozására. S a rector elégedetten emelhetette ki, hogy ösztön- és pályadíjakkal s tandíj-elengedés czímén az egyetem évenként immár közel 30,000 firttal, vagyis annyival segíti hallgatóit, a mennyivel, a népesség arányához képest, *egyetlen egy főiskola sem*; s örömmel emléthette föl, hogy a mig a nyolczszorta népesebb budapesti egyetemhez ugyanezen évben csak 25, a kolozsvárihoz 42 pályamunka érkezett be, melyből 34 nyert jutalmat.

Az 1885—6. év rectora, *Maizner* János 1885. szept. 13-án a magyar orvosi irodalomnak 1550—1770-ig terjedő történetéről szóló értekezésével foglalván el székét, figyelemztetett arra a kedvező körülményre, hogy az azon idő alatt megjelent orvosi könyvek nagy részének megjelenését

jobbadán Kolozsvár városának culturalis viszonyai segítették elő. Az orvosi tudomány ez egyetlenegy évben is haladásának sok segítőeszközét szerezte meg Kolozsvárt. Teljesen készen állt már, csak a vízvezeték ügyének a városnál való megakadása miatt nem lehetett megnyitni a *boncztani és törvényszéki orvostani intézetek* egyszerű, de nemes modorú palotáját; megkezdték az *élettani és közegészségtani intézetek* palotájának földmunkálatait; a kormány új tanítószéket állított az elmekórtan és a törvényszéki orvosi lélektan számára; mind a tizenegy orvosi tanítószék mellé évi 300 frt segélyvel 1—1 *gyakornoki* állomást rendszeresített; egészségtan-tanári tanfolyamot nyitott a középiskolákban alkalmazandó *egészségtani tanárok* számára s javaslatot kért a fogorvosi tanfolyam berendezése iránt. A jog- és államtud. kar szintén új tanítószéket nyert a pandecta-jog részére s a miniszter meghagyta, hogy ezentúl a hivatalos Budapesti Közlönyben s a közoktatás állapotáról évenként az országgyűlés elé terjesztendő jelentésekben is közölni kell a vizsgálatokon és szigorlatokon kitüntetéssel képesített joghallgatók és doctorjelöltek neveit. A rector kormányán való könnyítés végett 1886 márcz. 10-én a minisztérium kebelében tartott értekezlet külön *gazdasági bizottság* felállítását ajánlta ugyan, a kérdés azonban egyelőre még megoldatlanul maradt. *Trefort* miniszter és *Berzeviczy* Albert miniszteri tanácsos (nemsokára államtitkár) személyesen is meglátogatták az egyetemet, hogy ügyeiről tájékozódjanak. Hogy pedig a külföld helyesebben értesüljön ezekről, a miniszter elrendelte az évkönyveknek latin nyelven való kiadatását is; az egyetemi tanács pedig egybeállította a tanárok tíz évi irodalmi munkásságának jegyzékét. A hallgatóság száma különben először ez évben haladta felül az ötszázat.

Mint 1886 szeptember 12-én tartott beköszöntőjében

az 1886—7. év rectora, *Szamosi* János kiemelte, a nagy hallgatóságot ma ösztöndíjakkal, tandíjelengedésekkel s másféle kedvezésekkel kell az egyetemekre vonzani; midőn azonban párhuzamot vont a régi egyetemek eszményibb s az újaknak gyakorlatibb irányú működése közt, nyomatékosan hangoztatta, hogy a mai egyetemek szervezetében is csak annyi tért szabad engedni a gyakorlati célok elérésére való törekvéseknek, a mennyiben azt a tudományosság kára nélkül eszközölhetni. Székfoglalójában ennek a nehéz feladatnak egyik concret esetéről, a bölcsészeti és a mathem. kar életkérdéséről, a különben is napirenden lévő *tanárképzésről* értekezett. A mellett nyilatkozott, a mit utóbb az állam is elfogadott, hogy a bölcsészeti és neveléstani gyakorlatokat a szakvizsgálat befejezte után, a gyakorló-iskolával kapcsolatban tartásák, a próbaéves intézményt csak mint kisegítő tekintsék, a magántanítást pedig semmi szín alatt se tudják be gyakorló évül. Az egyetemünkkel kapcsolatos tanárképző intézet idáig a tanárképzésnek csak első kellékét, a szakképzettséget adhatta meg; de nem adhatta meg, kellő gyakorlat hiányában, a philosophico-paedagogiai teljes képzettséget s a jelöltet nem vezethette be a tanítás gyakorlatába, mert nem volt, sőt ma sincs gyakorló iskolája. Kívánta a tanárképző-intézetnek e tekintetben való kiegészítését. De ellene nyilatkozott a külön *szakseminariumok* fölállításának, mivel ezeket a tanárképző-intézet gyakorlatai nagyban és egészben véve pótolják s nem pártolta a tanárjelöltek internatusának eszméjét. Egy év múlva tartott beszámolójában különben kiemelvén, hogy a bölcsészeti kar hallgatóinak száma 1880 óta 74-ről 54-re s a matematikaié 1876 óta 67-ről 23-ra csökkent, az okot abban kereste, hogy éveken át még a jelesebb tanárjelöltek is hiában várhoztak megfelelő alkalmazásra. Ellenben az orvosi kar hallgatóinak száma a megalapítás évétől idáig 27-ről 127-re

növekedett. Népeiségre nézve 9 európai egyetemet már is felülmult ugyan a kolozsvári, de ha nincs is egyetem, melyen annyi alapítvány, ösztöndíj, pályadíj és tandíjmentesség gyámolítaná a szegényebb sorsú hallgatókat, a rector még sem lehetett egészen megelégedve a hallgatók számával s annak fő okát, hogy az ifjúság tömegesebben nem jelentkezik, a város rendkívüli drágaságában kereste.

A rector, ki a nevezetesen gyarapodó könyvtár számára külön épület emelését sürgette, erélyesen tiltakozott az ellen, hogy az egyetemi épületek s intézetek az egyetemi hatóságok teljes mellőzésével, külön e célra kinevezett *építőbizottságok* felügyelete alatt emelkednek¹ s hogy a miniszter, az egyetemi tanároknak csaknem egyhangú nézetével szemben, az egyetemi tanács, mint legfőbb egyetemi hatóság hatáskörét még a *tanárok jelölésére* is ki akarja terjeszteni. Felszólalt az ellen, hogy az egyetemet egyes független intézetek halmazává tegyék s a karokkal, sőt a karokban való összefüggést ennyire lazítsák. Másrészt örvendetesnek találta, hogy az állam évről-évre többet fordít az egyetemre, úgy, hogy 15 év alatt 160,000 forintról 279,000-re emelkedett a költség, s nevezetesen hogy a jövő évtől fogva 4000 frtról 6000-re növelte a könyvtár dotatioját. A tavaly kiadott latin Almanach a külföld figyelmét szintén jobban felhívta az egyetemre, úgy, hogy 45 egyetem lépett vele csereviszonyba.

Résztvett az egyetem 1886 szept. 1-jén és 2-án Buda-vár visszafoglalásának kétszázados ünnepén, decz. 9-én Nagyváradon *Ipolyi* Arnold temetésén, 1887 február 4-én pedig ő maga rendezett emlékünnepelet, melyben Szabó

¹ Három ily építő bizottság működött: 1. a boncz- és törvényszéki orvostani intézetek 1883 május 6.; 2. az élet- és közegészségtani intézetek 1886 máj. 24. s 3. a vízvezeték építésére felügyelő-bizottság 1887 aug. 26. óta Genersich Antal tanár elnöklete alatt. Maga a vízvezeték 1887-8-ban épült ki teljesen az egyetem s 1895-6. a város számára.

Károly az éppen egy évvel azelőtt elhunyt *Lalányi* Gedeon érdemeit méltatta.

Az egyetem fejlődésének történetében az 1887—8. év rectora, *Kanitz* Ágost, 1887 szept. 11-én tartott székfoglalójában különösen a *laboratoriumi munkák* fontosságára utalt. Kimutatván, egyes hazafiak *Clusius* halálától *Endlicherig* mily fontos szolgálatokat tettek a növénytantak, hangsúlyozta, hogy hazánk két tudományegyeteme nem egy német egyetemet előzött meg jól felszerelt növénytani intézetek föllállításával s élénken ecsetelte a laboratorikumokban való munkásság hasznát. Kívánatosnak tartotta ugyan, hogy a hallgató mentől több nyelvet ismerjen, mivel azonban az egyes szakokban való elmélyedés a kutatót mindinkább gátolja idegen nyelvek tanulásában, másrészt pedig a tanulni akarónak az izmosodó magyar irodalom is mind több és több igényét elégítheti ki, a tudományos ismeretek terjesztése érdekében szívesen látná, ha előadásait mentől több tanár könyv-alakjában is közrebocsátaná.

Rövid idő múlva, szept. 23-án, *Kanitz* rector a tanács és a tanárok élén üdvözölte *Ő Felségét*, a Kolozsvárra érkezett királyt, a ki szívesen látta a nevét viselő fiatal tudományegyetem tanári karát. »Elvárom, — szólta válaszában — hogy mind önök, mind a gondjaikra bízott ifjúság mindenkor csak a tudomány és tanulmányok komoly művelését fogják fő céljuknak tekinteni, méltóan betöltve eképpen helyüket a bel- és külföldi főtanodák sorában. Ebbeli törekvésükben és intézetük fejlesztésében támogatásomra és oltalmamra bizton számíthatnak.« Délután a *Karolina-kórház*at s a vegytani- és állattani intézetet, valamint az újabb intézetek terveit, másnap délután pedig a főépületet és az abban elhelyezett intézeteket s gyűjteményeket tekintette meg.¹

¹ Erről a tanács az *Acta* II. füzetében külön leírást készítettett, 1888. 8 r. 14 lap.

Viszont az év végén, 1888 június 27-én *Rajner főherczeg* látogatta meg az egyetemet.

Mivel Ő Felsége maga is kifejezte meglepetését, hogy az egyetem főépületében csak három nagyobb előadó-terem van, beszámoló beszédében a rector határozottan kívánatosnak jelezte új főépület emelését, hogy ebben lehessen elhelyezni a jogi kart is, mely a lyceum 2-ik emeletét az erdélyi róm kath. statustól megint csak 1888 szept. 1—1890 aug. 31-ig kaphatta bérbe. A minisztérium ugyan 1887 júl. 9-én a Nagy-Szebenben megszüntetett jogakadémia összes ügyiratainak, jegyzőkönyveinek és pecsétjének őrzésével az egyetem jogi karát bízta meg, de az egyetem-től kért könyvtárt örök-letétképen a nagyszebeni Bruckenthal-múzeumban helyezte el s az egyetemnek csak a többes példányokat engedhette át. 1888 nyarán a *boncztani, kórboncztani és törvényszéki orvostani intézet* végre átköltözhetett új palotájába; helyiségét az egyetem átengedte a lyceum könyvtárának, cserében ennek a II. emeleten levő helyiségeiért, melyeket mostantól fogva a jogi kar használt, míg a kórboncztani intézet megüresedett helyén az ált. kór- és gyógyszer-tani s az ásvány-tani intézet osztozkodott; a törvényszéki orvostani intézet helyiségeit pedig a bölcsészeti kar kapta. Ilyen csereberéknek volt kitéve az egyetem, főnnállásának még 17-ik évében is! A rector 1888 június 29-én több, mint 2000 darabból álló becses magánkönyvtárát a növény-tani intézetnek ajándékozta, a M. T. Akadémia ajándékából pedig kézikönyvtárt állítottak a magyar nyelvészet és irodalomtörténet tanítószéke mellé.

Az egyetem 1887 szept. 29-én Deák Ferencz budapesti emléksobrának talapzatára tette le koszorúját, s 1888 június 12—14-én négy tagú küldöttséggel vett részt a bolognai egyetem nyolczszázados alapításának ünnepén. Örök emlékezetű napjai közé számítja 1888 aug. 22-ét is, midőn

első szervezője, *Trefort* Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter elhunyt. *Trefort* — a rector nyilatkozata szerint — eleintén maga sem látszott teljesen bízni az ország szorult anyagi viszonyai miatt nagyon silányan dotált alkotás iránt, de még sem mondott le róla; sőt — úgymond — »midőn látta, hogy tanáraiban megvannak a biztosítékok a tudomány-egyetem fejlesztésére, ő maga is mind melegebb érdeklődést tanúsított iránta, tovább-fölszerelését elősegítette és részben magasabb dotatiók, részben a tanítószékek szaporítása, részben a különböző helyiségek átalakítására szükséges nagyobb összegek engedélyezése, de különösen azon nagyszerű épületek emelése által, melyek számára az összegeket a törvényhozástól kieszközölte, tudomány-egyetemünket oly módon fejlesztette, hogy, mint miniszterségének második felében maga is belátta, egyetemünk az ország méltóságának megfelelő fényes alkotás lett. Azért *Trefort* neve tudomány-egyetemünk történelmében mindig a legfényesebbek közt fog tündökölni.« Temetésén aug. 24-én egy négytagú küldöttség élén az új rector, *Kolosvári* Sándor képviselte az egyetemet, mely szept. 26-án résztvett a Lönhard püspöktől mondott gyászmisén, 1885 márcz. 16-án *Trefort* nevére tett alapítványát kiegészítette és 1889 máj. 29-én tartott közgyűlésében emlékbeszéddel róttá le *Trefort* iránt érzett háláját és tiszteletét.¹

¹ Az emlékbeszédet dr. *Groisz* Gusztáv a jog- és államtud. kar dékánja mondta. L. *Acta*, MDCCCLXXXVIII—IX. fasc. II. 10—40. l.

IV.

1888—1896.

Csáky Albin gróf. Látogatása. Reformok. A tanárok fizetése. Betöltetlen és új tanítószékek. A középponti épület ügye. Az ötödéves korpótlékok. Magántanárság. Új alapítványok. A Replica és a Memorandum. Eötvös Loránd báró és Wlassics Gyula minisztersége. Promotio sub auspiciis regis. Mensa academica. A Kalazantinum és az ev. ref. theol. facultas. A hallgatók száma. Ő Felsége újabb látogatása. Wlassics Kolozsvárt. A Karolina-kórház átadása. A nők az egyetemen. Összefoglalás.

Nem fűződnek nagyszabású alkotások, átalakítások és gyökeres változások emlékei az 1888—9. évhez, melyet *Kolosvári* Sándor rector 1888 szept. 16-án az újabb jogi reformokat bíráló beszéddel nyitott meg. Pár nap múlva, szept. 22-én Ő Felsége *Csáky* Albin gróftól nevezte ki a vallás- és közoktatásügy miniszterévé, kit az egyetem külön küldöttséggel üdvözölt. Csáky nemcsak ezúttal, hanem más alkalmakkor, sőt a közoktatásügy állapotáról szóló első jelentésében is kijelentette, hogy szó sem lehet addig a harmadik egyetemről, míg teljesen föl nem szerelik a kolozsvárit; hogy pedig a tanító-erőket az egyetemhez jobban odakösse, megígérte a tanárok fizetésének javítását. A tanárok tudományos működéséről s az egész egyetemről elismerő szavak hangzottak már az országgyűlésen, annak közoktatási bizottságában, sőt a sajtóban is.

A Ferencz-József nevet viselő egyetemnek mély fájdalommal kellett résztvennie Ő Felségeiknek s az egész hazának mély bánatában, midőn *Rudolf trónörökös* Ő Fensége 1889 január 30-án oly váratlanul elhunyt. Másnap a tanács a rector vezetése alatt a négy dékánt akarta Bécsbe küldeni a temetésre, a főudvarmesteri hivatal azonban kijelentette, hogy küldöttségek, térhiány miatt, egyáltalán nem fogadhatók. Az azon napon felküldött hódoló részvétíratért azonban Ő Felségeik (a királyné márcz. 15-én s a király ápril 5-én) köszönetüket fejezték ki.¹ A temetés napján az előadások szüneteltek, a tanárok és a hallgatók az utcákat gyászlobogók alatt, a harangok zúgása közben bejáró sok ezernyi néphez csatlakoztak, február 7-én pedig szintén gyászlobogók alatt jelentek meg a főtéri templomban tartott gyászmisén. Az egyetemi ifjak ezen a farsangon önként lemondtak minden bálról és mulatságról, sőt a politikai tüntetésekről is, melyekre a véderőtörvénynek az országgyűlésen való tárgyalása adott alkalmat. Egyébiránt a javaslatból, a híres 25. §-sal együtt törvény (1889: VI. t.-cz.) lett, mely, önkéntességüknek ideje alatt, az ifjakat eltiltotta az egyetemek látogatásától s a miniszternek május 19-én 22,749. sz. a. kiadott rendelete csak a beiktatásra, a beíratás határidejére, az ösztöndíjakra s az orvostanhallgatókra nézve adhatott bizonyos könnyítéseket.

Az akadémiai hatóságokat ez évtől kezdve nem az isk. év utolsó hónapjában, hanem, a minisztérium helybenhagyásával, már május hónapban választották s ehhez képest módosították a hatósági szervezet 12. §-át. Az almanachot és tanrendet már az év elejétől fogva egy füzetben adták ki. Legnagyobb gyarapodása az egyetemnek, hogy az élet-és közegészségtani intézet végre átköltözhetett új palotájába s hogy 1889 július 25-ével új tanítószéket kapott az elme-

¹ Belügymn. 973. s vallás és közokt. min. 813. eln. szám.

kórtan és a törvényszéki lélektan előadására. Betöltetlenül maradt ugyan az élet- és kórvegytani tanítószték, mivel (1889 jún. 1-én tett nyilatkozata szerint) a miniszter nem állíthatta föl melléje a megkívántató intézetet; ellenben engedélyezte az élet és közegészségtani intézet belső fölszerelésének költségeit. Közelismerés és hála illeti özv. *Peielle* Istvánnét, ki férje nevére s emlékére 10,000 frtot tett le a szegény egyetemi hallgatók javára s alapítványa felét 1888 decz. 4-én, a többit pedig évenként ezer forintos részletekben fizette be. A kamatokból évenként néhány jó előmenetelű szegény ifjú nyer ingyen étkezést; s így, szerény alakban, egy nő jósága már az alumneum egy nemével ajándékozta meg az egyetemet, sőt az alapító utóbb (1890 máj. 23-án) valóban egy alumneum céljaira kívánta fordítani az ajándékozott összeget.

Az egyetem 1888 okt. 11—12-én megülte dr. Berde, dr. Haller és dr. Groisz ny. r. tanárok 25 éves főiskolai tanárkodásának ünnepét; 1889 márcz. 17-én küldöttséggel vett részt az egyetem a nagyváradi jogakadémia főnállásának századik évfordulóján, június 10-én pedig az egész tanári kar megjelent az egyetem körül is annyi érdemet szerzett gróf Mikó Imre kolozsvári szobrának leleplezésén.

Klug Nándor, az 1889—90. év rectora, midőn székét 1889 szept. 8-án elfoglalta, szívesen emelte ki az egyetem haladását, de nagy hiányait is, melyek közt nem az utolsó, hogy némely kóroda egyáltalán be sem fogadhatja a beírt hallgatókat, a laboratóriumok egy része rendkívül fogyatékos, a kórodák rozzantak és elégedetlenek. Az orvosi tanításnak az utóbbi száz év alatt tett haladására visszapillantva, fölsorolta azokat a kellékeket, a mikre még szükség van, hogy egyeteminkben valódi orvosi iskolák fejlődjenek. Célszerűen berendezett modern intézetek és klinikák, kellően fölszerelt egyetemi könyvtár, az átalányok fölemelése, ad-

juncturák szervezése, a tanárok szaporítása s lehetőleg két új orvosi facultas fölállítása szükségesek szerinte, hogy orvosi culturánk teljesen versenyezhesen a nyugati államokéval, hogy nálunk is azokéhoz hasonló intensiv tudományos élet fejlődjék s hogy egyetemeink tanúlok és docensek kitűnő nevelőintézetévé s így gyümölcsöző tudom. munka székhelyeivé legyenek.

Csáky gr. miniszter 1890 június 19-én tett látogatása alkalmával ki is jelentette, hogy eddig is meg volt ugyan győződve az egyetem teljes felszerelésének szükségéről, de most, midőn az új, megfelelő, modern intézetek mellett fennálló, részben hasznavethetetlen intézeteket látta, megjelölt útján még biztosabban halad előre. A könyvtár helyisége pl. oly szűk volt már, hogy a nagyszebeni felosztott jogakadémiától átvett 4500 kötetnek csak az erdélyi múzeum többes példányainak eladásával lehetett helyet szorítani. Már évek óta kért a tanács külön épületet a könyvtár számára, a klinikák ügyében pedig kezdettől fogva tervezett és kérelmezett.

Fontosabb lépések történtek az egyetem belső ügyeinek reformálására.

A miniszter már 1888 nov. 3-án felhívta az egyetemi tanácsot, hogy egyrészt a tudomány művelésének előbbvitele, másrészt a gyakorló orvosok alapos kiképeztetése céljából útasítsa az orvosi kart a szigorlati szabályzat átalakítására; ennek a kar meg is felelt, s az év végén tartott szigorlatokra meghívta Markusovszky miniszt. tanácsost is, hogy a reformot ennek tanúlságaihoz képest mielőbb valósítsák. A tapasztalatok felhasználásával a kar a következő évben dolgozta ki a szabályzatot, melyben a szigorlatoknak két részre való osztását javasolta olykép, hogy a hallgatót csak a tanfolyam alatt letett szigorú vizsgálatának alapján lehessen fölvenni magasabb évre s hogy a tanfolyam be-

végeztével a hallgató csak hazai egyetemeken tehessen szigorlatot, még pedig, elfogadás esetén, kinyomtatott értekezés kíséretében. Ehhez képest a kar a gyógyszerészek részére is új szigorlati szabály tervezetét terjesztette föl.

1889 június 14-én 1449. e. sz. a. viszont arra hívta föl a miniszter az egyetemet, hogy a *tanúlmányi, fegyelmi és leczkepénz-szabályzat* reformja ügyében október 20-áig kimerítő javaslatot tegyen. Különösen azt kívánta biztosítani a miniszter, hogy a hallgatók kellő időben jelenjenek meg az egyetemen s tényleg ott tartózkodjanak, az előadásokat látogassák s tanúlmányaikban kellően előhaladjanak. Azt a nyilatkozatát azonban, hogy a középisk. tanárképzés kérdését csak *egy* benlakással egybekötött nagy tanárképző intézet felállításával reméli megoldani, sokan végzetesnek tartották az egyetemre nézve; mert a tervezett intézetet kétségkívül Budapesten állítván föl, a kolozsvári bölc. és mathem. karok hallgatókban nagyon is megfogyatkoznának.

Az egyetem kijelentette, hogy nincs olyan hallgatója, ki még a beíratáson és a leczkekönyv láttamozásán sem jelennék meg személyesen, a ki az iskolai évet részben vagy egészen távol tölténé az egyetemtől. S mivel ellenőrizni lehet a hallgatót abban, látogatja-e valóban az előadásokat, ellene nyilatkozott a kötelező colloquiumnak s — első sorban az orvosi kar — inkább a szigorú vizsgálatok eszméjét pártolta. Egyébiránt Ő Felseége 1890 július 6-án csak a budapesti egyetemen fizetendő tandíjak és a tanárok illetménye tekintetében készült javaslatot hagyta jóvá, míg Kolozsvárt 1893-ig egyelőre a régi tanúlmányi, fegyelmi és leczkepénz-szabályzat maradt életben.

Az egyetem, mely Mátyás király szülőházának stilszerű helyreállítása iránt már 1882—3-ban fölírt a minisztériumhoz, most, 1889 szept. 2-án, résztvett a szülőházon elhelyezett emléktábla leleplezésének, 1890 ápr. 6-án pedig Mátyás

király halálának négyszázados évfordulója ünnepén. Az orvosi kar 1889 szept. 29-én ülte dr. Maizner harminczéves tanárságának jubileumát. *Két új tanítószéket* alapított az állam olykép, hogy a gyógyszertant s általános kórtant külön gyógyszer-tani és külön általános kór- és gyógytani, a magyar nyelvészetet és irodalom-történetet pedig külön nyelvészeti és külön irodalom-történeti tanítószékre választotta el. Ide járult, hogy a magyar műveltségtörténet tanítószékét a minisztérium már az 1891. évi költségvetésbe fölvette, sőt e tárgy előadását már a legközelebbi évben díjazni ígérte. Ez évben nyílt meg a külmonostor-utcza 122. sz. házában az *elme-kórtani intézet*, melynek fölszerelése 13,328 frtba került. Több intézet részesült rendkívüli dotatióban s a minisztérium az egyetem házi átalányát 6000 frtról 9500-ra emelte. A növénytani intézet az élettani intézetnek az egyetem főépületében megürült helyiségeit is elfoglalta s a növénykert két háztelek odacsatolásával gyarapodott. A boncztani intézet céljaira a minisztérium a szamosújvári fegyház hulláin kívül a nagyváradi közkórház és a nagyenyedi fegyház hulláinak ingyenes szállítását is kieszközölte.

1890 szept. 14-én *Szász* Béla rector az akarat kötött vagy bizonyos mértékben kötetlen voltának kérdésével foglalta el székét. Korányi Frigyesnek a budapesti egyetem 1886—7. évi megnyitó közgyűlésén és Schlauch Lőrincz nagyváradi püspöknek a természettudósok 1890. évi nagyváradi nagygyűlésén az emberi akarat szabadságáról mondott beszédeit bírálva, ez utóbbinak következtetéseihez csatlakozott, ha alapúl használt dogmáit, philosophiai értelemben, igazoltnak el nem ismerhette is. Szerinte »az eszményileg fel-fogott ember, a lényegében okos lény — ép fejlődése nyomán és önnevelésének bizonyos stadiumán kezdve, magában hordozza lehetőségét annak, hogy testi, érzéki ösztöneinek minden hatását leküzdeni törekedjék.« Pár hét mulva azon-

ban erőt vett a betegség akaratának erején s már deczemberben kénytelen volt szabadságoltatni magát. A rectorországban *Klug* prorektor helyettesítette, de csak júniusig, mert ekkor, az egyetem három más tagjával, együtt, a budapesti egyetemre neveztetvén ki, a még hátralevő időben *Haller* Károly vitte a rectori teendőket. Beszámoló beszédében ki is kelt az ellen, hogy egyetemünket még mindig a budapestinek előiskolájául tekintik s hogy rövid fennállása óta immár 20 kolozsvári tanár ment föl a fővárosba, míg egyetemünknek minduntalan kezdőkkel kell beérnie. Ez nem alkalmas rendszer fölvirágoztatására, hírnevének megalapítására. A miniszter a képviselőház pénzügyi bizottságában még 1890 őszén maga is kijelentette, hogy »a nagy aránytalanságnak, mely a budapesti és kolozsvári egyetemi tanárok javadalmazásában létezik, elenyésztetése a kolozsvári egyetemnek, mint nagyjelentőségű culturalis és nemzeti intézménynek érdekében szükséges« és már csak a tanítóerők helyhezkötetése végett is sürgette, hogy a kolozsváriak törzsfizetését fölemeljék, vagy éppen egyenlővé tegyék a budapestiekével. Valóban emelték is (egyelőre azonban csak »elvileg«) a törzsfizetést 500 frttal (2000-ről 2500-ra, s nem 3000-re, mint Budapesten), a 300 frtos tízedéves pótlékokat azonban Kolozsvárt meghagyták és csak a fővárosiakét alakították át 1890 szept. 1-től fogva 300 frtos quinquenniumokká; úgy, hogy 30 évi szolgálat után a budapesti tanár 4500 s a kolozsvári csak 3100 frttal mehetne nyugalomba. Ez anyagi előnyökhöz járulván Budapestnek sokkal több szellemi jóval biztató nagyvárosi jellege is, nem csoda, ha még kolozsvári születésűek is fölhasználják az első alkalmat, hogy a főváros egyetemére jussanak.

Ide járult, hogy egyes tanítószékek néha egy évnél is hosszabb ideig maradtak üresen, sőt dr. Zsögöd távoztával az ausztriai magánjog tanítószékének fentartása egyáltalán

kérdéssé vált, dr. Nagy Ferencz távoztával pedig a minisztérium külön tanítószéket adott ugyan a törvénykezési rendtartásnak, de sokáig függőben hagyta, megteszi-e ezt a vele idáig kapcsolatos keresk. és váltójoggal. Még az is megtörtént, hogy pl. egy kinevezett tanár egyáltalán el sem foglalta tanítószékét, hanem mind maig megmaradt a minisztérium kötelékében s tárgyát öt év óta, mint helyettes, egy más szak rendes tanára látja el. Ugyanakkor magántanárrá képesítette magát a berlini egyetem egy magántanára is, a nélkül, hogy az azóta eltelt több mint öt év óta Kolozsvárt előadást tarthatott volna. S az egyetem kötelékébe még néhány magántanár tartozott, a ki más városokban lakván, itteni kötelezettségének nem felelhetett meg, az egyetemnek pedig nem állt módjában, hogy őket anyagi áldozatok árán lánczolja magához. Beszámolójában Haller Károly méltán mondhatta, hogy »egyetemünk nemcsak a középponttól, hanem az édes anya szívétől is távol van!«

Koch Antal, az 1891—2. év rectora, 1891 szeptember 13-án tartott székfoglalójában különösen a mathem. és természettud. kar legégetőbb szükségleteiről szólt. Ezek közé tartozott, hogy a húsz év óta szakadatlanul tartó gyűjtés következtében a régi intézetek most már egyáltalán nem felelnek meg, s így újakról kell gondoskodni. Bővebben fejtegette az ásvány- és földtannak egyetemi tanítását, melyet két tanítószék közt óhajtott megosztani, sőt kívánatosnak tartotta magasabb bányászati és gazdasági tanfolyamok berendezését és — mint Klug a múlt évben az orvosi — ő ezen a karon is rendszeresíteni óhajtotta a segédtanári (adiunctusi) állásokat, melyekre a 6—8 évig assistenskedőket lehetne kinevezni.

Az egyetem jobb elhelyezésére csakugyan elhatározó lépés történt. 1892 márcz. 22—23-án *Leövey* Sándor mi-

niszt. tanácsos személyesen tájékozódván a viszonyokról, ápril 5-én gr. Csáky már tudatta a tanácscsal, hogy a könyvtár s a jelenlegi szállásából költözködni kénytelen jogi kar számára mielőbb megfelelő épületet óhajt emelni. A karok és a tanács május 5-én részletesen kimutatták, milyen helyiségekre van szükségük, mire a miniszter már május 26-án megbízta Meixner Károly építész, hogy a középponti egyetem telkén emelendő főépület terveit elkészítse. Másrészt, hogy mielőbb meglegyen a kolozsvári és a budapesti egyetem közt óhajtott paritas, 1891 aug. 8-án a tanúlm., fegyelmi és leczkepénzszabályzatnak átdolgozását s a budapestihez való alkalmazását kívánta; erre a tanács kész is volt, de a revisiót a tandíjt szabályozó czikkekre is kiterjesztette. A reform kérdése azonban ez évben még nem dőlhetett el. Pedig hogy a kellő javadalmazás nem egyszerűen a tanárok kényelmének kérdése, mutatta a bőr- és bujakórtan tanítószékek sorsa, mert az arra hirdetett pályázatban senki sem vett részt. S másszor is megtörtént, hogy csak 1—2 pályázó akadt, úgy, hogy a bőr- és bujakórtan tanítószéke maig is betöltetlen. Az állam különben új tanítószéket állított a *keresk. és a váltójog s Magyarország művelődéstörténete* számára, mindamellett az elsőt csak 1894 aug. 24-én töltötte be. 1892 január 1-től a tanárképző intézetben is elkezdődtek a paedagogiai gyakorlatok. Az ábrázoló mértan számára azonban a mathem. kar nem nyerhette meg a kért s már meg is ígért kathedrát. Öt intézet a rendes átalányon felül ez évben összesen 12,500 forintot kapott fölszerelésekre.

Az egyetem 1891 decz. 14-én külön ünneppel ülte meg oszlopos tagjának, Szabó Károlynak emlékezetét, melyet Schilling Lajos elevenített föl; megülte Kolozsvári Sándor tanárságának 25 éves jubileumát s ünnepiesen búcsúzott

el a nyugalomba vonuló Maizner Jánostól s a Budapestre távozó Concha Győzőtől.

Bízatóan kezdődött az egyetem harmadik évtizede, melyet *Óvári* Kelemen rector, 1892 szept. 18-án, a jogtudomány középkori története általános körvonalainak ecsestelésével nyitott meg. Meixner Károly tervei szerint Reményik Károly kolozsvári építész 1893 június 19-én végre megkezdte az egyetem középponti épülete keleti szárnyának építését, hogy oda mielőbb el lehessen helyezni a jogikart, s néhány gyűjteménnyel együtt ideiglenesen a könyvtárt. A kétemeletes palotát, délnyugati oldalán a kegyesrendiek templomától megszakítva, a régi főkormányiszéki, a mostani egyetemi főépület lerombolásával, hatalmas négyszögre tervezték, úgy, hogy homlokzata az aulával együtt a Belfarkas-utczára tekintsen. Az egyetem ez évben a szülészeti kórodán egy nőgyógyászati osztály fölállítással, a belgyógyászati tanítószték mellett egy új tanársegédi állomás szervezésével, a fűvészkert évi átalányának emelésével, s több intézet rendkívüli dotációjával gyarapodott. 1892 szept. 17-én mintegy 15 év vágya teljesült, midőn a miniszter 36,758. sz. a. tudatta, hogy, Ő Felségének Ischlben aug. 15-én kelt elhatározásával, a tanárok a két 300 frtos tizedéves korpótlék helyett végre öt 300 frtos *ötödévest* kaptak, de azzal a méltó panaszokra készítő intézkedésekkel, hogy három quinquenniumot a tandíjakkól kell fedezni, hogy tehát egyik tanár úgyszólván a másikat fizeti; s a minisztérium 1892 szeptember elsejéről még e rendelet életbeléptetését is egy egész esztendővel elhalasztotta.

A tandíjrendszert azonban, a jogi karnak 1889. szept. 19-én kelt fölterjesztéshez képest, 1892 szept. 13-án 21,326. sz. a. a minisztérium az eddigi állapotban hagyta s a mellett a tandíjvesztések pótlására megfelelő összeget vétetett föl az állam költségvetésébe. A jogikar mindamellett már

október 10-én felírt a korpótlékok fedezésének ilyen módja ellen s állást foglalt a tanácsnak 1892 január 5-én hozott határozata ellen, melylyel fedezetül a tandíjat ajánlotta fel s az ötszáz forintot meg nem haladó tandíjösszeg kárpótlásáról teljesen és feltétlenül lemondott. Ide járult, hogy, az egyetemi tanárok nem állván rangosztályban, lakáspénzök a köztisztviselők fizetésének általános rendezése alkalmával is a régi maradt s hogy Ő Felségének még 1892 ápril 6-án kelt elhatározása értelmében az államnál más téren töltött idejüket ezentúl legfeljebb kegyképen engedték beszámítani az egyetemi korpótlékok elnyerésénél. Mindazáltal az 1892. év rendeletei kétségtelenül javítottak a tanárok anyagi helyzetén; annyival inkább, mert az állam az 500 frtnál kevesebb tandíj után is korpótlást adott.

Az 1871 decz. 10-én kelt szabályrendelet helyett most az 1892. évi 45,520. és 1893. évi 26,066. sz. szabályzat intézkedett a *magántanároknak* a réginél szigorúbb képesítése iránt. Ezzel mindenesetre emelte ez intézmény tekintélyét, de nem gondoskodván az anyagi helyzetről, az adott körülmények közt Kolozsvárt alig remélhette valaki a magántanárság fölvirágzását. Ő Felsége 1892 nov. 27-én hagyta jóvá a budapesti és kolozsvári egyetem bölcsészeti, illetve bölcsészeti-, nyelv- és történettud. és mennyiségtan-természettud. karainál tartandó doktori szigorlatokról szóló szabályzatot. Ekkor lépett életbe a gyógyszerésznövendékek egyetemi kiképeztetésére vonatkozó szabályzat; előnyösen módosították az orvostud. előszigorlatok s a jogi alapvizsgálatok szabályzatait; végrevalahára 26,067—1893. sz. a. a minisztérium jóváhagyta az egyetemnek 118 pontból álló új tanulmányi, fegyelmi és leczkepezés szabályzatát is. Markusovszky Lajos miniszt. tanácsos nyugalomba-vonulásakor az orvosi kar és, saját tanárságának 25 éves jubileuma alkalmával, Brandt József ezer-ezer firt ösztöndíjat alapított;

1892 nov. 28-án a M. T. Akadémia a budapesti és zágrábi egyetemen kívül a kolozsvárinak is megszavazta könyvjutalmát, úgy, hogy Monumenta egy-egy osztályát minden évben valamely történethallgató kapja; 1893 februárjában pedig megnyílt a Peielle-alumnium olykép, hogy szegény és szorgalmas tanulók az alapítvány kamataiból havi 8 forintos egész, vagy 4 forintos fél-ebédet kapjanak. A tanács bizottságot küldött ki egy általános egyetemi tápintézet állítása kérdésének tanulmányozására is.

Az egyetem különben a minisztert a vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslatnak az országgyűlésen való benyújtása alkalmából a felvilágosodás, humanismus és a hazai tudomány körül s nyugalomba vonuló tanácsosát, Markusovszky Lajos orvosdoktor az egyetem körül szerzett érdemei elismeréséül tisz. bölcsészettoktorrá tette, (nemsokára azonban küldöttségének a derék férfiú sírjára kellett elhelyeznie koszorúját), míg a paduai egyetem a Galilei-ünnepén az egyetemet képviselő Farkas Gyula ny. r. tanárt emelte a természettudományok tisz. doktorává. Saját egyetemünk házi ünnepei közé tartozott Brandt József és Csiky Viktor huszonöt éves tanárságának emléknapja.

Brandt József, kit az egyetem 1893—4-re rectorrá választott, székét, a cholera miatt, későbbben, 1893 október 15-én foglalta el. Értekezésében a sebészetnek az orvosi tudományokban kijelölt helyeiről értekezett s a minisztérium elé beható emlékiratot terjesztett az egyetem legégetőbb kérdésének megoldása, a *kórház* átadása és a klinikák fölépítése ügyében. 1893 decz. 7-én új tanítószéket nyert az ural-altáji összehasonlító nyelvészet s végre 1894 aug. 24-én tényleg betöltötték a keresk. és váltójognak már három év előtt felállított kathedráját is. 1894-től kezdve az egyetem rendes szükségleteit az állam 9500 frt helyett 18,550 frtban állapította meg.

Míg az egyetem csöndben folytatta tudományos működését, a *nemzetiségi izgalmak* útát törtek az ifjúság soraiba. Már 1891-ben megjelent a bukaresti román ifjak memoranduma, mely viszhangot keltett a magyar főiskolák hallgatói közt is.

Moldován Gergely azonban, a román nyelv és irodalom tanára, oly sikeresen czáfolta meg ezt a memorandumot, hogy a rector 1891 szept. 13-án az egyetem közgyűlésén is örömmel elismerte hazafias érdemeit, az ifjúság pedig 1892 ápr. 12. tüntetett mellette s fáklyásmenettel tisztelte meg. Mivel azonban a főiskolák magyar ifjúságának válaszára a román ifjak csakhamar külön »*Replica*«-val válaszoltak, két kolozsvári román ifjú 1892-ben »Tiltakozás«-t bocsátott ki, kijelentvén, hogy a *Replica* írásához a kolozsvári egyetem ifjúságának semmi köze. Az egyetemi tanács mindazonáltal már akkor kénytelen volt megbüntetni két ifjat, a következő évben pedig, midőn a *Replicának* a kolozsvári esküdtszék előtt 1893 aug. 30—31-én, 1894 május 7-étől fogva pedig napokon át a *Memorandum põre* izgatta a kedélyeket, a Manifestul s más röpiratok terjesztése miatt fegyelmi eljárást kellett indítania a román hallgatók nagyobb része ellen; az 1894 június 10-én gróf Csáky Albin helyébe lépő új miniszter azonban, báró *Eötvös* Loránd, az egész eljárást megszüntette s a testvéries egyetértést az egyetem magyar és román hallgatói közt azóta sem zavarta meg.

Meltzl Hugó rector 1894 szept. 16-án — a történelmi nevezetességű városi redoute termében utoljára — nyitotta meg az 1894—5. évet, értekezvén a jövő egyik tudományáról, melynek nehéz feladata lesz kifürkészni az írás valódi eredetét, természetét, fejlődését s történelmét s melyet egyszerűen írástudománynak, philographiának nevezett el. Az egyetem ez évben csak a francia nyelv és

irodalom tanítószerkeivel gyarapodott (1895 júl. 15.), működését azonban ez is csak a következő évben kezdhette meg. A Budapestre távozó Genersich és Koch Antal tanároktól, az egyetemnek kezdettől fogva tagjaitól, kik tanítószerkeik hírét megalapították, tanártársaik ünnepiesen vettek búcsút. Változás történt a közoktatás ügyének vezetésében is; br. Eötvös helyét a minisztériumban, 1895 jan. 16-án, *Wlassics* Gyula foglalta el. Az egyetem küldöttsége febr. 23-án tisztelgett br. Eötvösnél s *Wlassics* miniszternél, ki május 29-én, az egyetem fennállása óta először, viszont az egyetem közgyűlését üdvözölte. Míg márczius 30-án, illetőleg ápril 15-én a tanács a liliei egyetemet köszöntötte új palotájának felavatása alkalmából, fölépült valahára az egyetem saját főépületének keleti szárnya is és azt a rector 1895 szept. 5-én átvehette. »A középnyagyságú egyetemek köntöséből már szerencsésen kinőtt alma maternek részben páratlanul álló intézetei« rendkívüli segítségekben is részesültek; pl. a könyvtár ez évben 5000 frttal többet kapott s emelkedett a physisikai s növénytani intézet dotatioja, úgy, hogy az egyetemre az állam most már 334,126 frtot fordított; kétannyit, mint 22 év előtt, az alapítás évében. Növekedett az egyetem díszjele azzal, hogy 1895 ápril 16-án a minisztérium megerősítette a *promotio sub auspiciis regis* szabályzatát. Ő Felségének ez intézményt felújító, illetőleg a nevét viselő kolozsvári egyetemre is kiterjesztő elhatározásáról a minisztérium már 1893 július 18-án 28,418 sz. a. értesítette a tanácsot, mely 1894 május 25-én bizottságot küldött ki a szertartást s a felavatás módját illető tervezet elkészítésére. A bizottság szept. 1-én tett javaslatot, melyet szept. 29-én a tanács és most a minisztérium is elfogadott. Az első felavatásra 1895 nov. 9-én *Fülepf* Gyula volt orvostanhallgatót jelölte ki és *Wlassics* miniszter 1896 mácz. 1. a felavatásnál meg is jelent Ő Felsege személyében.

A hallgatók, kik 1894-ben először nyertek igazoló-jegyeket, élükön Krenner Miklóssal, mozgalmat indítottak egy *diák-asztal* (mensa academica) alapítására s ajánlatokban közel 30,000 (készpénzben 6751) frtot gyűjtöttek össze. Az egyetemi alapítványok is három új alapítvánnyal növekedtek. Évenként 22—23 ifjúnak biztosítja a tudományokkal gondtalanul való foglalkozást a *Kalazantinum*, melyet a *kegyes tanítórend* alapított theologusai és tanárjelöltjei számára. A rend kormánytanácsa ugyanis még 1892 júl. 12-én elhatározta, hogy a róm. kath. gymnasium kegyesrendi tanárainak vezetése alatt tanárképző és gyakorló-iskolát állít egyetemet látogató növendékei számára.

Szept. 7-én már a szervezeti szabályok is készen álltak. Rövid idő múlva a sacra congregatio episcoporum et regularium a pápának helybenhagyásával nov. 4-én az áldozó pappá való fölszentelés föltételéül a szerzetesektől legalább is 3 évi theologiai tanulmányt követelvén, a rend kormánya 1893-ban elhatározta, hogy a theologiai és egyetemi tanfolyamokat Budapesten és Kolozsvárt egyesíti olykép, hogy növendékei 4 éven át tanulják a theologiat s ugyanazon 4 év alatt egyszersmind egyetemi hallgatók, illetőleg tanárjelöltek is legyenek. Hittudományi és tanárképző intézete, a Kalazantinum számára a Belfarkas-utczában, az egyetemmel éppen szemben fekvő Karacsay-házban, 1893 decz. 26.- és 28-án 65,000 frton megvévén, azt mintegy 20,000 frt költséggel átalakíttatta, 1894 aug. 16-ától fogva minden szükségessel fölszerelte és szept. 5-én már át is adta rendeltetésének. *Lévay* Imre rendfőnök szept. 8-án egyházilag megáldotta az intézetet s azt 3 elüljáróval és 23 hallgatóval megnyitotta.

Ugyanezen időtájban bizonyos volt már az is, hogy az erdélyi ev. ref. egyházkerület szintén fölállítja s a következő 1895—6. évben meg is nyitja a maga theologiai

intézetét. Ennek érdekében a mozgalom a kolozsvári ev. ref. egyházmegyében még 1874 nov. 28-án megindult, s egy év múlva 1875 nov. 8-án az erdélyi ev. ref. egyházkerület is foglalkozott az egyetemmel s annak tanárképző-intézetével kapcsolatban fölállítandó *protestáns theol. facultas* ügyével, 1876-ban pedig fölhatalmazta Szász Domokost a gyűjtésre. Az adakozások sorát Mikó Imre gróf nyitotta meg s példáját a szebbnél-szebb ajánlatok egész sora követte; 1889 okt. 7—8-án az egyházkerület csakugyan elhatározta, hogy a kolozsvári egyetemmel s annak tanárképzőjével, valamint a ref. kollégiummal mint gyakorló gymnasiummal kapcsolatban berendezi az egyházker. theol. akadémiát s az állami tanárképző-intézet ref. növendékeinek felekezeti paedagogiumát, még pedig benlakással és tápintézettel együtt. Ezen ref. theol. *kár* felállítását 1892 ápril 2-án a hazai ev. ref. egyházak budapesti országos zsinata is az egyetemes egyház elsőrendű szükségei közé sorozta, míg az erdélyi ev. ref. egyházkerület szept. 13-án már arra kérte a zsinatot, hasson oda, hogy »az állam a kolozsvári egyetemen úgy a tudomány-egyetem teljessége, mint a protestánsok iránti méltányosság, de főkép a nemzeti irányú közművelődés nagy érdekéből rendezzen be egy prot. theol. facultast.« Szász Domokos erdélyi ref. püspök okt. 27-én bemutatott tervezetének hatása alatt a zsinat decz. 1-én országos gyűjtést rendelt el s 1894 márcz. 29-én már több mint 367,000 frt állott a theol. intézet céljaira. Berzeviczy Albert, ki államtitkárságának idejében a tervezettel behatóan foglalkozott, nyíltan kijelentette,¹ hogy ez akadémiát az egyetemi rendszer minden sérelme s minden bonyodalom nélkül be lehetne olvasztani egyetemi karúl, sőt ugyanazon egyetemen, szerinte, szóba jöhetne egy g.-kel. román hittani facultas felállítása is. A ref. theol. intézet tanári állásait

¹ Közművelődésünk és a harmadik egyetem. 93.

az egyházkerület 1895 márcz. 16-án meghívások útján már betöltvén, ápril 18-án megjelent Wlassics miniszter rendelete, melyben, az egyetem meghallgatása után, kijelentette, hogy nemcsak a ref. egyház, de egyenesen az állam érdekében állónak tartja, hogy a ref. papjelöltek, szoros értelemben vett szakképzettségük mellett, az egyetem útján minél szélesebb körű általános műveltségre tegyenek szert. Megengedte tehát, hogy a bölcsészettudományi karon heti 10 órával az egyetemi rendes hallgatókat megillető összes jogokban részesüljenek s annak idején bölcsészeti doktori szigorlatot tehessenek; azok a theologusok azonban, kik tanári oklevelet akarnak szerezni, az egyetemen ezenfelül még két évet kötelesek hallgatni. Az internatusban való neveltetésnek célja azonban az, hogy a tanárjelöltek, kik az egyetemen állami tanárok vezetése alatt állanak, otthonukban egyházi hatás és fegyelem alatt maradjanak, s így, közpályára lépve, egyetemi neveltetésük mellett is képesek legyenek az ifjúságot igazán valláserkölcsi neveltetésben részesíteni. Ily internatusban tehát egyesíteni lehet ezt a kettős irányt, mire a tisztán felekezeti jellegű tanárképző-intézet maga teljesen képtelen. 1895 szept. elején az intézet trencsintéri kétemeletes palotájában öt theol. tanár vezetése alatt csakugyan 38 theologus és 30 bölcsészethallgató, összesen 68 ifjú nyert kényelmes otthont, hogy az eddiginél gondtalanabbul élhessen a tudományoknak. Itt és a Kalazantinumban nyert elhelyezést a kolozsvári egyetem ifjúságának hetedrésze.

Így, immár 702 beírt hallgatóval, szerencsés előjelek közt nyílt meg az 1895—6. év 1895 szept. 15-én, midőn *Martin* Lajos rector, ki a repülő-gépről értekezett, immár az egyetem saját épületében üdvözölhette az ifjúságot. Egy hét múlva más nagy ünnepe volt az egyetemnek. A hagyományok alkalmából a városba érkezett *Ő Felsége*, a

király, s kegyesen válaszolt a rector üdvözlő szavaira. »Hódolatukat — szólt — köszönettel fogadom és különösen gondjaikba ajánlom a tanuló ifjúságot; mert az önök kezéből kerül ki az ország értelmiségének egy nagy része, annak az osztálynak, a mely mind számánál, mind képzettségénél fogva a haladásnak és az ország jóléte emelésének legkiválóbb tényezője. Egyetemük fejlesztése ennél fogva különös figyelmem tárgya marad és oltalmamra mindenkor számíthat.« Délben megtekintette az egyetem főépületének most elkészült szárnyát, bejárta összes helyiségeit s nevét a vendégkönyvbe beírván, az ifjúság zajos éljenzése közt távozott. Ő Felsége e látogatás örök emlékéül csakhamar ötezer forintot ajándékozott az egyetemnek a szokásos díszjelvények (rectori és dekáni nyaklánczok s pedellusi díszbotok) beszerzésére.

Az új épületben foglalt helyet a rectoratus, jogkari decanatus, quaestura, a jog- és államtudományi kar, földrajzi intézet s a könyvtár, mely okt. 24-én nyílt meg; s ez új épületben már torna- és vívóhelyiség is állt az ifjúság rendelkezésére. Okt. 26-án, ugyanakkor, mikor az ifjúság a zászlósértő zágrábi egyetemi hallgatók iránt megvetését fejezte ki, Ugron Gábor az erdélyi róm. kath. statusgyűlésen fölemlítette, hogy Fogarassy Mihály erdélyi püspöknek egy lyceum academicumra tett alapítványa immár 727,599 frtra növekedett s így itt volna az ideje, hogy abból *római katolikus egyetemet* állítsanak. Nincs ugyan kifogása az állami egyetemek ellen, de ha ezek mellett Debreczenben *reform.* egyetemet állítanak, akkor ő is okvetetlenül szükségesnek tartja egy *róm. kath.* egyetem fölállítását. Groisz Gusztáv nyug. egyetemi tanár indítványára a status ez indítványt tanulmányozás és javaslattétel végett az igazgató-tanácshoz útasította. Pár nap múlva, nov. 3-án, Bánffy b. miniszterelnök, Wlassics miniszter, Zsi-

linszky államtitkár, Leövey miniszteri tanácsos, és más kitűnő vendégek, továbbá az egyetemi rector és számos egyetemi tanár jelenlétében ment végbe az erdélyi ev. ref. egyházkerület theol. facultásának megnyitása. Wlassics miniszter, ki az egyetemi tanárok succrescentiája, a semináriumi munka kiterjesztése, a specialis collegiumoknak gyakrabban való tartása s az egységes jogi államvizsgálat ügyében kiadott rendeleteivel a reformkérdések egész sorozatát tűzte napirendre, fölhasználta a theol. intézet megnyitásának ünnepét, s november 3—4. a tanárok fogadtatásánál, az egyetem intézeteinek s épületeinek meglátogatásánál, sőt magánkörben is az egyetem minden fontosabb kérdéséről nyilatkozott, úgy, hogy jövőben való működése iránt a legteljesebb bizalmat keltette.

Látogatásának első jó következése volt, hogy a Karolina országos kórházat Buth Károly osztálytanácsos a kórház felügyelő bizottságának gr. Esterházy Kálmán elnöklete alatt decz. 31. tartott ülésében a belügyminisztérium nevében átadta Tóth Lajos egyet. tanárnak, mint a közoktatási minisztérium megbízottjának s ezzel az egyetemnek. Az orvosi kar azonnal munkába vette egy teljesen modern kórház terveinek elkészítését, a miniszter pedig 1896 febr. 8-án a képviselőházban magában is a legsürgősebb teendők közé sorolta a Karolina-kórház ügyét; mert a mostani helyiségben botrányosak az állapotok, úgy, hogy azt klinikai célokra használni csaknem lehetetlen. Másrészt Kolozsvár városa 1895 végén az államnak ajándékozta a Bel- és Külső-Torda-útca sarkán levő telket, hogy rajta az egyetemnek egészen modern könyvtári palotát emeljen. A miniszter a képviselőház 1896 febr. 19-iki ülésén azt is élénk tetszés közt jelentette ki, hogy a kolozsvári egyetem mellett a románok számára görögkeleti theológiát kell fölállítani úgy, a mint azt Eötvös József is célul tűzte ki. Ekként, ha

nem is külön egyetemi karok gyanánt, az egyetemmel párhuzamosan működhetnék Kolozsvárt a kegyesrendiek róm. kath., továbbá a reformátusok, román görög-keletiek s esetleg az unitáriusok theol. intézete, úgy, hogy e tekintetben az egész világon páratlannak lehetne mondani Kolozsvárt a theol. oktatás ügyét.

Ha, mint bízvást remélhetjük, az új kórház, az új könyvtár, a physikai s a növénytani intézetek palotái teljesen fölépülnek, s ha elkészül az egyetem főépülete, melynek nyugati szárnyához az ó-épület egyemeletes, legrégebb részének 1896 febr. 17. kezdett lebontásával fogtak, — s ha az állam ekként megoldja az egyetem legégetőbb kérdéseit, gyorsan fel fog virágozni a Ferencz-József egyetem, melyet Wlassics miniszter, 1895 december 19-én kelt rendeletével, a nők előtt is megnyitott.

Ez egyetemre s a vele kapcsolatos tanárképző intézetre 1872—96-ig az állam több, mint 7,200,000 frtot költött, miből több, mint 4 millió frt esik személyi kiadásokra, mintegy 1,300,000 frt az építkezésekre, s közel 850,000 frt az elméleti és gyakorlati oktatás szükségleteire. A tanítószékek száma 1872—96-ig 40-ről 51-re, a tanítótestület tagjaié 43-ról 68-ra s a tanársegédek és gyakorlonokok odaszámításával az egyetem tudom. alkalmazottjainak száma 55-ről 119-re növekedett. 24 év alatt az egyetemnek 87 rendes, 23 rendkívüli, 3 beosztott, s 40 magántanára, 3 előadója, 10 magántanítója és 144 tanársegéde volt; e 310 alkalmazásból azonban 29 az egyetem kebelében való előmenetelre esvén, az alkalmazott erők száma tulajdonképen csak 281. (L. a Függeléket.) Helyettesítések annál gyakrabban fordultak elő, mivel a rendesek közül 14-en szolgálatközben meghalván, 7 nyugalomba vonúlván, 22 pedig (köztük 4 meghívás következtében) a budapesti tudomány- vagy műegyetemre távozván, e 43 változás legalább is 43 féleven át való helyettesítést jelent.

Az előadott tantárgyak száma 91-ről 157-re, a hirdetett tanórák száma pedig 325-ről 662-re emelkedett. 48 félév alatt 6755 címen összesen 24,386 órára terjedő előadások voltak hirdetve.

A tanárok *irodalmi* és *tudományos* működését számokból megítélni nem lehet. Az egyetem évkönyvei azonban, ha e részben elég hiányosak is, eddig mintegy 500 kötet és füzet s 3500 értekezés és tudományos cikk bibliographiai jegyzékét közölték. A tudományos működés súlypontja természetesen a tanítószékekre és intézetekre esett. A rendes tanároknak 25%-a rendszerint a M. T. Akadémiának is tagja. Az egyetem az egész idő alatt 15 tiszt. doktori oklevelet állított ki. A bölcsészetdoktori nyomtatott értekezések száma 150. Az ifjúság a pályázatokon is szorgalmasan részt vett s a kitűzött 1213 tételre összesen 633 munkát nyújtott be, melyből 517 nyert jutalmat.

A *hallgatók* száma az első 24 esztendőben 11552, évenként tehát átlag 471—2 volt; legkevesebb, 233, az első év második s a legtöbb (702) a jelen év első felében.

Az egyetem *igazgatása* kezdettől fogva ugyanazon, csak részleteiben módosított alapelvek szerint történik. Hatósági szervezetét egy 24 s ügyrendjét egy 34 §-ból álló szabályzat határozza meg. Az egyetem s a tanács élén 24 év alatt 25 rector állt, kik közül azóta 3 elhunyt, 6 eltávozott, 5 pedig nyugalomba vonúlt. Az első prorector Brassai Sámuel volt, a többi a megelőző év rectora. A rectori iroda 24 év alatt mintegy 30,000 ügydarabot intézett el, s a tanácsjegyzőn kívül 5 díjnokkal dolgozik. A quaestura 2 tagból áll. A gazdaság ügyeit egy gondnok viszi. Az egyetem közvetlenül érintkezik a vallás- és közoktatásügyi minisztériummal, melynek vezetői 24 év alatt az egyetem ügyében mindössze csak 8-szor (Pauler 1, Trefort 4, Csáky 1, Wlassics 2 ízben) látogatták meg Kolozsvárt.

Egyetemünk biztos és nem is éppen lassú fejlődésének számokba foglalható eredményeiről a jelen könyv második részének statisztikai adatai tájékoztatnak. A fejlődés érdeme annál nagyobb, mert az első két évtizedben az egyetem részint határozott ellenszenvvel, részint pedig megmagyarázhatatlan közönyvel találkozott s irányában már azok is a jóakarat látszatát követelték, a kik egyszerűen csak túrték. Nemcsak saját szellemi és anyagi erőforrásaiban gyarapodott, hanem külső körülményei is javultak. Kolozsvár lakossága e 24 év alatt 26 ezerről 37 ezerre növekedett s minden téren tanúsított haladása tagadhatatlan, sőt egyenesen szembetűnő és örvendetes.

Magyarország legkeletibb része műveltségének ezen középpontján az egyetem, a hogy megnyitásakor gróf Mikó Imre óhajtotta, a tudományoknak valóban olyan szentélye lett, a hol az *ismeret, felvilágosodás* és ezáltal a *szabadság* hatalmas igéit, az ezeréves Magyarország fennállásának legigazibb alaptörvényeit hirdetik.

Függelék.

1. Rendes tanárok 1872—1896.

Abt Antal, a kísérleti természettan tanára, 1872 szept. 29-től, 1872/3., 1886/8., 1890/1. a mathem. kar dékánja, 1883/4. rector.

Ajtai Kovács Sándor, az ált. kór- és gyógyszerismének 1872 szept. 29-től rk. tanára 1873 márcz. 7-ig, midőn mint rendes tanár ment át az államorvostani tanítószékre. 1877/8—1880/81. orvoskari dékán, 1881/82. rector. 1882 decz. 6. a budapesti egyetemre nevezték ki, mire a tanítószéket ketté osztották (l. Belky és Rózsahegyi).

Apáthy István, állat- és összehasonlító boncztan, 1890 jan. 28. rendk., 1891 márcz. 23. rendes t., 1893-tól az 1893. évi 60,902. sz. a. elvileg felállított szövet- és fejlődéstan tanítószékét is ellátja. 1894/5. math. dékán.

Belky János, törvénysz. orvostan, 1883 ápril 5-től; 1885/6., 1889/90. orvosk. dékán. † 1892 nov. 17.

Berde Áron, nemzetgazd. és pénzügytan, 1872 szept. 29-től; 1872/3. rector, 1883/4. jogkari dékán; 1889 őszén nyugalomba vonúlt. † 1892 jan. 25-én.

Bókay Árpád, ált. kór- s gyógytan és gyógyszerertan, 1883 máj. 11. — 1890 febr. 20-ig, midőn ugyanazon tanítószékre Budapestre ment át.

Böhm Károly, philosophia, 1896 jan. 29-től.

Brandt József, sebészet, 1872 szept. 29-től. 1891/6. a bőr- és bujakórtani szék helyettese, 1893/4. rector.

Brassai Sámuel, elemi mennyiségtan, 1872 okt. 12-től. 1872/3. az egyetem első prorectora, 1875/6. math. dékán, midőn jogositást nyert a szanszkrit nyelv és irodalom előadására; 1879/80. rector; 1883 júl. 23. nyugalomba vonúlt.

Concha Győző, politika, 1872 szept. 29-től rk., 1874 jan. 4-től rendes t., 1882/3. jogi dékán; 1892 szept. 30. átment a budapesti egyetemre.

Csengeri János, classica-philologia, 1896 jan. 14-től.

Csiky Viktor, kath. egyházjog és hűbérjog, 1872 szept. 29-től. 1874/5. jogi dékán, 1884/5. rector.

Czifra Ferencz, leíró- és tájboncztan, 1872 szept. 29-től. 1872/3. orvosk. dékán, 1875 nov. 17-től beteg; 1876. nyugalomba ment. † 1878. máj. 30.

Davidá Leó, leíró- és tájboncztan, 1880/1. helyettes, 1882 júl. 12-től rendes; 1880/1., 1886/7., 1890/2. orvosk. dékán.

Entz Géza, állattan, 1872 okt. 12-től. 1873/4., 1878/9. mathem. dékán, 1875/6. rector; 1889. a József-műegyetem hívta meg u. a. t.-székre.

Fabinyi Rudolf, elm. és gyakorl. vegytan, 1878 jún. 30-tól; 1879/80. és 1888/9. math. dékán.

Farkas Gyula, mennyiségteni physika, 1887 január 8-tól rk., 1888 márcz. 23-tól r. t., 1889/90., 1892/4. math. dékán.

Farkas Lajos, római jog, 1872 szept. 29-től rk., 1873 márcz. 12. r. t., 1877/8., 1887/8. jogi dékán.

Felméri Lajos, neveléstudomány, 1872 szept. 29-től; 1879/80. szembaja miatt szünetelt; 1882/3. bölcs. dékán, 1892/3. II. és 1893/4. I. II. a bölcsészet helyettese; 1894/5-re választott rector, de a megerősítés előtt † 1894 máj. 22.

Finály Henrik, történelmi segédtudományok, 1872

szept. 29-től; 1874/5. rector, 1876/7. s 1887/8. bölcs. dékán, 1884/5. a német s 1885/6. II. a magyar nyelvészet helyettese.

Fleischer Antal, vegytan, 1872 szept. 29-től. † 1877 nov. 28.

Fodor József, törvényszéki orvostan, 1872 szept. 29-től; de már 1874. kinevezték a budapesti egyetemen fölállított közegészségtud. t.-székre.

Géber Ede, bőrbetegségek és bujakórtan, 1874 aug. 5-től rk., 1879 ápr. 29-től rendes, 1884/5. orvosk. dékán. † 1891 okt. 1.

Genersich Antal, kórboncztan, 1872 szept. 29-től; 1872/3. az orvosi kar első prodékánja, 1876/7 orvoskari dékán, 1877/8. rector, 1875/8. a leíró- és tájboncztan s 1893/4. a törvényszéki orvostan helyettese. 1895 aug. átment a budapesti egyetemre.

Groisz Gusztáv, büntetőjog, 1872 szept. 29-től; még azon évben engedélyt nyert a polgári törvénykezés előadására is. 1872/3., 1888/9. jogk. dékán, 1876/7. rector, 1880/1. I. és 1881/2. I. a polg. perjog és váltójog s 1890/1. II. a polg. törvénykezés t.-székének helyettese. 1894. márcz. 27. nyugalomba vonúlt.

Halász Ignác, magyar nyelvtud. és összehasonlító ugor-nyelvészet, 1893 decz. 7-től.

Haller Károly, osztrák polg. törvény, 1872 szept. 29-től; 1873/4. és 1890/1. jogk. dékán, 1880/1. rector, 1881/2-től a magyar magánjog jogosított tanára. 1884/6. polgármester lévén, előadásokat nem tartott.

Haraszti Gyula, francia nyelv és irodalom, 1895 júl. 15-től.

Hegedűs István, classica phil., 1886 ápr. 21-től; 1890/1. bölcs. dékán. 1891 jún. 15. ugyanezen szak budapesti tanítószékeére ment át.

Hoor Károly, szemészet, 1894 aug. 28-tól.

Hóman Ottó, class. phil., 1872 szept. 29-től; 1877/9. és 1884/5. bölcs. dékán. 1885 jún. 15. a budapest-vidéki tankerület főigazgatója lett.

Högyes Endre, ált. kórgyógy- és gyógyszer-tan, 1875 márcz. 17-től. 1874/5. és 1882/3. orvosk. dékán. 1883 jan. 5. átment a budapesti egyetemre.

Imre Sándor, magyar nyelv- és irodalom, 1872 szept. 29-től. 1872/3. bölcs. dékán, 1878/9. rector, 1881/2. I. és 1884/5. I. szabadságon. 1886 márcz. 16. nyugalomba ment.

Jancsó György, magyar polg. peres és perenkívüli rendtartás, 1891 júl. 24-től; 1893/4. jogk. dékán.

Jeney Viktor, ésjog, encyclopaedia és prot. egyh.-jog, 1872 szept. 29-től; 1875/6. jogot nyert a tételes nemzetközi jog előadására, ellenben saját kérelmére fölmentették a prot. egyházjog előadásától; 1879/80. jogk. dékán. † 1887 okt. 8.

Kánitz Ágost, növénytan, 1872 okt. 12-től; 1876/7., 1881/2., 1895/6. math. dékán, 1887/8. rector.

Kenyeres Balázs, törvényszéki orvostan, 1894 szept. 4-től rk., 1896 január 14-től r. t.

Kiss Mór, római jog, mint helyettes, 1884 júl. 29-től; 1886 ápr. 7-től a pandecta-jog rk. tanára; 1887/8. I. a jog- és államtud. encyclopaediájának, a II. félévben a tételes nemzetk. jognak, az 1890/1. II. félévtől egészen 1893/4. végéig a keresk.- és váltójognak t.-székén helyettes, 1890 aug. 19-től a római jog rendes tanára; 1892/3. jogk. dékán.

Klug Nándor, élet- és szövet-tan, 1878 decz. 3-tól; 1881/2. orvosk. dékán, 1889/90. rector; 1891. a budapesti egyetemre ment át.

Klupathy Antal, keresk. és váltójog, 1894 aug. 24-től.

Koch Antal, ásvány- és földtan, 1872 szept. 29-től; 1874/5., 1884/5. math. dékán, 1891/2. rector. 1895 aug. 29. a budapesti egyetemre ment át.

Kolosvári Sándor, magyar magánjog és bányajog, 1872 szept. 29-től; 1875/6-tól a prot. egyházjog jogosított tanára; 1875/7. helyettesíti a közjog tanárát; 1876/7. és 1885/6. jogk. dékán, 1888/9. rector.

Korbuly Imre, magyar közjog és közigazg. jog, 1872 szept. 29-től; 1872/3. a jogi kar első prodékánja; † 1876 márcz. 5.

Kuncz Ignác, politika, 1893 május 24-től.

Ladányi Gedeon, egyetemes történelem, 1872 szept. 29-től; 1873/4. bölcs. dékán; 1882/3. félévi szabadságon; † 1886 febr. 4.

Lánczy Gyula, egyetemes történelem, 1886 decz 14-től; 1889/90. II. szabadságon; 1891 jún. 15. a budapesti egyetemre ment át.

Lechner Károly, elmekórtan és törvényszéki orvostan, 1889 június 1-től; 1892/3. orvoskari dékán.

Lindner Gusztáv, magyar közjog, közigazg. és pénzügyigazg. jog, 1879 május 3-tól; 1881/2. és 1895/6. jogkari dékán.

Löte József, ált. kór- és gyógytan, 1890 nov. 12-től rk., 1893 febr. 12. r. t.; 1891-től állandóan helyettesíti a a gyógyszertan tanárát.

Lukács Adolf, büntetőjog, 1894 szept. 4-től.

Máchik Béla, belgyógyászat, 1872 szept. 29-től; 1874 ápr. 25-től az isk. év végéig rector; 1874/5. I. és 1878/9. szabadságon. † 1879 júl. 13.

Maizner János, szülész, 1872 szept. 29-től; 1874/5. orvoskari dékán, 1885/6. rector; 1892. nyugalomba vonult, de egyelőre még mint helyettes látta el tanítószerkét.

Martin Lajos, felsőbb mennyiségtan, 1872 szept.

29-től; 1872/3. math. első prodékán, 1877/8., 1882/4., 1891/2. math. dékán, 1895/6. rector; 1883/4. az elemi mennyiségtant mint helyettes adta elő.

Márki Sándor, egyetemes történelem, 1892 jún. 30-tól.

Meltzl Hugó, német nyelvészet és irodalom, 1872 szept. 29-től; 1889/90-től a francia és olasz nyelvészet jogosított tanára; 1882/3. II. s 1884/5. szabadságon; 1888/9. I. bölcs. dékán; 1894/5. rector. 1894/5. II. a philosophia helyettese.

Mina János, állatgyógytan és állatrendészet, 1872 szept. 29-től rk., 1875/6-tól rendes t.; 1879 februárjától betegsége miatt nem adott elő. † 1880 júl. 6. Tanítószékét azóta be nem töltötték; feladatát a közegészségügyi tanítószék vette át.

Moldován Gergely, román nyelv és irodalom, 1886 jún. 28-tól; 1886/7. I. szabadságon; 1892/3. bölcs. dékán.

Nagy Ferencz, polg. törvénykezés, váltó- és keresk. jog, 1881 okt. 29-től; 1886/7. jogk. dékán; 1891 jan. a budapesti egyetemre ment át.

Ossikovszky József, élet- és kórvegytan, 1874 aug. 5-től rk., 1883 júl. 3. óta rendes tanár; 1889/1. I. szabadságon; † 1888 jún. 4.

Óvári Kelemen, egyet. európai és hazai jogtört., 1872 szept. 29-től; 1880/1. és 1884/5. jogk. dékán, 1892/3. rector.

Pecz Vilmos, class. phil., 1891 júl. 11-től. 1892/3. I. szabadságon; 1894/5. bölcs. dékán; 1895 aug. 15. a budapesti egyetemre ment át.

Pisztóry Mór, nemzetgazdaság- és pénzügytan, 1891 szept. 10-től; 1894/5. jogk. dékán.

Plósz Pál, élet- és kórvegytan, 1872 szept. 29-től; 1872/3. szabadságon; 1874 elején a budapesti egyetemre ment át.

Plósz Sándor, magyar polg. perjog és váltójog, 1872 szept. 29-től; 1880/1. I. szabadságon; 1875/6. jogk. dékán; 1881 nyarán a budapesti egyetemre ment át.

Purjesz Zsigmond, belgyógyászat, 1880 május 2-től.

Réthy Mór, mennyiségtani természettan, 1874 aug. 15-től rk., 1876/7-től rendes; 1880/1. math. dékán; 1884 ápril 26. Ő Felsége az elemi mennyiségtan t.-székére helyezte át; 1886 aug. 8. a József-műegyetemen az analysis 2. folyamának tanára lett.

Rózsahegy Aladár, közegészségtan, 1883 jan. 6-tól; 1883/4. I. és 1894/5. I. szabadságon. † 1896 jan. 27.

Schilling Lajos, egyetemes történelem, 1883 január 16-tól rk., 1889 aug. 9-től rendes t.; 1885/6. II. az egyetemes tört. másik tanárát, Ladányit helyettesítette; 1891/2. bölcs. dékán.

Schneller István, neveléstan, 1895 febr. 1-től.

Schulek Vilmos, szemészet, 1872 szept. 29-től; 1873/4. I. felében rector; 1874 januárban a budapesti egyetemre ment át.

Szabó Dénes, szülészeti és nőgyógyászat, 1892 aug. 26-tól.

Szabó Károly, hazai történelem, 1872 szept. 29-től; 1872/3. a bölcs. kar első prodeánja, 1881/2. és 1888/9. II. bölcs. dékán, 1882/3. rector. † 1890 aug. 31.

Szamosi János, class. philologia, 1872 szept. 29-től; 1874/5. és 1885/6. bölcs. dékán, 1886/7. rector; 1885/6. és 1895/6. I. helyettesített a 2 class. phil. s 1893/4. a neveléstani tanítószéken.

Szádeczky Lajos, magyar történelem, 1891 aug. 21-től; 1892. jogosítást nyert a magyar történelem segédtudományainak előadására s 1893. a gyorsírásnak tanítására; 1895/6. bölcs. dékán.

Szász Béla, philosophia, 1872 szept. 29-től; 1881/2.

I. és 1884/5. I. a magyar irodalom történetét adta elő, mint helyettes; 1875/6., 1879/80., 1886/7. bölcs. dékán; 1890/1. rector 1890. decemberéig; azóta betegsége miatt többnyire szabadságon; 1896. január havában nyugalomba vonúlt.

Széchy Károly, magyar irodalomtörténet, 1890 aug. 20-tól; 1893-tól az *aesthetica* jogosított tanára; 1893/4. I. a magyar nyelvészet tanítószekének helyettese; 1893/4. bölcs. dékán.

Szilasy Gergely, román nyelv és irodalom, 1872 okt. 20-tól; 1879. nyarán jogosítást nyert a sémi nyelvek tanítására. 1884. júl. 17. óta szabadságon; 1886 jún. 30. nyugalomba vonúlt.

Szilágyi Ete, szemészet, 1875 júl. 10-tól. † 1894. ápril. 16.

Szinnyei József (ifjabb), magyar nyelv és irodalomtört., 1886 júl. 9. rk., 1888. május 4. rendes tanár; 1890 aug. 20-tól, a tanítószek megosztása következtében, irodalomtörténetet nem adott elő, de jogosítást nyert az ugor összehasonlító nyelvészet előadására. 1893 jún. 15. a budapesti egyetemre ment át.

Terner Adolf, egyet. és összehasonlító földrajz, 1874 júl. 31-től. 1880/1. bölcs. dékán.

Torma Károly, magyar közjog, 1877. elejétől. Állandóan szabadságon volt 1879 nyaráig, midőn a budapesti egyetemen az *archaeologia* tanára lett.

Tóth Lajos, gyógyszeratan, 1890 okt. 23-tól. A vallás- és közoktatásügyi minisztériumba osztatván be, állandóan *Löte* József helyettesíti.

Török Aurél, élet- és szövettan, 1872 szept. 29-től; 1877/8. végén a boncztoni tanítószekre ment át; 1881/2. szabadságon; 1873/4. orvosk. dékán; 1881 szept. 8. a budapesti egyetemen az *anthropologia* tanára lett.

Udránszky László, élet- és szövetten, 1891 márcz. 26-tól rk., 1893. máj. 27. rendes t.; a szövetten csak 1895 júniusáig adta elő; kezdettől fogva előadja az élet- és kórvegytant is; 1895/6. orvosk. dékán.

Vályi Gábor, statisztika, 1872 okt. 16-tól. Előadta a közjogot, mint helyettes, 1875/7. és 1878/9.; a közigazdaságot 1888/9. II. és 1889/90. s a politikát 1892/3.

Vályi Gyula, mennyiségtani physika, 1884 ápril 26-tól rk. tanár; 1886/7. I. átment az elemi mennyiségtanra, melynek 1887 jan 8. rendes tanára lett.

Werner Rezső, bölcsészeti jogtan, jogtud. encyclopaedia és tételes nemzetközi jog, 1888 aug. 29-től. 1893/4. II. helyettes a büntetőjogból.

2. Nyilvános rendkívüli tanárok.

Ajtai, Apáthy, Concha, Farkas Gyula és Lajos, Géber, Kenyeres, Kiss, Löte, Mina, Ossikovszky, Réthy, Schilling, és Vályi Gyula ny. rk. tanárokból ugyanezen egyetemen ny. rendes tanárok lettek. (L. fennebb.)

a) Valóságos nyilv. rendes tanárok továbbá:

Bálint Gábor, uralajtáji összehasonlító nyelvészet, 1893. decz. 7-től.

Vajda Gyula, Magyarország művelődéstörténete, 1883 május 6. címzetes, 1892 aug. 5-től valóságos ny. rk. t.; 1890/1. a magyar történelmi tanítószerk helyettese.

Zsögöd Benő, nagyváradi jogakad. tanár, szolgálatra berendelve 1884/87. az osztrák polgári törvényre, 1887. szept. 15. az osztrák magánjog ny. rk. tanára lett; ugyanakkor helyettes a bölcsészeti jogtanból. 1889. nyarán a budapesti egyetemre ment át.

b) Címzetes nyilv. rendkívüli tanárok:

Békésy Károly, az alkotmánypolitikának 1888-tól magán-, 1895 okt. 5-től cz. ny. rk. tanára.

Engel Gábor, a szülés eröművi akadályainak magántanára 1881-től; 1893-tól cz. ny. rk. tanár.

Ferenczi Zoltán, a magyar irodalom újkorának (1772-től) magántanára 1881 május 25. óta, a magyar irodalom újkorának cz. ny. rk. tanára 1895 január 14-től.

Góth Manó, a szülészeti műtétan magántanára 1878-tól s a nőgyógyászaté 1884-től; a szülészeti műtétan és a nőgyógyászat cz. ny. rk. tanára 1893-tól. † 1895. júl. 29.

Salzbauer János, egyházjog, 1882 júl. 29-től magántanár; 1885/6. II. az egyház- és hűbérjogból helyettes; 1887. márcz. 29. cz. ny. rk. tanár.

3. Beosztott jogakad. ny. r. tanárok.*

*Kiss Mór, nagyszebeni kir. jogakad. ny. r. tanár, 1884/6. (L. rendes t.)

Wertheimer Ede, egyetemes történelem, 1876/7. magántanár; 1885 szept. 19. a nagyszebeni kir. jogakadémiától szolgálattételre beosztva. 1885/6. I. és 1886/7. szabadságon. 1886. decz. 29. óta a pozsonyi kir. jogakadémiához beosztva.

*Zsögöd Benő, (l. a rk. tanárok közt.)

4. Helyettesek.

Brandt, Davida, Felméri, Finály, Genersich, Groisz, Kiss, Kolosvári, *Löte*, Maizner, Meltzl, Schilling, Szamosi, Szász, Széchy, *Udránszky*, Vályi Gábor, l. a rendesek közt; Salzbauer, Vajda, Zsögöd, l. a rendkívüliek közt; *Buday*, Büchler, Dadai, Feuer, Gergely, Koch Ferencz, l. a magántanárok közt; Mezei, Nemes, Preysz, l. a tanársegédek közt.

5. Magántanárok.

Baintner Hugó, polg. törvényk. jog, 1894 máj. 29.

Bartók György, philosophia, 1875/6.; 1876. Nagy-Enyedre távozott.

* A *-gal jelöltek utóbb rk. vagy r. tanárok lettek

Benel János, sebkezelés- és kötszereléstan, 1884.

* *Békésy* Károly, alkotmányi politika, 1888 május 1.
(L. *rendkívüli* tanárok.)

Bikfalvy Károly, szövettan és mikroskopi technika.
1890. M.-Ujvárra költözött.

Bors Emil, pécsi jogakad. tanár, politika, 1877/8.

Buday Kálmán, kórboncztan, melynek 1895 szept.
1-től egyúttal *helyettes* tanára.

Büchler Ignác, kopogtatás és hallgatózás, 1878/9.
Ugyanakkor a belgyógyászat *helyettes* tanára.

Cserép József, aradi főgymn. tanár, római irodalom-
tört., 1893. decz. 3.

Daday Jenő, az édesvizek és szárazföldi sósvizek ge-
rinczetlen állatai, 1882/3-tól. Ugyanakkor az állattan *he-
lyettes* tanára. 1887. a kecskeméti főreáliskolához távozott.

* *Davida* Leó, idegboncztan, 1881/2. (L. *rendes* t.)

Eisler Mátyás, sémi nyelvek és irodalmak, 1893. júl. 22.

* *Engel* Gábor, a szülés erőműtani akadályai, 1881.
(L. *rendkívüli* tanárok.)

* *Ferenczi* Zoltán, a magyar irodalom újkorának
(1772-től) 1881 máj. 25. (L. *u.=o.*)

Feuer Nathániel, szemészeti műtéttan, 1874. jan.-tól;
1873/4. II. a szemészet *helyettes* tanára. 1878 elköl-
tözött.

Gergely Samu, európai történelem, 1889 ápril 24.;
1889/90. II. és 1891/2. az egyetemes történelem *helyettes*
tanára.

* *Góth* Manó, szülészeti műtéttan, 1878., nőgyógyászat
1884. (L. *rendkívüli* tanárok.)

* *Hegedűs* István, *aesthetica*, 1885. júl. 10. (L. *rendes*
tanárok.)

Herbich Ferencz, az osztrák-magyar monarchia geolo-
giája, 1875. 1879/81. Bosniában. † 1887 jan. 15.

Hintz György, gyógyszerészeti műtan és vénykészítési gyakorlatok, 1883. † 1890 febr. 20.

Issekutz Hugó, gyógyszerészeti műtan elmélete s vénykészítési gyakorlatok, 1893.

Koch Ferencz, aromaticus vegyek tanára, 1887 márcz. 2. 1881/92. az élet- és kórvegytan *helyettes* tanára.

Kossutányi Ignác, pécsi jogakad. tanár, magyar jogtört. 1877/8.

Loncsár József, pécsi jogakad. rk. tanár, közgazdaság. 1876/7.

Meltzl Oszkár, nagyszebeni jogakad. rk. tanár, közgazdaság 1875/6.

Mika Sándor, középkor (pápaság története), 1883 jan. 17. 1886 júl. 10. a brassói főreáliskolához távozott.

Pachinger Alajos, ált. és részl. zooparasitologia, 1885/6.

* *Salzbauer* János, egyházjog, 1881/2. (L. *rendkívüli* tanárok.)

Schaarschmidt (*Istvánffy*) Gyula, növényboncztan és az alsóbbrendű növények természethistoriája, 1882/3.

* *Schilling* Lajos, római történelem, 1879 május 14. 1882/3. az egyetemes történelem *helyettes* tanára. (L. *rendes* tanárok.)

Schlesi ger Lajos, a berlini egyetem magántanára, mennyiségtan, 1890/1.

Schmidt Ágoston, újabb mennyiségtani módszerek, 1873/4. 1880. nyarán Budapestre távozott.

Szabó Gyula, magyar közjog, 1884 jan. 9.

Szaniszló Albert, ízlábú állatok fejlődési és biológiai viszonyai, 1880/1—1888/9.

* *Széchy* Károly, a magyar költészet legújabb tört., 1885 júl. 10. (L. *rendes* tanárok.)

Szolcsányi Hugó, egri jogakad. rk. tanár, statisztika, 1876/7.

* *Vajda Gyula*, Magyarország művelődéstört., 1883 május 3. (L. *rendkívüli* tanárok.)

Vajna Vilmos, fogászat, 1890. Budapestre távozott 1895.

* *Vályi Gyula*, a differentialis egyenletek elméletének a geometriára és mechanikára való alkalmazása, 1880/1. s az újabb algebra és geometria elmélete, 1882/3. (L. *rendes* tanárok.)

* *Wertheimer Ede*, egyet. történelem, 1876/7. Ugyanazon évben a nagyszombati jogakadémia rendk. tanára lett. (L. *szolgálatra beosztott jogakad. ny. r. tanárok*.)

6. Előadók.

Kusmich Emil, pénzügyi tanácsos, államszámvitel, 1872-től. + 1873.

Ruzitska Béla, pénzügyi titkár, államszámvitel, 1873-tól. + 1889.

Schlauf Győző, p.-ü. titkár, államszámvitel, 1890 szept. 27-től és 1892 febr. 3-tól mint helyettes.

7. Magántanítók.

Duret József, francia nyelv és irodalom, 1873 márcz. 13-tól + 1892 ápril 19.

Gelei József, gyorsírás, 1877/8.

Graf Jakab, francia nyelv, 1892 nov. 1-től.

Hadik Richárd, gyorsírás, 1876/7.

Kovács János, angol nyelv és irodalom, 1873 márcz. 13-tól.

Melka Vincze, szabadkézi rajz, 1882 decz. 9-től.

Cs. *Papp József*, olasz nyelv, 1895 szept. 1-től.

Putnoky Miklós, gyorsírás, 1873 okt. 21. — 1876 jún. 24.

Veress Ferencz, fényképészet, 1880/1.

Vermes Lajos, torna- és vívómester, 1896 márcz. 1-től.

8. Tanársegédek.

Ajtai Endre, ált. kór-, gyógy- és gyógyszer-tan, 1875 jan.

Albert Árpád, törvénysz. orvostan, 1878 jan. + 1879 márcz.

- Ambrus Pál*, kórboncztan, 1896 januártól.
Andrassy Sándor, szemészet, 1891 szept.
Antalfy Manó élet- és kórvegytan, 1876 jan.
Akontz Károly, szülészet, 1887/8.
Balta Gyula, törvénysz. orvostan, 1888/9.
Bálint Gábor, ált.- és összehasonl. boncztan, 1888/9—1889/90.
Báthori Béla, leíró- és tájboncztan, 1881/2.
Bendes Jenő törvénysz. orvostan, 1887/8. + 1888.
Benedek Zoltán, élettan, 1894 januártól maig.
 * *Benel János*, sebészet, 1880/84. (L. *magántanárok*.)
Benkő Gábor, ásvány-földtan, 1884/5—1888/9.
Békésy Géza, közegészségtan, 1887/9.
Bém László, állattan, 1891 januártól.
Bikfalvi Károly, élettan, 1881/2—1888/9.
Binder Albert, bujakórtan, 1888/9.
Bodor Zsigmond, sebészet, 1887/9.
Bogár Kálmán, kór- és gyógytan, 1892 januártól maig.
Budai József, ásvány-földtan, 1889/90—1890/91.
 * *Büchler Ignác*, belgyógyászat 1872/8. (L. *magántanárok*.)
Chetianu Ambrus, növénytan, 1890/1.
Comsia János, elmegyógyászat, 1891 jan. — 1892 jún.
Csáky József gr., vegykísérleti állomás, 1892-től maig.
Csiki L. János, elmegyógyászat, 1892 tavaszától 1893 szept.
 * *Daday Jenő*, állattan, 1878/9—1884/5. (L. *magántanárok*.)
Dadai Vilmos, bőr- és bujakórtan, 1881/2—1884/5.
Demcsinszky Jagelló, élettan, 1880/1.
Deseő Béla, állattan, 1875/6—1877/8.
Deutsh Manó, gyógyszerzetan, 1888—90.
Egyed Mózes, természettan, 1875/6—1877/8.
 * *Engel Gábor*, szülészet, 1880—87.; élettan 1888/9-től. (L. *rendkívüli tanárok*.)
Farkas Géza, belgyógyászat, 1880—5.
Farnos Árpád, belgyógyászat, 1885/6.
Fejér Dávid, sebészet, 1877/8.
Feldmann Ignác, kórboncztan, 1894 5. II.
 * *Feuer Nathániel*, szemészet, 1872—1874. elejéig. (L. *magántanárok*.)
Filep Sándor, szemészet, 1887—90.
Filipán Emil, kórboncztan, 1878/9.

- Fodor* Ferencz, természettan, 1881—4. + 1885.
Fornet Elemér, belgyógyászat, 1893. szept.
Friedrich Alajos, kórboncztan, 1883/4.
Gáspár János, vegytan (II. ts.) 1883—8.
Genersich Gusztáv, belgyógyászat, 1890—96 jan.
Gyergyai Árpád, sebészet, 1872/3.
Hafil Dezső, elmegyógyászat, 1893 szept.
Hantz Mihály, leíró- és tájboncztan, 1890/1.
Hegyi Mózes, törvénysz. orvostan, 1895 januártól maig.
Hene József, ált. és összehasonlító boncztan. 1872/3.
Hevesi Imre, sebészet, II., 1895 szept.
Héjja Kálmán, közegészségtan, 1883/4.
Héjjas Imre, növénytan, 1891/2.
Hints Elek, leíró- és tájboncztan, 1884—7.
Höntz Kálmán, sebészet, 1890/1.
Imre Gábor, közegészségtan, 1885—7.
Imreh Lázár, kórboncztan, 1880/1. + 1882.
Istvánffy (Schaarschmidt) Gyula, növénytan, 1881/2—1884/5.
 s másodszer 1887/8—1889 novemberéig. (L. *magántanórok.*)
Fahn Károly, vegytan, II., 1884—6.
Fakab Géza, élet- és körvegytan, 1881/2.
Fakabházi Zsigmond, gyógyszertan, 1892 januártól maig.
Fancsik Imre, kórboncztan, 1889/90.
Fancsó Mihály, belgyógyászat, 1894-től két évig II., 1896
 januártól I. ts.
Kerekes Gyula, törvényszéki orvostan, 1879/80.
Kis Dávid, kórboncztan, 1876)7.
Knapp József, növénytan, 1872—6.
Knöpfler Gyula, ásványtan, 1872—6.
Kohn Fülöp, elmegyógyászat, 1891/2.
Kovács Áron, szülészet, 1877/8.
Kovács Sándor, törvényszéki orvostan, 1883—7.
Kovátsik Antal, szemészet, 1890/1.
Kóta József, kórboncztan, 1874—6.
Köblös Lajos, sebészet, 1884—9.
Krausz Ignác, élettan, 1878/9.
Kürthy Sándor, ásványtan, 1876—9.
Laczkovich Lajos, élettan, 1885—7.
László Ferencz, növénytan, helyettes 1895 szept. 1-től.

Lencsó Ferencz, kór- és gyógytan, 1873/4. törvényszéki orvostan 1874—5.

Lengyel Alajos, vegytan, 1873—4.

Lörenthey Imre, ásványtan, 1890 jan. — 1894 jan.

* *Löte* József, ált. kór- és gyógyszeratan, 1880—3. (L. *rendes tanárok*.)

Mailand Henrik, kórvegytan, 1883/4.

Malom Dezső, szülészet, 1895 januártól maig.

Mentovich Ferencz növénytan, 1885/6.

Mezei Sándor, szemészet, 1891-től maig; 1893/4. a r. tanítószéken *helyettes*.

Mégy Gyula, kórboncztan, 1890/1.

Mika Károly, növénytan, 1876—81.

Nagy (Felsőgyöri) Aladár, boncztan, 1879 nov. 1. — 1882. jun. 30. † 1890 jan. 24.

Nagy Albert, szemészet, 1879/80.

Nagy Géza, gyógyszeratan, 1891 jan.

Nagy (Farczádi) Imre, élettan, 1877—9. † 1879.

Nagy Lajos, közegészségtan, 1891. jan.

Nappendruck Kálmán, szemészet 1881—5. † 1895.

Nemes György, vegytan, 1877/8. A II. félévben az elhunyt dr. *Fleischert* helyettesítette. †

Nyiredy Géza vegytan, 1876-tól maig.

Nyiredy Jenő vegytan, 1888/9.

Osváth Gerő, tájboncztan, 1877/9.

Papp (K.) Ernő, bőr- és bujakortan, 1896 januártól.

Papp Gábor, sebészet, 1894/5. II., 1895/6. I. ts. maig.

Pataky (S.) Leó, bőr- és bujakortan, 1894/5.

Pálfy Gyula, belgyógyászat, 1887/8.

Pálfy Mór, ásványtan, 1894—5 szept.

Pfeiffer Péter, kísérl. természettan, 1884-től maig.

Pollák Dániel, élettan, 1876—9.

Preysz Kornél, élettan, 1890—1., 1891/2. az élettan helyettese.

Prihoda Gyula, élettan, 1887—90.

Primics György, ásványtan, 1878—84 okt. 1. † 1893. ang.

Ráczkövi Sámuel, boncztan, 1878/9.

Rednik József, szemészet, 1874/5.

Richter Aladár, növénytan, 1892 decz. — 1893 febr. 15.

- Roediger* Béla, közegészségtan, 1895/6.
Rudas Gerő, élettan, 1887—9.
Ruzitska Béla, vegytan, 1887 óta maig.
Scheitz Vilmos, bőr- és bujakórtan, 1892 januártól 1895.
 június.
Scherer János, közegészségtan, 1894/5. II.
Siegmund József, leíró- és tájboncztan, 1872—8.
Stand Kálmán, sebészet, 1873/4.
Stern János, bőr- és bujakórtan, 1875/6.
Strobel Willibald, elmegyógyászat, 1895 januártól maig.
Szabó (Z.) Ödön, kórboncztan, 1886—9.
Szabó Ödön, élet- és kórboncztan, 1895 januártól maig.
Szentkirályi Géza, boncztan, 1882/3.
Szepesházy István, bőr- és bujakórtan, 1880/1.
Székely Bendegúz, állattan, 1885/6—1887/8.
Széles Dénes, törvényszéki orvostan, 1894 jan. — 1895 jan.
Szini János, bőr- és bujakórtan, 1886/7. II.
Szlovák Pál, kórboncztan, 1872—4.
Szontagh Adolf, szülészet, 1877/8.
Sztancsek Zoltán, ásványtan, 18950 któbertől maig, (helyettes.)
Tomcsik József vegytan, 1874/7.
Tompa János, közegészségtan, 1893—5.
Tóthfalusy Gyula, törvényszéki orvostan, 1873/4.
Tóthmáyer Ferencz, ált. kór- és gyógyszeratan, 1884—9.
Török Imre, bőr- és bujakórtan, 1886/7.
Turcsa János, törvényszéki orvostan, 1881/2.
Ungerpeck (Unger) Géza, állattan, 1873—5.
Vajna Vilmos, bőr- és bujakórtan, 1878/9.
Vass Domokos, növénytan, 1893 márcz. 1. — 1895 aug. 31.
 (helyettes.)
Veress Sándor, kórboncztan, 1885/6.
Veress Vilmos, természettan, 1878—81.
Vékony Albert, számészet, 1878/9.
Wachsmann Ede, élettan, 1879/80.
Wagner Alajos, természettan, 1872—5.
Wertheim Károly, leíró- és tájboncztan, 1895 januártól
 maig.
Zeisler Nándor, kór- és gyógyszeratan, 1879/80.

9. Egyetemi segédhivatalok.

Tanácsjegyző: Nagy János 1872—79.; Jámbor Gyula 1879—81.; Schilling Lajos 1881—2.; Haraszti Gyula 1882—3.; Baintner Hugó 1883—91/2. I.; Balogh János 1891/2. II. maig. A tanácsjegyző mellett kezdettől fogva egy írnok s a négy karban szétosztva összesen 4 díjnok működött.

Quaestor: Tamási János 1872—91. (haláláig.) 1890/1. II. és 1891/2. Balázs Károly quaestori ellenőr helyettesítette s 1892—1894. febr. 14-ig (haláláig) ő maga volt a quaestor. Utóda 1894 június 7-től Orbók Ferencz, maig.

Quaestori ellenőr: Balás Károly 1872—92. (Azóta ez állást, mint írnok, Ködöböcz Sándor tölti be.)

Gazdászati gondnok: Láposy Márton 1872—1884. decz. (haláláig). 1884 okt. 15-től a quaestor s ellenőre helyettesítették 1885 júl. 31-ig, midőn Ladics Nándor lett a gondnok.

Mechanicus: Süss Nándor 1877—1883 júl. 16-ig, midőn a budapesti középponti mechanikai tanműhely és iskola vezetését vette át. Utóda Schwab Frigyes 1884 okt. 6-tól 1891/2. I. végéig; s Lutze Ferencz 1892/3-tól maig.

II. RÉSZ.

A KOLOZSVÁRI MAGYAR KIRÁLYI FERENCZ-JÓZSEF TUDOMÁNY-EGYETEM
STATISZTIKAI ADATAI.

*

AZ EGYETEMI TANÁCS MEGBIZÁSÁBÓL EGYBEÁLLITOTTA

DR. PISZTÓRY MÓR.

STATISTIKAL DATA

I. Az egyetem tanárai és tanítószemélyzete.

Az egyetem összes tanítószemélyzetét a nyilvános rendes, rendkívüli és helyettes tanárok, a magántanárok, a tanársegédek és az előadók képezik. Ezek számszerű változását 1872 óta a következő tabella mutatja:

É v	Nyilv. rendes, rendkívüli és helyettes tanárok	Magántanárok	Tanársegédek	Előadók	Összesen
1872/3	40	1	11	3	55
1873/4	40	2	13	4	59
1874/5	42	2	11	4	59
1875/6	42	3	15	4	64
1876/7	42	2	15	3	62
1877/8	42	3	16	4	65
1878/9	43	3	16	5	67
1879/80	43	6	15	5	69
1880/1	43	5	16	4	68
1881/2	42	8	16	4	70
1882/3	44	10	17	5	76
1883/4	44	14	17	5	80
1884/5	45	15	17	4	81
1885/6	45	15	18	6	84
1886/7	47	14	17	6	84
1887/8	46	15	16	6	83
1888/9	47	15	17	6	85
1889/90	47	13	16	5	81
1890/1	45	11	16	4	76
1891/2	47	11	19	4	81
1892/3	46	11	21	4	82
1893/4	48	9	18	4	79
1894/5	49	13	19	4	85

A tanerőknek karok szerinti megoszlását 1872—1895-ig a következő tabella mutatja:

Év	Jogi kar					Orvosi kar					Bölcsészeti kar				Mennyiségtan term.-tud. kar			
	Rendes tanár	Rendk. tanár	Helyett. tanár	Magán-tanár	Előadó tanár	Rendes tanár	Rendk. tanár	Helyett. tanár	Magán-tanár	Tanár-segéd	Rendes tanár	Rendk. tanár	Magán-tanár	Tanító	Rendes tanár	Rendk. tanár	Magán-tanár	Tanító
1872/3	11	1	—	—	1	9	2	—	—	6	10	—	—	2	7	—	1	5
1873/4	12	—	—	—	1	9	2	—	1	8	10	—	—	3	7	—	1	5
1874/5	12	—	—	—	1	8	3	—	1	6	11	—	—	3	7	1	1	5
1875/6	12	—	—	—	1	8	3	—	1	10	11	—	1	3	7	1	1	5
1876/7	12	—	—	—	1	8	3	—	1	10	11	—	—	2	8	—	1	5
1877/8	12	—	—	—	1	8	3	—	1	11	11	—	—	3	8	—	2	5
1878/9	12	—	—	—	2	10	2	—	1	11	11	—	—	3	8	—	2	5
1879/80	12	—	—	1	2	10	2	—	2	10	11	—	1	3	8	—	2	5
1880/1	12	—	—	—	2	10	1	1	2	11	11	—	1	2	8	—	2	5
1881/2	12	—	—	—	2	9	1	1	3	11	11	—	2	2	8	—	3	5
1882/3	12	—	—	1	2	12	—	—	3	11	11	1	2	3	8	—	4	6
1883/4	12	—	—	2	2	12	—	—	5	11	11	1	3	3	7	1	4	6
1884/5	12	—	2	2	1	12	—	—	6	11	10	1	3	3	7	1	4	6
1885/6	12	1	1	2	3	12	—	—	6	12	10	1	5	3	7	1	2	6
1886/7	12	2	1	1	3	12	—	—	6	11	10	2	3	3	7	1	4	6
1887/8	11	3	—	2	3	12	—	—	6	10	11	1	3	3	8	—	4	6
1888/9	12	3	—	2	3	11	—	—	6	11	11	2	3	3	8	—	4	6
1889/90	12	—	—	2	1	11	—	1	5	11	12	1	3	3	7	1	3	5
1890/1	11	—	—	2	1	13	—	1	5	11	12	1	2	3	7	1	2	5
1891/2	13	1	—	2	1	11	1	2	5	14	12	1	2	3	8	—	2	5
1892/3	12	1	—	2	1	10	2	—	5	15	13	1	2	3	8	—	2	6
1893/6	13	1	—	2	1	10	2	2	4	14	13	1	2	3	8	—	1	4
1894/5	14	1	—	2	1	10	2	—	4	15	12	2	4	3	8	—	3	4

II. Az egyetemen tartott előadások és azok hallgatóinak száma.

A jelen rövid ismertető mű határait az egyes főtanszakok keretén belül hirdetett előadások részletes ismertetése nagyon is túllépné s így a következő tabellák az egyes szakok keretében tartott összes előadásokat egy összegben tüntetik föl.

A) Jogi kar:

Az előadások tárgya	1872/3—1894/5-ig tartatott összesen					
	félelvi főcollegium	főcollegiumok összes hallgatói	félelvi specialis collegium	spec. collegiumok hallgatói	félelvi publicum	A. publicum összes hallgatói
Európai jogtörténet	46	3150	—	—	14	755
Magyar jogtörténet	43	2928	—	—		
Római jog	46	2568	33	2005	33	1564
Bölcséleti jog	45	2561	22	881	11	480
Nemzetgazdaságtan	43	2427	3	208	9	408
Magyar közjog	37	1749	19	152	4	147
Nemzetközjog	17	914	—	—	1	28
Magyar magánjog	45	2266	20	293	15	518
Büntetőjog	45	2078	6	72	6	624
Osztrák jog	46	2028	18	263	8	258
Magyar polgári törvénykezés ...	40	1746	8	164	3	87
Váltó és keresk. jog	34	1704	5	230	7	248
Egyházjog	45	1759	31	512	18	370
Politika	46	1919	26	367	6	104
Statisztika	24	1089	28	920	25	746
Közigazgatási jog	37	1749	—	—	5	201
Pénzügytan	23	1254	—	—	7	290
Pénzügyi jog	25	1088	—	—	1	30
Összesen	687	34.977	219	6067	173	6858

B) Orvosi kar:

Az előadások tárgya	1872/3—1894/5-ig tartatott összesen					
	félévi szak- előadás	Szakelőadás- sok hall- gatói	félévi gya- korlati elő- adás	A gyak. elő- adások ösz- szes hall- gatói	félévi pub- licum	Publicumok összes hall- gatói
Leíró- és tájboncztan	91	2297	59	1423	11	241
Kórboncztan	78	1752	96	1679	20	525
Élettan	67	1505	57	1011	11	233
Élet- és kórvegytan.....	31	107	13	36	11	51
Belgyógyászat	30	285	—	—	9	233
Bőr- és bujakórtan.....	65	680	—	—	5	48
Gyógyszertan.....	113	2604	32	532	10	273
Sebészet	108	1556	3	66	9	93
Szemészet.....	39	415	14	100	40	446
Szülészet.....	31	565	13	95	8	55
Törvényszéki orvostan	46	686	20	195	14	143
Közegészségtan.....	38	546	7	70	4	40
Elmekórtan	17	141	2	25	1	24
Összesen.....	754	13.139	316	5232	153	2405

C) Bölcsészeti kar:

Az előadások tárgya	1872/3—1894/5-ig tartatott összesen			
	félévi szakelőadás	Szakelőadá- sok összes hallgatói	félévi publicum	Publicumok összes hallgatói
Bölcsészettan	102	2974	4	77
Neveléstan	65	2509	8	79
Mívelődéstörténet	34	583	2	9
Magyar történet	60	1723	7	79
Egyetemes »	106	2940	13	363
Történeti segédtudományok	56	552	5	32
Földrajz	72	1054	4	55
Latin } classica filologia	104	3226	} 23	572
Görög }	112	2409		
Magyar és összehason. nyelvészet	65	1896	1	17
» irodalomtörténet	62	1473	4	43
Uralaltaji nyelvészet	6	44	4	21
Német nyelv és irodalom	131	1173	9	123
Román » » »	70	323	1	2
Franczia » » »	92	392	—	—
Angol » » »	98	336	—	—
Héber, sanscrit és rokon	13	84	—	—
Olasz	—	—	3	18
Osszesen	1148	23.691	88	1492

D) Matematikai és természettudományi kar:

Az előadások tárgya	1872/3—1894/5-ig tartatott összesen					
	félévi szak- előadás	Szakelőadá- sok összes hallgatói	félévi egy- korlati elő- adás	Gyakorlati előadások hallgatói összesen	félévi ingyé- nes előadás	Ingyenes előadás hallgatói összesen
Elemi mennyiségtan.....	27	236	2	38	2	28
Felső „.....	91	898	6	37	1	4
Physika.....	96	3556	46	788	2	26
Mathematika-physika.....	57	627	19	241	12	107
Ábrázoló mértan.....	6	59	—	—	2	17
Csillagászat.....	17	254	8	99	3	18
Vegytan.....	137	4000	74	1405	11	97
Ásványtan.....	101	2306	66	1574	12	101
Növénytan.....	77	2385	57	1128	14	214
Állattan.....	93	2540	55	303	9	116
Összesen.....	703	15.861	333	5613	68	728

A 46 félév alatt tartott és az *A), B), C), D)* tabellán kimutatott összes előadások átlagos hallgató-száma ezek szerint következőleg alakul az egyes karoknál:

Egy előadásra átlag jut hallgató:

	A szakelő- adásoknál	Speciál colle- giumok, illetőleg gyakorlati elő- adásoknál	Publicumoknál
A jogi karban.....	50	23	39
Az orvosi karban.....	17	16	15
A bölcsészeti karban.....	20	—	17
A mathem. és term.-tud. karban.	22	16	10

III. Tudori szigorlatok, előkészítő és szakvizsgálatok és tudori fölavatások 1872/3—1894/5-ig.

A) **Jogi kar :**

Az egyetem fölállításakor a jogtudományi kar kebelében lényegében még a Thunn-féle rendszer volt érvényben, mely szerint a 4-ik félév végén az u. n. jogtörténeti, a 8-ik félév végén a birói, helyesebben a jogtudományi és 3 hóval ezután az u. n. politikai, illetőleg államtudományi vizsgálat volt leteendő. De a 4-ik félév végén leteendő jogtörténeti vizsgálat az 1874/5. tanév végével már megszűnt és a három tanév alatt összesen 113 ilyen vizsgálat tartatott.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1874. évi február hó 5-én 3055. sz. a. kelt rendeletével a fennálló államvizsgálati rendszer helyébe új vizsgálati rendszer lépett, melynek értelmében a jogtörténelmi államvizsgálat helyett két alapvizsgálat teendő, melyek elseje az első évfolyam befejeztével, másodika pedig a második évfolyam bevégezése után teendő le. A birói és politikai vizsgálat, jogtudományi és államtudományi államvizsgálat nevezete alatt továbbra is fönmaradt, de azok egyike már a VI. félév végén volt letehető, a másik pedig mind a 8 félév elvégezése után. Az Ő Felsege által 1883-ban legmagasabb elhatározással jóváhagyott és ma is fönálló tanulmányi és vizsgálati szabályzat ezen vizsgálati rendszert megerősíti azon egyetlen elvi változással, hogy az államvizsgálatok egyike sem tehető le a 8-ik félév bevégezése előtt.

A jogi kar kebelében megtartott összes alap- és államvizsgálatok számát a következő tabella mutatja :

É v	I. Alapvizsgálat	II. Alapvizsgálat	Jogtudományi államvizsgálat	Államtudományi államvizsgálat
1872/3	—	—	24	9
1873/4	—	—	22	4
1874/5	21	3	27	10
1875/6	42	18	22	9
1876/7	62	57	34	15
1877/8	50	31	31	20
1878/9	58	38	19	18
1879/80	70	62	24	28
1880/1	64	69	42	40
1881/2	71	44	29	42
1882/3	64	88	35	37
1883/4	81	59	12	4
1884/5	83	63	13	7
1885/6	91	79	21	7
1886/7	63	90	35	11
1887/8	83	67	33	8
1888/9	69	74	28	20
1889/90	69	67	17	11
1890/1	85	60	22	19
1891/2	89	92	17	32
1892/3	106	93	17	33
1893/4	104	98	25	20
1894/5	124	111	54	26

A vizsgálatok átlagos eredménye az egész idő alatt a következő volt:

I. alapvizsg. volt összesen	1549,	ebből elfogadt.	1212 = 78.21%
II. » » »	1363,	» »	1043 = 76.62%
Jogtudományi államvizsga	603,	» »	447 = 74.11%
Államtudományi »	440,	» »	351 = 79.77%

A kar kebelében tartott szigorlatok szintén különbözök. A jogtudori szigorlatoknak az előtt fennállott egyetemes jellegét az 1874. évi szigorlati szabályzat megváltoztatta és így a jogi kar kebelében tartott szigorlatok részint régi rendszer szerint megtartott egyetemes jog- és államtudományi szigorlatok, részint külön jogtudományi, külön államtudományi és külön kánonjogi szigorlatok, ezen kívül az államtudományi tudorok 2 kiegészítő szigorlat

letétele által a jogtudományi tudorságot, a jogtudorok pedig egy kiegészítő szigorlat által az államtudományi tudorságot is megszerezhetik.

A kar kebelében megtartott szigorlatok e szerint régi rendszerű, jogtudományi, államtudományi, kánonjogi és kiegészítő szigorlatokra oszlanak. Mindezen szigorlatoknak évenkénti számát és eredményét a következő tabella mutatja:

Szigorlatok a jog- és államtudományi karban:

É v	Régi rendszerinti szigorlat		Jogtudományi és államtudományi utáni kiegészítő szigorlat		Államtudományi és jogtudományi utáni kiegészítő szigorlat		Kánonjogi tudori szigorlat		Szigorlatok	
	összesen	pót- v. ism. szigorlatra utasított	összesen	pót- v. ism. szigorlatra utasított	összesen	pót- v. ism. szigorlatra utasított	összesen	pót- v. ism. szigorlatra utasított	összesen	A szigorlatok hány %-a utasított pót- és ism.-re
1872/3	5	—	—	—	—	—	—	—	5	0 ⁰ / ₀
1873/4	6	—	—	—	—	—	1	—	7	0 ⁰ / ₀
1874/5	14	4	—	—	—	—	—	—	14	28 ³⁷ / ₀
1875/6	11	4	2	—	5	2	—	—	18	33 ³³ / ₀
1876/7	6	2	21	4	9	4	—	—	36	27 ⁷⁷ / ₀
1877/8	5	4	17	4	10	2	1	—	33	30 ⁸⁰ / ₀
1878/9	3	1	19	5	7	2	—	—	29	27 ⁵⁸ / ₀
1879/80	6	3	51	16	9	1	—	—	66	30 ³⁰ / ₀
1880/1	2	—	65	13	7	2	1	—	75	20 ⁰⁰ / ₀
1881/2	1	—	49	18	7	2	1	—	58	43 ¹⁰ / ₀
1882/3	—	—	48	10	8	1	—	—	56	19 ²⁰ / ₀
1883/4	—	—	99	30	7	2	1	—	107	28 ⁰³ / ₀
1884/5	1	—	132	44	7	1	3	1	143	32 ¹⁶ / ₀
1885/6	5	1	81	24	9	3	—	—	95	29 ⁴⁷ / ₀
1886/7	15	4	97	32	25	8	—	—	137	30 ⁸⁰ / ₀
1887/8	4	1	151	45	8	2	—	—	163	29 ⁴⁴ / ₀
1888/9	2	—	148	44	15	5	—	—	165	29 ⁷⁰ / ₀
1889/90	2	—	171	63	18	7	3	1	194	36 ⁷⁸ / ₀
1890/1	6	1	200	61	28	16	2	—	236	31 ³⁵ / ₀
1891/2	1	—	177	66	29	12	—	—	207	45 ⁸⁰ / ₀
1892/3	—	—	231	79	23	7	—	—	254	33 ⁸⁵ / ₀
1893/4	—	—	180	62	30	9	1	—	211	33 ⁰⁴ / ₀
1894/5	—	—	162	30	23	8	1	—	186	20 ⁴³ / ₀

Az itt kimutatott szigorlatokon kívül még összesen 3 szigorlat tartatott nostrificatio céljából és így 23 év alatt a jogi karban tartott összes szigorlatok száma 2498, melyeknek 31.03% -a a szigorlat pótlására vagy ismétlésére útasított.

B) Orvosi kar:

Az orvosi kar az egyetem fönnállása előtt létező orvos-sebészeti tanintézet hallgatói közül a szabályszerű vizsgálatok kiállása után 23 polgári sebész részére állított ki sebész-mesteri oklevelet. A sebész-mesteri qualificatio teljesen megszűnván, az orvosi kar kebelében csak orvostudori szigorlatok tehetők. A gyógyszerészekre nézve fennálló két szigorlat közül az első az orvos- és természettudományi karnál, a második pedig az orvosi karnál teendő le, miért is ezen szigorlatokat a természettudományi kar adatainál közöljük.

Az orvosi kar kebelében létezik még a középiskolai közegészségtani tanári és iskola-orvosi tanfolyam, melynek elvégzése után 50 orvostudor nyert 1885 óta közegészségtani középtanári képesítvényt. Ezen felül van még külön bábatanfolyam és az egyetem fönnállása óta 933 bábaoklevelet állított ki.

Az orvostudori szigorlatok rendszerében csak annyiban történt az egyetem fönnállásának ideje alatt változás, hogy 1875 óta a természetrajzi előszigorlat több vizsgálatra megosztva már az első év végén, az elméleti szigorlat pedig a második végén is tehető, de későbbre is halasztható. A szigorlatok e szerint két főcsoportra oszlanak, u. m. régi és új rendszer szerinti szigorlat, ezek számát a következő tabella mutatja:

Orvostudományi szigorlatok:

Év	Régi rendszer szerinti szigorlat						Új rendszer szerinti szigorlat											
	orvos-sebésztudori				szemész, szülés, fogászm.		természettudományi előszigorlat				elméleti szigorlat				gyakorlati szigorlat			
	összes szám	elfogadott	előfűggesztett	visztaütá-sított	összes szám	elfogadott	összes szám	elfogadott	előfűggesztett	összes szám	elfogadott	előfűggesztett	visztaütá-sított	összes szám	elfogadott	előfűggesztett	visztaütá-sított	
1872/3	9	8	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1873/4	12	3	8	1	1	1	12	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
1874/5	18	12	6	—	1	1	30	28	2	—	—	—	—	—	—	—	—	
1875/6	13	13	—	—	2	2	18	18	—	1	1	—	—	—	—	—	—	
1876/7	28	24	4	—	—	—	56	55	1	4	3	1	—	—	—	—	—	
1877/8	44	42	2	—	4	4	67	62	5	20	19	1	—	9	9	—	—	
1878/9	28	26	2	—	1	1	43	42	1	10	8	2	—	18	18	—	—	
1879/80	22	17	5	—	2	2	52	49	3	14	10	4	—	17	17	—	—	
1880/1	8	8	—	—	2	2	84	81	3	21	19	1	1	25	22	3	—	
1881/2	8	5	3	—	1	1	74	71	3	12	10	2	—	50	36	14	—	
1882/3	13	12	1	—	3	3	84	80	4	18	10	7	1	51	40	10	1	
1883/4	4	4	—	—	—	—	82	81	1	17	14	2	1	28	23	5	—	
1884/5	1	1	—	—	—	—	82	78	4	42	33	8	1	49	37	11	1	
1885/6	3	3	—	—	1	1	81	78	3	21	16	2	3	53	42	11	—	
1886/7	2	2	—	—	2	2	93	86	7	25	13	9	3	69	51	18	—	
1887/8	—	—	—	—	—	—	98	86	12	31	23	5	3	73	53	19	1	
1888/9	—	—	—	—	1	1	124	120	4	37	23	7	7	80	56	24	—	
1889/90	—	—	—	—	2	2	109	102	7	50	30	16	4	86	65	20	1	
1890/1	—	—	—	—	—	—	112	104	8	42	30	11	1	101	82	19	—	
1891/2	—	—	—	—	—	—	82	72	10	52	38	9	5	118	87	31	—	
1892/3	3	2	—	1	—	—	88	77	11	53	34	17	2	106	82	24	—	
1893/4	—	—	—	—	—	—	64	60	4	37	25	8	4	109	87	20	2	
1894/5	—	—	—	—	1	1	82	73	9	31	19	8	4	92	73	19	—	
Össz...	216	182	32	2	24	24	1617	1515	102	538	378	120	40	1134	880	248	6	

Ezen tabellában kimutatott szigorlatok eredménye százalékokban kiszámítva következő:

	Elfogadtatott	Fölfüggesztett	Visszaútasítatott
Régi rendszerű orvos- és sebész-szigorlatok...	84 ²⁵ / ₀	14 ⁸¹ / ₀	0 ⁹⁹ / ₀
Régi rendszerű szemész-, szülész- és fogászmes- teri szigorlat.....	100 >	—	—
Új rendszerű természetrajzi szigorlat	93 ⁶⁹ >	6 ³⁷ >	—
> > elméleti >	70 ²⁶ >	22 ³⁰ >	7 ⁴³ >
> > gyakorlati >	77 ⁸⁰ >	21 ⁸⁶ >	0 ³² >

C) Bölcsészeti és matematika-természettud. kar:

A bölcsészeti és matematika-természettudományi kar kebelében csak tudori szigorlatok tartatnak és a matematika-természettudományi karnál ezen felül az első gyógyszerész-szigorlat, mely 1882 óta elővizsgálatnak neveztetik. A tanárvizsgálatok, melyhez e két kar az előképzést nyújtja, a középiskolai tanárképző-intézet kebelében működnek és így az erre vonatkozó adatokat a tanárképzés adataival együttesen mutatjuk ki. A következő tabella a két kar kebelében tartott szigorlatokat és a két gyógyszerész-szigorlat adatait mutatja, melyek közül a második az orvosi kar kebelében tartatik.

Tudori szigorlatok és gyógyszerész-vizsgálatok:

É v	Szigorlatok a bölcsészeti karban			Mathematika és természettud. tudori szigorlatok			I. Gyógyszerész-szigorlat. (Elővizsgálat)			II. Gyógyszerész-szigorlat			
	összesen	elfogad-tatott	főfüggész-tetett	összesen	elfogad-tatott	főfüggész-tetett	összesen	elfogad-tatott	főfüggész-tetett	összesen	elfogad-tatott	főfüggész-tetett	vizsvatatis-tatott
1872/3	—	—	—	—	—	—	5	5	—	—	—	—	—
1873/4	3	3	—	—	—	—	11	6	5	10	10	—	—
1874/5	—	—	—	—	—	—	18	10	8	21	21	—	—
1875/6	1	1	—	2	2	—	15	12	3	39	37	1	1
1876/7	3	3	—	2	2	—	13	13	—	30	28	2	—
1877/8	3	3	—	8	8	—	16	15	1	22	21	1	—
1878/9	4	4	—	2	2	—	10	10	—	17	16	1	—
1879/80	4	4	—	2	2	—	18	17	1	22	19	1	2
1880/1	3	3	—	9	8	1	10	8	2	34	32	2	—
1881/2	3	3	—	2	2	—	16	14	2	20	17	3	—
1882/3	3	3	—	3	3	—	10	9	1	31	26	3	2
1883/4	6	6	—	6	6	—	11	11	—	32	28	3	1
1884/5	1	1	—	4	4	—	15	15	—	18	16	2	—
1885/6	7	7	—	4	4	—	19	16	3	26	20	4	2
1886/7	1	1	—	3	3	—	21	21	—	59	50	9	—
1887/8	3	3	—	2	2	—	21	16	5	58	56	1	1
1888/9	4	4	—	3	3	—	33	30	3	45	37	5	3
1889/90	4	4	—	1	1	—	20	14	6	74	67	6	1
1890/1	5	4	1	1	1	—	39	31	8	51	49	1	1
1891/2	8	7	1	4	4	—	34	20	14	80	73	7	—
1892/3	4	4	—	2	1	1	23	13	10	74	64	10	—
1893/4	5	5	—	3	3	—	17	13	4	52	46	6	—
1894/5	2	2	—	2	2	—	17	14	3	36	33	3	—
Összesen..	77	75	2	65	63	2	412	333	79	851	766	71	14
%-okban..	—	97. ₄₃	2. ₃₇	—	96. ₉₃	3. ₀₇	—	80. ₈₂	19. ₁₇	—	90. ₀₁	8. ₃₄	1. ₆₄

Tudori oklevelek 1872/3—1894/5-ig:

É v	Jog- és állam- tudományi	Jogtudományi	Állam- tudományi	Canonjog- tudori	Orvostudori	Sebészstudori	Példeszékari bölcészstudor	Mathem.-kari bölcészstudor	Gyógyszerész- tudori	Összesen kiállított oklevél
1872/3	1	—	—	—	1	2	—	—	—	4
1873/4	3	—	—	1	—	1	3	5	—	13
1874/5	1	—	—	—	5	—	—	—	—	6
1875/6	—	—	—	—	5	3	2	2	—	12
1876/7	—	2	2	—	4	5	3	2	2	20
1877/8	—	6	1	—	16	8	3	8	—	42
1878/9	—	6	2	—	11	10	5	2	—	36
1879/80	—	2	1	—	7	4	4	2	1	21
1880/1	—	10	3	—	11	2	3	8	—	37
1881/2	1	10	2	2	9	—	3	3	1	31
1882/3	—	13	3	—	19	3	6	—	—	44
1883/4	—	11	3	—	9	1	6	6	2	38
1884/5	1	22	1	1	10	—	1	4	1	41
1885/6	—	19	3	—	15	1	7	4	1	50
1886/7	—	16	5	—	18	1	2	3	—	45
1887/8	—	24	2	—	13	—	3	2	1	45
1888/9	—	28	6	—	23	—	4	2	—	63
1889/90	—	28	5	—	17	—	4	2	1	57
1890/1	—	50	10	—	25	—	5	1	—	91
1891/2	—	33	9	1	26	—	7	4	1	81
1892/3	—	48	10	—	31	—	4	2	2	97
1893/4	—	40	9	—	29	—	6	3	2	89
1894/5	—	42	4	1	23	—	2	2	—	74
Összesen.....	7	410	81	6	327	41	83	67	15	1037

Az itt közlött kimutatásból hiányzik a tiszteletbeli tudorok száma, ezek részére összesen 13 oklevél állított ki honoris causa; az egyetem tehát 23 év alatt összesen 1050 tudori oklevelet állított ki.

IV. A középiskolai tanárképzés és tanár- vizsgálatok.

Az egyetem kebelében tartott vizsgálatok- és szigorlatokon kívül a tanárképző-intézet kebelében tartott középiskolai tanárvizsgálatok is úgy tekintendők, mint az egyetem bölcsészet-, nyelv- és történettudományi, valamint matematikai és természettudományi karaihoz tartozó vizsgálatok, mert a tanárképző-intézetet az 1872. évi XIX. törvény ezen karokhoz csatolja. A középiskolai tanárvizsgálat szervezete 1872 óta két ízben is lényeges változást szenvedett, egyszer 1875-ben és egyszer 1882-ben.

1872/3—1894/5-ig tanárvizsgálatra jelentkezők:

1872/3-ban	7	1884/5-ben	91
1873/4-ben	15	1885/6-ban	106
1874/5 »	34	1886/7-ben	119
1875/6-ban	54	1887/8-ban	120
1876/7-ben	88	1888/9-ben	120
1877/8-ban	90	1889/90 »	120
1878/9-ben	75	1890/1 »	96
1879/80-ban	95	1891/2 »	110
1880/1-ben	85	1892/3-ban	123
1881/2 »	83	1893/4-ben	127
1882/3-ban	80	1894/5 »	149
1883/4-ben	72		

Az 1882-ben életbeléptetett rendszer alapján a vizsgálatok az utolsó 10 év alatt a két kar között ekként oszlanak meg:

É v	Alapvizsgálat				Szakvizsgálat				Paedagogiai vizsgálat	
	nyelvészet-történeti szak		mennyiségtan-természettud.-nyi szak		nyelvészet-történeti		mennyiségtan-természettud.-nyi		jelenkezők	sikerült
	jelenkezők	sikerült	jelenkezők	sikerült	jelenkezők	sikerült	jelenkezők	sikerült		
1885/6	36	26	17	14	28	22	12	10	13	12
1886/7	41	33	10	7	28	23	14	9	26	19
1887/8	27	23	14	11	29	22	12	9	38	28
1888/9	34	26	17	11	28	22	15	12	26	22
1889/90	34	27	17	12	32	21	12	6	25	21
1890/1	32	26	16	11	23	11	9	5	16	13
1891/2	30	21	18	15	30	16	14	9	18	16
1892/3	36	28	13	8	33	23	12	3	29	23
1893/4	35	26	19	13	32	15	18	13	23	20
1894/5	46	40	21	16	36	24	14	8	32	30
Összesen..	351	276	162	118	299	199	133	84	246	204
Százalék ..	—	78. ₈₅	—	72. ₈₃	—	67. ₂₃	—	63. ₆₃	—	82. ₀₂

A kiállított tanári oklevelek száma:

1872/3-ban	2	1880/1-ben	32	1888/9-ben	29
1873/4-ben	2	1881/2 »	21	1889/90 »	28
1874/5 »	8	1882/3-ban	30	1890/1 »	16
1875/6-ban	13	1883/4-ben	23	1891/2 »	17
1876/7-ben	23	1884/5 »	17	1892/3-ban	25
1877/8-ban	29	1885/6-ban	14	1893/4-ben	20
1878/9-ben	26	1886/7-ben	24	1894/5 »	29
1879/80-ban	26	1887/8-ban	27	Összesen..	481

V. Az egyetem hallgatói.

A kolozsvári egyetem hallgatósága az első tanévtől kezdve mai napig állandóan növekedett, mindössze csak néhány tanév van, melyben a megelőző tanévhez képest igen jelentéktelen csökkenés mutatkozik. A II. félév hallgatóinak száma rendszerint kisebb az elsónél, de ez a különbség is csak az 1889/90. tanévtől kezdve jelentékeny, azon kedvezmény folytán, melyet az önkéntesek élveznek. Az egyetem az 1872/3. tanévben 258 hallgatóval, a jelen 1895/6. tanévben pedig közel 700 hallgatóval, tehát mintegy 177% növekedéssel, nyilt meg.

1872/3—1894/5-ig az egyes karok számaránya következő volt :

Jogi kar	10.333	=	51.66%
Orvosi kar	4699	=	23.49 »
Bölcsészeti kar	3050	=	15.25 »
Mathem.-természettud. kar	1922	=	9.60 »
Összesen	20.004.		
Ehez járult még	1528		gyógyszerész.
Főösszeg	21.532.		

Az egyes karok hallgatóinak számszerű növekedése öt évi átlagban :

Évi átlag	Jogi kar	Orvosi kar	Bölcsészeti kar	Mathem.-term.-tud. kar	Gyógyszerész
1872/3—1876/7	162	51	47	53	20
1877/8—1881/2	204	85	68	51	23
1882/3—1886/7	237	110	61	30	29
1887/8—1891/2	243	141	77	34	58
1892/3—1895/6	319	129	95	42	35

A hallgatók félévenkénti kimutatását a következő tabella mutatja :

**A hallgatóság számának tanévek szerinti kimutata-
tása az egyetem alapításától kezdve :**

Tanévben	Félév	Jogi	Orvosi	Bölcsészeti, nyelvi és történelmi	Mennyiség- tan-termi- tudományi	Összesen	Gyógy- szerézt.	Együttesen
		k a r o k b a n						
1872/3	I.	173	27	21	32	253	5	258
	II.	158	28	16	26	228	5	233
1873/4	I.	154	46	43	52	295	11	306
	II.	135	41	39	46	271	18	289
1874/5	I.	170	51	55	66	342	24	366
	II.	163	48	52	64	327	26	353
1875/6	I.	187	65	66	67	385	32	417
	II.	170	57	48	56	331	32	363
1876/7	I.	164	74	67	62	367	24	391
	II.	152	74	62	61	349	23	372
1877/8	I.	185	81	72	62	400	23	423
	II.	170	79	70	54	373	24	397
1878/9	I.	208	72	66	60	406	16	422
	II.	193	68	68	52	381	19	400
1879/80	I.	212	88	74	62	436	26	462
	II.	194	87	68	53	402	25	427
1880/1	I.	228	96	71	46	441	29	470
	II.	217	90	64	39	440	28	438
1881/2	I.	225	100	67	42	434	22	456
	II.	207	93	68	43	411	20	431
1882/3	I.	227	93	71	39	430	26	456
	II.	222	94	59	42	417	24	441
1883/4	I.	235	108	66	33	443	23	465
	II.	224	104	58	27	413	23	436

Tanévben	Félév	Jogi	Orvosi	Bölcsészeti, nyelv és történelmi	Mennyiség- tan-ter- tudományi	Összesen	Gyógy- szerész.	Együttesen
1884/5	I.	232	106	63	30	433	23	456
	II.	224	110	58	32	422	22	444
1885/6	I.	256	120	65	29	470	34	504
	II.	247	114	66	26	453	34	487
1886/7	I.	253	126	55	22	456	43	499
	II.	256	127	51	23	457	45	502
1887/8	I.	255	141	60	31	487	47	534
	II.	251	131	57	30	469	43	512
1888/9	I.	243	138	69	36	486	49	535
	II.	233	133	67	33	466	53	519
1889/90	I.	232	156	86	35	509	56	565
	II.	208	138	87	32	465	58	523
1890/1	I.	268	150	85	39	542	65	607
	II.	227	148	87	38	491	63	554
1891/2	I.	277	142	90	36	545	77	622
	II.	242	141	84	32	499	76	575
1892/3	I.	299	152	80	38	569	55	624
	II.	266	151	88	35	540	56	596
1893/4	I.	343	137	86	41	607	16	643
	II.	301	129	82	39	551	15	582
1894/5	I.	344	123	87	41	595	34	629
	II.	303	122	86	38	549	33	582
1895/6	I.	369	113	130	56	668	17	685
	II.	326	111	120	53	610	16	626

Ezen tabellában kimutatott 21.532 egyetemi hallgató közül:

Római katolikus	9420 = 43,3%
Görög »	1710 = 8,0 »
Görög keleti	569 = 2,7 »
Ágostai evangélikus	1420 = 6,6 »
Ev. református	5927 = 27,3 »
Unitárius	1298 = 6,1 »
Mózes vallású	1188 = 5,6 »

A hallgatók származása:

Minthogy a hallgatók születéshely szerinti származásáról eddig semmiféle hivatalos kimutatás nem készült és az anyakönyvek rovatainak kitöltése is némely évről nagyon hiányos, oly módon igyekeztem egyelőre az egyetem felé gravitáló megyékről adatokat szerezni, hogy azon okmányok alapján, melyekkel első ízben az egyetem kötelékébe lépő hallgatók fölvételüket nyerték, kimutattam, hogy mely megye tanintézetéből lépett az illető az egyetemre. Ez alapon készült az a térkép is, mely az ezredéves országos kiállításon az egyetemi hallgatók származását tünteti föl. E szerint 22 oly megye van, melynek területéről 46 félév alatt 19-nél több hallgató került a kolozsvári egyetemre, de közel 700 esetben ezen adatok is hiányzanak és így ezen kimutatás is csak 3862, az alma mater kötelékébe fölvett hallgatóra vonatkozik. A 22 megye, melynek területén fekvő főgymnáziumok- vagy főiskolákból (egyetem, jogakadémia vagy theologiai facultás) 19 hallgatónál több lépett az egyetemre, következő:

M e g y e	A hallgatók száma	A kimutatott hallgatók %-ka
Kolozsmegye	1524	39,4
Pest-Pilis- és Soltmegye . .	427	11,0
Alsófehérmegye	409	10,5
Údvarhelymegye	225	5,8
Szebenmegye	190	5,0
Maros-Tordamegye	148	3,9
Brassómegye	88	2,3
Beszterce-Naszódmegye . .	87	2,2
Csikmegye	87	2,2
Biharmegye	83	2,1
Mármarosmegye	52	1,3
S ilágymegye	50	1,2
Szatmármegye	48	1,2
Nagy-Küküllőmegye	40	1,1
Hajdumegye	33	0,8
Hunyadmegye	33	0,8
Szepesmegye	32	0,8
Csongrádmegye	29	0,7
Abaujmegye	23	0,5
Zemplénmegye	21	0,5
Sárosmegye	20	0,5
Hevesmegye	19	0,4

VI. Az egyetem hallgatóinak segélyezése és jutalmazása.

A kolozsvári egyetemi ifjúság elég bőségesen részesül ugyan anyagi segélyezésben, de csak csekély mértékben rendelkezik e célra szolgáló saját alapokkal és oly alapítványokkal, melyek jövedelmének adományozása a kolozsvári egyetemhez van kötve. Ez utóbbiak között első helyen említendő:

1. A »*Ferencz-József-Erzsébet-aranyösztöndj*« három alapítványa egyenként évi 300 aranyforinttal;

2. Első Ferencz József negyedszázados uralkodása örömnepének alapítványa Szamosújvár sz. kir. városa által két szamosújvári születésű, jó igyekezetű egyetemi hallgató számára egyenként évi 120 frt összegben;

3. 20 állami ösztöndj egyenként 300 frttal;

4. A római kath. status által kezelt seminariumi alapítványok, melyek jövedelméből az első évtizedben átlag 35—40, az utóbbi évtized alatt pedig 55—60 nyer a kegyes tanítórend internatusában az egész tanévre egészséges lakást és teljes ellátást;

5. Kolozsvár sz. kir. városa évenként 1600 frot bocsát örök időkre az egyetem 4 karának rendelkezésére, hogy ezen összegből mindenik kar évi 400 frot fordítson érdemes pályaművek jutalmazására;

6. A tanárképző-intézet rendes tagjainak 16 ösztöndija egyenként 300, 1895 jan. 1. óta 400 forinttal.

Az egyetem kezelése alatt álló alapítványok következők:

1. A Pfennigsdorfer-féle alapítvány tőkéje és szigorlati alapja	11.149 frt 06 ¹ / ₂ kr.
2. A Peielle-féle ebédalapítvány	11.285 » 16 »
3. A Trefort-alap	4099 » 70 »
4. A dr. Schulek Vilmos-alap	667 » 03 »
5. A dr. Brassai-alap	418 » 82 »
6. A dr. Maizner-alap	1644 » 87 »
7. A dr. Kánitz-alap	791 » 35 »
8. Mártonffy-Koncz alapítvány	2401 » 51 »
9. K. Papp Miklós »	2150 » 99 »
10. K. Biasini Domokos »	506 » 11 »
11. A magyar-francia biztosító-társaság alapja	974 » 19 »
12. Az Eötvös-alapítvány	244 » 78 »
13. A Brandt-féle műtönövendéki ösztöndíjalap	1129 » 94 »
14. A dr. Markusovszky ösztöndíjalap	1099 » 40 »
15. A dr. Belky »	547 » 11 »
16. Érsekújvári Gyarmathy Miklós alispán-alap	<u>2148 » 27 »</u>
Összesen	41.258 frt 29 ¹ / ₂ kr.

Az egyetem felügyelete alatt álló egyesületek alapjai:

1. A joghallgatók segélyegyletének alaptőkéje	13.692 frt 22 kr.
2. Az orvostanhallgatók segély- és önképzőegyletének tőkéje	9091 » 05 »
3. A középisk. tanárjelöltek segélyegyleti tőkéje	3681 » 09 »
4. A gyógyszerész-növendékek » »	3431 » 21 »
5. A »Mensa« alapja	<u>5705 » 28 »</u>
Összesen	35.600 frt 85 kr.

Az itt felsorolt alapítványok együtt már átlag évi 22.000 forintnyi segílyt nyújtanak a tanuló ifjúságnak, a következő tábellák az ösztöndíjak, tandíjelengedések és jutalomdíjak évenkénti összegét tüntetik föl.

**A kolozsvári egyetemen élvezett ösztöndíjak
kimutatása :**

É v	Ösztön- díjasok száma	Ösztöndíjak összege	Tanár- képezdei	Ösztöndíjak összege	Ö s s z e s e n	
		frt	ösztöndíjasok száma	frt	ösztöndíjasok	ösztöndíjak frt
1872/3	62	10110	—	—	62	10110
1873/4	71	10938	17	5100	88	16038
1874/5	66	10631	20	6000	86	16631
1875/6	73	10625	20	6000	93	16625
1876/7	82	12516	20	6000	102	18516
1877/8	73	10555	16	4800	89	15355
1878/9	77	10876	16	4800	93	15676
1879/80	74	11192	16	4800	90	15992
1880/1	77	11198	16	4800	93	15998
1881/2	81	12302	16	4800	97	17102
1882/3	125	16656	16	4800	141	21456
1883/4	73	18243	16	4800	89	23043
1884/5	128	20478	16	4800	144	25278
1885/6	144	25199	16	4800	160	29999
1886/7	126	26200	16	4800	142	31000
1887/8	170	26200	16	4800	186	31000
1888/9	109	38647	16	4800	125	43447
1889/90	135	28179	16	4800	151	32979
1890/1	143	28747	16	4800	159	33547
1891/2	148	28999	15	4500	163	33499
1892/3	186	38625	15	4500	201	43125
1893/4	162	30569	16	4800	178	35369
1894/5	160	28151	16	4800	176	32951
Összesen . .	2545	465.836	363	108.900	2908	574.736

Az egyetem fennállása alatt kihirdetett pályatételeknek és beérkezett s jutalmazott pályamunkáknak kimutatása:

Év	Hány kérdés mennyi összeggel hirdettetett ki?							Hány tételre hány munka érk., hány jutalmaztatott, mennyi összeggel?																						
	Jogi kar		Orvosi kar		Bölcs. kar	Term.-t. kar	Összesen	Jogi kar		Orvosi kar		Bölcsészeti kar		Term.-t. kar		Összesen														
	hány tétel?	díjösszeg	hány tétel?	díjösszeg	hány tétel?	díjösszeg	hány tétel?	díjösszeg	hány tétel?	hány munka?	hány jutalmaztatott?	összeg	hány tétel?	hány munka?	hány jutalmaztatott?	összeg	hány tétel?	hány munka?	hány jutalmaztatott?	összeg	hány tétel?	hány munka?	hány jutalmaztatott?	összeg						
1873-4	5	400	6	400	4	400	11	750	21	1950	2	2	1	100	2	2	3	5	3	300	3	4	3	200	14	13	9	700		
1874-5	7	700	10	700	7	500	13	950	37	2850	4	5	4	400	3	3	3	200	3	3	200	5	5	5	350	15	16	15	1150	
1875-6	8	700	12	900	8	700	12	1000	40	3300	—	—	—	—	6	7	5	350	3	4	3	275	5	6	6	500	15	17	1	1125
1876-7	11	1100	13	900	10	825	12	900	46	3725	4	4	1	100	1	2	2	200	3	3	4	350	5	6	5	350	18	20	12	1000
1877-8	16	1400	14	1100	10	875	11	950	51	4325	3	3	3	340	5	7	7	575	6	7	4	350	6	6	6	400	20	23	20	1665
1878-9	19	1460	13	975	11	925	15	950	58	4310	3	4	4	270	5	7	7	600	4	7	4	325	5	12	11	650	17	30	26	1485
1879-80	19	1590	14	775	12	975	10	700	55	4040	1	1	—	—	6	7	7	450	5	3	6	375	6	2	5	300	18	24	18	1125
1880-1	21	1790	12	725	11	1000	13	800	57	4315	7	7	4	350	8	10	8	525	11	11	8	590	7	6	5	350	33	34	25	1815
1881-2	21	1840	13	650	12	810	12	800	58	4100	2	2	1	80	5	6	6	375	5	9	5	330	7	9	8	550	19	26	20	1330
1882-3	25	228	13	675	12	80	10	650	60	4480	7	10	10	520	6	7	7	400	6	8	8	470	3	4	2	100	22	29	27	1490
1883-4	24	2130	13	650	11	800	14	950	62	4530	7	8	6	400	5	7	6	330	4	6	3	220	7	9	6	475	23	30	21	1425
1884-5	27	2260	14	720	13	980	12	900	66	4860	6	9	8	410	8	11	9	480	9	12	7	465	7	10	9	575	30	42	33	1930
1885-6	26	2290	14	650	12	920	11	700	63	4560	11	19	8	542	9	11	10	450	4	5	3	160	4	4	4	250	28	39	25	1402
1886-7	27	2440	12	500	12	1095	13	850	64	4885	8	9	7	485	5	5	5	200	4	5	4	325	3	3	2	100	20	22	18	1110
1887-8	32	2670	14	700	13	1250	14	1100	73	5720	7	8	8	570	4	7	6	260	8	9	9	770	3	3	3	200	22	27	26	1800
1888-9	26	2365	14	700	12	920	16	1255	68	5340	7	9	9	600	5	5	5	250	7	7	5	295	5	7	7	480	24	28	29	1625
1889-90	29	2465	14	700	12	1055	13	1170	68	5390	16	19	17	1235	5	5	5	230	6	10	7	405	10	14	12	800	37	48	45	2670
1890-1	19	1430	15	750	13	1050	9	720	56	3950	13	16	15	875	7	7	7	350	9	12	8	530	4	5	4	200	33	40	35	1955
1891-2	21	1480	15	750	14	920	11	990	61	4140	9	16	8	490	7	7	7	510	10	12	12	760	5	6	4	310	31	41	31	2070
1892-3	12	910	14	700	9	560	12	1110	47	3280	10	10	4	310	5	5	3	353	7	9	7	410	5	6	6	370	27	30	22	1475
1893-4	13	1000	14	700	9	520	13	1110	49	3330	7	8	7	420	6	6*	9	500	2	2	2	140	7	9	6	350	22	25	24	1440
1894-5	14	1020	14	700	13	940	12	1110	53	3770	8	9	8	490	6	6*	9	470	7	7	8	580	6	7	6	450	27	34	31	1990
22 év összesen	422	35720	287	16020	240	18900	269	20415	1213	91055	142	178	133	1220	119	140	137	1325	131	161	123	1160	119	149	125	1200	511	628	518	34142

* Egy művet többen együtt dolgoztak.

Ezen kimutatás szerint 22 év alatt Kolozsvár sz. kir. város becses adományából 518 egyetemi hallgató részesült szorgalma és tehetsége elismerésül összesen 34.142 frt jutalomban, vagyis fejenként átlag 65 frtnyi jutalom- vagy szorgalom-díjban.

A tandijelengedések kimutatása:

É v	Egész vagy féltandijelengedést nyert hallgatók száma		Az elengedett tandij összege forint
	I. félév	II. félév	
1872/3	85	73	2479
1873/4	76	58	1930
1874/5	77	64	2148
1875/6	97	73	2436
1876/7	81	89	2627
1877/8	90	104	2961
1878/9	112	114	3182
1879/80	104	107	3296
1880/1	91	102	2761
1881/2	92	119	2730
1882/3	99	106	2814
1883/4	82	77	2227
1884/5	63	71	1745
1885/6	67	74	2116
1886/7	82	96	2573
1887/8	98	108	2546
1888/9	102	105	2778
1889/90	97	125	3325
1890/1	105	110	3338
1891/2	94	107	2994
1892/3	93	127	3499
1893/4	120	114	3769
1894/5	96	116	3346
	<u>2103</u>	<u>2239</u>	<u>63.620</u>

Ha az itt közlött 3 tabella eredményét összefoglaljuk, akkor az egyetem fönnállása óta közel 7800 egyén, vagyis az összes hallgatók 35%-ka részesült átlag fejenként 86 frtnyi segélyben és pedig:

1. Ösztöndíjat élvezett 2908 egyén, átlag 198 firt — krt fejenként.
2. Pályadíjat vagy szor-
galomdíjat nyert . 518 » » 65 » — » »
3. Tandíjelenged. » . 4342 » » 14 » 70 » »

Ehez járúl még a segélyegyletek évi segélyezése, melyről a részletes adatok nem voltak beszerezhetők, de a joghallgatók segélyegylete egymaga 1873 óta átlag évenként 30 egyént részesített pénzsegélyben, az egylet vagyonának gyarapodásával úgy a segélyben részesülők száma, mint a segélyezések összege évről-évre növekedett és 1894/5-ben már 86 joghallgató részesül összesen 494 firtnyi évi segélyben.

VII. Az egyetem költségvetése, építkezései és beruházási költségei.

Az egyetem részére a törvényhozás által évenként megszavazott dotatio következő volt:

1872-ben	101.734	frt.
1873-ban	159.825	›
1874-ben	213.745	›
1875-ben	190.000	›
1876-ban	191.384	›
1877-ben	190.651	›
1878-ban	192.633	›
1879-ben	194.133	›
1880-ban	195.833	›
1881-ben	196.933	›
1882-ben	205.000	›
1883-ban	200.454	›
1884-ben	213.998	›
1885-ben	226.237	›
1886-ban	226.860	›
1887-ben	234.078	›
1888-ban	236.398	›
1889-ben	241.478	›
1890-ben	248.512	›
1891-ben	267.160	›
1892-ben	289.684	›
1893-ban	316.543	›
1894-ben	330.264	›
1895-ben	351.358	›

Az egyetem évi rendes dotatioján kívül a törvényhozás még majdnem minden évben szavazott meg rendkívüli összegeket tan-

székek és intézetek fölszerelésére, a könyvtár hiányainak kiegészítésére és mindenek fölött egyetemi épületek emelésére, úgy hogy az 1872 óta megszavazott összegek meghaladják a 7 millió frtot, ebből a rendes évi dotatiora közel $5\frac{1}{2}$ millió frt, az építkezések és az épületek berendezésére pedig 1,300.000 frt jut, ez utóbbi összeghez járul még azon 300.000 frt, melynek első részletét a törvényhozás már a folyó évre engedélyezte a központi épület kiépítésének folytatására (100.000 frttal) és az új kórház építése, mely talán már a jövő tavasszal veszi kezdetét. A központi épület tovább építése teljes munkaerővel folyik.

Az egyetemi építkezések csak 15 év előtt vették kezdetüket az egyetem vegytani intézetével és eddig a következő nagyobb építkezések történtek:

1. Vegytani intézet és fölszerelése	170.000 frt.
2. Boncztani intézet és »	354.325 »
3. Egészségtani és élettani intézet	216.801 »
4. Központi épület jogi kara	227.000 »
5. Egyetemi vízmű (a városnak ajándékozva)	135.832 »

Az egyetem központi épületének teljes kiépítése még legalább 600.000 forintot, a kórházak építése pedig legalább 400.000 frtot igényel, tervben van még ezenfelül egy külön könyvtári épület és egy fizikai és növénytani intézet. Ezek létesítésével az egyetem összes sürgős természetű szükségletei ki lennének elégítve és így alapos kilátás lehet arra, hogy 6—7 év múlva a kolozsvári egyetem egy minden tekintetben modern berendezésű európai egyetem színvonalára fog emelkedni, melyre nem egy sokkal öregebb testvér-intézet tekinthet majd irigy szemmel.

III. RÉSZ.

ALMANACH ÉS TANREND

AZ 1895/6. TANÉV II. FELÉRE.

A KOLOZSVÁRI MAGYAR KIRÁLYI

FERENCZ-JÓZSEF-

TUDOMÁNY-EGYETEM

ALMANACHJA

ÉS

TANRENDJE

AZ MDCCCXCV—VI-İK TANÉV

II. FELÉRE.

KOLOZSVÁRT

AJTAI K. ALBERT (MAGYAR POLGÁR) KÖNYVNYOMDÁJA

1896.

A KÖLCSVÁRI MAGYAR KIRÁLYI

FERENCZ-JÓZSEF

TUDOMÁNY-EGYETEM

ALMÁNACHJA

1871

TÁRRAJZ

AZ MEGNEVEZÉS-ÉRTÉK TÁJÉKOZTATÁSÁRA

II. FÉLÉVE

KÖLCSVÁRI

UDVARTORJAI (KÖLCSVÁRI) KÖNYVTÁRSÁG

1871

RECTOR MAGNIFICUS

MARTIN LAJOS

A BÖLCÉSÉSZET DOKTORA, A FELSŐBB MENNYISÉGTAN NY. R. TANÁRA, AZ ORSZ. KÖZÉPISK. TANÁRVIZSGÁLÓ BIZOTTSÁG ALELNÖKE, A M. TUD. AKADÉMIA LEV. TAGJA, A K. M. TERMÉSZETTUD. TÁRSULAT, AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET ÉS A KOLOZSVÁRI ORVOS-TERMÉSZETTUDOMÁNYI-TÁRSULAT, A BUDAPESTI MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPÍTÉSZ-EGYLET REND. TAGJA, A MATHEMATIKAI ÉS TERMÉSZETTUD. KARNAK 1877⁷/₈., 1882²/₃., 1883³/₄. ÉS 1891¹/₂-BEN DEKÁNJA, 1872²/₃., 1878⁸/₉., 1884⁴/₅., 1886⁶/₇., 1887⁷/₈. ÉS 1892²/₂-BAN PRO-DEKÁNJA.

Az eddigi rectorok:

1872 ² / ₃ . BERDE ÁRON. († 1892. jan. 25.)	1882 ² / ₃ . SZABÓ KÁROLY. († 1890. aug. 31.)
1873 ³ / ₄ . {SCHULEK VILMOS.	1883 ³ / ₄ . ABT ANTAL.
{MACHIK BÉLA († 1879 jul. 13.)	1884 ⁴ / ₅ . CSIKY VIKTOR.
1874 ⁴ / ₅ . FINÁLY HENRIK.	1885 ⁵ / ₆ . MAIZNER JÁNOS.
1875 ⁵ / ₆ . ENTZ GÉZA.	1886 ⁶ / ₇ . SZAMOSI JÁNOS.
1876 ⁶ / ₇ . GROISZ GUSZTÁV.	1887 ⁷ / ₈ . KANITZ ÁGOST.
1877 ⁷ / ₈ . GENERSICH ANTAL.	1888 ⁸ / ₉ . KOLOZSVÁRI SÁNDOR.
1878 ⁸ / ₉ . IMRE SÁNDOR.	1889 ⁹ / ₁₀ . KLUG NÁNDOR.
1879 ⁹ / ₁₀ . BRASSAI SÁMUEL.	1890 ⁰ / ₁ . SZÁSZ BÉLA.
1880 ⁰ / ₁ . HALLER KÁROLY.	1891 ¹ / ₂ . KOCH ANTAL.
1881 ¹ / ₂ . AJTAI K. SÁNDOR.	1892 ² / ₃ . ÓVÁRI KELEMEN.
	1893 ³ / ₄ . BRANDT JÓZSEF.
	1894 ⁴ / ₅ . MELTZL HUGÓ.

EGYETEMI TANÁCS.

Rector Magnificus:

DR. MARTIN LAJOS, (I. a 4. lapon.)

Prorector:

MELTZL HUGÓ, bölcsészet-doktor, a német nyelvészet és irodalom ny. r., a francia és olasz nyelvészet jogosított tanára, az orsz. középisk. tanárvizsgáló bizottság tagja, a középisk. tanárképző int. tanára, az »Acta Comp. Litt. Univers.« (Összehasonlító Irodalomtörténeti Lapok), valamint a »Fontes, Comp.« kiadója, a »Cronica de los Cervantistas« (Cadiz) egyik szerkesztője, a Freie Deutsche Hochstift (Goethe szülőházában M/m Frankfurtban) tiszt. tagja, az a philadelphiai Antiquarian and Numismatic Society és az American Philosophical Society levelező tagja, a lipcei Akademisch-Philosophischer Verein és a palermói k. Tud. Akadémiának tiszt. tagja, m. kir. volt honvéd, a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karnak az 188³/₉. tanév I. felében elnöke, az egyetemnek az 189⁴/₅. tanévben rectora és e. i. prorectora.

Dekánok:

LINDNER GUSZTÁV, jogdoktor, kir. tanácsos, h. ügyvéd, a magyar közjog, közigazgatási és pénzügyigazgatási jog ny. r. tanára, a II. alapvizsgálati bizottság elnöke, a jogtudományi államvizsgálati bizottság és az államtudományi államvizsgálati bizottság tagja, a jog- és államtudományi karnak az 188¹/₂-ik tanévben dekánja és 188²/₃-ban prodekánja és ez idén dekánja.

UDRÁNSZKY LÁSZLÓ, egyetemes orvosdoktor, az élettan ny. r., az élet- és kórvegytan helyettes tanára, az élettani intézet igazgatója, a tiszt. orvosi vizsgáló bizottság tagja, az orvosi kar ez idei dekánja.

SZÁDECZKY LAJOS, bölcsészet-doktor, a magyar történelem ny. r. tanára, a magyar történelem segédtudományainak és a gyorsírásnak előadására jogosított tanár, az orsz. középiskolai tanárvizsgáló bizottság tagja, a középiskolai tanárképző intézet tanára, az Erdélyi Múzeum-Egylet bölc-, nyelv- és történettud. szakosztályának titkára s az »Erdélyi Múzeum« szerkesztője; a M. Tud. Akadémia lev., a M. Történelmi Társulat, a M. Heraldikai és Genealogiai-Társaság, az Erdélyi Irodalmi-Társaság, a Székely Közművelődési- s a Csángó-Magyar-Egyletnek ig. vál. tagja, az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület alelnöke és kolozsmegyei szakosztályának elnöke, a Hunyadmegyei Régészeti és Történelmi Társaság tiszteleti tagja; az Erd. ev. ref. egyházkerület képviselője; a kolozsvári ev. ref. egyház praesbyteriumának s iskolaszékének, a Vörös-Kereszt-Egylet kolozsvári választmányának, az 1896-iki ezredéves országos kiállítás több bizottságának tagja, a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar e. i. dekánja.

KANITZ ÁGOST, természettudományi doktor, a növénytan ny. r. tanára, a növénytani intézet s a növénykert igazgatója, a középiskolai tanárképző tanára, az orsz. középt. tanárvizsgáló bizottság tagja, az Erdélyi Múzeum növénytárának főőre, az orosz császári III. oszt. Szent-Anna és a rumun kir. koronarend lovagja, a R. Academia dei Lincei külföldi rendes, a M. Tud. Akadémia lev. tagja, a bukaresti Academia Romana levélező, a berlini Gesellschaft Natuforschender Freunde és a Sondershausenben levő Irmischia nevű növénytani társulat tiszteletbeli tagja, továbbá a berlini, breslauer, bruxellesi, cherburgi, churi, hallei, leideni, lüttichi, moszkvai, regensburgi stb. természettudományi, illetőleg növénytani társulatok, a londoni Royal Horticult. Soc., az általános osztrák gyógyszerész-egylet kül- vagy lev. tagja, az Erdélyi Múzeum igazgató tagja, Krassó-Szörény-vármegye törvényhatósági bizottságának virilistája, az egyetemnek 1887^{7/8}. tanévben rectora, 1888^{8/9}-ben prorectora, a matematikai és természettudományi karnak 187^{6/7}. és 1881^{1/2}-ben és e. i. dekánja, s 187^{7/8}. és 1882^{2/3}-ban prodekánja.

Prodekánok :

PISZTÓRY MÓR, a jog és államtudományok doktora, köz- és váltóügyvéd, a nemzetgazdaságtan és pénzügytan ny. r. tanára, a második alapvizsgálati bizottság másodelnöke és az államtudo-

mányi államvizsgálati bizottság tagja, a Magyar Tudományos Akadémia nemzetgazdasági és statisztikai bizottságának tagja, a jog- és államtudományi karnak 189⁴/₆. tanévben dekánja és ez idén prodekánja.

SZABÓ DÉNES (Szent-miklósi), egyetemes orvosdoktor, a szülészet és nőgyógyászat ny. r. tanára, az egyetemi szülészeti és nőgyógyászati kórház igazgatója, a törvényszéki orvosi vizsgáló bizottság tagja, az elnök helyettese Kolozsvárt, az orvosi karnak 189⁴/₆. évben dekánja és e. i. prodekánja.

SZECHY KÁROLY, bölcsészet-doktor, a magyar irodalomtörténet nyilv. rendes és az aethetica jogosított tanára, az országos középiskolai tanárvizsgáló bizottság tagja, a középiskolai tanárképző intézet tanára, a Magyar Tudományos Akadémia irodalomtörténeti bizottságának tagja, Kolozsvár sz. kir. város iskolaszékének s az Erdélyi Irodalmi-Társaságnak tagja, a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karnak 189³/₄. tanévben dekánja s az 189⁴/₆. és a most folyó tanévben prodekánja.

APÁTHY ISTVÁN, az összes orvostudományok doktora, az állattan és összehasonlító boncztan ny. r., a szövet- és fejlődéstannak ideiglenesen megbízott tanára, a középisk. tanárképző tanára, az orsz. középisk. tanárvizsg. bizottság tagja, az Erd. Múzeum állattárának főőre, az Erd. Múzeum-Egylet igazgató választmányának és Orvos-Természettudományi szakosztályának, a K. M. Természettudományi Társulatnak, a német Anatomische Gesellschaftnak, a német Zoologische Gesellschaftnak rendes tagja stb., a matematikai és természettudományi karnak az 189⁴/₆. tanévben dekánja, s e. i. prodekánja.

TUDOMÁNYKAROK.

I. A jog- és államtudományi karban.

Dekán és elnök:

DR. LINDNER GUSZTÁV, (I. az 5. lapon.)

Prodekan:

DR. PISZTÓRY MÓR, (I. a 6. lapon.)

Nyilvános rendes tanárok:

CSIKY VIKTOR, a jog- és államtudományok doktora, köz- és váltóügyvéd, az egyházjog és hűbérjog ny. r. tanára, az I. alapvizsgálati bizottság és az államtud. államvizsg. bizottság tagja, az Erd. Róm. Kath. Status igazgató-tanácsának tagja, a jog- és államtudományi karnak 187⁴/₅-ik tanévi volt dekanja és 187⁶/₆-ban prodekanja, az egyetem 188⁴/₅-ik tanévi volt rectora s 188⁵/₆-ban prorectora. Lak. *Alsószén-utca 2. sz.*

HALLER KÁROLY, a jog- és államtudományok doktora, a III. oszt. Vaskorona-rend lovagja, az olasz kir. Korona-rend tiszti keresztjének tulajdonosa, az ausztriai magánjog nyilvános rendes és a magyar magánjog jogosított tanára, a jog- és államtudományi karnak az 187³/₄-ik és 189⁰/₁-ik tanévben volt dekanja és 187⁴/₅-ben és 189¹/₂-ben prodekanja, az egyetemnek 188⁰/₁-ik tanévi rectora és 188¹/₂-ben prorectora, a jogtudományi államvizsgálati bizottság tagja, Kolozsvár szabad kir. város törvényhatósági bizottságának választott és a kolozsvári Katonai Tudományos Egyesület tiszteletbeli tagja. Lak. *Kültorda-utca 2. sz.*

KOLOSVÁRI SÁNDOR, a jog- és államtudományok doktora, a magyar magánjog és bányajog ny. r. tanára, a prot. egyházjognak jogosított tanára, az I. alapvizsgálati bizottság tagja és a jogtudományi államvizsgálati bizottság másodelnöke, a kir. birtokrend.

mérnökvizsgáló bizottság tagja, az Erd. Ref. Status igazgató-tanácsának elnökhelyettese, a házassági és fegyelmi főtörvényszéknek és a conventnek bírája, egyházm. képv. és főgondnok, a jog- és államtudományi karnak 187⁶/₇-ik és 188⁶/₆-ik évi dekánja, 187⁷/₈-ban és 188⁶/₇-ben volt prodekánja, az egyetemnek 188⁸/₉-ben rectora és 188⁹/₉-ben prorectora, a Magyar Tudományos Akadémia lev. tagja. Lak. *Majális-utca 1. sz.*

ÓVÁRI KELEMEN, a jog- és államtudományok doktora, az egyetemes európai és hazai jogtörténet ny. r. tanára, köz- és váltóügyvéd, az I. alapvizsgálati bizottság elnöke, az 188⁰/₁-ik és 188⁴/₆-ik tanévben a jog- és államtudományi kar dekánja, az 188¹/₂-ik és 188⁶/₆-dik tanévben prodekánja, az egyetemnek 189²/₃-ik tanévben rectora és az 189²/₃-ik tanévben prorectora, a Magyar Tudományos Akadémia lev. tagja. Lak. *Külmonostor-utca 10. sz.*

VÁLYI GÁBOR, a jog- és államtudományok doktora, a statisztika ny. r. tanára, a II. alapvizsgálati bizottság tagja és az államtudományi államvizsgálati bizottság elnöke, a jog- és államtudományi karnak az 187⁸/₉-ik és 189¹/₂-ik tanévben dekánja, 187⁰/₈₀-ban és 189²/₃-ban prodekánja. Lak. *Majális-utca 2/a. sz.*

FARKAS LAJOS, a jog- és államtudományok doktora, a római jog ny. r. tanára, az I. alapvizsgálati bizottság másodelnöke, a jog- és államtudományi karnak 187⁷/₈-ik és 188⁷/₈-ik tanévben dekánja, 187⁸/₉-ben és 188⁸/₉-ben prodekánja, a Magyar Tudományos Akadémia lev. tagja, az Erd. Róm. Kath. Status igazgató-tanácsának tiszt. előadója, az Erd. Róm. Kath. Irodalmi Társulat v. tagja, egyházi főgondnok stb. Lak. *Kismester-utca 1. sz.*

DR. LINDNER GUSZTÁV, a jog- és államtudományi kar dekánja (I. az 5. lapon.) Lak. *Sétatér-utca 14/a. sz.*

WERNER REZSŐ, a jog- és államtudományok doktora, a bölcséleti jogtan, a jogtud. körisme és tételes nemzetközi jog ny. r. tanára, köz- és váltóügyvéd, a II. alapvizsgálati bizottság tagja. Lak. *Kültordá-utca 2. sz.*

KISS MÓR, a jog- és államtudományok doktora, a pandekta-jog ny. r. tanára, a nagyszzebeni Katonai Tudományos Egyesület tiszteletbeli tagja, az I. alapvizsgálati bizottság és a jogtudományi államvizsgálati bizottság tagja, a jog- és államtudományi karnak 189²/₃-tanévben dekánja és az 189³/₄-tanévben prodekánja. Lak. *Nagy-utca 25. sz.*

JANCSÓ GYÖRGY, jogdoktor, ügyvéd, volt kir. ítélő-táblai bíró, a magyar polgári peres és peren kívüli törvénykezési jog ny. rend. tanára, az I. alapvizsgálati bizottság tagja és a jogtudományi államvizsgálati bizottság elnöke, a jog- és államtudományi karnak az 189³/₄. tanévben dekánya és az 189⁴/₆. tanévben prodekánya. Lak. *Szentegyház-utca 14. sz.*

DR. PISZTÓRY MÓR, a jog- és államtudományi kar prodekánya, (1. a 6. lapon.) Lak. *Széchenyi-tér 2. sz.*

KUNCZ IGNÁCZ, a jog- és államtudományok doktora, a politika ny. r. tanára, a II. alapvizsgálati bizottság tagja és az államtudományi államvizsgálati bizottság másodelnöke. Lak. *Belmagyar-utca 27. szám.*

KLUPATHY ANTAL, a jog- és államtudományok doktora, köz- és váltóügyvéd, a váltó és kereskedelmi jog ny. r. tanára, a jogtudományi államvizsgálati bizottság tagja. Lak. *Szentegyház-u. 35. sz.*

LUKÁCS ADOLF, jogtudor, köz- és váltóügyvéd, volt kir. ítélő-táblai bíró, a büntetőjog és eljárás ny. r. tanára, a jogtudományi államvizsgálati bizottság tagja. Lak. *Majális-utca, Csakó-villa.*

Czimz. nyilv. rendkívüli tanár:

SALZBAUER JÁNOS, a Ferencz-József-rend lovagja, a kanonjog doktora, kegyes tanítórendi áldozó pap és tanítórendi kormánytanácsos, az egyházjog cz. rk. tanára, róm. kath. főgymn. rendes tanár, az államtudományi államvizsgálati bizottság tagja, a Szt.-József-fiúnevelő-intézet igazgatója, az erdélyi püspöki szentszék ülnöke, az Erd. Róm. Kath. Státusgyűlés tagja. Lak. *Beltorda-utca 10. sz.*

BEKÉSV KÁROLY, az államtudományok doktora, az alkotmánypolitika magán-tanára, az államtudományi államvizsgálati bizottság tagja. Lak. *Majális-utca 12. sz.*

Magántanár:

SZABÓ GYULA, jogdoktor, a magyar közjog magántanára, Kolozsvár sz. kir. város tanácsosa. Lak. *Kültorda-utca 4. sz.*

Előadó:

SCHLAUF Győző, m. kir. pénzügyi titkár, az államszámviteltan helyettes előadója, az államtudományi államvizsgálati bizottság tagja. Lak. *Kültorda-utca 7. sz.*

Kari pedellus: Czenker Arnold. Lak. *Belsőszén-utca 5. sz.*

Szolga: Enyedi Mihály.

II. Orvosi kar.

Dekán és elnök:

Dr. UDRÁNSZKY LÁSZLÓ, (l. az 5. lapon.)

Prodekán:

Dr. SZABÓ DÉNES, (l. a 7. lapon.)

Nyilvános rendes tanárok:

BRANDT JÓZSEF, orvos-sebészdoktor, szemész- és szülésmester, műtő, a sebészet ny. r., a bőr- és bujakórtan helyettes tanára, a sebészeti kóroda és műtőintézet igazgatója, az orvosi karnak 187⁸/₉. és 189¹/₂-ben prodekánja, az egyetemnek 189³/₄-ben rectora, 189⁴/₆-ben prorectora. Lak. *Külmonostor-utca 67. sz.*

PURJESZ ZSIGMOND, orvos-sebészdoktor, szülésmester, a belgyógyászat ny. r. tanára, a tisztí orvosi vizsgáló bizottság tagja és alelnöke, a III. osztályú Vaskorona-rend lovagja, az Erd. Múzeum-Egylet orvos-természettudományi szakosztályának elnöke, a budapesti Kir. Orvos-Egylet levelező, a M. Kir. Természettud. Társulat rendes és a Magyar Orvosi Könyvkiadó-Társulat alapító tagja stb. Lak. *Külmonostor-utca 16. sz.*

DAVIDA LEO, orvos-sebészdoktor, szülésmester, a leíró- és tájböncztan ny. r. tanára, a leíró- és tájböncztani intézet és múzeum igazgatója, az Erd. Múzeum-Egylet orvos-természettudományi szakosztályának s a Magyar Orvosi Könyvkiadó-Társulatnak. rendes tagja, az orvosi karnak az 188⁰/₁₁., 188⁶/₇., 189⁰/₁. és 189¹/₂. évben dekánja, 188¹/₂-ben és 188⁷/₈., 189¹/₂. és 189²/₃. évben volt prodekánja. Lak. *Házsongárd 13. sz.*

RÓZSAHEGYI ALADÁR, orvos-sebészdoktor és szülésmester, a közegészségtan és orvosi rendészet ny. rend. tanára, a közegészségtani intézet igazgatója, Kolozsvár sz. kir. város tisztb. főorvosa, a Magyar Orvosi Könyvkiadó-Társulat és az Országos Közegészségügyi Egyesület alapító, a M. Kir. Természettudományi Társulat örökös, a Budapesti Kir. Orvos-Egyesület és a Société Royale de Médecine Publique de Belgique levelező, az Erd. Múz.-Egylet orvos-természettudományi szakosztálya és a Deutscher Verein für Öff. Gesundheitspflege rend. tagja. Lak. *Közegészségtani-intézet, Alsószén-utca 5. szám.*

LECHNER KÁROLY, orvos-sebészdoktor, szülész- és szemészmes-
ter, az elmekörtan ny. r. tanára, az elmekörtani intézet igazgatója,
a törvényszéki-orvosi vizsgáló-bizottság tagja, az Országos Köz-
egészségügyi Egyesület alapító, a M. Kir. Természettudományi
Társulat, a M. Orvosi Könyvkiadó-Társulat, s az Erd. Múz.-Egylet
orvos-természettudományi szakosztályának rendes és a budapesti
Kir. Orvos-Egylet alapító tagja, az orvosi karnak 189²/₃. évi de-
kánja és az 189³/₄. évi prodekanja. Lak. *Külmonostor u.. 52. sz.*

TÓTH LAJOS, egyetemes orvosdoktor, a gyógyszerntanra kine-
vezett ny. r. tanár. Központi szolgálatban a vallás- és közoktatási
miniszterium IV. ügyosztályában.

DR. SZABÓ DÉNES, az orvostudományi kar prodekanja, (l. a
7. lapon.) Lak. *London-utca 4. szám.*

LÖTE JÓZSEF, egyetemes orvosdoktor, az ált. kór- és gyógytan
ny. r. és a gyógyszerntan helyettes tanára, az orvosi karnak 189³/₄.
évben volt dekanja és 189⁴/₅. évben volt prodekanja. Lak. *Kömáli-út,
Czakó-villa.*

DR. UDRÁNSZKY LÁSZLÓ, az orvostudományi kar dekanja, (l.
az 5. l.) Lak. *Élettani intézet, Alsószén-utca 5. sz.*

HOOR KÁROLY, egyetemes orvosdoktor, a természet nyilv.
rend. tanára, a szemészeti kóroda igazgatója. Lak. *Alsószén-utca
10/B. szám.*

Nyilvános rendkívüli tanár:

KENYERES BALÁZS, egyetemes orvosdoktor, a törvényszéki or-
vostan ny. rk. tanára, a törvényszéki orvostani intézet igazgatója,
törvényszéki orvos, a törvényszéki orvosi vizsgáló bizottság tagja.
Lak. *Sáncsalja-utca 104. sz.*

Helyettes tanár:

BUDAY KÁLMÁN, egyetemes orvosdoktor, műtő, a kórboncztan
helyettes tanára, a kórboncztnai intézet helyettes igazgatója. Lak.
Kültorda-utca 7. sz.

Czímz. nyilv. rendkívüli tanár.

ENGEL GÁBOR, orvos-sebész-doktor, szülésmester, műtő, a
szülés erömüvi akadályairól szóló tan. címz. rk. tanára, a Karolina-
Orsz.-Kórház igazgatója, a tisztí orvosi vizsgáló bizottság jegyzője,
az állami tanító- és tanítónőképző intézet orvosa és tanára, az Erd.

Múz.-Egylet orvos-természettudományi szakosztálya, az Orsz. Közegészségügyi Egyesület rendes tagja, képesített középiskolai egészség-tanár. Lak. *Főtér 32. sz.*

Magántanárok:

BÜCHLER IGNÁZ, orvosdoktor, a kopogtatás és hallgatóság tanának egyetemi magántanára, a belgyógyászat volt helyettes tanára, a M. Kir. Természettudományi Társulat rendes tagja. Lak. *Víz-utca 3. sz.*

BENEL JÁNOS, az összes orvostudományok doktora, műtő, a sebkezelés és kötszereléstan egyetemi magántanára, szab. állom. I. oszt. honv. ezredorvos, az Erdélyi Múzeum-Egylet orvos-természettudományi szakosztályának rendes tagja és volt jegyzője. Lak. *Sétatér-utca 14. sz.*

ISSEKUTZ HUGÓ (M.-vásárhelyi), gyógyszerészdoktor, a gyógyszerészeti műtan elmélete magántanára, a gyógyszerészettan-hallgatók vizsgáló bizottságának, az Erd. Múz.-Egyl. orvos-természettudományi szakosztálya és a berlini német vegyészeti társulat tagja, sz. á. m. kir. honvéd gyógyszerész-járulnok.

Tanárségédek:

GENERSICH GUSZTÁV, egyetemes orvosdoktor és sebésműtő, az Erdélyi Múzeum-Egylet orvos-természettud. szakosztályának, a Magyar Orvosi Könyvkiadó-Társulatnak és az Országos Közegészségügyi Társulatnak rendes tagja, a Jahrbuch f. Kinderheilkunde levelezője, a Mária-Valéria-árvaház orvosa, I. tanárségéd a belgyógyászati kórodán. Lak. *Kandia-utca 3. sz.*

PAPP GÁBOR, egyetemes orvosdoktor, sebésműtő, kép. középisk. egészség-tanár, az Erd. Múzeum-Egylet tagja, a kolozsvári Jótékony-Nőegylet Pataky-szegényalapjának orvosa, első tanárségéd a sebészeti klinikán. Lak. a *Karolina-kórházban.*

JAKABHÁZY ZSIGMOND, egyetemes orvosdoktor, középiskolai egészség-tanár, az Erd. Múz.-Egylet orvos-természettudományi szakosztályának rendes tagja, cs. és kir. tartalékos segédorvos, tanárségéd a gyógyszerzeti intézetnél. Lak. *Libuczgát-utca.*

BOGÁR KÁLMÁN, egyet. orvosdoktor, középiskolai egészség-tani tanár, az Erd. Múz.-Egylet orvos-természettud. szakosztálya és az Orvosi Könyvkiadó-Társulat rendes tagja, cs. és kir. tart. segéd-

orvos, tanársegéd az általános kór- és gyógytani intézetnél. Lak. *Belkirály-utczá 18. sz.*

MEZEY SÁNDOR, egyet. orvosdoktor, középiskolai egészségtanár, tanársegéd a szemészeti tanszéknél.

BENEDEK ZOLTÁN, egyet. orvosdoktor, tanársegéd az élettani intézetnél. Lak. *az intézetben.*

MALOM DEZSŐ, egyet. orvosdoktor, tanársegéd a szülészeti és nőgyógyászati kórodán. Lak. *az intézetben.*

STROBEL WILLIBALD, egyet. orvosdoktor, tanársegéd az elmekórtani kórodán. Lak. *az intézetben.*

WERTHEIM KÁROLY, egyet. orvosdoktor és sebésműtő, tanársegéd a leíró- és tájboncztani intézetnél. Lak. *az intézetben.*

HEGYI MÓZES, egyet. orvosdoktor, tanársegéd a törvényszéki orvostani intézetnél. Lak. *az intézetben.*

SZABÓ ÖDÖN, egyet. orvosdoktor, tanársegéd az élet- és kórvegyteni intézetnél. Lak. *Kőfalsori-Szappan-utczá 13. sz.*

ROEDIGER BÉLA, egyet. orvosdoktor, tanársegéd a közegészségtani intézetnél. Lak. *az intézetben.*

K. PAPP ERNŐ, egyet. orvosdoktor, tanársegéd a bőr- és bujakórtani tanszéknél. Lak. a *Karolina-kórházban.*

AMBRUS PÁL, egyet. orvosdoktor, tanársegéd a kórboncztani intézetnél. Lak. *az intézetben.*

JANESÓ MIKLÓS, egyet. orvosdoktor, az Erd. Múzeum-Egyet. orvos-természettud. szakosztályának rendes tagja, II. tanársegéd a belgyógyászati kórodán. Lak. *Belfarkas-utczá 11. sz.*

HEVESI IMRE, egyet. orvosdoktor és sebésműtő, II. tanársegéd a sebészeti kórodán. Lak. *Belmonostor-utczá 14. sz.*

Gyakornokok:

BÁTHORI ENDRE, szig. orvos, a szemészeti klinikán.

MARKOVITS JAKAB, szig. orvos, a kórboncztani intézetnél.

HIRSCHFELD JENŐ, egyet. orvosdoktor, a bőr- és bujakórtani klinikán.

KONCZVALD VILMOS, szig. orvos, a gyógszertani intézetnél.

DARKÓ JÓZSEF, egyet. orvosdoktor, a szülészeti és nőgyógyászati klinikán.

IMREH DOMOKOS, egyet. orvosdoktor, műtönövendék.

MÁRK ROMULUS, egyet. orvosdoktor, a szülészeti és nőgyógyászati klinikán. Lak. *az intézetben.*

NESZTOR EMIL, szig. orvos, a boncztnai intézetnél. Lak. az intézetben.

PÉTER ZOLTÁN, szig. orvos, az élettani intézetnél.

ROEDIGER JENŐ, szig. orvos, az elmegyógyászati kórodán.

RÖSENBERGER MÓR, egyetemés orvosdoktor, a belgyógyászati kórodán.

SZÁSZ GYULA, szig. orvos, az élet- és kórvegytani intézetnél.

TÓTH GÁBOR, szig. orvos, a közegészségtani intézetnél.

ÁKONTZ ANTAL, szig. orvos, az ált. kór- és gyógytani intézetnél.

URBANETZ EDE, egyet. orvosdoktor, műtőnövendék.

ZIEGLER KÁROLY, szig. orvos, a törv.-széki orvostani intézetnél.

Dijzatlan gyakornokok:

SZEGEDY JÓZSEF, egyet. orvosdoktor, a szülészeti és nőgyógyászati klinikán.

ECKERT JENŐ, szig. orvos, a kórboncztnai intézetnél.

HALLIÁRSZKY ALADÁR, szig. orvos, a szemészeti kórodán.

HUSZÁR LAJOS, szig. orvos, a gyógyszerntani intézetnél.

FRICS JÓZSEF, egyet. orvosdoktor, műtőnövendék.

MESKÓ ALADÁR, szig. orvos, műtőnövendék.

FODOR FERENCZ, szig. orvos, műtőnövendék.

WESSERSTROM ADOLF, szig. orvos, műtőnövendék.

VESZPRÉMI DEZSŐ, szig. orvos, a belgyógyászati klinikán.

MEZEI ANDOR, szig. orvos, az elmegyógyászati kórodán.

NAGY MIKLÓS, szig. orvos, a törvényszéki orvostani intézetnél.

NESZTOR JENŐ, V. é. o. h., a közegészségtani intézetnél.

REICH JÁNOS, szig. orvos, a bőr- és bujakórtani kórodán.

TANKÓ KÁROLY, szig. orvos, a kórboncztnai intézetnél.

Kari pedellus: Orbán János. Lak. *Kültorda-utca* 40. sz.

III. Bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar.

Dekán és elnök:

DR. SZÁDECZKY LAJOS, (l. 6. l.)

Prodekan:

DR. SZÉCHY KÁROLY, (l. 7. l.)

Nyilvános rendes tanárok:

FINÁLY HENRIK, tiszt. bölcsészet-doktor, a történelmi segédtudományok ny. r. tanára, a M. Tud. Akadémia, s a római Instituto di Corrispondenza Archeologica levelező, az Erd. Orsz. Gazdasági Egylet, az Erd. Román Népmvelő-Egylet és az Erdélyi Irodalmi Társaság tiszteletbeli tagja, az Erdélyi Múzeum-Egylet titkára, a régiség- és éremtár őre, az Erd. Római Kath. Status világi jegyzője és igazgató-tanácsának tagja, Kolozsvár városa iskolaszékének e. i. elnöke, az egyetemnek az 1874/5-dik tanévben rectora, 1875/6-ban prorectora, a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karnak 1876/7-ben és 1887/8-ban dekanja, 1877/8-ban, 1886/7-ben és 1888/9-ben prodekanja. Lak. *Sétátér-utca 14. sz.*

DR. MELTZL HUGÓ, (l. a 5. lapon.) Lak. *Főtér 11. sz. (Reil-ház.)*

SZAMOSI JÁNOS, tiszt. bölcsészet-doktor, a class. philologia ny. r. tanára, a középiskolai tanárképző intézet igazgató-tanára, az orsz. középiskolai tanárvizsgáló bizottság elnöke, a zárthelyi írásbeli tanárvizsgálatok ellenőrzésére kinevezett miniszteri biztos, az országos közoktatásügyi tanács volt tagja, az Orsz. Középkisk. Tanáregyesület, a kolozsvári Katonai Tudományos Egyesületnek és Tanárjelöltek Segélyző Egyletének tiszteletbeli tagja, a Budapesti Philologiai Társaság és az Erdélyi Múzeum-Egylet választmányi tagja s az utóbbi bölcs., nyelv- és történettud. szakosztályának elnöke, az Erdélyi Irodalmi Társaság alelnöke és a Kemény-Zsigmond-Társaság rendes tagja, az Erd. Róm. Kath. Status Igazgató-Tanácsának tiszteletbeli titkára, a kolozsvári r. kath. főgymn. és két fiúnövelő-int. gondnoka, Kolozsvár városa törvényhatósági bizottságának választott tagja, Kolozsvár városa iskolaszékének alelnöke, a r. kath. egyházközségi választmány és iskolaszék tagja és a kolozs-dobokai espereskerületi

r. k. tanítók egyesületének alelnöke stb., a bölcs., nyelv- és történettud. karnak az 187⁴/₅-dik és 188⁵/₆-ik tanévben dekánja és 187⁶/₆-ban prodekánja, az egyetemnek 188⁶/₇-ben rectora és 188⁷/₈-ban prorectora. Lak. *Széchenyi-tér 2. sz.*

TURNER ADOLF, tiszt. bölcsészet-doctor, az egyetemes és összehasonlító földrajz ny. r. tanára, az orsz. középisk. tanárvizsgáló-bizottság tagja, a középisk. tanárképző intézet tanára, a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karnak 188⁰/₁-ik évben dekánja és 188¹/₂. évben prodekánja. Lak. *Görögtemplom-utca 12. sz.*

MOLDOVÁN GERGELY, tiszt. bölcsészet-doktor, kir. tanácsos, a román nyelv és irodalom ny. r. tanára, az orsz. középiskolai tanárvizsgáló bizottság, az Erdélyi Múzeum-Egylet, a bölcsészet-, nyelv- és történettud. szakosztály, s az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület választmányának, a Magyar Földrajzi Társaság, a Kemény-Zsigmond-Társaság és az Erd. Irodalmi Társaság tagja, az Ungaria s a Magyar-Román Szemle tulajdonosa és szerkesztője, Torda-Aranyosmegye Tanító-Egyletének tiszteleti tagja és elnöke, a bölcs., nyelv- és történettudományi karnak 189³/₃-ban dekánja és az 189³/₄. tanévben prodekánja. Lak. *Külmonostor-utca 13. sz.*

SCHILLING LAJOS, bölcsészet-doktor, az egyetemes történelem ny. r. tanára, az orsz. középisk. tanárvizsgáló-bizottság tagja, a középisk. tanárképző intézet tanára, s a bölcs., nyelv- és történettudományi karnak 189¹/₃-ik tanévben dekánja és 189²/₃-ban prodekánja. Lak. *Külmonostor-utca 47. sz.*

DR. SZÉCHY KÁROLY, a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar prodekánja, (1. a 7. lapon.) Lak. *Kömál 5. sz., Széchy-villa.*

DR. SZÁDECZKY LAJOS, a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar dekánja, (1. a 6. lapon.) Lak. *Széchenyi tér 2. sz.*

MÁRKI SÁNDOR, bölcsészet-doktor, az egyetemes történelem ny. r. tanára, az orsz. középiskolai tanárvizsgáló bizottság tagja, a M. Tud. Akadémia és a Földrajzi Társaság levelező, a Történ.- és az Archaeologiai Társulatok, az Orsz. Középisk. Tanáregyesület s az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület választmányi, az Erdélyi Múzeum bölcs., nyelv- és történettud. szakosztályának s az Erd. Kárpát-Egyesület kolozsmegyei osztályának alelnöke, a Paedagogiai-Társulat és az Erdélyi Irodalmi-Társaság rendes, a Kölcsey-Egyesület s a Hunyadmegyei Tört. és Régészeti Társulat tiszteletbeli tagja. Lak. *Külmagyar-utca 5. sz.*

HALÁSZ IGNÁCZ, bölcsészet-doktor, a magyar nyelvtudomány és összehasonlító ugor-nyelvészet ny. r. tanára, az orsz. középiskolai tanárvizsgáló bizottság tagja, a középiskolai tanárképző intézet tanára, a Magyar Tudományos Akadémia és a helsingforszi Finn-ugor-Társaság levelező, s az Erdélyi Irodalmi Társaság rendes tagja. Lak. *Híd-utca 29. sz.*

SCHNELLER ISTVÁN, a neveléstan ny. r. tanára, az országos középiskolai tanárvizsgáló bizottság tagja, a középiskolai tanárképző intézet tanára. Lak. *Kültorda utca, Lyceumi-épület.*

HARASZTI GYULA, bölcsészet-doktor, a francia nyelv és irodalom ny. r. tanára. Lak. *Kömál-utca 5. Széchy-villa.*

Nyilvános rendkívüli tanárok:

VAJDA GYULA, bölcsészet-doktor, Magyarország művelődéstörténetének ny. rk. tanára, az országos középiskolai tanárvizsgáló bizottságnak kinevezett s a magyarországi kegyes-tanítórend kormányának választott tagja. Lak. *Beltorda utca 9. sz.*

SZÉNTKATOLNAI BÁLINT GÁBOR, az ural-altáji összehasonlító nyelvészet ny. rk. tanára. Lak. *Külmagyar-utca 7. sz.*

Czímz. ny. rendkiv. tanár:

FERENCZI ZOLTÁN, bölcsészet-doktor, a magyar irodalom újkorának (1772-től) címz. ny. rendkiv. tanára, az Erdélyi Múzeum-Egylet és az egyetem könyvtárainak igazgatója, az Erdélyi Irodalmi-Társaság titkára, a Magy. Tört. Társulatnak, s az Erd. Múzeum-Egylet választmányának, a kolozsvári tanítónőképző ig. tanácsának tagja, a »Petőfi-Múzeum« szerkesztője. Lak. *Kültorda-utca 10. sz.*

Magántanárok:

GERGELY SÁMUEL, bölcsészet-doktor, Európa XVI. és XVII. századbeli történelmének magántanára. Lak. *Belmonostor-utca 4. sz.*

EISLER MÁTYÁS, bölcsészet-doktor, a sémi nyelvek magántanára, a kolozsvári izr. hitközség főrabbiája, az Izr. Magyar Irodalmi Társulat választmányi, a párisi Société des Etudes Juives rendes tagja. Lak. *Nagy-utca 5. sz.*

CSERÉP JÓZSEF, bölcsészet-doktor, a római irodalomtörténetnek egyetemi magántanára, az aradi kir. főgymnasium rendes tanára, az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület, a Philol. és Paedagogiai Tár-

saság, az Erdélyi Múzeum-Egylet szakoszt. rendes s a budapesti Gyorsíró-Egyesület vál. tagja. Lak. *Aradon.*

Magántanítók:

GRAF JAKAB, a francia nyelv m. tanítója, a kolozsvári ev. ref. főiskola r. tanára, törvényszéki francia-magyar tolmács. Lak. *Külmagyar-utca 20. sz.*

KOVÁCS JÁNOS, az angol nyelv m. tanítója, a kolozsvári unitárius főiskolában az egyet. történelem s az angol nyelv r. tanára, az Egyh. Képv. Tanács tanügyi jegyzője, a Brit és külföldi Unitárius Társulatnak levelező tagja, a »Keresztény Magvető« cz. folyóirat társszerkesztője. Lak. *Tivoli-utca 9. sz.*

MELKA VINCZE, a szabadkézi rajz m. tanítója. Lak. *Kültordautca 4. sz.*

Cs. PAPP JÓZSEF, az olasz nyelv és irodalom magántanítója, a kolozsvári állami felsőbb leányiskola rendes tanára, az Orsz. Középkisk. Tanáregyesületnek és az Erdélyi Múzeum-Egylet bölcsészet-, nyelv- és törttud. szakosztályának r. tagja. Lak. *Külmagyar utca 23. szám.*

Kari pedellus: Nagy Mihály. Lak. *Trencsintér 14. sz.*

IV. Matematikai és természettudományi kar.

Dekán és elnök:

DR. KANITZ ÁGOST, (l. 6. lapon.)

Prodekán:

DR. APÁTHY ISTVÁN, (l. a 7. lapon.)

Nyilvános rendes tanárok:

ABT ANTAL, kölcészet-doktor, a kísérleti természettan ny. r. tanára, a természettani intézet igazgatója, az orsz. középisk. tanárvizsgáló bizottság tagja és volt elnöke, a kolozsvári Orvos-Természettudományi Társulat tagja és volt elnöke, a K. M. Természettudományi, a Magyar Földtani és a Magyar Földrajzi Társaság tagja, a matematikai és természettudományi karnak 187²/₃, 188⁰/₃,

1887/8. és 1890/1. tanévben dekánja, az 1873/4., 1883/9. és 1891/2-ben volt prodekánja, az egyetem 1883/4-ik tanévi rectora és 1884/6-ik tanévi prorectora. Lak. *Görögtemplom-utca 4. sz.*

DR. MARTIN LAJOS, az egyetemnek e. i. rectora, (l. a 4 lapon. Lak. *Gyár-u. 9. sz.*

DR. KANITZ ÁGOST, a matematikai és természettudományi kar dekánja, (l. a 6. lapon.) Lak. *Főtér 22. sz.*

FABINYI RUDOLF, bölcsészet-doktor, az elméleti és gyakorlati vegytan ny. r. tanára, a vegytani intézet s az erdélyrészi m. kir. állami vegykísérleti állomás igazgatója, az orsz. középt. tanárvizsgáló bizottság tagja, a M. Tud. Akadémia levelező, a berlini vegyészek s a német orvosok és természetbúvárok társulatának rendes, az országos gyógyszerész-egyesület tiszteletbeli tagja, a gyógyszerész-gyakornokok vizsgáló bizottságának elnöke, a matematikai és természettudományi karnak 1879/80., 1883/9-ben dekánja és 1880/1. és 1889/90-ben prodekánja. Lak. *Múzeumkert*, vegytani intézeti épület.

VÁLYI GYULA, bölcsészet-doktor, az elemi mennyiségtan ny. r. tanára, a középisk. tanárképző tanára, az orsz. középt. tanárvizsgáló bizottság tagja, a M. Tud. Akadémia lev. tagja, a matematikai és természettudományi karnak az 1893/4. tanévben prodekánja. Lak. *Külszén utca 5. sz.*

FARKAS GYULA, bölcsészet-doktor, a mennyiségtani természettan ny. r. tanára, a középisk. tanárképző tanára, az orsz. középt. tanárvizsgáló bizottság tagja, az Erdélyi Múzeum-Egylet igazgató választmányának tagja, orvos-természettudományi szakosztályának volt titkára és elnöke, Értesítőjének egyik szerkesztője, a páduai tud. egyetemnek honoris causa természettudományi doktora, a matematikai és természettudományi karnak 1889/90., 1893/3. és 1893/4-ben dekánja, 1890/1-ben és 1894/6-ben prodekánja. Lak. *Belkőztér-utca 22. sz.*

DR. APÁTHY ISTVÁN, a matematikai és természettudományi kar prodekánja, (l. a 7. lapon.) Lak. *Külmonostor-utca 32. számú, Horváth-féle házban.*

Magántanárok:

PACHINGER ALAJOS, bölcsészet-doktor, kegyes tanítórendi áldozó pap, az általános és részletes zooparazitologia magántanára, a podolini róm. kath. gymn. igazgatója, okl. gyorsírás-tanár, a budapesti

K. M. Természettudományi és a kolozsvári Orvos-Természettudományi Társulat rendes tagja. Lak. *Podolinban*.

KOCH FERENCZ, bölcsészet-doktor, az áromás-vegyületek tanának magántanára, a kolozsvári fiú-tanítóképző-intézet r. tanára, a budapesti K. M. Természettudományi, a Magyar Földtani Társulat s a berlini Deutsche Chemische Gesellschaft rendes tagja. Lak. *Görögtemplom-utca 10. sz.*

SCHLESINGER LAJOS, bölcsészet-doktor, a mennyiségtan magántanára, a berlini tudomány-egyetemen a mennyiségtan professora. Lak. *Berlinben, Königrätzer-Strasse 46. sz.*

Tanárségek :

PFEIFFER PÉTER, bölcsészet-doktor, okl. középt. tanár, a kísérleti természettan tanársége, a kolozsvári Orvos-Természettudományi Társulat és a budapesti Matematikai és Fizikai Társulat r. tagja. Lak. *Görögtemplom-utca 4. sz.*

NYIREDY GÉZA, bölcsészet-doktor, okl. középisk. tanár, a vegytani tanszék első tanársége, a berlini Deutsche Chemische Gesellschaft, a K. M. Természettudományi Társulat s az Erdélyi Múzeum-Egylet Orvos-Természettudományi szakosztályának r. tagja. Lak. *Múzeumkert*, vegytani intézet.

RUZITSKA BÉLA, bölcsészet-doktor, oklev. középisk. tanár, a vegytani tanszék második tansege, a berlini Deutsche Chemische Gesellschaft, a M. K. Természettudományi Társulat, a Magyar Földtani s az Erdélyi Múzeum-Egylet Orvos-Természettudományi szakosztályának rendes tagja. Lak. *Múzeumkert*, vegytani intézet.

Kari pedellus : Kontz György. Lak. *Házsongárd mögött 1. sz.*

I. A jog- és államtudományi karral kapcsolatban levő bizottságok az 1895–96. tanévben.

I. Alapvizsgálati bizottság:

Elnök: Dr. ÓVÁRI KELEMEN, ny. r. tanár.

Másodelnök: Dr. FARKAS LAJOS, ny. r. tanár.

Bíztosok: Dr. CSIKY VIKTOR, ny. r. tanár.

Dr. KOLOSVÁRI SÁNDOR, ny. r. tanár.

Dr. KISS MÓR, ny. r. tanár.

Dr. JANCÓS GYÖRGY, ny. r. tanár.

II. Alapvizsgálati bizottság:

Elnök: Dr. LINDNER GUSZTÁV, ny. r. tanár.

Másodelnök: Dr. PISZTÓRY MÓR, ny. r. tanár.

Bíztosok: Dr. VÁLYI GÁBOR, ny. r. tanár.

Dr. KUNCZ IGNÁCZ, ny. r. tanár.

Dr. WERNER REZSŐ, ny. r. tanár.

III. Jogtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnök: Dr. JANCÓS GYÖRGY, ny. r. tanár.

Másodelnök: Dr. KOLOSVÁRI SÁNDOR, ny. r. tanár.

Beltagok: Dr. LINDNER GUSZTÁV, ny. r. tanár.

Dr. HALLER KÁROLY, ny. r. tanár.

Dr. KLUPATHY ANTAL, ny. r. tanár.

Dr. LUKÁCS ADOLF, ny. r. tanár.

Dr. KISS MÓR, ny. r. tanár.

Kültagok: Csányi Ferencz, kir. táblai bíró.

Dr. Czikmántori Ottó, hites ügyvéd.

Dr. Gróisz Gusztáv, nyug. egyetemi tanár.

Gyarmathy Miklós volt alispán, a kolozsvári nemz. színház intendánsa.

HEPPES MIKLÓS, kir. tábl. tanács-elnök.
 LÁZÁR AURÉL, kir. főügyészi helyettes.
 MIKÓ IMRE, kir. törvsz. bíró.
 DR. SZENTKIRÁLYI GYULA, kir. törvényszéki bíró.
 SZENTKIRÁLYI LAJOS, kir. táblai bíró.

IV. Államtudományi államvizsgálati bizottság:

Elnök: DR. VÁLYI GÁBOR, ny. r. tanár.
 Másodelnök: DR. KUNCZ IGNÁCZ, ny. r. tanár.
 Beltagok: DR. LINDNER GUSZTÁV, ny. r. tanár.
 DR. CSIKY VIKTOR, ny. r. tanár.
 DR. PISZTÓRY MÓR, ny. r. tanár.
 DR. SALZBAUER JÁNOS, cz. ny. rk. tanár.
 Kültagok: DR. BÉKÉSY KÁROLY, egyetemi magántanár.
 BÓNIS ISTVÁN, megyei főjegyző.
 GYARMATHY MIKLÓS, intendáns.
 DR. NAGY MÓR, Kolozsvár sz. kir. város tanácsosa.
 SCHLAUF GYÖZÖ, pénzügyi titkár, az államszámvi-
 teltan előadója.
 SZVACSINA GÉZA, h. polgárm. és városi tanácsos.
 VÖRÖS SÁNDOR, a kolozsmonostori kir. gazdasági
 tanintézet igazgatója.

II. Az orvosi, matematikai és természettudományi karokkal kapcsolatban levő bizottság.

Elnöki iroda: vegytani intézet.

A gyógyszerészgyakornokok vizsgáló-bizottsága:

Elnök: DR. FABINYI RUDOLF, ny. r. tanár.
 Tagok: LÓTE JÓZSEF dr., ny. r. tanár.
 WOLF JÁNOS, gyógyszerész.
 SZÉKY MIKLÓS, gyógyszerész.

III. A bölcsészeti, nyelv- és történettudományi s a mennyiségtan- és természettudományi karokkal kapcsolatban levő bizottságok.

I. Az országos középiskolai tanárvizsgáló bizottság.

Elnöki iroda: Beltorda-utca, takarékpénztári épület.

Elnök:

Dr. SZAMOSI JÁNOS, (I. bölcs. kar.)

Alelnök:

Dr. MARTIN LAJOS, (I. math.-term.-tud. kar.)

Vizsgáló-bizottság:

Dr. ABT ANTAL, (I. term.-tud. kar.)

Dr. APÁTHY ISTVÁN, (I. math. és term.-tud. kar.)

Dr. BRASSAI SÁMUEL, kir. tanácsos, nyugalm. ny. r. tanár.

Dr. FABINYI RUDOLF, (I. math.-term.-tud. kar.)

Dr. FARKAS GYULA, (I. math.-term.-tud. kar.)

Dr. HALÁSZ IGNÁCZ, (I. bölcs. kar.)

Dr. HARASZTI GYULA, (I. bölcs. kar.)

Dr. KANITZ ÁGOST, (I. math.-term.-tud. kar.)

Dr. MÁRKI SÁNDOR, (I. bölcs. kar.)

Dr. MARTIN LAJOS, (I. math.-term.-tud. kar.)

Dr. MELTZL HUGÓ, (I. bölcs. kar.)

Dr. MOLDOVÁN GERGELY, (I. bölcs. kar.)

Dr. SCHILLING LAJOS, (I. bölcs. kar.)

Dr. SZAMOSI JÁNOS, (I. bölcs. kar.)

Dr. SZÁDECZKY LAJOS, (I. bölcs. kar.)

Dr. SZÉCHY KÁROLY, (I. bölcs. kar.)

- SCHNELLER ISTVÁN, (I. bölcs. kar.)
 Dr. TERNER ADOLF, (I. bölcs. kar.)
 Dr. VAJDA GYULA, (I. bölcs. kar.)
 Dr. VÁLYI GYULA, (I. math.-term.-tud. kar.)

2. Középiskolai tanárképző-intézet.

Igazgató-tanár :

- Dr. SZAMOSI JÁNOS, (I. bölcs. kar.)

Tanárok :

- Dr. ABT ANTAL, (I. math.-term.-tud. kar.)
 Dr. APÁTHY ISTVÁN, (I. math.-term.-tud. kar.)
 Dr. FABINYI RUDOLF, (I. math.-term.-tud. kar.)
 Dr. FARKAS GYULA, (I. math.-term.-tud. kar.)
 Dr. HALÁSZ IGNÁCZ, (I. bölcs. kar.)
 Dr. KANITZ ÁGOST, (I. math.-term.-tud. kar.)
 Dr. MARTIN LAJOS, (I. math.-term.-tud. kar.)
 Dr. MELTZL HUGÓ, (I. bölcs. kar.)
 Dr. SCHILLING LAJOS, (I. bölcs. kar.)
 Dr. SZÁDECZKY LAJOS, (I. bölcs. kar.)
 Dr. SZÉCHY KÁROLY, (I. bölcs. kar.)
 SCHNELLER ISTVÁN, (I. bölcs. kar.)
 Dr. TERNER ADOLF, (I. bölcs. kar.)
 Dr. VÁLYI GYULA, (I. math.-term.-tud. kar.)

EGYETEMI ALAPÍTVÁNYOK.

I. Általános egyetemi alapítványok.

1. »*Ferencz József-Erzsébet-arany-öszöndíj.*« Ő csász. és apost. kir. Felségének, I. Ferencz-Józsefnek, legmagasabb ezüstmenyegzője alkalmából, a monarchiabeli egyetemeken szegény, jóigyekezetű hallgatók segélyezésére tett alapítványa. Az egyenként 300 arany frtból álló, összesen 40 alapítványból a kolozsvári m. kir. Ferencz-József-Tudomány-Egyetem részére három esik. Adományozza Ő cs. és ap. kir. Felsege, a legfelsőbb magán- és családi alapok igazgatósága útján beadandó folyamodványok alapján.

2. *K. Papp Miklós-féle alapítvány.* Alapította néhai K. Papp Miklós, a »Magyar Polgár« volt szerkesztője. 1872. decz. 31 én kelt alapító-levele szerint, a kolozsvári egyetem életbeléptetése alkalmából, örök időre 2000 forint alapítványt tett oly czélból, hogy annak kamatait évenként két szegény, de szorgalmas egyetemi polgárnak egyenlő részesedés arányában segély gyanánt adják ki, tekintet nélkül vallási és nemzetiségi különbségre. Az alapítvány adományozása az egyetemi tanácsot illeti; a kezelés az egyetemi quaesturára van bízva. Az egyetemi tanácsnak 1882. május 26-án tartott ülésében hozott határozata következtében, az alapítvány kamatait a tudománykarok különbség nélkül, sorrendben élvezik.

3. *Kolozsvár sz. kir. város alapítványa.* Kolozsvár sz. kir. város képviselőtestülete, a város összes polgárai nevében, a kolozsvári egyetem megnyitása alkalmával 1872. október 23-án s folytatólag 1873. ápril 26 án tartott képviselői közgyűlésében 69. sz. alatt elhatározta, hogy a kolozsvári m. kir. egyetem mind négy tudománykara számára külön-külön 400 o. é. forintot, összesen 1600 forintot évenként, 187³/₄. tanévtől kezdve és örök időre oly rendeltetéssel ajánl fel, hogy ezen összeg az arra érdemes pályaművek jutalmazására fordíttassék. A pályadíjak legfőlebb 200 frt, s legalább 50 forintnyi összegben tüzendők ki. A pályakérdések és pályadíjak kitűzése az egyes karok joga és köte-

lessége. Az alapító-levelél kiállítottatott a város 1873. ápril 26-án tartott közgyűléséből s 2289—1873. sz. a. 1874. január 1-én az egyetemi tanácsnak megküldetett. Az egyetemi tanács 1873. január 8-án tartott ülésében az alapítványt az alapító-levelél I—IV. pontjaiban foglalt feltételekkel együtt elfogadta és az alapító-levelére ez iránti nyilatkozatát rávezette. A nagyméltóságú m. kir. belügyminiszter ur 7335—1874. sz. alatt február 22-én az alapító-levelét helybenhagyta s a nmlgu m. kir. vallás- és közoktat. miniszter ur 1874. jul. 22-én 20,083. sz. a. leiratában örvendetes tudomásul vette.

4. *Mártonffy-Koncz-féle alapítvány.* Alapítója Koncz Julianna, özv. Mártonffy Gergelyné. Az 1872. október 10-én Gogán-Váralján kelt alapító-levelél szerént alapító urnő végrendeletileg 2000 frtot hagyott erdélyi urbéri kötelezvényekben, mely halála után három évvel, 1878. ápril 12-én került, az alapító végrendelete szerént, az egyetem rendelkezése alá. Az alapítvány kamatja a legszorgalmasabb *Mártonffy* vagy *Koncz* nevű egyetemi hallgatónak adandó ki ösztöndíjúl, s ha nem volnának ilyenek, akkor a legérdemesebb szegénysorsu tanulónak adományozza az egyetemi tanács. A nmlgu m. kir. vallás- és közokt. miniszter ur 6419. szám alatt, 1874. márcz. 6-án, ez alapítványt tudomásul vette.

5. »*Első Ferencz József Negyedszázados Uralkodása Örömnépeinek Alapítványa*«, Szamosujvár sz. kir. város által. E czímen Szamosujvár sz. kir. város 1873. évi november hó 27-én tartott közgyűlésében 1871—1873. sz. a. kelt határozatával, örök időre szólólag, négy alapítványt tett Ő Felsége I. Ferencz József király 1872. évi december 2-án ünnepelt 26 éves uralkodása emlékére és pedig kettőt a kolozsvári m. kir. tud. egyetemen tanuló és jógyekezetű szamosujvári születésű hallgatók számára. Adományozza maga a város, egyenként 120 frt összegben. Kiosztatik féléves előleges részletekben. Az alapítványt a nmlt. m. kir. vallás- és közokt. miniszter ur 1874. évi decz. 2-án 32,814 sz. alatt tudomásul vette, s az egyetemi tanács 1875. január 4-én tartott ülésében elfogadta.

6. A nmlgu m. kir. vallás- és közoktat. miniszter ur 26,239—1872. sz. a. leiratával 20 állami ösztöndíjat bocsátott az egyetem rendelkezésére, melyből azonban 1889-ben kettő megszűnt. Ezen ösztöndíjak pályázat útján, írás és szóbeli vizsgálat alapján adományoztatnak, s »nem szegény tanulók gyámolítására, hanem kiváló tehetségek jutalmazására« vannak rendelve.

7. *Trefort-alapítvány.* Alapította a kolozsvári m. kir. Ferencz-

József-Tudomány-Egyetem tanátestülete, dr. Trefort Ágoston vallás- és közoktatási m. kir. miniszter ur ő nagyméltósága 10 évi miniszteri működése ünnepének emlékére, a tanári kar kebelében eszközölt gyűjtés útján. Az alapítvány jövedelme a kolozsvári m. kir. Ferencz-József-Tudomány-Egyetem tanárai jó igyekezetű gyermekeinek a neveltetésben és taníttatásban való segélyezésére fordítandók. Az alapítványi tőke kamatai egyelőre tőkésítettnek, míg a tőke 4000 frtra emelkedik. Az alapítólevelet az 1885. évi márczius hó 16 án tartott tanári értekezlet állította ki, melyet a nagyméltóságú vallás- és közoktatási miniszter ur 1885. évi július hó 30 án 28,259 szám alatt jóváhagyott.

8. *Peielle István alapítványa.* Alapítója Peielle István özvegye. Az alapítványi tőke 10,000 frt. Célja szegény, jó előmenetelű egyetemi hallgatók segélyezése.

II. Jog- és államtudománykari alapítványok.

9. *Kibédi Biasini Domokos alapítványa.* K. Biasini Domokos, kir. keresk. tanácsos († 1895. jan. 2.) 1872. nov. 11-én az egyetem életbe léptetése alkalmával, két darab 100 forintos erdélyi urbéri kötvényt tett alapítványul, azon kijelentett szándékkal, hogy, tehetsége szerint, időről-időre, ez alapítványt gyarapítandja. Az 187³/₄. tanévben ez alapítvány gyarapítására újabban két darab 100 frtos erdélyi urbéri kötvényt bocsátott az egyetem rendelkezésére. Az alapítvány kamataiból minden második esztendőben, örök időn át, egy szegény egyetemi joghallgató segélyeztetik. Az adományozás a jog- és államtudományi kart és a rector-t illeti; a kezelés az egyetemi quaesturára van bízva.

10. *A magyar-francia biztosító részvény-társaság alapítványa.* A magyar-francia biztosító részvény-társaság 1881. évi május hó 25-én tartott első közgyűlése általános oktatási és népnevelési célokra 1000 frtot szavazott meg, s azt azonnal készpénzben a vallás- és közoktatási miniszter ur ő nagyméltósága rendelkezésre bocsátotta. A nagyméltóságú miniszter ur ez összeg felét a kolozsvári m. kir. Ferencz-József-Tudomány-Egyetemen, három évenként hirdetendő pályázat alapján, a tanuló ifjak által szabadon választható tárgy fölött kidolgozandó legjobb nemzetgazdasági kisebb tanulmány jutalomdíja javadalmazására szánta s az alapítványi tőkét 5 darab 100 frtos magyar papíráradék-kötvényben és 1 darab 50 frtos szőlő-dézsma-váltási kötvényben, 1881. évi május hó 31-én 360. eln. sz. a. kelt rendeletével, az egyetemi tanácsnak meg-

küldötte. Az ezen alapítványból javadalmazott jutalomdíjat a jog- és államtudományi kar tanáraiból alakított hármás bizottság a legjobbnak talált tanulmány szerzőjének adományozza. Az alapítványt az egyetemi quaestura kezeli.

III. Orvoscari alapítványok.

11. *Maizner János dr. alapítványa.* Alapítója Maizner János dr. egyetemi ny. r. tanár, a ki 1872. okt. 22-én az orvosi kar ülésében, 400 ft. urbéri kötvényt tett le alapítványképen, az orvosi kar, mint egyetemi facultas, első tanártestületi ülésének emlékére. A pályamunkák emlékére rendelt alapítvány egyelőre kamatozással növeltetik, míg az alapító annak kezelése és adományozása tekintetében a feltételeket közlendi.

12. *Schulek Vilmos dr. «Szemkórodai szegény-alap» című alapítványa.* Alapított 3 darab 100 frtos és egy darab 50 frtos névértekű erdélyi földtehermentesítési kötvénnyel, 1873. ápril 15-én, azon kitűzött czéllal és feltétel alatt, hogy az alapot az orvoscari tanártestület kezelje s kamatait a szemészet tanárának adja át, ki azokat szegény szembajosok pápaszem-szükségletének és utazási költségének fedezésére fordítsa és a miként való elköltésről utólag évenként a karnak jelentést tegyen.

13. *Pfenningsdorf-alapítvány.* Alapítói Pfenningsdorf Antal, kolozsvári orvos-sebész és neje Czikéli Anna, kik 1871-ben Kolozsvárt elháltak. 1867. december 12-én közös végrendeletet készítettek és egy 5000 frtból álló alapítványt hagytak hátra azon rendeléssel, hogy annak neve «*Pfenningsdorfiana Fundatio*» legyen.

Az alapítványt jelenleg az orvoscari tanártestület az itt kivonatban közölt szabályzat szerint kezeli.

A hagyományozott összegből 4000 forintnak, valamint az ezen 4000 frt fel nem használt s az első pont értelmében tőkésített kamataiból álló alapítvány-összegnek kamatait évenként élvezzék és kapják, vallás és nemzetiségi különbségre való tekintet nélkül, a kolozsvári m. kir. Tudomány Egyetem bekeblezett olyan szegény és jóigyekezetű orvostanhallgatói, kik Magyarország erdélyi részében születtek, az orvosi tudományokat legalább már hat féléven át hallgatták, s ez időből legalább négy félévet a kolozsvári tudományegyetemen töltöttek.

Egy-egy ösztöndíj az alapítványi tőkének két-kétezer forintja után járó kamat összegében állapítatik meg.

Az egyes ösztöndíjaknak alapul szolgáló 2000 forintnál kisebb alapítványi tőkerészlet kamatait mindenkor addig kell tőkésíteni, a míg ezen tőkerészlet 2000 frtra emelkedik, midőn ezen összeg alapján az ösztöndíjak száma egygyel szaporodik.

Ezen hiányos alapítványi tőkerészlethez az ösztöndíj növelése végett az esetleg távozás, elhalálozás, más nagyobb ösztöndíj elnyerése következtében, vagy egyébként a tanév közben megtakarított összegek is hasonló módon csatolandók.

Az ösztöndíj-alap után járó kamatokból álló ösztöndíjak évenként leendő odaítélése, illetőleg adományozása, a kolozsvári m. kir. Tudomány-Egyetem orvosi kara által történik.

A hagyományozott ötödik ezer forintnak kamatja, a végrendelet szerint, az alapítvány kezelőjét illetvén, az orvostudományi kar, mint az alapítvány kezelője, 1877. július 4-én tartott ülésében, 9-dik sz. alatt hozott határozatával, a kezelési járulékról oly formán mondott le, s az 1877-ik évi október 20-án tartott II-ik rendes ülésében, 73-ik jegyzőkönyvi pont alatt, ezen lemondást oly formán tartja fenn, hogy ezen 1000 frt o. é. kamataiból külön kari szigorlati és felavatási ösztöndíjat alapít; ugyanazon határozat szerint az ösztöndíjra csak pályavégzett, különben pedig a fennebbiek szerint minősített orvostanhallgató tartatván igényt.

14. Markusovszky-alapítvány. Alapítója a kolozsvári m. kir. Tudomány-Egyetem orvostudományi kara. 1892. november 19-én tartott III. r. ülésében a kar Markusovszky Lajos dr. miniszt. tanácsosnak a kolozsvári egyetem orvosi intézetei létesítésében szerzett elévülhetetlen érdemei elismeréséül, a közpályáról történt visszavonulása alkalmából a kari pénztárból 2000 korona értékű alapítványt tett.

Az alapítvány kamatai a kolozsvári m. kir. Ferencz-József tud. egyetemi orvostanhallgatók segélyző és önképző egyesületének adatnak ki és orvosi tankönyvek vásárlására fordítandók.

Az alapító-levelet a nagymélt. vall. és közokt. miniszter 1893. szept. 26-án 16,454. sz. rendelettel hagyta jóvá.

15. Brandt-alapítvány. Alapítója Brandt József dr. a sebészet ny. r. tanára az orvostud. karban, a ki tanárkodásának 25-ik évfordulója emlékére a helybeli egyet. sebészeti műtőintézethez kötött műtő-növendéki ösztöndíj alapítása céljából 1000 frt névértékű erdélyrészi magyar jelzálog-hitelbank-részvénytársasági záloglevelet tett le az orvoskari dekáni hivatalban. Alapító-levél még nincs róla.

16. *Belky-alapítvány.* Belky János dr. (egyetemünkön a törvényszéki orvostan 1892. nov. 16. elhunyt tanára) nevének emlékére van téve ez az alapítvány, a mely összeg k o s z o r ú v á l t s á g címén gyűlt össze; jelenleg 547 frt 11 krt tesz ki. Az alapítvány kamatai évente november 16 án, dr. Belky János tanár halála napján, oly szegényebb sorsu szigorló orvosnak adományozandók, ki a törvényszéki orvostanból jó előmenetelt tud felmutatni és a III. orvosgyakorlati szigorlatot óhajtja letenni. E célból évente október 1-én nyilvános pályázat irandó ki, melynek alapján a kar az összeget odaitéli.

Az alapító-levelet a vallás- és közoktatási miniszter 1895. július 11-én kelt 28985. sz. rendeletével jóváhagyta.

IV. *Bölcsészet-, nyelv- és történettudománykari alapítványok.*

17. *Eötvös-alapítvány.* Alapítója dr. *Meltzl* Hugó, ezen egyetem ny. r. tanára, ki az egyetemi magántanári intézménynek ezen egyetem bölcsészeti karában 187 $\frac{4}{5}$. tanévben történt meghonosulása emlékére, 100 frt adományt tett, mely addig kamatozandó, míg a tőke 1000 frtra növekedik. Az évenként való kamatok háromnegyedét azután pályázat útján olyan bölcsészeti magántanárok nyerik, kik egy triennium alatt legalább egyszer speciale collegiumot tartottak a következő négy költő s illetőleg philosophus valamelyikéről, ú. m. br. Eötvös József, Lessing G. E., Schopenhauer A. és Petőfi Sándor. Az évenként való kamatok egynegyedét, tovább-gyarapodás céljából, a tőkéhez kell csatolni. Az alapító-levél 1881. február 2-án, mint br. Eötvös halála napjának évfordulóján állíttatott ki, a tanács pedig 1881. deczember 30-án tartott ülésében, 53. jknyvi sz. a. elfogadta és a vallás- és közokt. miniszter önmlga 1882. évi 2231. sz. alatt, köszönetének kifejezése mellett, jóváhagyta.

V. *Mathematika- és természettudománykari alapítványok.*

18. «*Fundatio Brassiana*». Alapítója dr. *Brassai* Sámuel, egyet. ny. r. tanár és 187 $\frac{9}{80}$. tanévi rector, ki 1881. január hó 25-én kelt alapító-oklevéllel 200 frtnyi alapítványt tett le oly célból, hogy ez összeg kamatoztassék mindaddig, a míg az a maga s netalán másoknak is hozzájárulásával, valamint a kamatokkal 1000 frtra szaporodik ;

azután pedig, a mikor ez alapítvány 1000 frtra emelkedett, annak kamataiból a math.-természettud. karban doktori szigorlatot tevő oly szégyensorsú ifjaknak a szigorlati költségei fedeztessenek vagy pótoltassanak, a kiket a math.-természettud. kar arra érdemesnek ítél. Az adományozás a math.-természettud. kart illeti — Az egyetemi tanács az az alapítványt 1881. évi január 22-ki ülésében elfogadván, annak a «Fundatio Brassaiana» nevet adta; egyszersmind az alapítvány tételéről a nm. vallás és közokt. miniszter urat értesítvén, ő nmlsga azt 3884—1881. szám alatt kelt leíratával, köszönetének kifejezése mellett, örvendetesen tudomásul vette. — Az alapítványt a quaestura kezeli.

19. *Dr. Kanitz Ágost* ny. r. tanár, mint az egyetem 1887/8. tanévi rectorának alapítványa. Az alapítványi tőke 4 darab egyenként 200 frt névértékű papíráradék-kötvény és 1 darab 100 frtos magyar jelzálog-hitelbank nyeresémeny-kölcsőnpapír. Az alapítvány czélját az alapító még nem határozta meg.

I. A jog- és állampolgári ismeretek

ÁTTEKINTÉS TANTÁRGYAK SZERÉNT.

Jegyzetek.

* Ingyenes előadások előtt áll.

** Oly előadásokat jelez, melyekért a rendesnél nagyobb tandíj jár.

† Oly előadások, melyeknél nincs tandíjmentesség.

A mely tantárgy semmi jeggyel nincs jelölve, azért egyszerű tandíj jár.

Az előadások nyelve ezen tudomány-egyetem minden karában magyar.

Az egyetemi könyvtár használatára nézve utasítást az illető helyre függesztett értesítések adnak.

I. A jog- és államtudományi karban.

1. *Egyetemes európai jogtörténet.* Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. e. 8—9 óráig. Dr. *Óvári Kelemen* ny. r. tanár, az I. tanteremben.
2. *Magyar alkotmány- és jogtörténet.* Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. u. 3—4 óráig. *Ugyanaz, ugyanott.*
3. *Római magánjog.* Heti 8 óra; szombat kivételével naponként d. u. 4—5 óráig; hétfőn, szerdán és pénteken d. e. 9—10 óráig. Dr. *Farkas Lajos* ny. r. tanár, az I. tanteremben.
4. *Pandektajog.* (Általános tanok, birtok- és tulajdonjog.) Heti 3 óra; hétfőn és szerdán d. e. 10—11 óráig; kedden d. e. 9—10 óráig. Dr. *Kiss Mór* ny. r. tanár, az I. tanteremben.
5. *Szemelvények a római örökösödési jog köréből.* Heti 1 óra; hétfőn d. u. 5—6 óráig. *Ugyanaz, ugyanott.*
6. *Forrástanulmányok.* Heti 1 óra; később meghatározandó időben. *Ugyanaz, ugyanott.*
7. *Bölcsészeti jogtudomány.* Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. u. 4—5 óráig. Dr. *Werner Rezső* ny. r. tanár, a II. tanteremben.
8. *Nemzetközi jog mai érvényében.* Heti 3 óra; hétfőn szerdán és pénteken d. e. 11—12 óráig. *Ugyanaz, ugyanott.*
9. *Nemzetgazdaságtan* (A forgalom, jövedelem és fogyasztás tanulmányai.) Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. e. 10—11 óráig. Dr. *Pisztory Mór* ny. r. tanár, a II. tanteremben.
10. *Pénzügytan* Heti 4 óra; kedden és csütörtökön d. e. 11—12 óráig; szerdán és pénteken d. u. 3—4 óráig. *Ugyanaz, ugyanott.*
11. *Magyar közjog.* Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. e. 9—10 óráig. Dr. *Lindner Gusztáv* ny. r. tanár, a II. tanteremben.
12. *Magyar magánjog.* (Különös rész.) Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. e. 8—9 óráig. Dr. *Kolosvári Sándor* ny. r. tanár, a II. tanteremben.

13. *Polgári házasságjog.* Heti 1 óra; pénteken déli 12—1 óráig. *Ugyanaz, ugyanott.*
14. *Ausztriai magánjog* az erdélyi részekben érvényes alakjában. (Kötelmi jog) Heti 5 óra; szombat kivételével naponkint d. e. 9—10 óráig. Dr. *Haller Károly* ny. r. tanár, a III. tanteremben.
15. *Magyar polgári törvénykezési jog.* Heti 5 óra; szombat kivételével naponkint d. u. 3—4 óráig. Dr. *Fancsó György* ny. r. tanár, a III. tanteremben.
16. * *A házassági ügyekben való eljárás.* Heti 1 óra; hétfőn d. u. 5—9 óráig. *Ugyanaz, ugyanott.*
17. *Váltó- és kereskedelmi jog.* Heti 5 óra; szombat kivételével naponkint d. e. 10—11 óráig. Dr. *Klupathy Antal* ny. r. tanár, a III. tanteremben.
18. *A magyar büntetőjog (különös része.)* Heti 5 óra; szombat kivételével naponkint d. e. 8—9 óráig. Dr. *Lukács Adolf* ny. r. tanár, a III. tantoremben.
19. *Büntetőjogi practicumok, ügyiratokkal.* Heti 2 óra; szerdán d. u. 4—6 óráig. *Ugyanaz, ugyanott.*
20. * *Az angol büntető eljárás elővizsgálati részében.* Heti 1 óra; később meghatározandó időben. *Ugyanaz, ugyanott.*
21. *Magyarország statisztikája* Heti 4 óra; hétfőn, kedden, szerdán és csütörtökön d. e. 8—9 óráig. Dr. *Vályi Gábor* ny. r. tanár, a IV. tanteremben.
22. *Kormányzati politika.* Heti 5 óra; szombat kivételével naponkint 9—10 óráig. Dr. *Kuncz Ignác* ny. r. tanár, a IV. tanteremben.
23. * *Grotius.* Heti 1 óra; szombaton d. e. 11—12 óráig. *Ugyanaz, ugyanott.*
24. *Egyházjog, különös tekintettel a magyar egyház viszonyaira.* Heti 5 óra; szombat kivételével naponkint d. e. 10—11 óráig. D. *Csiky Viktor* ny. r. tanár, a IV. tanteremben.
25. *Hűbérjog.* Heti 2 óra; hétfőn és kedden d. e. 11—12 óráig. *Ugyanaz, ugyanott.*
26. *Politikai alaptanok.* Heti 2 óra; később meghatározandó időben és helyen. Dr. *Békésy Károly* címzetes ny. rendkívüli tanár.
27. *Válogatott fejezetek a magyar közjog köréből.* Heti 2 óra;

hétfőn és csütörtökön déli 12—1 óráig. Dr. *Szabó Gyula* e. magántanár, a III. tanteremben.

28. *Törvényszéki orvostan, joghallgatók számára.* Heti 2 óra; szombaton d. u. 3—5 óráig. Dr. *Kenyeres Balázs* orvoskari ny. rendkiv. tanár. A törvényszéki orvostani intézeti tanteremben.
29. *Allamszámviteltan.* Heti 3 óra; kedden, csütörtökön és szombaton d. u. 5—6 óráig. *Schlauf Győző* h. előadó, m. kir. pénzügyi titkár, a IV. tanteremben.

Fegyzet. Dr. *Salzbauer János* czimzetes ny. rendkívüli tanár betegség miatt a folyó félévben nem hirdetett előadást.

II. Az orvostudományi karban.

1. *Rendszeres boncztan,* Heti 5 óra; hétfőtől péntekig (bezárólag) d. e. 8—9 óráig. Dr. *Davidá Leo* ny. r. tanár, az anatomia épületében.
2. *Gyakorlati boncztan.* Heti 10 óra; hétfőtől péntekig (bezárólag) d. e. 10—12 óráig (fizetendő 5 óra.) *Ugyanaz,* ugyanott.
3. *Tájboncztan.* Heti 3 óra; csütörtökön és pénteken $\frac{1}{2}$ 3—4 óráig. *Ugyanaz,* ugyanott.
4. *Tájboncztani gyakorlatok.* Egész napon át. 5 órai tandíj. *Ugyanaz,* ugyanott.
5. *Élettan.* Heti 5 óra; hétfőtől péntekig d. e. 9—10 óráig. Dr. *Udránszky László* ny. r. tanár, az élettani intézetben.
6. *Élettani gyakorlatok, különös tekintettel az élet-vegytanra.* Heti 10 óra; (heti 5 órai díj) hétfőtől péntekig d. e. 10—12 óráig. *Ugyanaz,* ugyanott.
7. *Szövettan, fejlődéstannal kapcsolatban, különös tekintettel az emberre.* Heti 5 óra; hétfőtől péntekig d. u. 5—6 óráig. Dr. *Apáthy István* ny. r. tanár, mint helyettes, az állattani intézetben. (Múzeum-kert)
8. *Haladottabbak gyakorlatai a mikrotechnikában.* Egész nap, érkezés szerént. Heti 10 órai tandíjért. *Ugyanaz,* ugyanott.
9. *Előadások a fertőző betegségek kísérletes kórtanából.* Heti 2 órán; később meghatározandó időben. Dr. *Löte József* ny. r. tanár, az általános kórtani és gyógyszer-tani intézet helyiségében.

10. *A beteg-orvoslás általános elvei.* Heti 2 óra; később meghatározandó időben. *Ugyanaz*, ugyanott.
11. *Bacteriologiai módszertan.* Heti 1 óra; később meghatározandó időben. *Ugyanaz*, ugyanott.
11. *Gyógyszerhatástan.* Heti 5 óra; kedden és csütörtökön d. u. 5—7 óráig, szerdán déli 12—1 óráig. Dr. *Löte József* ny. r. tanár, mint helyettes, az ált. kórtani és gyógyszerzeti intézet helyiségeiben.
13. *Gyógyszerismeri gyakorlatok*, gyógyszerész növendékek számára. Heti 10 óra; hétfőtől péntekig a nap világos óráiban. *Ugyanaz*, ugyanott.
14. * *Vényszerkesztéstan gyakorlatilag.* Heti 1 óra; később meghatározandó időben. *Ugyanaz*, ugyanott.
15. *Önálló vizsgálódás a gyógyszerismeri köréből.* Heti 5 órai díjért; Hétfőtől péntekig. A nap világos óráiban. *Ugyanaz*, ugyanott.
16. *Rendszeres kórboncztan.* Heti 5 óra; hétfőtől péntekig. 11—12 óráig. Dr. *Buday Kálmán* helyettes tanár. *Anatomia* 65. sz.
17. *Kórboncztani gyakorlatok.* Heti 3 óra; hétfőn, szerdán és pénteken $1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}$ óráig. *Ugyanaz*, az *anatomia* 46., esetleg a *Karolina-kórházban*.
18. *Kórszövettani gyakorlatok.* Heti 3 óra; kedden és csütörtökön 12— $1\frac{1}{2}$ óráig. *Ugyanaz*. *Anatomia* 65. sz.
19. *Kórboncztani és kórszövettani gyakorlatok.* Egész napon át 5 frt díjért. *Ugyanaz*, ugyanott.
20. * *Mutatványos előadások a kórboncztan köréből* Heti 1 óra; szombaton 11—12 óráig. *Ugyanaz*, ugyanott.
21. *Belgyógyászat* Heti 10 óra; szombat és vasárnap kivételével naponta 7—9 óráig. Dr. *Purjess Zsigmond* ny. r. tanár, a *Karolina-kórházban*.
22. *Egyes fejezetek a belgyógyászatból.* Heti 1 óra; szombaton 8—9 óráig. *Ugyanaz*, ugyanott.
23. *Különös sebészi kór- és gyógytan.* Heti 10 óra; hétfőtől péntekig d. e. 9—11 óráig. Dr. *Brandt József* ny. r. tanár, a *Karolina-kórházban*.
24. *Sebészi eszköz- és kötszertan.* Heti 5 óra; hétfőn és szerdán d. 4— $5\frac{1}{2}$ óráig, pénteken d. u. 4—6 óráig. *Ugyanaz*, ugyanott.
25. *Nőgyógyászat.* Heti 3 óra; hétfőn, szerdán, pénteken d. e. 11—12 óráig. Dr. *Szabó Dénes* ny. r. tanár. Szülészeti és nőgyógyóroda. *Külmagyar-utca* 29. sz.

26. *Szülészeti műtéttan.* Heti 2 óra; kedden és csütörtökön d. e. 11—12 óráig. *Ugyanaz*, ugyanott.
27. *Szülésetet bábák számára.* Naponként 2 óra. *Ugyanaz*, ugyanott.
Fegyzet. Az egyetemi szülészeti és nőgyógyászati kórodán minden tanév első felében tartatnak előadások »Elméleti és gyakorlati szüléset« címen, orvostanhallgatóknak; ellenben a II-ik félévben a szüléset csak bábanövendékeknek adatik elő, orvostanhallgatóknak a nőgyógyászat és szülészeti műtéttan.
28. *A szem kór- és gyógytana.* Heti 10 óra; hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek d. e. 11—1 óráig. Dr. *Hoor Károly* ny. r. tanár. A szemészeti klinikán.
29. *Elmegyógyászati kóroda.* Heti 2 óra; hétfőn és kedden d. u. $\frac{1}{2}$ 3— $\frac{1}{2}$ 5 óráig. Dr. *Lechner Károly* ny. r. tanár. Elmegyógyászati kóroda. Külmonostor-utca, 122. sz.
30. *Törvéyszéki elmekörtan* Heti 1 óra; szerdán d. u. 3—4 óráig. *Ugyanaz*, ugyanott.
31. *Bőrkörtan.* Heti 3 óra; kedden, csütörtökön, szombaton d. u. 2—3 óráig vagy későbbben meghatározandó időben. Dr. *Brandt József* ny. r. tanár, mint helyettes. A Karolina-kórházban.
32. *Közegészségügy* (orvosi rendszet). Heti 3 óra; hétfőn, kedden és szerdán d. e. 9—10 óráig. Dr. *Rózsahelyi Aladár* ny. r. tanár. A közegészségtani intézetben. Alsó-Szén-utca, 5. sz.
33. *Állategészségügy* (Állatjárványtan). Heti 2 óra; csütörtökön és pénteken d. e. 9—10 óráig. *Ugyanaz*, ugyanott.
34. * *Társalgás a közegészségtan némely fejezeteiről.* Heti 1 óra; hétfőn d. u. 5—6 óráig. (*Publicum.*)
35. *Dolgozatok a közegészségtani intézetben haladottak számára.* Hétfőtől péntekig egész napon át. (Heti 5 órai díj.) *Ugyanaz*, ugyanott.
36. *Törv. orvostan-joghallgatók számára.* Heti 2 óra; szombaton d. u. 3—5 óráig. Dr. *Kenyeres Balázs* ny. rk. tanár. Törvéyszéki orvostani intézet.
37. *Törv. orvostani gyakorlatok, hullaboncsolásokkal és laboratóriumi dolgozatokkal.* Heti 3 óra; csütörtökön és pénteken d. u. $\frac{1}{2}$ 3—4 óráig. *Ugyanaz*, ugyanott.
38. *A vizelet élet- és körvegytana.* Heti 2 óra; hétfőn és szerdán d. u. 3—4 óráig. Dr. *Udránszky László* ny. r. tanár, mint helyettes. Az élettani intézetben.
39. *A gyógyszerészeti műtan elmélete, gyógyszerész és orvostanhall-*

gatók számára. Tandíjmentesség érvényes. Het 2 óra; szombat d. u. 3—5 óráig. Dr. *M. Issekutz Hugó* e. m. tanár. Az ált. kór- és gyógyszertani intézet tantermében.

40. *Vénykésztési gyakorlatok orvos és gyógyszerészettan hallgatók számára.* Tandíjmentesség érvényes. Heti 1 óra. *Ugyanaz*, ugyanott. *Fegyzet.* Dr. Engel Gábor cz. ny. r. tanár, Dr. Büchler Ignác m. tanár és Dr. Benel János m. tanár urak ezen félévben nem tartanak előadást.

III. A bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karban.

I. Bölcsészeti előadások.

1. *Neveléstan.* Heti 3 óra; hétfőn, szerdán és pénteken d. e. 8—9-ig. *Schneller István* ny. r. tanár, a VIII. vagy IX. tanteremben.
2. *A XIX. század nevelési elméleteinek ismertetése.* Heti 2 óra; csütörtökön és szombaton d. e. 8—9-ig. *Ugyanaz*, a IX. tanteremben.
3. *Paedagogiai gyakorlatok* Heti 2 óra; szombaton d. u. 5—7-ig. *Ugyanaz*, a XIII. tanteremben.

II. Nyelvészeti és irodalmi előadások.

4. *A XVI. század irodalma.* Heti 4 óra; csütörtökön és szombaton d. u. 3—5-ig. Dr. *Széchy Károly* ny. r. tanár, a VIII. tanteremben.
5. *A Kasinczy Triász.* Heti 1 óra; pénteken d. u. 3—4-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
6. *Kisebb epikai elbeszéléseink irodalomtörténeti feldolgozása és széptani elemzése.* II. rész. Heti 2 óra; pénteken d. u. 4—6-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
7. *Magyar mondattan.* Az összetett mondat. Heti 1 óra; hétfőn és szerdán d. u. 3—5-ig. Dr. *Halász Ignác* ny. r. tanár a VIII. tanteremben.
8. *Finn olvasmányok.* Heti 1 óra; szerdán d. u. 2—3-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
9. *Nyelvtani gyakorlatok* (a tanárképzőben). Heti 2 óra; kedden d. u. 4—6-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
10. *Nippon (Japán) nyelv,* folytatás. Heti 2 óra; szerdán és szom-

- baton d. u. 2—3-ig. *Bálint Gábor* ny. rendkiv. tanár, az I. tanteremben.
11. *Török-tatár nyelvek*, folytatás. Heti 2 óra; hétfőn és kedden déli 12—1-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
  12. * *Tamul nyelv*, folytatás. Heti 1 óra; kedden d. u. 2—3-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
  13. *A magyar regényirodalom története 1820-tól*. Heti 2 óra; később meghatározandó időben. Dr. *Ferenczi Zoltán* czimz. ny. rendkiv. tanár, a XV. tanteremben.
  14. *Latin mondattan* Heti 3 óra; hétfőn, kedden és szerdán d. e. 9—10-ig. Dr. *Szamosi Fános* ny. r. tanár, a VIII. tanteremben.
  15. *Horatius válogatott dalainak értelmezése*. Heti 3 óra; csütörtökön, pénteken és szombaton d. e. 9—10-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
  16. * *Virgilius Eclogáinak értelmezése a tanárképzőben*. Heti 1 óra; később meghatározandó időben. *Ugyanaz*, ugyanott.
  17. * *Latin irálygyakorlatok a tanárképzőben*. Heti 1 óra; később meghatározandó időben. *Ugyanaz*, ugyanott.
  18. *Wulfila olvasása és gót nyelvgyakorlatok*. IV. rész: Semasiologia és syntaxis. (A tanárképző-int. tagjainak ingyen.) Heti 1 óra; hétfőn d. e. 7—8-ig Dr. *Meltzl Hugó* ny. r. tanár, a VIII. tanteremben.
  19. *A Goethe-Schiller-féle Xenia-év (1796), irodalomtört gyakorlatokkal*. Heti 2 óra; kedden és szerdán d. e. 7—8-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
  20. *A német nyelv- és irodalomtörténelem synchronistikai s kritikai átnézete, a Héliand-tól a Faust 11-ig* (c. 830—1823). Heti 3 óra; hétfőn, kedden és csütörtökön d. e. 8—9-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
  21. *Ó-francia s olasz culturszók semasiológiája és terminológiája* (kivált a teuton eredetű promutua). Heti 1 óra; csütörtökön d. e. 7—8-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
  22. *A román nyelv alaktana*. Heti 3 óra; hétfőn, kedden és szerdán d. u. 3—4-ig. Dr. *Moldován Gergely* ny. r. tanár, az I. tanteremben.
  23. *A vallás-unió hatása a román irodalomra*. Heti 2 óra; csütörtökön és pénteken d. u. 3—4-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
  24. *A francia szinköltészet története*. (Folytatás és befejezés.) Heti 3 óra; kedden d. e. 10—12-ig és szerdán d. e. 8—9-ig. Dr. *Haraszi Gyula* ny. r. tanár, a XIII. tanteremben.

25. *Történelmi franczia nyelvtan.* Középkor. (Folytatás és befejezés.) Heti 2 óra; hétfőn d. 10—12-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
26. *A bibliai aram-nyelv.* Heti 1 óra; később meghatározandó időben. Dr. *Eisler Mátyás* magántanár, a XV. tanteremben.

III. Történelmi és földrajzi előadások.

27. *A reformkorszak és a szabadságharcz 1825—1849.* Heti 4 óra; hétfőn, kedden, szerdán és csütörtökön déli 12—1-ig. Dr. *Szádeczky Lajos* ny. r. tanár, a VIII. tanteremben.
28. *XIX. száz. történetirók.* Heti 1 óra; pénteken déli 12—1-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
29. * *Oklevéltani gyakorlatok.* Heti 2 óra; szombaton d. e. 10—12-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
30. *Magyarország anyagi és szellemi műveltségének története 1711—1792-ig.* (Folytatás.) Heti 4 óra; kedden d. u. 2—4-ig és pénteken, szombaton d. u. 2—3-ig. Dr. *Vajda Gyula* ny. rk. tanár, a VIII. tanteremben.
31. *Városaink és közműveltségünk 1711—1792-ig.* (Folytatás.) Heti 1 óra; pénteken d. e. 7—8-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
32. * *Okmánytáraink méltatása culturtörténeti szempontból.* Heti 1 óra; szombaton d. e. 7—8-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
33. *A rómaiak története a karthágói háborúktól a köztársaság végéig.* Heti 5 óra; hétfőn, kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 11—12-ig. Dr. *Schilling Lajos* ny. r. tanár, a VIII. tanteremben.
34. *Egyetemes történelmi gyakorlatok a tanárképzőben.* Heti 2 óra; pénteken d. u. 3—5-ig. *Ugyanaz*, a XIII. tanteremben.
35. *Európa a magyarok honfoglalása idejében (896).* Heti 2 óra; hétfőn és kedden d. e. 10—11-ig. Dr. *Márki Sándor* ny. r. tanár, a VIII. tanteremben.
36. *A porosz királyság első százada.* Heti 3 óra; szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 10—11-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
37. *Római és középkori keresztény időszámítástan.* Heti 3 óra; hétfőn, szerdán és pénteken d. e. 8—9-ig. Dr. *Finály Henrik* ny. r. tanár, az I. tanteremben.
38. *A római állam szervezete és közigazgatása* (Folytatás.) Heti 2 óra; kedden és csütörtökön d. e. —9-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
39. *Amerika földrajza.* Heti 5 óra; hétfőn, kedden, szerdán, pén-

- teken és szombaton d. e. 8—9-ig. Dr. *Terner Adolf* ny. r. tanár, az új egyetemi épület I. emeleti földrajzi tantermében.
40. * *Néprajz*. Heti 1 óra; szerdán d. e. 9—10-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.

IV. A bölcsészeti karban működő magántanítók előadásai.

41. *Francia nyelv*. Kezdők számára. Nyelvtan. Írásbeli és beszédgyakorlatok. Heti 3 óra; hétfőn, szerdán és pénteken d. u. 5—6-ig. *Graf Jakab* magántanító, az I. tanteremben.
42. *Francia nyelv*. Haladottak számára. Válogatott olvasmányok és ezeknek elbeszélése. A nyelvtani ismeretek kibővítése az olvasmányok alapján. Írásbeli gyakorlatok. Heti 2 óra; szerdán és pénteken d. 6—7-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
43. *Angol nyelvtan* (Folytatás.) Heti 2 óra; kedden és pénteken d. u. 6—7-ig. *Kovács János* magántanító, a XV. tanteremben.
44. *Fordítás egyes íróból*. Heti 2 óra; kedden és pénteken d. u. 5—6-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
45. *Shakespeare élete*. Heti 1 óra; hétfőn d. u. 6—7-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
46. *Olasz nyelv*. (Folytatás) Kezdőknek. Heti 3 óra; később meghatározandó időben. Cs. *Papp József* magántanító, a XV. tanteremben.
47. *Olasz irodalom Dante élete és művei*. Heti 1 óra; később meghatározandó időben. *Ugyanaz*, ugyanott.
48. *Szabadkézi rajz*. Heti 4 óra; vasárnap d. e. 11—1-ig. *Melka Vincze* magántanító a IX. tanteremben.
- Fegyzet*. Dr. Gergely Sámuel és dr. Cserép József magántanárok e félévben nem tartanak előadást.

IV. A matematikai s természettudományi karban.

1. *Integralis calculus, alkalmazással a mértanra* Heti 5 óra; csütörtök kivételével minden köznapon d. e. 8—9-ig. Dr. *Martin Lajos* ny. r. tanár, a X. tanteremben.
2. *Differentialis egyenletek*. Heti 2 óra; kedden és szombaton d. e. 9—10-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
3. *Gömbcsillagászat*. (Folytatás.) Hétfőn, szerdán és pénteken d. e. 9—10-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
4. *Csillagászati gyakorlatok*. (Időmeghatározás.) Heti 2 óra; pénteken d. u. 5—7-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.

5. *Felsőbb mennyiségtani gyakorlatok.* Heti 2 óra; pénteken d. u. 3—5-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
6. *Elemi függvénytan.* Heti 3 óra; hétfőn, szerdán és pénteken d. e. 10—11-ig. Dr. *Vályi Gyula* ny. r. tanár, a X. tante-remben.
7. *Projektív geometria.* Heti 2 óra; kedden és csütörtökön d. e. 10—11-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
8. *Az invariánsokról.* Heti 2 óra; kedden és szombaton d. e. 11—12-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
9. **Bolyai János appendixéről.* Heti 1 óra; szombaton d. e. 10—11-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
10. **Elemi mennyiségtani gyakorlatok.* Heti 2 óra; kedden d. u. 3—5-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
11. *Általános kísérleti természettan.* (Hang, Fény és Elektromosság.) Heti 5 óra; szombat kivételével naponta d. e. 9—10-ig. Dr. *Abt Antal* ny. r. tanár, a physikai intézetben.
12. ***Rezgés és hangtan.* (Folytatás.) Heti 3 óra; hétfőn d. u. 3—5-ig és szombaton d. e. 8—9-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
13. ***Természettani gyakorlatok és vizsgálatok.* Heti 4 óra; később meghatározandó időben. *Ugyanaz*, ugyanott.
A physikai intézet nyitva van hétköznapokon d. e. 8—11-ig és d. u. 3—6 óráig, vasárnap d. e. 9—12-ig. Ez idő alatt az intézet könyvtára is nyitva van. Házi használatra csak kettős példányban meglevő könyvek adatnak ki.
14. *Erőtan.* Heti 5 óra; hétfőn, kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken déli 12—1-ig. Dr. *Farkas Gyula* ny. r. tanár, a X. tanteremben.
15. **A mennyiségtani természettan művelése hazánkban.* (Publicum.) Heti 1 óra; hétfőn d. e. 11—12-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
16. **Erőtan gyakorlatok* Heti 2 óra; szerdán d. u. 3—5-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.
17. *Általános kísérleti chemia.* Az elemek fontosabb vegyületei és a szénvegyületek chemiája. Heti 5 óra; hétfőtől péntekig reggeli 7—8-ig. Dr. *Fabinyi Rudolf* ny. r. tanár. A vegytani intézetben. (Múzeumkert.)
18. *Gyógyszerészeti chemia, kapcsolatban gyakorlatokkal.* Másodéves gyógyszerészettan-hallgatók részére. Heti 40 óra; (az indexbe 20 órás tárgynak írandó); hétfőtől péntekig d. e. 8—12-ig és d. u. 2—6-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.

19. *Vegyteni gyakorlatok.* Első éves gyógyszerészetten-hallgatók részére. Heti 30 óra; (az indexbe heti 15 órás tárgynak írandó); hétfőtől péntekig d. e. 10—12-ig és d. u. 2—6-ig. *Ugyanaz,* ugyanott.
20. *Vegyteni gyakorlatok.* A tanárképző intézet tagjai és orvostan-hallgatók számára. Heti 20 óra; (az indexbe 5 órás tárgynak írandó); hétfőtől péntekig d. u. 2—6-ig. *Ugyanaz,* ugyanott.
21. *Bevezetés a vegyteni búvárkodás módszereibe.* A doktori fokra készülőkkel. Heti 48 óra; (az indexbe 25 órás tárgynak írandó); hétfőtől szombatig d. e. 8—12-ig és d. u. 2—6-ig. *Ugyanaz,* ugyanott.

A vegyteni intézet nyitva van ünnep- és szünnapok kivételével naponta d. e. 8—1-ig és d. u. 3—6 óráig. Az intézeti könyvtár d. e. 11—1 óráig van nyitva; házi használatra csak kettős példányban meglevő könyvek adatnak ki. Nem egyetemi hallgatók chemiai munkálatok végrehajtására, esetenként külön megállapítandó feltételek mellett, csak az esetben nyerhetnek az intézetben tért, ha egyetemi hallgatók által igénybe nem vett helyek állanak rendelkezésre.

22. *Általános földtan.* Heti 4 óra; hétfőn, kedden, szerdán és csütörtökön d. u. 3—4-ig. A később kinevezendő tanár, a IX. tanteremben.
23. ***Gyakorlatok az ásvány és közetanból.* Heti 2 óra, (az indexbe 4 órás tárgynak jegyzendő be); kedden d. e. 10—12 óráig. *Ugyanaz,* ugyanott.

Az ásvány-földtani intézet nyitva van ünnep- és szünnapok kivételével, naponkint d. e. 8—1-ig és d. u. 2—5-ig, mely idő alatt az egyetemi hallgatók a gyűjtemény tárgyait szemlélhetik és a tanár vagy tanársegéd vezetése alatt tanulmányozhatják is. Az intézet könyvei és némely taneszközei (kristály-minták) csak az intézeten belül használhatók; kölcsön ki nem adatnak.

24. *Részletes növénytan.* Növény-, idom- és rendszertan, különös tekintettel az orvosi és gyógyszerészi növényekre, összekötve demonstrációkkal és növény-meghatározási utasításokkal. Heti 5 óra; hétfőtől péntekig, déli 12—1-ig. Dr. *Kanitz Ágost* ny. r. tanár, a növénytani intézetben. Egyetemi központi régi épületrész.

25. *Növénysejttan*, különös tekintettel a tanárjelöltekre. Heti 2 óra; később meghatározandó időben. *Ugyanaz*, ugyanott.
26. **Hány növényt ismertek ezer év előtt Magyarországon?* Heti 1 óra; később meghatározandó időben. *Ugyanaz*, ugyanott.
27. *Növénytani dolgoz dai gyakorlatok*, különös tekintettel a tanárjelöltekre és a magyar gyógyszerész-könyvben előjövő növényrészekre. Heti 5 óra; szerdán és csütörtökön délelőtt. *Ugyanaz*, ugyanott.
28. *Növénytani mikroszkopiai és makroszkopiai gyakorlatok*, gyógyszerhallgatók számára. Heti 3 óra; kedden délelőtt. Minden gyógyszerhallgatónak el kell beretvéval és praeparáció tükkel látnia magát, minden más eszközt és dolgozó anyagot az intézet bocsát használatra. *Ugyanaz*, ugyanott.
29. *Azoknak a hazai, illetőleg a hazában használt gyógy-, haszon-, és ártalmatlan növényeknek mikroszkopiai és makroszkopiai vizsgálata, melyek a magyar gyógyszerkönyvben nem szerepelnek*. Csak olyan hallgatók számára, a kik az orvosi vagy gyógyszerészi elővizsgát vagy a középisk. tanári alapvizsgát letették. A gyakorlat csak arra az esetre tartatnak meg, ha legalább hat hallgató jelentkezik. Tandíj 10 forint. Az egész hét világos óráiban. *Ugyanaz*, ugyanott.
30. *Növénytani dolgoz dai munkálatok*, olyanok számára, kik a növénytan egyes részeivel behatóbban óhajtanak foglalkozni. Az indexbe 30 órás tárgynak írandó be. Az egész hét világos óráiban. *Ugyanaz*, ugyanott.
- A növénytan intézet nyitva van ünnep- és szünnapok kivételével hétfőtől péntekig bezárólag d. e. 9-től d. u. 5 óráig. Az intézeti eszközök és könyvek csak ott használhatók, haza nem adatnak. Helyszüke miatt az intézetben csak egyetemi hallgatók dolgozhatnak.
31. *Általános és rendszeres állattan*. Heti 5 óra; hétfőtől péntekig d. u. 4—5-ig. Dr. *Apáthy István* ny. r. tanár, az állattani intézetben. (Múzeumkert.)
32. *Állattani gyakorlatok*. Heti 5 óra; pénteken d. u. 2—4-ig és szombaton d. e. 9—12 óráig. *Ugyanaz*, ugyanott.
33. * *Idült alaki megbetegedések, melyek hosszas átöröklés útján a szervezet rendes állapotává lettek, mint egyik oka a fajok átalakulásának*. Heti 1 óra; minden második szombaton d. u. 4—

6-ig. (Később kitűzendő időtől kezdve.) Publicum. *Ugyanaz*, ugyanott.

34. *Szövetten fejlődéstannal kapcsolatban, különös tekintettel az Emberre.* Heti 5 óra; hétfőn, kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. u. 4—6-ig. *Ugyanaz*, ugyanott.

35. ** *Haladottabbak foglalkozása a mikrotechnikával.* Egész héten egész nap. 10 órai tandíjért. *Ugyanaz*, ugyanott.

Az állattani intézet nyitva van ünnep- és vasárnapok kivételével naponként d. e. 9-től d. u. 5 óráig. Az intézeti könyvek csak ott használhatók, haza nem adatnak. Helyszűke miatt az intézetben csak egyetemi hallgatók dolgozhatnak.

36. *Aromás vegyületek.* Heti 2 óra, később meghatározandó időben és helyen. Dr. *Koch Ferencz* magántanár.

Fegyzet. Dr. *Pachinger Alajos* és dr. *Schlesinger Lajos* magántanárok e tanfélévre nem hirdettek előadást.

EGYETEMI INTÉZETEK ÉS GYŰJTEMÉNYTÁRAK.

I. Könyvtár.

(Középponti épület, I. emelet.)

Igazgató: Dr. FERENCZI ZOLTÁN (I. bölcs., nyelv- és történ. kar.)
Könyvtárőr: BEDŐ DÁNIEL. Lak. Külmonostor-utca, Tompa-
féle ház.)

Könyvtártiszt: Dr. GYALUI FARKAS. Lak. Nagy-utca 11 sz.
Díjnokok: GAZELLI ÁRPÁD. Lak. Külmagyar-u. 12 sz. KOMÁ-
ROMI FERENCZ. Lak. Belkirály-utca 16. sz.

Szolga: Borbély Márton. Lak. Alsószén-utca 2. sz.

Könyvtári állandó bizottság.

Elnök: Dr. MELTZL HUGÓ, prorektor.

Tagok: Dr. LINDNER GUSZTÁV, dr. LŐTE JÓZSEF, dr. SZAMOSI
JÁNOS, dr. KANITZ ÁGOST.

II. Orvostani intézetek és gyűjteménytárak.

Leíró- és tájboncztnai intézet.

(Egyetemi épület)

Igazgató: Dr. DAVIDA LEÓ.

Segéd: Dr. WERTHEIM KÁROLY.

Gyakornok: NESZTOR EMIL, szig. orvos.

Díjtalan gyakornok: Üresedésben.

I-ső szolga: Udvari József.

II-ik szolga: Diószegi István.

Élettani intézet.

(Alsószén-utca 5. sz.)

Igazgató: DR. UDRÁNSZKY LÁSZLÓ.

Segéd: DR. BENEDEK ZOLTÁN.

Gyakornok: PÉTER ZOLTÁN, szigorló orvos.

Laborans: Szabó Nándor.

Gépkezelő fűtő: Káptalan Sándor.

Kórbonczatani intézet.

(Egyetemi épület.)

Igazgató: BUDAY KÁLMÁN dr.

Segéd: AMERUS PÁL dr.

Gyakornok: MARKOVITS JAKAB, szig. orvos.

Díjtalan gyakornok: ECKERT JENŐ, szig. orvos.

I-ső szolgál: Benkő Lipót.

II-ik szolgál: Csatlós Mihály.

Általános kór- és gyógytani intézet.

(Középponti egyetemi épület.)

Igazgató: LÖTE JÓZSEF.

Segéd: DR. BOGÁR KÁLMÁN.

Gyakornok: ÁKONTZ ANTAL, szig. orvos.

Díjtalan gyakornok: Üresedésben.

Szolga: Blázi Lajos.

Gyógyszertani intézet.

(Középponti egyetemi épület.)

Igazgató: DR. LÖTE JÓZSEF, mint helyettes.

Segéd: DR. JAKABHÁZY ZSIGMOND.

Gyakornok: KONCZWALD VILMOS, szigorló orvos.

Díjtalan gyakornok: HUSZÁR LAJOS, szigorló orvos.

Szolga: Senkéter Lajos.

Belgyógyászati kóroda.

(Karolina-kórház.)

Igazgató: DR. PURJESZ ZSIGMOND.

I-ső segéd: DR. GENERSICH GUSZTÁV.

II-ik segéd: Dr. JANCsó MIKLÓS.
 Gyakornok: Dr. ROSENBERGER MÓR.
 Díjtalan gyakornok: VESZPRÉMI DEZSÓ, szig. orvos.
 Klinikai szolgál: Gáll Lajos.

Sebészeti kóroda és műtő-intézet.

(Karolina-kórház.)

Igazgató: Dr. BRANDT JÓZSEF.
 I-ső segéd: Dr. PAPP GÁBOR.
 II-ik segéd: Dr. HEVESI IMRE.
 Műtő-növendékek: Dr. IMREH DOMOKOS, dr. URBANETZ EDE, dr.
 FRICS JÓZSEF, MESKÓ ALADÁR, FODOR FERENCZ, WASSERSTROM ADOLF.
 Klinikai szolgál: Asztalos János.

Szemészeti kóroda.

(Barátok-tere és Víz-utca sarkán)

Igazgató: Dr. HOOR KÁROLY.
 Segéd Dr. MEZEY SÁNDOR.
 Gyakornok: BÁTHORI ENDRE, szig. orvos.
 Díjtalan gyakornok: HALLIÁRSZKY ALADÁR, szig. orvos.
 Szolga: Körözi Antal.

Szülészeti és nőgyógyászati kóroda.

(Külmagyar-utca 29. sz.)

Igazgató: Dr. SZABÓ DÉNES.
 Segéd: Dr. MALOM DEZSÓ.
 Gyakornokok: Dr. MÁRK ROMULUS, dr. DARKÓ JÓZSEF.
 Díjtalan gyakornok: Dr. SZEGEDY JÓZSEF.
 Egyetemi főbába: Özv. Kriszte Jánosné, Kriszte Mária.
 Tanszolga: Argyelán Mihály.

Törvényszéki orvostani intézet.

(Egyetemi épület.)

Igazgató: Dr. KENYERES BALÁZS.
 Segéd: Dr. HEGYI MÓZES.
 Gyakornok: ZIEGLER KÁROLY, szig. orvos.
 Díjtalan gyakornok: VIRÁNYI ISTVÁN, szig. orvos.
 Szolga: Opris Ferencz.

Élet- és körvegytani intézet.

(Ideiglenesen az élettani intézetben)

Igazgató: Dr. UDRÁNSZKY LÁSZLÓ, mint helyettes.

Segéd: Dr. SZABÓ ÖDÖN.

Gyakornok: SZÁSZ GYULA, szig. orvos.

Szolga: Békési Zsigmond.

Közegészségtani intézet.

(Alsószén-utca 5. sz.)

Igazgató: Dr. RÓZSAHEGYI ALADÁR.

Segéd: Dr. ROEDIGER BÉLA.

Gyakornok: TÓTH GÁBOR szig. orvos.

Díjtalan gyakornok; NESZTOR JENŐ, V. é. o. hallgató.

Gépkezelő házmester: Hávelszky Árpád.

Szolga: Horváth József.

Bőr- és bujakórtani intézet.

(Óvár, Sörház-utca.)

Igazgató-helyettes: Dr. BRANDT JÓZSEF.

Segéd: Dr. K. PAPP ERNŐ.

Gyakornok: Dr. HIRSCHFELD JENŐ.

Díjtalan gyakornok: REICH JÁNOS, szig. orvos.

Szolga: Üresedésben.

Elmegyógyászati kóroda.

(Külmonostor-utca 122. sz.)

Igazgató: Dr. LECHNER KÁROLY.

Segéd: Dr. STROBEL VILIBALD.

Gyakornok: ROEDIGER JENŐ, szigorló orvos.

Díjtalan gyakornok: MEZEI ANDOR, szig. orvos.

Szolga: Imre György.

III. Bölcsészeti gyűjteménytár.

Érem- és régiségtár.

(Középponti egyetemi épület)

Igazgató: Dr. FINÁLY HENRIK, (I. bölcsészeti kar.)

IV. A matematikai- és természettudományi-kar intézetei és gyűjteményei.

Természettani intézet.

(Egyetemi középponti régi épületrész.)

Igazgató: Dr. ABT ANTAL, (I. math.-term.-tud. kar.)

Segéd: Dr. PFEIFFER PÉTER, (I. math.-term.-tud. kar.)

Szolga: Dull István. Lak. Kisszamos-utca 4. sz.

Vegytani intézet.

(Múzeum-kert.)

Igazgató: Dr. FABINYI RUDOLF, (I. math.-term.-tud. kar.)

Segédek. I. segéd: Dr. NYIREDY GÉZA, (I. math.-term.-t. kar.)

II. segéd: Dr. RUZITSKA BÉLA, (I. math.-term.-t. kar.)

A vegykísérleti állomás segéde: Dr. gr. CSÁKY JÓZSEF.

Vegyész-növendék: MARKOVITS MIKSA.

Praeparator: Papp Miklós. Lak. Múzeum-kert, vegyt. intézet.

Gépész: Klein Ottó. Lak. Múzeum-kert, vegytani intézet.

Szolga: Gyurka István.

Fűtő: Bálint István.

Ásványtani intézet és gyűjteménytár.

(Középponti egyetemi épület.)

Igazgató: a kinevezendő tauár.

Segédi teendőik ideiglenes ellátásával megbízva: SZTANCSEK ZOLTÁN.

Szolga: Pongrácz Károly. Lak. Holdvilág-utca 35. sz.

Növénytani intézet és növénykert.

(Egyetemi középponti régi épületrész és Múzeum-kert.)

Igazgató: Dr. KANITZ ÁGOST, (I. math.-term.-tud. kar.)

Segédi állás üresedésben.

Kertész: VALCZ LAJOS. Lak. Múzeum-kert.

Szolga: Farkas Kálmán. Lak. Holdvilág-utca 1. sz.

Állattani és összehasonlító boncztani intézet és gyűjteménytár.

(Múzeum-kert)

Igazgató: Dr. APÁTHY ISTVÁN, (I. math. term.-tud. kar.)

Segédi állás ideiglenes ellátásával megbízva dr. BÁLINT SÁNDOR.

Lak. Alsószén-utca 21. sz.

Szolga: Simon Sándor. Lak. Kőkert-utca 34. sz.

Csillagászati intézet és gyűjteménytár.

(Középponti egyetemi épület.)

Igazgató: Dr. MARTIN LAJOS, (I. math. term.-tud. kar.)

Kisegítő szolgál: Mipsz Adolf.

EGYETEMI SEGÉDHIVATALOK.

Egyetemi rectori hivatal.

- Egyetemi tanácsjegyző: BALOGH JÁNOS. Lak. Hosszu-u. 18. sz.
Egyetemi írnok: JUHÁSZ SÁNDOR. Lak. Külmonostor-u. 37. sz.
Jogkari díjnok: SZATHMÁRI NÁNDOR. Lak. Kőfalsori-Szappan-
utca 19. sz.
Orvostudományi díjnok: RUSZVÁNSZKY BÉLA. Lak. Külmonostor-utca
28. szám.
Bölcs.-kari díjnok: LÁZÁR J. ÖDÖN. Lak. Monostor, Zugó-u.
245. szám.
Math.-kari díjnok: VASS DOMOKOS. Lak. Szép-utca 2. sz.
Irodai szolgáló: SZTOJKA FERENCZ. Lak. Csermalom-utca 2. sz.

Quaestura.

- Egyetemi quaestor: ORBÓK FERENCZ. Lak. Belkirály-u. 19. sz.
Quaestori írnok: KÖDÖBÖCZ SÁNDOR. Lak. Görbe-Szappan-utca
4. szám.

Gazdászati gondnok.

- LADITS NÁNDOR. Lak. egyetemi épület.

Egyetemi mechanicus.

- LUTZE FERENCZ. Lak. Külszén-utca 12. sz.
Gépkezelő szolgáló: PÉNTÉK JÓZSEF. Lak. Hidelve, Külkirály-
utca 11. sz.

Egyetemi pedellus.

- Benedek Ferencz. Lak. az egyetemi épületben.

Egyetemi háziszolgáló.

- Galambosi Károly. Lak. az egyetemi épületben.

A jog- és államtudományi képzés célja a jog- és államtudományok alapos ismeretének megszerzése, a jogalkalmazás és az államvezetés gyakorlati készségének kialakítása, valamint a jog- és államtudományok történelmi és elméleti alapjainak megismerése. A képzés során a hallgatók a jog- és államtudományok alapszakképzésén túlmenően a jog- és államtudományok speciális szakképzésén is részt vesznek. A képzés során a hallgatók a jog- és államtudományok alapszakképzésén túlmenően a jog- és államtudományok speciális szakképzésén is részt vesznek.

A

TANTÁRGYAK

ÁTTEKINTÉSE ÓRÁK SZERÉNT.

A jog- és államtudományi képzés célja a jog- és államtudományok alapos ismeretének megszerzése, a jogalkalmazás és az államvezetés gyakorlati készségének kialakítása, valamint a jog- és államtudományok történelmi és elméleti alapjainak megismerése. A képzés során a hallgatók a jog- és államtudományok alapszakképzésén túlmenően a jog- és államtudományok speciális szakképzésén is részt vesznek. A képzés során a hallgatók a jog- és államtudományok alapszakképzésén túlmenően a jog- és államtudományok speciális szakképzésén is részt vesznek.

Órák	Jog- és államtudományi karban	Orvosi karban
7—8		
7—9		<i>Belgyógyászat.</i> Heti 10 óra; szombat és vasárnap kivételével naponta 7—9-ig. <i>Dr. Purjesz Zsigmond</i> ny. r. tanár, a Karolina-kórházban.
8—9	<i>Egyetemes európai jogtörténet</i> Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. e. 8—9 óráig. <i>Dr. Óvári Kelemen</i> ny. r. tanár, az I. tanteremben <i>Magyar magánjog</i> (Különös rész) Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. e. 8—9 óráig. <i>Dr. Kolosvári Sándor</i> ny. r. tanár, a II. tanteremben. <i>Magyar büntetőjog.</i> (Különös rész) Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. e. 8—9 óráig. <i>Dr. Lukács Adolf</i> ny. r. tanár, a III. tanteremben. <i>Magyarország statisztikája.</i> Heti 4 óra; hétfőn, kedden, szerdán és csütörtökön d. e. 8—9 óráig. <i>Dr. Vályi Gábor</i> ny. r. tanár, a IV. tanteremben.	<i>Egyes fejezetek a belgyógyászatból.</i> Heti 1 óra; szombaton 8—9-ig <i>Dr. Purjesz Zsigmond</i> ny. r. tanár, a Karolina-kórházban. <i>Rendszeres öncztan.</i> Heti 5 óra; hétfőtől péntekig bezárólag d. e. 8—9-ig. <i>Dr. Davida Leo</i> ny. r. tanár, az anatomia épületében.

Bölcsészeti karban	Mathematikai és természettud. karban
<i>Wulfla olvasása és gót nyelvygyakorlatok.</i> (IV. rész. Semasiologia és Syntaxis) A tanárképző tagjának ingyen Heti 1 óra; hétfőn d. e. 7—8-ig. <i>Dr. Meltzl Hugó</i> ny. r. tanár, a VIII. tanterebben. <i>A Goethe-Schüller-féle Xénia-év, 1796., irodalomtörténeti dolgozatokkal.</i> Heti 2 óra; kedden és szerdán d. e. 7—8-ig. <i>Ugyanaz,</i> ugyanott. <i>Ó-francia s olasz culturszók semasiológiája és terminológiája,</i> (kivált a teuton eredetű promutua). Heti 1 óra; csütörtökön d. e. 7—8-ig. <i>Ugyanaz,</i> ugyanott. <i>Városaink és közműveltségünk 1711—1792-ig.</i> (Folytatás.) Heti 1 óra; pénteken d. e. 7—8-ig. <i>Dr. Fajda Gyula</i> ny. rkiv. tanár, a VIII. tanteremben. <i>*Okmánytáraink méltatása culturtörténeti szempontból.</i> Heti 1 óra; szombaton d. e. 7—8-ig. <i>Ugyanaz,</i> ugyanott.	<i>Általános kísérleti chemia.</i> Az elemek fontosabb vegyületei és a szénvegyületek chemiája. Heti 5 óra; hétfőtől péntekig reggeli 7—8-ig. <i>Dr. Fabinyi Rudolf</i> ny. r. tanár, a vegytani intézetben, Muzeum-kert.
<i>A német nyelv és irodalomtörténelem syn-chronistikai s kritikai átnézete a Hélijand-tól a Faust II-ig</i> (C 830—1833.) Heti 3 óra; hétfőn, kedden és csütörtökön d. e. 8—9-ig. <i>Dr. Meltzl Hugó</i> ny. r. tanár, a VIII. tanterebben. <i>Római és középkori keresztény időszámítástan.</i> Heti 3 óra; hétfőn, szerdán és pénteken d. e. 8—9-ig. <i>Dr. Fındly Henrik</i> ny. r. tanár, az I. tanteremben. <i>A római állam szervezete és közigazgatása.</i> (Folytatás) Heti 2 óra; kedden és csütörtökön d. e. 8—9-ig. <i>Ugyanaz,</i> ugyanott <i>Amerika földrajza</i> Heti 5 óra; hétfőn, kedden, szerdán, pénteken és szombaton d. e. 8—9-ig. <i>Dr. Terner Adolf</i> ny. r. tanár, az új egyetemi épület I. emeleti földrajzi tantermében <i>Neveléstan.</i> Heti 3 óra; hétfőn, szerdán és pénteken d. e. 8—9-ig. <i>Schneller</i>	<i>Integralis calculus, alkalmazással a mértanra.</i> Heti 5 óra; csütörtök kivételével minden köznapon d. e. 8—9-ig. <i>Dr. Martin Lajos</i> ny. r. tanár, a X. tanteremben.

Órák	Jog- és államtudományi karban	Orvosi karban
8—9		
8—12		
9—10	<i>Római magánjog.</i> Heti 8 óra; hétfőn, szerdán és pénteken d. e. 9—10 óráig; szombat kivételével naponként d. u. 4—5 óráig. <i>Dr. Farkas Lajos</i> ny. r. tanár, az I. tanteremben <i>Pandektajog.</i> (Általános tanok, birtok- és tulajdonjog.) Heti 3 óra; kedden d. e. 9—10 óráig; hétfőn és szerdán d. e. 10—11 óráig. <i>Dr. Kiss Mór</i> ny. r. tanár, az I. tanteremben. <i>Magyar közjog.</i> Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. e. 9—10 óráig. <i>Dr. Lindner Gusztáv</i> ny. r. tanár, a II. tanteremben. <i>Ausztriai magánjog,</i> az erdélyi részekben érvényes alakjában. (Kötelmi jog.) Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. e. 9—10 óráig. <i>Dr. Haller Károly</i> ny. r. tanár, a III. tanteremben.	<i>Élettan.</i> Heti 5 óra; hétfőtől péntekig d. e. 9—10-ig <i>Dr. Udránszky László</i> ny. r. tanár, az élettani intézetben <i>Közegészségügy.</i> (Orvosi rendészet) Heti 3 óra; hétfőn, kedden és szerdán d. e. 9—10-ig <i>Dr. Rózsahegyi Aladár</i> ny. r. tanár, a közegészségügyi intézetben. (Alsószén-utca 5. sz.) <i>Állat-egészségügy.</i> (Állat-járványtan.) Heti 2 óra; csütörtökön és pénteken d. e. 9—10-ig. <i>Ugyanaz,</i> ugyanott.

Bölcsészeti karban	Mathematikai és természettud. karban
<i>István</i> ny. r. tanár, a VIII. vagy IX. tanteremben. A <i>XIX. század nevelési elméleteinek ismertetése</i> Heti 2 óra; csütörtökön és szombaton d. e. 8–9-ig. <i>Ugyanaz</i>, a IX. tanteremben. A <i>francia szinköltészet története.</i> (Folytatás és befej.) Heti 3 óra; kedden d. e. 10–12-ig és szerdán d. e. 8–9-ig. <i>Dr. Haraszti Gyula</i> ny. r. tanár, a XIII. tanteremben.	
	<i>Gyógyszerészeti chemia, kapcsolatban gyakorlatokkal.</i> II. évi gyógyszerészhallgatók részére. Heti 40 óra (az indexbe 20 órás tárgynak irandó); hétfőtől péntekig d. e. 8–12., d. u. 2–6-ig. <i>Dr. Fabinyi Rudolf</i> ny. r. tanár, a vegytani intézetben, Muzeum-kert. <i>Bevezetés a vegytani buvákkodás módszereibe.</i> A doktori fokra készülőkkel. Heti 42 (fizetéses 25) óra; hétfőtől szombatig d. e. 8–12-ig, d. u. 2–6 óráig. <i>Dr. Fabinyi Rudolf</i> ny. r. tanár, a vegytani intézetben, Muzeum-kert.
<i>Latin mondattan.</i> Heti 3 óra; hétfőn, kedden és szerdán d. e. 9–10-ig <i>Dr. Szamosi János</i> ny. r. tanár, a VIII. tanteremben. <i>Horatius válogatott dalainak ismertetése.</i> Heti 3 óra; csütörtökön, pénteken és szombaton d. e. 9–10-ig. <i>Ugyanaz</i>, ugyanott. *<i>Néprajz.</i> Heti 1 óra; szerdán d. e. 9–10-ig. <i>Dr. Ternér Adolf</i> ny. r. tanár, az új egyetemi épület I. emeleti földrajzi tantermében.	<i>Gömbcsillagászat.</i> (Folyt.) Heti 3 óra; hétfőn, szerdán, pénteken d. e. 9–10-ig <i>Dr. Martin Lajos</i> ny. r. tanár, a X. tanteremben. <i>Differentialis egyenletek.</i> Heti 2 óra; kedden és szombaton d. e. 9–10-ig. <i>Ugyanaz</i>, ugyanott. <i>Általános kísérleti természettan.</i> (Hang, fény és elektromosság.) Heti 5 óra; szombat kivételével naponta d. e. 9–10-ig <i>Dr. Abt Antal</i> ny. r. tanár, a physikai intézetben. **<i>Rezgés- és hangtan.</i> (Folyt.) Heti 3 óra; hétfőn d. u. 3–5-ig és szombaton d. e. 9–10-ig. <i>Ugyanaz</i>, u. o

Órák	Jog- és államtudományi karban	Orvosi karban
9—10	<i>Kormányzati politika</i> Heti 5 óra ; szombat kivételével naponként d. e. 9—10 óráig. <i>Dr. Kuncz Ignác</i> ny. r. tanár, a IV. tanteremben	
9—11		<i>Különös sebészi kór- és vegytan.</i> Heti 10 óra; hétfőtől péntekig d. e. 9—11-ig. <i>Dr. Brandt József</i> ny. r. tanár, a Karolina-kórházban.
9—12		
10—11	<i>Pandektajog.</i> (Általános tanok, birtok- és tulajdonjog) Heti 3 óra; hétfőn és szerdán d. e. 10—11 óráig és kedden d. e. 9—10 óráig. <i>Dr. Kiss Mór</i> ny. r. tanár, az I. tanteremben. <i>Nemzetgazdaságtan.</i> (A forgalom, jövedelem és fogyasztás tanai) Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. e. 10—11 óráig. <i>Dr. Pisztóry Mór</i> ny. r. tanár, a II. tanteremben <i>Váltó- és kereskedelmijog.</i> Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. e. 10—11 óráig. <i>Dr. Klupathy Antal</i> ny. r. tanár, a III. tanteremben <i>Egyházjog,</i> különös tekintettel a magyar egyház viszonyaira Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. e. 10—11 óráig. <i>Dr. Csiky Viktor</i> ny. r. tanár, a IV. tanteremben.	
10—12		<i>Gyakorlati boncztan</i> Heti 10 óra; hétfőtől péntekig bezárólag d. e. 10—12-ig, (fizetendő 5 óra.) <i>Dr. Davida Leo</i> ny. r. tanár, az anatómia épületében.

Bölcsészeti karban	Mathematikai és természettud. karban
	<i>Állattani gyakorlatok.</i> Heti 5 óra; pénteken d. u. 2—4-ig és szombaton d. e. 9—12-ig. <i>Dr. Apáthy István</i> ny. r. tanár, az állattani intézetben, Múzeum-kert.
<i>Európa a magyarok honfoglalása idejében (896.).</i> Heti 2 óra; hétfőn és kedden d. e. 10—11-ig. <i>Dr. Márki Sándor</i> ny. r. tanár, a VIII. tanteremben. <i>A porosz királyság első százada.</i> Heti 3 óra; szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 10—11-ig. <i>Ugyanaz,</i> ugyanott.	<i>Elemi függvénytan.</i> Heti 3 óra; hétfőn, szerdán, pénteken d. e. 10—11-ig. <i>Dr. Vályi Gyula</i> ny. r. tanár, a X. tanteremben. <i>Projektív geometria.</i> Heti 2 óra; kedden és csütörtökön d. e. 10—11-ig. <i>Ugyanaz,</i> ugyanott. <i>*Bólyai János appendixéről.</i> Heti 1 óra; szombaton d. e. 10—11-ig. <i>Ugyanaz,</i> ugyanott.
<i>*Oklevéltani gyakorlatok.</i> Heti 2 óra; szombaton d. e. 10—12-ig. <i>Dr. Szádeczky Lajos</i> ny. r. tanár, a VIII. tanteremben. <i>A francia szinköltészet története.</i> (Folytatás és befeje.) Heti 3 óra; kedden	<i>Vegyertani gyakorlatok.</i> I-ső éves gyógyszerészettanhallgatók részére. Heti 30 óra (Az indexbe 15 órás tárgynak irandó); hétfőtől péntekig d. e. 10—12-ig, d. u. 2—6-ig. <i>Dr. Fabinyi</i>

Órák	Jog- és államtudományi karban	Orvosi karban
10—12		Élettani gyakorlatok, különös tekintettel az életvegytanra. Heti 10 óra; (heti 5 órai díj), hétfőtől péntekig 10—12-ig. Dr. Udránszky László ny. r. tanár, az élettani intézetben.
11—12	Nemzetközi jog mai érvényében. Heti 3 óra; hétfőn, szerdán és pénteken d. e. 11—12 óráig. Dr. Werner Rezső ny. r. tanár, a II. tanteremben. Pénzügytan. Heti 4 óra; kedden és csütörtökön d. e. 11—12 óráig; szerdán és pénteken d. u. 3—4 óráig. Dr. Pisztóry Mór ny. r. tanár, a II. tanteremben. Hűbérjog. Heti 2 óra; hétfőn és kedden d. e. 11—12 óráig. Dr. Csiky Viktor ny. r. tanár, a IV. tanteremben. *Grotius. Heti 1 óra; szombaton d. e. 11—12 óráig. Dr. Kuncz Ignác ny. r. tanár, a IV. tanteremben.	Rendszeres kórboncztan. Heti 5 óra; hétfőtől péntekig 11—12-ig. Dr. Buday Kálmán h. tanár, Anatomia 65. szám. *Mutatványos előadások a kórboncztan köréből. Heti 1 óra; szombaton 11—12-ig. Ugyanaz, ugyanott. Nőgyógyászat. Heti 3 óra; hétfőn, szerdán és pénteken d. e. 11—12-ig. Dr. Szabó Dénes ny. r. tanár, a szülészeti és nőgyógyászati kóroda. Külmagyar-utca 29. sz. Szülészeti múltéttan. Heti 2 óra; kedden és csütörtökön 11—12-ig. Ugyanaz, ugyanott.
11—1		A szem kór- és gyógytana. Heti 10 óra; hétfő, kedd, szerda, csütörtök és péntek d. e. 11—1-ig. Dr. Hoor Károly ny. r. tanár, a szemészeti klinikán.
12—1	Válogatott fejezetek a magyar közjog köréből. Heti 2 óra; hétfőn és csütörtökön déli 12—1 óráig. Dr. Szabó Gyula e. magántanár, a III. tanteremben. Polgári házasságjog. Heti 1 óra; pénteken déli 12—1 óráig. Dr. Kolosvári Sándor ny. r. tanár, a II. tanteremben.	Gyógyszerhatástan. Heti 5 óra; kedden és csütörtökön d. u. 5—7-ig, szerdán 12—1-ig. Dr. Lőte József ny. r. tanár, mint helyettes, az ált. kórtani és gyógyszerintézet helyiségében
12— $\frac{1}{2}$ 2		Kórszövettani gyakorlatok. Heti 3 óra; kedden és csütörtökön 12— $\frac{1}{2}$ 2-ig. Dr. Buday Kálmán h. tanár, Anatomia 65. sz.

Bölcsészeti karban	Mathematikai és természettud. karban
d. e. 10—12-ig és szerdán d. e. 8—9-ig. <i>Dr. Haraszi Gyula</i> ny. r. tanár, a XIII. tanteremben. <i>Történelmi francia nyelvtan.</i> Középkor (Folytatás és befej.) Heti 2 óra; hétfőn d. e. 10—12-ig. <i>Ugyanaz</i>, u. o.	<i>Rudolf</i> ny. r. tanár, a vegytani intézetben, muzeum-kert. **Gyakorlatok az ásvány- és kőzetanból. Heti 2 óra (az indexbe 4 órás tárgynak irandó be); kedden d. e. 10—12-ig. A később kinevezendő tanár, a IX. tanteremben.
<i>A rómaiak története a karthágói háborúktól a köztársaság végéig.</i> Heti 5 óra; hétfőn, kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 11—12-ig. <i>Dr. Schilling Lajos</i> ny. r. tanár, a VIII. tanteremben.	<i>Az invariánsokról.</i> Heti 2 óra; kedden és szombaton d. e. 11—12-ig. <i>Dr. Vályi Gyula</i> ny. r. tanár, a X. tanteremben. *A mennyiség-tani természet-tan művelése hazánkban. (Publicum) Heti 1 óra; hétfőn d. e. 11—12-ig. <i>Dr. Farkas Gyula</i> ny. r. tanár. Ugyanott.
<i>Szabadkézi rajz.</i> Heti 2 óra; vasárnap d. e. 11—1-ig <i>Melka Vincze</i> magán tanító, a IX. tanteremben.	
<i>A reformkorszak és a szabadságharc (1825—1849)</i> Heti 4 óra; hétfőn, kedden, szerdán és csütörtökön déli 12—1-ig. <i>Dr. Szádeczky Lajos</i> ny. r. tanár, a VIII. tanteremben. <i>XIX száz. történettrók.</i> Heti 1 óra; pénteken déli 12—1-ig. <i>Ugyanaz</i>, u. o. <i>Török-tatár nyelvek.</i> (Folytatás) Heti 2 óra; hétfőn és kedden déli 12—1-ig <i>Bálint Gábor</i> ny. rendkiv. tanár, az I. tanteremben.	<i>Erőtan</i> Heti 5 óra; szombat kivételével naponként déli 12—1-ig. <i>Dr. Farkas Gyula</i> ny. r. tanár, a X. tant <i>Részletes növénytan.</i> Növény-, idom- és rendszertan. (Különös tekintettel az orvos- és a gyógyszerészi növényekre, egybekötve demonstrációkkal és növénymeghatározási utasításokkal.) Heti 5 óra; hétfőn, kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken déli 12—1 óráig <i>Dr. Kanitz Agost</i> ny. r. tanár, a növény-tani intézetben, egyetemi központi régi épületrész.

Órák	Jog- és államtudományi karban	Orvosi karban
1/2-1/3		Kórboneztani gyakorlatok Heti 3 óra; hétfőn, szerdán és pénteken 1/2-1/3-ig Dr. Buday Kálmán h. tanár, Anatómia 46. sz., esetleg a Karolina-kórházban.
2-3		Bőrkórtan. Heti 3 óra; kedden, csütörtökön és szombaton d. u. 2-3 ig, vagy későbbben meghatározandó időben. Dr. Brandt József ny. r. tanár, mint helyettes, a Karolina-kórházban.
2-4		
2-6		

Bölcsészeti karban	Mathematikai és természettud. karban
<i>Finn olvasmányok.</i> Heti 1 óra; szerdán d. u. 2—3-ig. <i>Dr. Halász Ignác</i> ny. r. tanár, a VIII. tanteremben. <i>Nippon (japán) nyelv.</i> (Folytatás) Heti 2 óra; szerdán és szombaton d. u. 2—3-ig. <i>Bólint Gábor</i> ny. rkiv. tanár, az I. tanteremben. <i>*Tanul nyelv.</i> (Folytatás.) Heti 1 óra; kedden d. u. 2—3-ig. <i>Ugyanaz</i>, u. o. <i>Magyarország anyagi és szellemi műveltségének története 1711—1792-ig.</i> (Folytatás) Heti 4 óra; kedden d. u. 2—4-ig és pénteken, szombaton d. u. 2—3-ig. <i>Dr. Vajda Gyula</i> ny. rkiv. tanár, a VIII. tanteremben.	
<i>Magyarország anyagi és szellemi műveltségének története 1711—1792-ig</i> (Folytatás.) Heti 4 óra; kedden d. u. 2—4-ig és pénteken, szombaton d. u. 2—3-ig. <i>Dr. Vajda Gyula</i> ny. rkiv. tanár, a VIII. tanteremben.	<i>Állattani gyakorlatok.</i> Heti 5 óra; pénteken d. u. 2—4-ig és szombaton d. e. 9—12-ig. <i>Dr. Apáthy István</i> ny. r. tanár, az állattani intézetben
	<i>Bevezetés a vegytani buvárkodás módszereibe.</i> A doktori fokra készülőkkel. Heti 48 óra (az indexbe 25 órás tárgynak irandó); hétfőtől péntekig d. e. 8—12-ig és d. u. 2—6-ig. <i>Dr. Fabinyi Rudolf</i> ny. r. tanár, a vegytani intézetben, muzeum-kert. <i>Gyógyszerészeti kémia, kapcsolatban gyakorlatokkal.</i> II. évi gyógyszer.-hallgatók részére. Heti 40 óra (az indexbe 20 órás tárgynak irandó); hétfőtől péntekig d. e. 8—12-ig, d. u. 2—6-ig. <i>Ugyanaz</i>, ugyanott. <i>Vegytani gyakorlatok.</i> I. évi gyógyszer.-hallgatók részére. Heti 30 óra (az indexbe 15 órás tárgynak irandó); hétfőtől péntekig d. e. 10—12 ig és d. u. 2—6-ig. <i>Ugyanaz</i>, ugyanott. <i>Vegytani gyakorlatok.</i> A tanárképző intézet tagjai és orvostanhallgatók részére. Heti 20 óra (az indexbe 5 órás tárgynak irandó); hétfőtől péntekig d. u. 2—6 ig. <i>Ugyanaz</i>, u. o.

Órák	Jog- és államtudományi karban	Orvosi karban
$\frac{1}{2}3-4$		<i>Tájbonecztan.</i> Heti 3 óra; csütörtökön és pénteken $\frac{1}{2}3-4$-ig <i>Dr. Dávid Leo</i> ny. r. tanár, az anatomia épületében. <i>Törvényszéki orvostani gyakorlatok hül-labonczolásokkal és laboratoriumi dolgozatokkal.</i> Heti 3 óra; csütörtökön és pénteken d. u. $\frac{1}{2}3-4$-ig <i>Dr. Kenyeres Balázs</i> ny. rk. tanár, a törvényszéki orvostani intézetben.
$\frac{1}{2}3-\frac{1}{2}5$		<i>Elmegyógyászati kóroda.</i> Heti 2 óra; hétfőn, kedden d. u. $\frac{1}{2}3-\frac{1}{2}5$-ig <i>Dr. Lechner Károly</i> ny. r. tanár, az elmegyógyászati kórodán, Külmonostor-utca 122. sz.
3-4	<i>Magyar alkotmány- és jogtörténet.</i> Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. u. 3-4 óráig. <i>Dr. Ócári Kelemen</i> ny. r. tanár, az I. tanteremben. <i>Pénzügytan.</i> Heti 4 óra; szerdán és pénteken d. u. 3-4 óráig; kedden és csütörtökön d. e. 11-2 óráig <i>Dr. Pisztorý Mór</i> ny. r. tanár, a II. tanteremben. <i>Magyar polgári törvénykezési jog.</i> Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. u. 3-4 óráig <i>Dr. Jancsó György</i> ny. r. tanár, a III. tanteremben.	<i>Törvényszéki elmekórtan.</i> Heti 1 óra; szerdán d. u. 3-4-ig. <i>Dr. Lechner Károly</i> ny. r. tanár. Elmegyógyászati kóroda, Külmonostor-utca 122. sz. <i>A vizelet élet- és kórregyítana.</i> Heti 2 óra; hétfőn és szerdán d. u. 3-4-ig <i>Dr. Udránszky László</i> ny. r. tanár, mint helyettes, az élettani intézetben.
3-5	<i>Törvényszéki orvostan, joghallgatók számára.</i> Heti 2 óra; szombaton d. u. 3-5 óráig. <i>Dr. Kenyeres Balázs</i> orvoskari nyilv. rendkiv. tanár. A törvényszéki orvostani intézeti tanteremben.	<i>Törvényszéki orvostan, joghallgatók számára.</i> Heti 2 óra; szombaton d. u. 3-5-ig. <i>Dr. Kenyeres Balázs</i> ny. rk. tanár, a törvényszéki orvostani intézetben. <i>A gyógyszerészeti múltan elmélete gyógyszerész- és orvostanhallgatók számára.</i> Tandíjmentesség érvényes. Heti 2 óra; szombaton d. u. 3-5-ig. <i>Dr. M. Issekutz Hugó</i> e. m. tanár, az ált. kór- és gyógytani intézet tantermében. <i>Vénykészítési gyakorlatok, orvos- és gyógyszerészettan hallgatók számára.</i> Tandíjmentesség érvényes. Heti 1 óra. <i>Ugyanaz, ugyanott.</i>

Bölcsészeti karban	Mathematikai és természettud. karban
<i>A román nyelv alaktana.</i> Heti 3 óra; hétfőn, kedden és szerdán d. u. 3—4-ig. <i>Dr. Moldován Gergely</i> ny. r. tanár, az I. tanteremben. <i>A vallás-unió hatása a román irodalomra.</i> Heti 2 óra; csütörtökön és pénteken d. u. 3—4 ig. <i>Ugyanaz</i>, ugyanott. <i>A Kazinczy Trátsza.</i> Heti 1 óra; pénteken d. u. 3—4-ig. <i>Dr. Széchy Károly</i> ny. r. tanár, a VIII. tanteremben.	<i>Általános földtan.</i> Heti 4 óra; hétfőn, kedden, szerdán és csütörtökön d. u. 3—4-ig. A később kinevezendő tanár, a IX. tanteremben.
<i>Egyetemes történelmi gyakorlatok a tanárképzőben.</i> Heti 2 óra; pénteken d. u. 3—5-ig. <i>Dr. Schilling Lajos</i> ny. r. tanár, a XIII. tanteremben. <i>A XVI. század irodalma.</i> Heti 4 óra; csütörtökön és szombaton d. u. 3—5-ig. <i>Dr. Széchy Károly</i> ny. r. tanár, a VIII. tanteremben. <i>Magyar mondattan.</i> Az összetett mondat. Heti 4 óra; hétfőn és szerdán d. u. 3—5-ig. <i>Dr. Halász Ignác</i> ny. r. tanár, a VIII. tanteremben.	<i>*Felsőbb mennyiségtani gyakorlatok</i> Heti 2 óra; pénteken d. u. 3—5-ig. <i>Dr. Martin Lajos</i> ny. r. tanár, a X. tanteremben. <i>*Elemi mennyiségtani gyakorlatok.</i> Heti 2 óra; kedden d. u. 3—5-ig. <i>Dr. Vályi Gyula</i> ny. r. tanár, a X. tanteremben. <i>**Rezgés- és hangtan.</i> (Folyt.) Heti 3 óra; hétfőn d. u. 3—5-ig és szombaton d. e. 9—10 ig. <i>Dr. Abt Antal</i> ny. r. tanár, a természettani intézetben. <i>*Erőtani gyakorlatok.</i> Heti 2 óra; szerdán d. u. 3—5 óráig. <i>Dr. Farkas Gyula</i> ny. r. tanár, a X. tant.-ben

Órák	Jog- és államtudományi karban	Orvosi karban
4-5	<i>Római magánjog.</i> Heti 8 óra; szombat kivételével naponként d. u. 4-5 óráig; hétfőn, szerdán és pénteken d. e. 9-10 óráig. <i>Dr. Farkas Lajos</i> ny. r. tanár, az I. tanteremben <i>Bölcsészeti jogtudomány.</i> (Különös rész.) Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. u. 4-5 óráig. <i>Dr. Werner Rezső</i> ny. r. tanár, a II. tanteremben.	
4-5 $\frac{1}{2}$		<i>Sebészi eszköz- és kötszertan.</i> Heti 5 óra; hétfőn és szerdán d. u. 4-5$\frac{1}{2}$-ig, pénteken d. u. 4-6-ig. <i>Dr. Brandt József</i> ny. r. tanár, a Karolina-kórházban.
4-6	<i>Büntetőjogi practicum, ügyiratokkal.</i> Heti 2 óra; szerdán d. u. 4-6 óráig. <i>Dr. Lukács Adolf</i> ny. r. tanár, a III. tanteremben	<i>Sebészi eszköz- és kötszertan.</i> Pénteken d. u. 4-6-ig. <i>Dr. Brandt József</i> ny. r. tanár, a Karolina-kórházban.
5-6	<i>*A házassági ügyekben való eljárás.</i> Heti 1 óra; hétfőn d. u. 5-6 óráig. <i>Dr. Jancsó György</i> ny. r. tanár, a III. tanteremben. <i>Szemelvények a római örökösödési-jog köréből.</i> Heti 1 óra; hétfőn d. u. 5-6 óráig. <i>Dr. Kiss Mór</i> ny. r. tanár, az I. tanteremben. <i>Allamszámvitel.</i> Heti 3 óra; kedden, csütörtökön és szombaton d. u. 5-6 óráig. <i>Schlauf Győző</i> h. előadó, m. kir. p. ü. titkár, a IV. tanteremben	<i>Szövetten, fejlődéstanul kapcsolatokban, különös tekintettel az emberre.</i> Heti 5 óra; hétfőtől péntekig d. u. 5-ig. <i>Dr. Apáthy István</i> ny. r. tanár, mint helyettes, az állattani intézetben, Muzeum-kert <i>*Társalgás a közegészségtan némely fejezetéről.</i> Heti 1 óra; hétfőn d. u. 5-6-ig (publice). <i>Dr. Rózsahegyi Aladár</i> ny. r. tanár, a közegészségtani intézetben, Alsó-szén-utca 5. sz.
5-7		<i>Gyógyszerhatástan.</i> Heti 5 óra; kedden és csütörtökön d. u. 5-7-ig, szerdán 12-1-ig. <i>Dr. Löbte József</i> ny. r. tanár, mint helyettes, az ált. kör- és gyógyszerhatástan intézetben.

Bölcsészeti karban	Mathematikai és természettud. karban
	<i>Általános és rendszeres állattan.</i> Heti 5 óra; szombat kivételével naponként d. u. 4–5-ig. <i>Dr. Apáthy István</i> ny. r. tanár, az állattani intézetben, Muzeum-kert
<i>Kisebb epikai elbeszéléseink irodalomtörténeti feldolgozása és széptani elemzése.</i> II. rész. Heti 2 óra; pénteken d. u. 4–6-ig. <i>Dr. Széchy Károly</i> ny. r. tanár, a VIII. tanteremben. <i>Nyelvtani gyakorlatok.</i> (A tanárképzőben) Heti 2 óra; keddén d. u. 4–6-ig. <i>Dr. Halász Ignác</i> ny. r. tanár, a VIII. tanteremben.	<i>*Idült alaki megbetegedések,</i> melyek hosszas átöröklés útján a szervezet rendes állapotává lettek, mint egyik oka a fajok átalakulásának. Heti 1 óra; minden második szombaton d. u. 4–6-ig. <i>Dr. Apáthy István</i> ny. r. tanár, az állattani intézetben, Muzeum-kert.
<i>Francia nyelv.</i> Kezdők számára. Nyelvtan. Írásbeli és beszédgyakorlatok. Heti 3 óra; hétfőn, szerdán és pénteken d. u. 5–6-ig. <i>Graf Jakab</i> magántanító, az I. tanteremben. <i>Fordítás egyes angol írásokból.</i> Heti 2 óra; kedden és pénteken d. u. 5–6-ig. <i>Kovács János</i> magántanító, a XV. tanteremben.	<i>Szövegtan, fejlődéstannal kapcsolatban, különös tekintettel az emberre.</i> Heti 5 óra; hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 5–6-ig. <i>Dr. Apáthy István</i> ny. r. tanár, az állattani intézetben.
<i>Paedagogiai gyakorlatok.</i> Heti 2 óra; szombaton d. u. 5–7-ig. <i>Schneller István</i> ny. r. tanár, a XIII. tanteremben.	<i>Csillagászati gyakorlatok.</i> (Időmeghatározás) Heti 2 óra; pénteken d. u. 5–7-ig. <i>Dr. Martin Lajos</i> ny. r. tanár, a X. tanteremben.

Órák	Jog- és államtudományi karban	Orvosi karban
6-7		
Később meghatározandó időben	<i>Forrás-tanulmányok.</i> Heti 1 óra; később meghatározandó időben. <i>Dr. Kiss Mór</i> ny. r. tanár, az I. tanteremben. <i>Az angol büntető eljárás, elővizsgálati részében.</i> Heti 1 óra; később meghatározandó időben. <i>Dr. Lukács Adolf</i> ny. r. tanár, a III. tanteremben.	<i>Előadások a fertőző betegségek kísérletes kórtanából.</i> Heti 2 óra; később meghatározandó időben <i>Dr. Lóte József</i> ny. r. tanár, az általános kórtani és gyógyszer-tani intézet helyiségében. <i>A betegorvoslás általános elvei.</i> Heti 2 óra; később meghatározandó időben. <i>Ugyanaz</i>, ugyanott. <i>Bakteriológiai módszertan.</i> Heti 1 óra; később meghatározandó időben. <i>Ugyanaz</i>, ugyanott. *<i>Vényszerkeztéstan gyakorlatilag.</i> Heti 1 óra. <i>Ugyanaz</i>, ugyanott.
Később meghatározandó időben és helyen	<i>Politikai alaptanok.</i> Heti 2 óra; később meghatározandó időben és helyen. <i>Dr. Békésy Károly</i> czimzetes nyilv. rendkiv. tanár.	
Egész napon át		<i>Tájbontoztatni gyakorlatok.</i> Egész napon át; 5 órai tandíj. <i>Dr. Davida Leo</i> ny. r. tanár, az anatomia épületében. <i>Kórbontoztatni és kórszövettani gyakorlatok.</i> (5 frt díjért). <i>Dr. Buday Kálmán</i> h. tanár, Anatomia 65. sz.

Bölcsészeti karban	Mathematikai és természettud. karban
<i>Angol nyelvtan.</i> (Folytatás.) Heti 2 óra; kedden és pénteken d. u. 6—7-ig. <i>Kovács János</i> magántanító, a XV. tanteremben. <i>Shakspere élete.</i> Heti 1 óra; hétfőn d. u. 6—7-ig. <i>Ugyanaz</i>, ugyanott. <i>Franczia nyelv.</i> Haladottak számára. Válogatott olvasmányok és ezeknek elbeszélése. A nyelvtani ismeretek kibővítése az olvasmányok alapján. Írásbeli gyakorlatok. Heti 2 óra; szerdán és pénteken d. u. 6—7-ig. <i>Graf Jakab</i> magántanító, az I. tanteremben.	
*<i>Virgilius Eclogáinak értelmezése a tanárképzőben.</i> Heti 1 óra; később meghatározandó időben <i>Dr. Szamosi János</i> ny. r. tanár, a VIII. tanteremben. *<i>Latin irálygyakorlatok a tanárképzőben.</i> Heti 1 óra; később meghatározandó időben. <i>Ugyanaz</i>, ugyanott. <i>A magyar regényirodalom tört. 1820-tól.</i> Heti 2 óra; később meghatározandó időben. <i>Dr. Ferenczi Zoltán</i> címz. ny. rkiv. tanár, a XV. tanteremben. <i>A bibliai aram-nyelv.</i> Heti 2 óra; később meghatározandó időben. <i>Dr. Eisler Máttyás</i> magántanár, a XV. tant.-ben. <i>Olasz nyelv,</i> folytatva kezdőknek. Heti 3 óra; később meghatározandó időben. <i>Cs. Papp József</i> magántanító, a XV. tanteremben. <i>Olasz irodalom, Dante élete és művei.</i> Heti 1 óra; később meghatározandó időben. <i>Ugyanaz</i>, ugyanott.	**<i>Természettani gyakorlatok és vizsgálatok.</i> Heti 4 óra; később meghatározandó időben <i>Dr. Abt Antal</i> ny. r. tanár, a természettani intézetben. <i>Növénysejttan,</i> különös tekintettel a tanárjelöltekre. Heti 2 óra; később meghatározandó időben. <i>Dr. Kanitz Ágost</i> ny. r. tanár, a növénytani intézetben, egyet. közp. régi épület-rész. *<i>Hány növényt ismertek ezer év előtt Magyarországon?</i> Heti 1 óra; később meghatározandó időben. <i>U. az</i>, ugyanott.
	<i>Áromás vegyületek.</i> Heti 2 óra; később meghatározandó időben és helyen. <i>Dr. Koch Ferencz</i> magántanár.

Órák	Jog- és államtudományi karban	Orvosi karban
Egész napon át		<i>Dolgozatok a közegészségtani intézetben, haladottak számára. Hétfőtől péntekig. (Heti 5 órai díj.) Dr. Rózsahegyi Aladár ny. r. tanár, Alsó-szén-utca 5. sz.</i>
A nap világos óráiban		<i>Gyógyszerismereti gyakorlatok gyógyszerésznövendékek számára. Heti 10 óra; hétfőtől péntekig. Dr. Lőte József ny. r. tanár, mint helyettes, az áll. kórtani és gyógyszerintézetben.</i> <i>Önálló vizsgáldás a gyógyszerismeret köréből. Heti 5 órai díjért. Hétfőtől péntekig. Ugyanaz, ugyanott.</i>
Egész nap érkezés szerént		<i>Haladottabbak gyakorlatai a mikro-technikában. Egész nap, érkezés szerént. Heti 10 órai tandíjért. Dr. Apáthy István ny. r. tanár, mint helyettes, az állattani intézetben, Muzeum-kert.</i>
Naponkint		<i>Szüléset, bábák számára. Naponkint 2 óra Dr. Szabó Dénes ny. r. tanár, a szülészeti és nőgyógyászati kórodán, Külmagyar-utca 29. sz.</i>
Egész héten, egész napon		
D é l e l ő t t		

Bölcsészeti karban	Mathematikai és természettud. karban
	**Haladottabbak foglalkozása a mikro-technikák által. Egész héten, egész nap; 10 órai tandíjért. <i>Dr. Apáthy István</i> ny. r. tanár, az állattani intézetben, Muzeum-kert.
	<i>Növényzeti dolgozói gyakorlatok, különös tekintettel a tanárjelöltekre és a magyar gyógyszerkönyvben előforduló növényrészekre.</i> Heti 5 óra; szerdán és csütörtökön délután. <i>Dr. Kanitz Ágost</i> ny. r. tanár, a növényzeti intézetben, egyetemi középonti épület.

Órák	Jog- és államtudományi karban	Orvosi karban
D é l e l ő t t		
Az egész hét világos óráiban		

Bölcsészeti karban	Mathematikai és természettud. karban
	<i>Növényteni mikroszkopiai és makroszkopiai gyakorlatok, gyógyszerészhallgatók számára</i> Heti 3 óra; kedden d. e Minden gyógyszerz. hallgatónak be- retvával és praeperáló-tútkkel kell magát ellátnia; minden más eszközt és dolgozó anyagot az intézet hocsát használatra. <i>Ugyanaz</i>, ugyanott.
	<i>Azoknak a hazai, illetőleg a hazában használt gyógy-, haszon- és ártalmas növényeknek mikroszkopiai és makro- szkopiai vizsgálata, melyek a magyar gyógyszerkönyvben nem szerepel- nek. Csak olyan hallgatók számára, kik az orvosi vagy gyógyszerési elő- vizsgálatot, vagy a középisk. tanári alapvizsgálatot már letették. A gya- korlatok csak arra az esetre tartatnak meg, ha legalább hat hallgató je- lentkezik. Tandíj 10 firt. Az egész hét világos óráiban. Dr. Kanitz Agost ny r. tanár, a növényteni in- tétetben, egyet. közp. épület.</i> <i>Növényteni dolgoz dai munkálatok, olya- nok számára, kik a növénytan egyes részeivel behatóbban óhajtanak fog- lalkozni. Az indexbe 30 órás tárgy- nak irandó be. Az egész hét világos óráiban. Ugyanaz, ugyanott.</i>

EGYETEMI EGYESÜLETEK.

I. Egyetemi kör.

(Alakult 1874-ben.)

Czélja: az egyetemi ifjúság önművelése. Együttes olvasó- és önképző-körből áll. Saját helyiségébe hírlapokat és folyóiratokat járát; van könyvtára, tart gyűléseket. Tagjai tiszteletbeliek, rendesek, rendkívüliek. Rendes tagjai lehetnek ezen kir. tudomány-egyetem tanárai, tanársegédei, rendes és rendkívüli hallgatói. Tagsági díj egy tanévre 3 frt, mely félévenként vagy havonként fizetendő.

Helyiség: Fötér, Rhédey-ház, II. emelet.

II. Joghallgatók segélyező-egylete.

(Alakult 1873-ban.)

Az egylet czélja: A kolozsvári m. kir. tud.-egyetem szűkölködő rendes joghallgatóit, ha arra érdemesek, készpénzzel és egyéb rendelkezésre álló módon segélyezni. Az egylet eszközei: alaptőke, kamatai, tagsági díjak, egyéb adományok és a könyvtár. Az egylet tagjai lehetnek alapítók, rendesek és pártolók. Alapító tagok, kik legalább 50 forinttal járúlnak az egylet alaptőkéjéhez; rendes tagok azon rendes joghallgatók, kik 2 frtot egyszerre befizetnek; pártoló tagok, kik pénzzel vagy más módon segélyezik az egyletet. A könyvtár helyisége: Belfarkas-utca 2. sz. jogi kar.

III. Orvostanhallgatók segítő- és önképző-egylete.

(Alakult 1887-ben.)

Czélja: Feddhetlen jellemű, szorgalmas és szegénysorsú tagjait segíteni, esetleg oly szigorló orvosoknak, kik az egyesület rendes tagjai voltak, egy-egy szigorlatra, vagy felavatásra a szükséges díjt kölcsönözni; szakkönyvekből alakított könyvtár, folyóiratok be-

szerzése s az orv.-term.-tud. körébe tartozó felolvasások tartása, pályakérdések kitűzése által a szakképzést előmozdítani.

Tagsági díj évenként 2 frt b. é., mely félévi részletekben előre fizetendő.

IV. A középiskolai tanárjelöltek segélyegylete.

(Alakult 1888-ban)

Czélja: szegénysorsú tanárjelöltek erkölcsi és anyagi támogatása. Rendes tagjai lehetnek a bölcsészet-, nyelv- és történettud. s a mathem. és természettud. karok hallgatói. Tagdíj rendes tagoknak évenként 2, pártolóknak 5 frt. Alapító tagság díja 50 frt.

V. Gyógyszerészethallgatók segély- és önképző-egylete.

(Alakult 1872-ben.)

Czélja: az önképzés és szegénysorsú gyógyszerészethallgatóknak, a mennyiben az egyletnek tagjai, anyagi segélyezése.

Tagjai lehetnek gyógyszerész-növendékek. Tagsági díj félévenként 2 forint.

VI. Egyetemi hallgatók zene-egylete.

(Alakult 1892-ben.)

Czélja: a zenéhez értő egyetemi hallgatóknak egy testületben való egyesítése s így a társas zene fejlesztése. A működő tagokból összeállított zenekarával házi hangversenyeket rendez. Tagjai működők, pártolók és alapítók. Működők csak egyetemi hallgatók lehetnek; pártolók évi 6 koronát, alapítók 50 korona alapítványt fizetnek.

... az országban a legkevesebb...
... a legkevesebb...
... a legkevesebb...

IV. A középiskolai tantervvel kapcsolatos megfigyelések

... az országban a legkevesebb...
... a legkevesebb...
... a legkevesebb...

... az országban a legkevesebb...
... a legkevesebb...
... a legkevesebb...

VI. Egyetemi hallgatók zene-együttesek

... az országban a legkevesebb...
... a legkevesebb...
... a legkevesebb...

III. Dróvostanban hallgatók zene-együttesek

... az országban a legkevesebb...
... a legkevesebb...
... a legkevesebb...

Táblás kimutatás

a kolozsvári egyetemi hallgatók létszámáról

az 1895—96. tanév I-ső felében.

Tanszak	A hallgatók száma		Vallásra nézve								Születésükre nézve			
	Rendes	Rendkívüli	Róm. kath.	Gör. kath.	Gör. keleti	Ág. hitv.	Ev. ref.	Unitárius	Mózes vall.	Magyarorsz.	Horvátorsz. A monarchia többi tartom.	Más állam.	Összesen	
Jog- és államt. kar	325	44	171	34	12	18	92	22	20	367	—	—	2	369
Orvostudom. kar	111	2	23	22	6	10	28	3	21	111	—	1	1	113
Bölcsészeti kar	127	3	40	3	3	9	70	4	1	130	—	—	—	130
Math.-term.-tud. k.	54	2	26	2	4	6	14	4	—	56	—	—	—	56
I. éves gyógyszerész	—	17	9	1	1	—	4	1	1	17	—	—	—	17
II. „ „	—	17	6	—	2	2	4	—	3	17	—	—	—	17
Összesen	617	85	275	62	28	45	212	34	46	698	—	1	3	702

Tábla kimutató

a Károlyi egyetem hallgatói létsámáról
 az 1895-96. évi tanév 1-6. félévében

Képzési forma	Félév	Képzési osztályok										Összesen	
		1. osztály	2. osztály	3. osztály	4. osztály	5. osztály	6. osztály	7. osztály	8. osztály	9. osztály	10. osztály		
Magister	1895-96	12	15	18	22	28	35	42	50	60	75	90	350
Magister	1896-97	10	12	15	18	22	28	35	42	50	60	75	300
Magister	1897-98	8	10	12	15	18	22	28	35	42	50	60	250
Magister	1898-99	7	9	11	14	17	21	26	32	39	47	56	220
Magister	1899-00	6	8	10	13	16	20	25	31	38	46	55	200
Magister	1900-01	5	7	9	12	15	19	24	30	37	45	54	180
Magister	1901-02	4	6	8	11	14	18	23	29	36	44	53	160
Magister	1902-03	3	5	7	10	13	17	22	28	35	43	52	150
Magister	1903-04	2	4	6	9	12	16	21	27	34	42	51	140
Magister	1904-05	1	3	5	8	11	15	20	26	33	41	50	130
Magister	1905-06	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1906-07	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1907-08	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1908-09	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1909-10	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1910-11	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1911-12	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1912-13	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1913-14	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1914-15	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1915-16	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1916-17	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1917-18	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1918-19	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1919-20	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1920-21	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1921-22	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1922-23	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1923-24	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1924-25	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1925-26	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1926-27	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1927-28	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1928-29	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1929-30	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1930-31	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1931-32	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1932-33	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1933-34	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1934-35	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1935-36	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1936-37	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1937-38	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1938-39	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1939-40	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1940-41	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1941-42	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1942-43	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1943-44	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1944-45	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1945-46	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1946-47	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1947-48	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1948-49	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1949-50	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1950-51	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1951-52	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1952-53	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1953-54	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1954-55	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1955-56	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1956-57	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1957-58	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1958-59	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1959-60	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1960-61	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1961-62	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1962-63	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1963-64	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1964-65	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1965-66	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1966-67	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1967-68	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1968-69	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1969-70	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1970-71	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1971-72	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1972-73	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1973-74	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1974-75	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1975-76	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1976-77	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1977-78	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1978-79	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1979-80	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1980-81	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1981-82	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1982-83	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1983-84	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1984-85	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1985-86	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1986-87	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1987-88	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1988-89	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1989-90	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1990-91	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1991-92	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1992-93	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1993-94	1	2	4	7	10	14	19	25	32	40	49	120
Magister	1994-95	1	2	4									

